

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA

STUDIA RUTHENICA

17

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНИК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2012

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

STUDIA RUTHENICA
STUDIA RUTHENICA

17
(30)

ЗБОРНИК РАДОВА
ЗБОРНІК РОБОТОХ

НОВИ САД, 2012.

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

С А Д Р Ж А Ј
ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA” БРОЈ 17 (30)
2012.

Предговор	6
Уводне слово	7
Preface	8

I

СТВАРАЛАШТВО МИКОЛЕ М. КОЧИША
 22. Дани Миколe М. Кочиша – 40 година Речника

Ђура Лаћак, Тако је настао Кочишев Речник, Четрдесет година Речника Миколe М. Кочиша	11
Блаженка Хома Цветковић, 40 година Терминолошког речника Миколe М. Кочиша	18
Др Михајло Фејса, Русинска лексикографија у периоду од четири деценије..	25

II

6. ПЕСНИЧКЕ НИТИ МЕЛАНИЈЕ ПАВЛОВИЋ

110 година предшколског васпитања и образовања у Руском Крстуру
 (1902-2012)

Прилози из области предшколског васпитања и образовања

Оленка Русковски, Положај детета у традиционалној култури Русина у Руском Крстуру	35
Хелена Салаг, Хришћанско васпитање у русинској породици.....	48
Марина Будински, Обичаји и етно-амбијент Русина у Војводини као подстицај за ликовне активности предшколске деце	57
Хелена Сегеди Рац, Развој двојезичности кроз музичке активности уз коришћење Орфовог инструментаријума	66
Наташа Макаји Мудрох, Народна медицина у лечењу деце	75
Јасмина Варга Пејачки, Музички талентована деца	82
Ирина Папуга, 110 година предшколског васпитања у Руском Крстуру (1902-2012)	91

III РУСИНСКИ ЈЕЗИК И КЊИЖЕВНОСТ

Мр Сенка Бенчик, Хунгаризми у русинском језику 101

IV Годишњице и јубилеји

Ирина Папуга, Др Федор Лабош – 110 година од рођења (1902-1977) 205
 Јулијан Пап, Живот испред времена – сто година од рођења професора
 Елемира Папхархаја (1912-1995) 208
 Силвестер Макаји, 90 година од рођења академског вајара
 Јовгена Кочиша (1922-1972) 211
 Ирина Папуга, 80 година русинске Просвете у Бачинцима (1932-2012)..... 214

V Новија издања, осврти и рецензије

Др Оксана Тимко-Ћитко, Приказ књиге Црвеним подвучено
 мр Хелене Међеши 223
 Др Михајло Фејса, Својеврстан правописни светионик 225
 Ирина Папуга: Зборник радова Studia Ruthenica 16 (29), 2011..... 227

VI Преводи

Стихови Хавријила Костелника, Хавријила Х. Нађа и Михајла Ковача
 (са русинског на српски језик превео Јулијан Рамач) 233
 Стихови Бранка Радичевића, избор
 (са српског на русински језик превео Михајло Рамач) 239

VII Хроника Друштва за русински језик, књижевност и културу

Активности Друштва за русински језик, књижевност и културу:
 јануар 2012– јануар 2013. године 243
 Програм Друштва за русински језик, књижевност и културу за 2013. годину 257
 Нови чланови Друштва за русински језик, књижевност и културу 263

ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

З М И С Т

ЗБОРНІК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” ЧИСЛО 17 (30)

2012.

Предговор	6
Уводне слово	7
Preface	8

I

ТВОРЧОСЦ МИКОЛИ М. КОЧИША

22. дні Миколи М. Кочиша - 40 роки Словнікa

Дюра Латяк, Так настал Кочишов Словнік, Штераецц роки Словнікa Миколи М. Кочиша.....	11
Блаженка Хома Цветкович, 40 роки Терминологийного словнікa Миколи М. Кочиша.....	18
Др Михайло Фейса, Руска лексикографія у периоду од штирох децениох ...	25

II

6. ПОЕТСКИ НІТКИ МЕЛАНІЇ ПАВЛОВИЧ

110 роки предшколского вихованя у Руским Керестуре
(1902-2012)

Прилоги зоз обласци предшколского воспитаня и образованя

Оленка Русковски, Положене дзецка у традицийней култури Руснацох у Руским Керестуре	35
Гелена Салаг, Християнске воспитане у рускей фамелії	48
Марина Будински, Обичаї и етно-амбиент Руснацох у Войводини як порив за подобово активносци предшколских дзедох	57
Гелена Сегеди Рац, Розвой двоязичносци през музични активносци зоз хаснованьом Орфового инструментариюма.....	66
Наташа Макаї Мудрох, Народна медицина у ліченю дзедох	75
Ясмина Варга Пеячки, Музично талантовани дзеци	82
Ирина Папуга, 110 роки предшколского вихованя у Руским Керестуре (1902-2012)	91

III РУСКИ ЯЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Мр Сенка Бенчик, Гунгаризми у руским язикау	101
---	-----

IV Рочніци и ювилеї

Ирина Папуга, Др Федор Лабош – 110 роки од народзєня (1902-1977)	205
Юлиан Пап, Живот опрез часу – сто роки од народзєня професора Елемира Папгаргая (1912-1995)	208
Силвестер Макаї, 90 роки од народзєня академского скулптора Йовгена Кочиша (1922-1972)	211
Ирина Папуга, 80 роки рускей Просвити у Бачинцох (1932-2012)	214

V Новши виданя, огляднуца и рецензиї

Др Оксана Тимко-Дітко, Приказ кніжки З червеним подцагнуते мр Гелени Медєши	223
Др Михайло Фейса, Свойофайтови правописни швицаїрнік	225
Ирина Папуга: Зборнік роботох Studia Ruthenica 16 (29), 2011	227

VI Преклади

Стихи Гавриїла Костельника, Гавриїла Г. Надя и Михала Ковача (зоз руского на сербски язика преложел Юлиан Рамач)	233
Стихи Бранка Радичевича, вибор (зоз сербского на руски язика преложел Михал Рамач)	239

VII Хронїка Дружтва за руски язика, литературу и культуру

Активносци Дружтва за руски язика, литературу и культуру: януар 2012– януар 2013. року	243
Програма Дружтва за руски язика, литературу и культуру за 2013. рок	257
Нови члени Дружтва за руски язика, литературу и культуру	263

ПРЕДГОВОР

Друштво за русински језик, књижевност и културу (основано 1970. године у Новом Саду) издаје свој гласник од 1975. године. Гласник је до 1987. године носио назив *Творчосц* (= Стваралаштво), а од 1988. године излази као *Studia Ruthenica*. Објављено је 13 бројева *Творчосци* и 17 *Studia Ruthenica* (укупно 30 гласника). Од трећег броја *Studia Ruthenica* излази као зборник радова.

У првом делу седамнаестог броја зборника *Studia Ruthenica*-е (тридесетог гласника) објављени су прилози са скупа о 40-годишњици од излажења *Приручног термилошког речника српскохрватско-русинско-украјинског* Миколе М. Кочиша из 1972. године, одржаног 1. децембра 2012. године у оквиру 22. Дана Миколе М. Кочиша у Новом Саду.

У другом делу су саопштења са обележавања 110-годишњице предшколског васпитања и образовања на русинском језику, одржаног 10. новембра 2012. године у Руском Крстуру. Трећи део је посвећен хунгаризмима у русинском језику, четврти годишњицама и јубилејима, пети новијим издањима и рецензијама и шести преводима са русинског на српски и са српског на русински језик.

У Хроници Друштва за русински језик, књижевност и културу (седми део) објављен је преглед активности: јануар 2012. године – јануар 2013. године, Програм Друштва за 2013. годину и списак нових чланова Друштва.

Уредништво

УВОДНЕ СЛОВО

Дружтво за руски язык, литературу и культуру (основане 1970. року у Новим Садзе) выдава свой глашнік од 1975. року. Глашнік по 1987. рок мал назву *Творчосци*, а од 1988. року виходзи як *Studia Ruthenica*. Обявени 13 числа *Творчосци* и 17 *Studia Ruthenica*-і (ведно 30 глашніки). Од трецого числа *Studia Ruthenica* виходзи як зборнік роботох.

У першей часци седемнастого числа Зборніка роботох *Studia Ruthenica* (трицетого глашніка) обявени прилоги зоз сходу о 40-рочніци од виходзєня *Приручного терминологийного словніка србскогорватско-руско-українского* Миколи М. Кочиша од 1972. року, хтори отримани 1. децембра 2012. року у рамиках 22. Дньох Миколи М. Кочиша у Новим Садзе.

У другей часци сообщєня зоз означованя 110-рочніци предшколского воспитаня и образованя на руским язiku, хторе отримане 10. новембра 2012. року у Руским Керестуре. Треца часц пошвєцена гунгаризмом у руским язiku, штварта рочніцом и ювильєом, пията новшим виданьом и рецензийом и шєста прєкладом зоз руского на себски и зоз себского на руски язык.

У Хроніки Дружтва за руски язык, литературу и культуру (седма часц) обявени прєпатрунок активносцох: януар 2012. рок – януар 2013. рок, Програма Дружтва за 2013. рок и список нових членох Дружтва.

Редакция

PREFACE

The Society of the Ruthenian Language, Literature and Culture (founded in 1970 in Novi Sad) has published its herald since 1975. The herald's title was *Tvorchosts* (= *creative work*) till 1987 and since then it has been published under the name of *Studia Ruthenica*. 13 issues of *Tvorchosts* (*Творчосці*) and 17 issues of *Studia Ruthenica* have been published (total 30 issues of the herald). *Studia Ruthenica* has been published as collection of works since its third issue.

In the first part of the seventeenth issue of the Collection of works *Studia Ruthenica* (30th issue of the herald) the reports from the meeting dedicated to the 40th anniversary of the publication of *Handy Terminology Dictionary SerboCroatian-Ruthenian-Ukrainian* (*Приручни термінологійни словнік сербскогватско-руско-українски*) by Mikola M. Kočiš from 1972, held on the 1st of December in 2012 in the frame of the 22nd Days of Mikola M. Kochish in Novi Sad, have been published.

The second part consists of the reports from the celebrating of the 110th anniversary of the preschool education in the Ruthenian language held on the 10th of November in 2012 in Ruski Krstur. The third part is dedicated to the hungarisms in Ruthenian, the fourth part – to the anniversaries and jubilees, the fifth part – to the latest publications and reviews, and the sixth part – to the translations from Ruthenian into Serbian and from Serbian into Ruthenian language.

In the Chronicle of the Society of the Ruthenian Language, Literature and Culture (the seventh part) the review of activities: January 2012 – January 2013, the Program of the Society for 2013, and the list of new members of the Society have been published

Editorial Board

I

ТВОРЧОСЦ МИКОЛИ М. КОЧИША

22. дні Миколи М. Кочиша - 40 роки Словніка

Дюра Латяк

ТАК НАСТАЛ КОЧИШОВ СЛОВНІК

Штераец роки Словніка Миколи М. Кочиша

Абстракт: Нашо предки ше 1919. року опредзелели за руски народни язык як основу за литературни. У чаше медзи двома войнами и у повойновим периодзе терминологийни проблеми ришовани з операньом на други язики (українски, російски). Шейдзешатих рокох Микола М. Кочиш у своєї богатеї діялносци написал вецей школски граматики и бул коавтор вецей школских терминологийних словнікох. Року 1972. вишол його „Приручни терминологийни словнік сербскогорватско-руско-українски” (14.000 слова), хтори постал фундамент нових словнікох руского языка.

Ключни слова: Руски литературни язык. Творене новой лексики. Операне на други язики. Кочишова робота на руским языку. Його Словнік.

У каждодньовой медзисобней комуникації не чувствуеме вельку потребу закуковац до Словніка, бо своєю думки сообщуеме преїг фонду словох з котрим уж од скорей розполагаме. Та и у случаю же нам даєден термин хиби у мацеринским языку, неридко го „пожичиме” зоз языка котри доминує у нашим окруженю. У таким комуниковању нам важнейше же би нас собешеднік добре порозумел, без огляду на то чи то у складзе з нормами нашого литературного языка. Цо вецей, велї з нас анї не свидоми же даяки термин пожичели з другого языка! Скоро шицки думаме же достаточно знаме бешедовац на своім мацеринским языку. Аж кед ше найдземе у ситуації прекладац змисти з даєдного другого (найчастейше зоз сербского) языка, теди обачиме вельку потребу послужиц ше зоз одвитуюцим словніком. А нашо предки нам таки словнік не охабели до нашлїдства!

Нашо предки двацетих рокох прешлого вику мали вельку бригу опредзелїц ше же на яким языку буду розвивац свою культуру. Єдни ше закладали за карпаторуски, други за російски, а треци за таки язык на яким медзи собу бешедую. У ришеню того проблема помогнул им др Гавриїл Костельник. Здогадуюци ше познейше того, вон написал:

„Кед ме 1919 нашо предняци панотцове питали, же на яким языку маме кнїжки видавац, я им шмело одвитувал: пишице так, як гуторице, бо иньшак сце анї не годни писац, але би сце створели якиш нови славянски поламани язык, цо не мал би нїякей граматики и не вредзел би ніч.”¹

¹ Гавриїл Костельник: ПРОЗА на бачванскоеримским руским литературним языку, „Руске слово” Нови Сад, 1975, бок 135

Медзи тима предняками напевно бул и керестурски парох о. Михайло Мудри, бо исте становиско винесол у своім реферату на Сновательней схадзки Руского народного просвитного дружтва 2. юлия 1919. року у Новим Садзе. Цо ше писма дотика, ту вообще не було дилеми. Єдногласно прилапена українска азбука и правописни правила, але їх применюванє не було дошлїдне. Кажди автор их применювал так як знал. Замерковал то Костельник и радзел тедишньому редакторови Календара же як треба писац². Але, аж з виходом з друку Костельниковей „Граматики бачваньскорускей бешеди” ше обачлївшє почало применювац правописни норми яки були присподобени нашей бешеди.

Кед слово о лексики, ту у периоде медзи двома шветовима войнами барз мало пошвещоване уваги. Кажди автор писал так як бешедовал. Гу тому, завишело и од того же у чий публікації написи друковани. „Заряше” у своїх публікаційох, попри сербскей, найчастейше присподобйовали російску лексику, док ше „просвиташе” намагали применювац українску, у чим преднячели богослове и други студенти цо ше школовали у Львовє и Загребе. Випатра же вони не чувствовали потребу за виробком словніка нашого литературного языка. Єдним бул „достаточни” російски, а другим – українски словник!

Кед у юнию 1945. року у Керестуре почало виходзиц „Руске слово”, старац ше о чистоти языка бул задлужени Гавриїл Г. Надь, професор руского языка и директор новоотвореней гимназії зоз руским наставним языком. Але, теди писалих машинкох не було, та ше писало тексти з руку и давало друкарком на складанє. Даядни рукописи сциговали до Редакції у остатней хвильки, та их професор не мал часу повиправяц. Прето велї статї були обявени так як их автор написал, найчастейше з велїма сербским, або російским терминами.

У перших двох роках, окрема новиных „Руске слово”, виходзел лем Календар. Робело ше волонтерски. Дотациї од власцох закривали лем трошки коло друкованя новиных. За други виданя пенежи не було, а од предаваня Календара не мож було покриц до конца ані трошки за папер. Аж од 1947. року державна власц почала финансино потримовац и видаванє по єдного часопису за школски дзеци на языках националних меншиных.

Пейдзешатих роках прешлого вику, кед видавательна діялносц постала обяжнейша и рижнороднейша, указала ше насущна потреба за усоглашованьом окреме новей дружтвенopolитичней и правней терминології. Спочатку тота потреба задовольована зоз организовањом консултативних сходох руских новинарох з Радио Нового Саду и „Руского слова”, на котрих ше догваряло же як ше буду прекладац спорни термини зоз сербского на руски язык. На подобни способ ше догваряли и просвитни роботніки на своїх семинарох, на котрих найактивнейши були тоти цо прекладали учебніки зоз сербского на руски язык.

Паметам же якей зме бриги мали у Рускей редакції Радио Нового Саду под час прекладаня текстох зоз сербского на руски язык. Велї термини у нашим

2 Исте, боки 348-349

бешедним языку не исновали, та их требало унесц. До помощи зме мали лем Сербско-росийски словник, та зме з нього виберали дзепоедни термини и „порусначовали” их. Так зме, на приклад, место сербского термина *предузеће* досц длуго хасновали термин *предприяце* (по росийски *предприятие*), итд.

Под конец пейдзешатих рокох прешлого вику потреба за виробком сербскоруского словника постала барз велька. Тедишні директор „Руского слова” Дюра Варга нагварел професора Гавриїла Г. Надя, як единого припознатого експерта за наш язык, же би ше поднял направиц таки словник. Гоч не з дзеку, вон пристал, але ше його работа одцагла на вецей роки. У медзичаше ше и похорел, але роботу у школи (тераз уж у Коцуре) не охабял. Кед сом го нашивел у його доме и питал ше же покля сцигнул у работи на словнику, вон ми одвитовал:

– Мой сину, я перше мушим **одробиц** державну плацу, бо держава ма до мне вельке довирие кед ми плацу дава напредок. Я тото довирие не сцем страциц. Аж после чесно **одробеней** плаци можем дацо ище зробиц... кед здраве допуци.

– А дзе вам тото цо сце потераз зробели?

– Ша ту є, ниа...Ище сом анї букву **а** не закончел...

Прешло ище рок-два кед зме го знова нашивели, наздаваюци ше же озда уж мог буц при законченю работи. Кед зме го замодлели най нам укаже покля дошол з роботу на словнику, вон нам, очевидно змучени од хороти, одвитовал:

– Я то не годзен зробиц...

– А дзе вам тото цо сце потераз зробели?

– Спалел сом!

– Та, чом же?

– Од розпуки, сину!..³

Теди, у половки шейдзешатих рокох прешлого вику, при Редакциї „Руского слова” у Руским Керестуре формована Комисия за Словник на чоле з Миколом Кочишом. Новинаром и сотрудником подзелени аж и по штири-пейц букви котри мали обробиц, але работа не напредовала.

У 1965. року основани Покраїнски завод за видаване учебних зоз шедзиском у Новим Садзе. За редактора виданьох на руским языку меновани Дюра Варга, а пошвидко гу ньому на роботу прияти и **Микола Кочиш**. То бул барз добри вибор, бо Варгово редакторске искусство и организаторски schopности и Кочишово лингвистичне образование уж о даскельо роки почали приносиц давно жадани плоди. Пошвидко зме достали даскельо граматики за основну школу з руским наставним языком, а од 1969. року просвітни роботніки почали доставац и *терминологийни словники* за одредзени предмети. Спрам мне доступних жридох, Покраїнски завод за видаване учебних у Новим Садзе у периодзе од 1969. по конец 1980 року видал тоти терминологийни словники:

3 А не спалел! По його шмерци пренайдзене є у його архиви, котру одкупел нешкайши Одділ русинистики Филозофского факултета у Новим Садзе.

1. Математика, 1969 (редактор Дюра Варга),
2. Физика, 1969 (редактор Дюра Варга)
3. Биология, 1970 (редактор Дюра Варга)
4. География, 1970 (редактор Дюра Варга)
5. История, 1970 (редактор Микола М. Кочиш)
6. Хемия, 1970 (редактор Дюра Варга)
7. Музичне вихованє и подобово вихованє, 1970
(редактор Дюра Варга)
8. Общетехнічне образованє, 1970 (редактор Дюра Варга)
9. Физичне воспитанє, 1978
10. Древообробни фах, 1980
11. Хемийнотехнологийни фах, 1980
12. Здравствени фах, 1980
13. Поживови фах, 1980

Як видно зоз наведеного прегляду, Покраїнски завод за видаванє учебнікох по конєц 1970. року видал осем терминологийни словніки. Нет ніякого сумніву же у їх пририхтованю вельку учасц брал и Микола М. Кочиш. При тим, вон барз значну помоц мал и од новинарох „Руского слова”, бо од 1968. року Редакция уж и официйно була преселєна зоз Руского Керестура до Нового Саду. Скоро каждого тижня, после видрукованого числа новинох, Микола Кочиш приходзел до Редакції и ведно з новинарами и лектором анализовани язык у новинох и утвердзовани одредзени термини, котри були значни и за наставни процес. На тих сходох ше народзела идея о виробку сербско-руского словніка, за котри **Микола Кочиш** уж мал значни фонд позбераних терминох. Прето му, як уж афирмованому лингвистови, и зверена робота на виробку словніка. Щєшлїва околноц була и у тим же його супруга **Мария** була барз добра дактилографкиня, та му вельо помогла коло пририхтованя рукопису до друку.

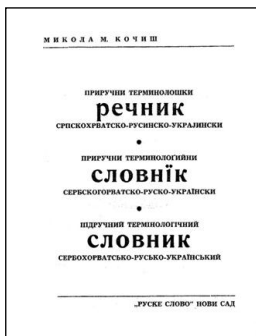
То бул час кед уж я бул главни и одвичательни редактор Редакції видавательней діялносци у Новинско-видавательним подприємстве „Руске слово” и добре паметам же як пришло до того же место двоязичного до друку пририхтани троязични словнік. Ту превагло становиско др Гавриїла Костельника же ше наш язык витворел *„там дзе ше стикаю тоти три народи (Руснаци / Українці/, Поляци и Словаци – зам. Дю. Л.)”*, та є *„мишанїна рускопольских и словацких граматичних елементох”*, але же *„основа нашої бєшєди руска: нє лєм нашо слова по векшєй часци руски, але и деклинация и конюгация (т.є. одменка меновнікох и часовнікох) тримаю ше руских правилох, а нє чєскословацких, ані нє польских”*⁴

4 Гавриїл Костельник: ПРОЗА на бачванскосримским руским литературним языку, позберал и до друку приготовел Дюра Папгаргаї, Руске слово”, Нови Сад, 1975, бок 127.

Ту потребне наглашиц же Костельник под термином *руска* (бешед) ма на розуме галицкоруску (українску), а кед слово о бачванскокримскей *рускей* бешеди, вон хаснує термин *наш язык*, або *наша бешед*.

Та так, же би ше основа нашого литературного языка могла прировновац зоз ей коренями, препоручене же би у сербскогорватским и паралелним руским одредніцом була додата и українска. На тот способ би словнік достал ище єдну практичну вредносц. Годни го хасновац прекладателе зоз сербскогорватского не лем на руски литературни, але и на українски литературни язык. Препоручене же би у нїм були облапени тельо одредніци, кельо у добрей мири обезпечує фонд словох з котрим ше служиме не лем у каждодньовим живоце, але и у писаней форми.

За неполни два роки, **Микола Кочиш** зоз свою супругу пририхтал рукопис до друку и после поради у Редакції видавательней діялносци НВП „Руске слово” дата му конечна троязична назва, котра глаши:

ПРИРУЧНИ ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИК српскохрватско-русино-украјински

ПРИРУЧНИ ТЕРМИНОЛОГИЈНИ СЛОВНИК Сербскогорватско-руско-украјински

ПІДРУЧНИЙ ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ СЛОВНИК Сербохорватсько-русько-український

Рецензенти були Гавриїл Надь, Роман Миз и Юлиан Рамач. Українски термини усоглашел Олекса Мишанич, у тедишні час кандидат филологийних наукох, старши наукови сотруднік Института литературы Академії наукох тедишней Українскей Советскей Социалистичней Републики. Редактор бул автор тих шорикох (Дюра Лятяк), а технічни редактор Микола Скубан. Друковала го Друкарня „Руске слово” у Руским Керестуре. Кніжка вишла з друку у октобру 1972. року.

У уводним слове автор **Микола М. Кочиш** пояснює, медзи иншим, же словнік ма коло 14 тисячи слова, а же як основа словніка послужел лексични материял визначени з тижньовой новинки „Руске слово” и авторов лексични материял зазначени при лекторованю часописа „Шветлосц” и учебнікох на руским языке, а тиж и материял зазначени у других нагодох, та же на тот способ облапена найчастейше хаснована и найпотребнейша лексика у писаней бешеди.

Троязичносц Словніка автор так потолковал:

„Гоч триязични словніки не узвичаєни у сучасним видаваню словнікох и гоч пре триязичносу таки виданя муша мац одредзени недостатки, тот словнік триязични пре вецей причини.

Перше, вше векше число людзох котри, не познаюци добре свой мацерински язык, пишу и по руски и по українски, та им помоц потребна. З оглядом же нашо виданя у Югославії друкуєме на руским и на українским литературним языку, потреба за таким приручним словніком у обидвох языкох еднака.

Друге, руски литературни язык у писаней форми не ма ані длогу ані квантитативно богату традицию, та українска часц словніка часто служи як лексична або морфологийна норма и як потверджене хаснованого або з хаснованих вибраного и препорученого слова и форми.

Треце, руска и українска часц словніка даваю основу за початне виучоване диференцияльних характеристикох у обласци лексики, твореня словох и у словніку датеј морфології, цо барз потребне же би ше яснейше обачело яка драга у розвитку руского языка найлепша и найлегчейша кед жадаме максималне приближоване диялектней литературней рускеј бешеди ту литературному українскому языку. Дати лексични материял тиж оможлївоє и преучоване диференцияльних характеристикох фонологийней структури двох бешедох.⁵

Автор бул свидоми же його словнік, як перше пробоване дац єдну невелику часц рускеј лексики, не без недостаткох, та же мож очековац у блїзкеј будучносци даєдни корекції терминох, або їх формох. Прето препоручел же би ше при хаснованю словніка хиби и препущеня призначовало и обявйовало у нашей преси, або же би ше зауваги посилало Комисії за словнік при „Руским слове”.

Нажаль, або на щесце, Словнік над’жил Комисию за словнік при „Руским слове”! Нажаль прето же зауваги официийно вецей не бул хто прияц и евидентовац, а на щесце прето же тот словнік ище и нешка велї спомедзи нас хасную, и попри тим же у медзичаше штирох деценийох вишли два томи Сербско-руского словніка (Перши том 1995. року, а други том 1997. року) и єднотомни Руско-сербски словнік (2010. року)⁶.

Кочишов словнік видруковани у 500 прикладнікох, цо у тедишні час оценене як оптимални тираж у поровнаню зоз численосцу нашей националней заєдніци на тих просторох. А як го руска културна явносц прияла – доказує факт же цали тираж розпредани уж за єден неполни рок!

5 Микола М. Кочиш: ПРИРУЧНИ ТЕРМИНОЛОШКИ РЕЧНИК српскохрватско-русинско-українски, „Руске слово” Нови Сад, боки 11-12

6 Двотомни Сербско-руски словнік видали: Завод за уибенике и наставна средства, Београд, Универзитет у Новим Садзе Филозофски факултет Катедра за руски язык и литературу и Дружтво за руски язык и литературу, Нови Сад, а обробела го велька екипа наших интелектуалних, преважно просвитних роботнікох на чолє з главним редактором др Юлианом Рамачом. Єднотомни Руско-сербски словнік видали Филозофски факултет Одсек за русинистику и Завод за культуру войволянских Руснацох, авторе мр Гелена Медєши, др Оксана Тимко Дїтко и др Михайло Фейса, редактор др Юлиан Рамач

Нешка, кед означуеме штераец рочніцу од виходзена Кочишового Словіка, можеме шлебодно констатовац же вон ефикасно окончел свою улогу и постал фундамент на котрим надбудовани кус скорей спомнути Сербско-руски и Рускосербски словніки у остатней децениї прешлого и першей децениї терашнього вику.

Ђура Лаћак

ТАКО ЈЕ НАСТАО КОЧИШЕВ РЕЧНИК

Четрдесет година Речника Миколе М. Кочиша

Резиме

Русини су се 1919. године. определили да русински народни језик буде основа за књижевни. У периоду између два светска рата и у послератном периоду термилошки проблеми су решавани ослањањем на друге језике (украјински, руски). Шездесетих година Микола М. Кочиш је у својој богатој делатности написао више школских граматика и био је коаутор више школских термилошких речника. Године 1972. изашао је његов „Приручни термилошки речник српскохрватско-русинско-украјински” (14.000 речи), који је постао темељ новим речницима русинског језика: Српско-русинском (1995–1997) и Русинско-српском (2010).

Djura Laćak

SO BECAME KOCHISH'S DICTIONARY

Fourty years of the Dictionary of Mikola M. Kochish

Summary

The Ruthenians decided in 1919 the Ruthenian language be the base to the literary one. During the period between two world wars and in the postwar period, the terminological problems were solved by relying on other languages (Ukrainian, Russian). During the sixty years, Mikola M. Kochish, in his rich activity, wrote several school grammars and was the coauthor of more terminological school dictionaries. In the year 1972 appeared his Handy Terminology Dictionary SerboCroatian-Ruthenian-Ukrainian (14.000 words), that became the base to new dictionaries of the Ruthenian language: Serbian-Ruthenian (1995-1997) and Ruthenian-Serbian (2010).

Блаженка Хома Цветкович

ШТЕРАЦЕЦ РОКИ ОД ВИХОДЗЕНЯ ПРИРУЧНОГО ТЕРМИНО ЛОГІЙНОГО СЛОВНІКА СЕРБСКОГОРВАТСКО-РУСКО-УКРАЇНСКОГО МИКОЛИ М. КОЧИША ШТИРОДЕЦЕНИЙНЕ НАШЛІДСТВО ЯК ФУНДАМЕНТ И ДРАГОКАЗ ГУ НОВИМ СЛОВНІКОМ

Абстракт: у роботі визначена значносц Кочишового Приручного терминологийного словніка сербскогорватско-руско-українского, кому вон бул наменени, дати його основни характеристики и часц анализи терминох з дзепоедних обласцох граматики о хторих писали лингвисти и други хтори ше занімали з руским язиком.

Ключни слова: термини, специялни термини, странски слова, прекладане и вариянтносц словох, фреквентни слова, дублетизм, руски, українски и сербскогорватски слова.

Кед 1972. року вишол триязычни терминологийни сербскогорватско-руско-українски словнік, у тедишнім часе було то єдно з найзначнейших ділох на руским язикю. То була публикация у хторей зазначени слова, як и у наслове визначене, на трох язикох, по першираз, бо до теди шицки словніки були лем двоязычни, то була кніжка хтора була основа за творене других словнікох, гевтих хтори вишли после нього. Здогадніме ше ище раз його основних податкох.

Тот вецейязычни словнік, ма коло 14 тисячи сербскоготватски термини хтори преложени на руски и українски язик, а векшина то термини з рижних обласцох знаня, т. є. специялна лексика позбрана зоз уметніцкей, науково-школскей литератури, економії, правних наукох, религии, дружтвено-политичного живота и термини - власни назви державних и гражданских установох, мена державох, политичних партийох, назви по националней або гражданской припадносци, хтори вон найвецей виберал зоз периодичней преси, окреме з новинох „Руске слово” и часописа „Шветлосц” у периодзе од 1968. по 1970. рок. Прето ше таку лексику могло хасновац и у рижнородних стилох руского литературного язика. Так Кочиш и пише у Уводним слове того Словніка, и додава же „Його практична задача була же би служел як приручник при прекладаню на руски и українски язик и же би численим сотрудніком средствох информацийох и другим котри не закончили школу на мацеринским язикю (або

у кождодньовой работи не хасную мацерински язык) оможлівел коректне писане по руски, односно українски²¹. Оправданосц того мож потолковац и так же ше теди виданя и видавало на обидвох языкох, та Кочиш раховал же потреба за таким словніком у обидвох языкох єднака.

Словнік вишол под редакторством Дюри Латяка, рецензенти були Гавриїл Г. Надь, Роман Миз и Юлиян Рамач, українски термини усоглашел Олекса Мишанич, авторов технічни сотруднік на пририхтованню рукопису була Мария Кочиш, а рисунок за рамики виробела Мелания Колбас. Видруковани є у Друкарні у Руским Керестуре, у тиражу 500 прикладніки.

О Приручним терминологийним сгр-рус-укр. Словніку писали велі авторе, у першим шоре проф. А. Дуличенко, Микола Скубан, Дюра Латяк, Дюра Варга и други. Перши двоє, мож повесц, же го и найдетальнейше описали, бо кед писали о терминох и нетерминох цо их Кочиш унесол до Словніка, вони подробно анализовали применовніки, заменовніки, викричніки, фразеологизми и стаємни словозлученя, а окреме обрацели увагу на групу терминох з одредзенима суффиксами. То визначене у їх статьяох ”Даскельо призначки о руских терминох у Терминологийним словніку”²² (А. Дуличенко) и „Триязични словнік”²³ (Микола Скубан).

Понеже познал вецей славянски языки и тото свойо знанє хасновал у анализованню язичних проблемох, Кочиш ше у першим шоре операл на українски язык, як найрозвитши литературни язык котри найблізши рускому. Но, заш лем, гвари вон, „українски язык треба же би уплівовал на руски лем у одредзеной, ограніченой мири, же би то було у духу руского языка и лем теди кед захиби власни потенциал.”²⁴ Гоч ше намагал диялектну руску бешеду приближиц гу литературному українскому языку, а руска и українска лексика давали основу за початне виучованє диференциалних характеристикох у обласци лексики и твореня словох, Кочиш бул свидоми же руски язык то окремна самостойна цалосц, система хтора ше розликує од українского языка и ма свою драгу по хторей ше розвива. Та, кед жичал слова зоз другого зродного языка, виберал найлепшу вариянту, приспособйовал ю гу рускому языку, або давал вецей вариянти єдного слова. Прето єст громада приклади терминох зоз вецей вариянтами. На подобни способ ше намагал створиц и нови слова, нови термини хтори би були найподобнейши руским словом и найрозумлівши нашому народу, а яких у руским языку не було.

Гоч Словнік бул наменєни, як гвари автор „задовольовац рижнородни потреби кождодньового писаного слова”, векшина словох то специални термини, а тиж так єст и вельо „общі” слова, як их Дуличенко наволує, хтори ше не рахую гу термином, и слова хтори маю локалну розширеносц. То прето же ше автор Словніка, заш лем, найвецей операл на руску народну бешеду, хасновал афиски и пробовал „жиц” затрацени, або забути корєні, знова, гледаючи их у зродних карпатских диялектох, або у розвитих славянских языкох. Спомнєм

ище даскельо призначки хтори проф. Дуличенко написал о Словніку. а) до такого Словніка не нужно було положиц заменовніки (*якишик, хтошка, дахто*), применовніки (*без, поза, по*) викричніки (*гей*), б) не мушели буц фразеологийни и стаемни словозлученя як наприклад *мало не, без шліду, коле очи*), в) и же велі приклади неутралней лексики не муша буц термини. Дуличенко тиж зазначає г) же до словніка вошли велі познати и непознати слова як цо *привва, загроза, комик, будовнік*. Но и попри тим, Дуличенко пише же кед ше намагал систематизовац творене окремней групи терминох з одредзенима суффиксами, Кочиш ше упушел до чежкой роботи. Вон як приклади дава термини хтори маю суфигси на *-ични, -ийни, -ни*⁵, дзе гвари же наисце чежко ришиц же котри форми едного истого слова, и у яких случайох, их треба хасновац. З тим и вон оправдує Кочишову вельовариянтносц терминох прикметніцкокого характеру. Слова хтори ше одноша на топонимичне творене по Дуличенкови тиж добре поробени, а тиж и граматични форми хтори ше „даваю у унификованей форми и досц дошлідно”⁶. О прекладу сербскогорватских терминох на руски язык Дуличенко позитивно пише, док о прекладах на українски язык гвари же су не цалком добре поробени.

Микола Скубан у своей статі „Триязични словнік” зауважує Кочишови же до Словніка унесол вельо странски слова. Тоти слова хтори вон спомина ше хасновало у языку. Кочиш даедни прекладац, там дзе то мож було преложиц и место странского могло похасновац руску варианту. Дзе толкованя не було, можливе же не було адекватни руски, або українски термини. И нешка странски слова, интернационализми чежко прекладац, та ше вельо раз змисти не поклопую, зяваю ше дублети, односно терминологийна вецейністосц. Под впливом интернационализмох, могло би повесц, прекладана векшина абстрактних терминох, а номенклатурни термини ше операю на домашне слово. Найвекшу часц таких терминох Кочиш брал зоз сербскогорватского языка, углавним зоз, як уж спомнута, обласцох дружтвено-политичного живота, бо жил у чаше кед ше ю вельо хасновало и у преси, и у каждодньовой бешеди, и у науки, и у школи. Слова як цо *бюрократизем, идеализем, декларация, евидентни, еминенция* були досц фреквентни и нагло уходзели до руского языка, та их вон унесол и до Словніка, рахуюци же су потребни.

Кед би, наприклад, у нешкайшим чаше лингвисти правели триязычни словнік и уношели слова хтори фреквентни у бешеди, преси, науки, вец би вироятно место українских, а можебуц и сербских, було вельо термини зоз англійского, французкого, немецкого языка, бо каждодньово мож чуц або пречитац же *омбудсман* гварел то то и то, же дацо *аподиктичне*, же тот и тот прешол *цензус*, а по *хасану* у польопривреди то так и так, а таки слова то и *парламентарни имунитет, интеграция, аналогни, конектовац ше, мейловац, сурфовац* итд. Дараз ше их хаснує и там дзе ше не муши, але просто ше надрилюю, чи их ми розумиме, або не. Громада странских словох, хтори дзекуюци науковотехнічней революції вошли до языка можебуц би нешка заберали ище векшу часц

даякого словніка, и можебуц би их було ище вещей як цо их ест у Кочишовим. Но, велі од тих терминох хтори Кочиш унесол до Словніка уж ше ридко хаснує, або ше их вещей ані не хаснує, заменели их нови, та би термини требало прекодификовац, окреме терминологийну систему у дружтвено-политичней обласци, як и науковой, школскей, та вец и у польопривредней, економскей, правней. Цо ше дотика прекладаня странских словох, Кочиш их прекладал там дзе думал же термин мож преложиц и, же место нього мож похасновац и руску варианты. Там дзе толкованя не було, можливе же не було адекватни руски, або українски термин. А даєдни термини брал и зос російского языка.

Окрем терминох зос власних жридох и терминох зос українскей терминологийней бази Кочиш припознава же у стихийним розвою терминології сербскогорватска му була найчастейша основа и ориентация, и бул свидами же зос прилапйованьом сербскогорватских словох, и у сербским окруженю, руски язык будзе у опасносци од сербскогорватского впліву и годзен подлегнуц асиміляції. Цо, нажал, ище теди мал право, и то у нешкайшим чаше барз очиглядне.

Векушина сербских терминох у Словніку добре предложена на други два языки, даєдни ше му не цалком удало, вироятно и прето же и за ніх не вше було адекватни термини. Даєдни слова не вше точно предложени (*повод-причина*) але понеже и по нешка даєдни преклади словох не розришени, значи же не було едноставно. Але и Йован Йованович пише же „Шицки войни маю еден непоштредни повод и едну глібшу причину”, так же прекладаючи тот термин на наш язык, цалком оправдане мац у словніку и едно и друге слово.

Окремне место, пише Скубан, „забераю неточно предложени сербскогорватски слова, бо су иншакей форми”.⁷ (*раскидати-розривац, розтаргнуц, претаргнуц, або подићи-дзвигнуц, подзвигнуц.*) Кочиш очиглядно брал тоту форму хтору ше найвещей хасновало и вец додавал варианты яки ше хасновало у руским языку - у доконченим, або недоконченим виду, у инфинитиву, (*дићи*), або не, зос префиксами (*подићи*), або без.

Кед би автор брал лем инфинитивну основу дієсловох, а як окремни одредніци положел шицки варианты истого дієслова зос префиксами и суфиксами, вец би тот словнік бул вельо, вельо обсяжнейши и вироятно би не було тельо розлични термини, але даскельо тисячи, зос їх суфиксами и префиксами. Тото Кочиш охабел другим автором после нього, же би ше створело еден вельки подполни словнік, а реализовало ше, и вельо того ше на тих терминох поробело, у Сербско-руским 1995. и 1997. року и Руско-сербским словніку 2010. року.

Цо ше дотика прекладу словох ище даєдних терминох як наприклад *песник* и *поета*, *паркинг* и *паркиралиште*, *галама* и *гужва*, итд. правда же у Сербско-руским словніку вони точно у ниянсох потолковани и познате яка медзи німа розлика, але и Словнік сербскогорватского литературного языка Матици сербскей⁸, дава их як ровноправни варианты, та ше у одредзених написох и

вислових рівноправно хаснує и песник и поета, и паркинг и паркиралиште, або бастион и кула. Завиши хто го хаснує и у якеї файти напису. Сам автор Словніка и наглашел же кед ест вецей варианты, найлепше хасновац гевту першу, цо значи же вона була и найфеквентнейша, але не гуторел же ше ю муши виключно хасновац. Цо, значи, дошлебодзовал виберац термини. Та наприклад и сербскогорватске слово *обала* преложене як *побреже*, цо ше найчастейше хаснує и нешка, потим *надбреже* и *прибреже*, але за *обалски* ані у Руско-сербским словніку нет *надбрежни* и *прибрежни*, цо значи же тоти форми у народу не зажили.

Велі цо пишу на руским язикау першу варианту и хасную, або найволя кед им дасдну од вариантох препоручи язични фаховец. А чи теди Кочиш не бул найлепши фаховец? Шицки после нього ше операли праве на його публикації.

Нажаль, вше вецей ест таких цо не гуторя же дахто ма таку и таку *обовязку*, и *длужносцу*, але *обавезу*, або вельо раз чуц же то звит *обавештайней*, а не *шпюнксей*, *агентскей*, або *розвидніцкей* служби. Зоз лекторских призначкох видно же и нешка авторе написох не знаю похасновац прави термин, та за сербске слово *обезбеђење* хасную термини и *обезпечене*, и *гаранция*, и *чуване*, и *безпечносцу*.

Прето шицко цо спомнуте би не требало брац як вельку заувагу, але мац на розуме же Кочиш тот Словнік складал сам и не мал ше на цо операц, окрем на словніки других славянских язикох, логично, гевтих хтори му були найблізши. Двоязични и триязични словніки хтори вишли после Кочишового робели вецей язични фаховци хтори уж мали основу и приклад як би требал приближно випатрац триязични, або двоязични словнік, та термини були и прецизнейши. Но, и тоти словніки не совершени и виroyтно до каждого з ніх би ище дацо могло дописац. А як и сам г Кочиш гварел, тот Словнік не совершени и не без недостаткох и треба поробиц корекції терминох и їх формах, вон лем приручни, приручна литература, як и граматика, або правописни словнік за школярох.

Зауваги на превельо странски слова у Словніку, їх дублетизми, розлични толкованя, тенденция виєдначованя з українским язиком, або розлики у правопису, не зменшую значносц Словніка. Напроцив, то може буц лем указатель цо треба ище виправиц, доробиц, прилагодзиц сучасним вимогом розвою руского язика, а кед треба и модификовац.

Нови правописни словнік зоз правописно-граматичним советніком очиглядно же нам барз хиби, бо и нешка маме ище вельо не розришени язични дилеми, а и далей хаснуеме тот єдини, Кочишов. Прето, Кочишовой роботи на Словніку нет цо зауважиц, окрем подзековац же нам го дал и указал у хторим напряме лингвисти руского язика маю далей крачац и цо маю розришиц будуци творителе нових двоязичних, триязичних и других словнікох.

О Кочишовим Словнику: Дюра Латяк, Блаженка Хома Цветкович
и др Юлиан Рамач

Фусноти и литература:

1. Уводне слово Миколи М. Кочиша *Приручног терминолошког словника сербскогорватско-украјинско-руског*, РС, Нови Сад, 1972, б.10.
2. Александер Д. Дуличенко, *Даскельо призначки о руских терминах и о руским терминолошким словнику*, Jugoslavo-Ruthenica, Руске слово, Нови Сад, 1995, б. 283-290
3. Микола Скубан, *Триязични словник*, Шветлосц ч. 2. XI, април-јуниј, 1973, б. 207-218
4. Микола М. Кочиш, *Сучасни рушања у нашим језику и основни тенденције његовог даљшег развоју*, Лит. слово, Нови Сад, б. 29
5. Александер Д. Дуличенко у статі *Перши руски вецейязични терминолошки словник*, Jugoslavo-Ruthenica II, Руске слово, Нови Сад, 2009, б. 359
6. А. Дуличенко, у *Нормователъ и преучователъ литературног језика југославјанских Руснацох*, Творчосц, Нови Сад, 1978, ч. 4, б. 7-26
7. Микола Скубан у статі *Триязични словник ...*
8. *Речник српскохрватског књижевног језика*, Матица српска, Нови Сад

Блаженка Хома Цветковић

**РЕЧНИК МИКОЛЕ М. КОЧИША
ОСНОВА ЗА СТВАРАЊЕ НОВИХ РЕЧНИКА**

Резиме

Овај речник, чији је аутор Микола М. Кочиш, познати русински педагог, лингвиста, преводилац итд. је први и једини тројезички речник који је настао сакупљањем термина у периоду од 1968-1970. године из периодичне штампе, највише из новина „Руске слово” и часописа „Шветлосц”. Иако није био у потпуности савршен, био је темељ на основу којег су настали сви остали русински вишејезички речници, посебно велика помоћ при стварању два тома Српско-русинског 1995. и 1997. и Русинско-српског речника 2010. године.

Речник је био смерница лингвистима русинског језика како и у ком правцу треба убудуће стварати речнике, како треба радити на терминима, шта отклонити а шта додати, дорадити, изменити да би сви остали речници после овог били што прецизнији и јаснији. Све недостатке и све замерке су занемарљиве када се има у виду да данас речнике годинама ствара тим лингвиста и никада нису у потпуности савршени, а Кочиш је речник саставио сам и то у релативно кратком периоду. Његов значај се види и у томе што су га још читав низ година користили и новинари, и професори, и преводиоци, и ствараоци књижевних дела.

Blaženka Homa Cvetković

**THE DICTIONARY OF MIKOLA M. KOCHISH AS THE BASE
TO CREATE NEW DICTIONARIES**

Summary

This dictionary, the author of which is Mikola M. Kochish, the known Ruthenian pedagogue, linguist, translator etc., is the first and unique Dictionary of three languages, which was created by collecting terms during the period of 1968-1970 from the periodical press, mostly from the newspapers "Руске слово" (Ruthenian Word) and the review "Шветлосц" (Light). Although it was not completely perfect, it was the base of becoming of all other Ruthenian multilingual dictionaries, especially of being the great help to the creation of two volumes of the Serbian-Ruthenian

Dictionary in 1995 and 1997 and of the Ruthenian-Serbian Dictionary in 2010. The dictionary was the directive to the linguists of the Ruthenian language how and in what direction to create dictionaries, how to work on the terms, what to eliminate and what to add, finish off, modify for having all other disctionaries, after this one, more precise and more clear. All faults and reproaches are irrelevant if it is considered that the dictionaries are now created during years by a team of linguists and are completely perfect, and Kochish alone composed the dictionary and just in the reltively short period. Its significance is also considerable as well as it was used just many years by the journalists, and professors, and translators and creators of literary works.

Др Михайло Фейса

РУСКА ЛЕКСИКОГРАФИЯ У ПЕРИОДУ ОД ШТИРОХ ДЕЦЕНИЙОХ¹

Абстракт: Робота представя препатрунок русинистичних лексикографийних активносцох од першого целосного словніка рускей националней заеднїци – *Приручного терминологийного словніка сербскогватско-руско-українского* Миколи М. Кочиша, обявеного 1972. року, до коруни тродеценийней лексикографийней роботи – *Руско-сербского словніка / Речника русинско-српског*, обявеного 2010. року.

Ключни слова: руски язык, лексикография, терминологийни словніки, двоязични словніки, войволянски Руснаци

Перши целосни словнік войволянских Руснацох обявел Микола М. Кочиш седем децениї по публикованню першей кнїжки на руским язике (о. др Гавриїл Костельник / Габриел Костелник, Идилски венец *З мойого валала*, 1904) и пейц децениї по обявйованню першей граматики (о. др Гавриїл Костельник, *Грамматика бачваньско-сримскей бешеди*, 1923).

Слово о терминологийним словніку под насловом *Приручни терминологийни словнік сербскогватско-руско-українски*, хтори обявела Новинско-видавательства установа Руске слово, точно пред 40 роками – 1972. року. У Словніку облапена „найчастейше хаснована и найпотребнейша лексика сучасного писаного руского язика“ (Кочиш, 1972; 5). Основу Словніка твори лексична материя достата з анализу новинок *Руске слово*, часописа *Шветлосц* и учебнікох за школи зоз руским наставним язиком. У конечним обробйованню до *Терминологийного словніка* уключени и термини з науки, уметносци и култури, а найвещей зоз обласци дружтвено-политичного живота Руснацох (з историйї, политики, политичней економїї, дипломатїї, правних наукох, диялектичного и историйного материялизма, атеистични и религийни термини, а тиж и слова общого хаснованя хтори, похасновани з другима словами, даваю словозлученя терминологийного характера; исте: 5-6). За руску часц *Словніка*, як сам автор визначує, хаснована авторова лексична картотека. Автор, иншак, бул у подполносци свидоми же його перши твор з рускей лексикографїї ма недостатки и же „мож обчековац же уж у блїзшей будучносци буду потребни даедни корекції терминок або їх формох“ (исте: 7).

¹ Робота настала як продукт проектох 187002 и 187017, хтори финансиує Министерство науки Републики Сербїї.

Терминологийному словнику предходзела серія од 8 терминологийних словнікох за основну школу – 1. за математику; 2. за физику; 3. за хемию; 4. за историю; 5. за географию; 6. за биологию; 7. за ОТО; 8. за музичне виховане и подобове виховане. Словніки публиковани у периоду од 1969. по 1970. рок у виданю Покраїнского заводу за издаване учебнікох. Редактор шицких словнікох, праве як и *Терминологийного словніка*, бул Дюра Варга.

По виходзеню *Терминологийного словніка*, у другей половки 1970-их рокох, Дружтво за руски язык и литературу, хторому Микола Кочиш бул и перши председатель, порушало активносци широких розмирох на составяню першей и всеоблапней картотеки руского языка. На початку 1980-их рокох, зоз снованьом Катедри за руски язык и литературу Филозофского факултета у Новим Садзе, проєкт пренешени на тоту нову, професийну институцию.

З оглядом же школского 1970/1971. року почала з роботу Гимназия у Руским Керестуре як оддзелене Гимназиі Жарко Зренянин зоз Вербасу (до хторей як школяр другей генерації ходзел и автор тих шорикох) (Папуга, 2000: 107) и же школского 1977/1978. року почал з роботу Образовни центр Петро Кузмяк у рамикох хторого ше на руским языку оспособйовали фахово кадри, рушаюци, насампредз од структури привреди и діялносци стредку (исте: 121) у напярме задовольованя потребох стреднього образования на руским языку канализована и лексикографийна активносц. Прето, цо видно и з Уводного слова (Рац, 1979: 67), публиковани и *Словнік биологийних терминох и виразох: сербскогорватско-руски* 1979. року у виданю Дружтва за руски язык и литературу. У виданю Завода за издаване учебнікох зявела ше ещи една серія словнікох, з тей нагоди од 15 словнікох за различни фахи за стредні школи зоз фаховим унапяреньом. Проєкт витворени у периоду од 1980. по 1981. године. Слово о пейцязичних словнікох – сербско-мадярско-словацко-румунско-руских – за потреби 5 службених языкох Автономней Покраїни Войводини. То шлідуюци словніки: 1. Школски словнік за поживови фах; 2. Школски словнік за культурологийно-уметніцки фахи; 3. Школски словнік за електротехнічни фах; 4. Школски словнік за металски фах; 5. Школски словнік за туристично-погосцителни фах; 6. Школски словнік за будователни фах; 7. Школски словнік за економски и тарговински фах; 8. Школски словнік за польопривредни фах; 9. Школски словнік за древообробни фах; 10. Школски словнік за правни фах; 11. Школски словнік за здравствени фах; 12. Школски словнік за хемийно-технологийни фах; 13. Школски словнік за транспортни фах; 14. Школски словнік за педагогийни фах; 15. Школски словнік за информатику и организацию роботи.

1980-и роки означели винїмно значни лексикографийни діла хтори публиковал проф. др Юлиан Рамач – *Руска лексика* (1983), наукова монография о лексичних пасмох у руским языку, и *Фразеологийни словнік: сербскогорватско-руски* (1987). Окреме значни *Фразеологийни словнік* з оглядом же вон перши и по нешка єдини тей файти. У нїм фактично зачувана руска фразеология

хтора би, кед би тот приручнїк под редакцию проф. др Йована Кашича не бул публиковани, була з велькей часци препущена забуцу. Максимально є хасновити за прекладательох, просвитних роботнїкох, новинарох и шицких хтори читаю литературу на руским язїку. Попри остатнього спомнутого лексикографийного твора, Завод за видаванє учебнїкох публиковал и два минимальни словнїки – *Минимальни речник српскохрватског језика: српскохрватско-русински* (у редакції др Йована Єрковича и Радована Перинца, а у прекладу на руски язїк Мариї Чакановой, 1981) и *Минимальни словнїк руского язїка: руско-сербскогорватски* (у редакції мр Гелени Медєши и Павлини Сабадош, 1989).

И лексеми / термини и фразеологизми зоз наведзених лексикографских дїлох инкорпоровани до картотеки руского язїка, чий виробок теди бул у цеку. Кед 1981. року основана Катедра за руски язїк и литературу Филозофского факултета Новосадского универзитета проект *Сербскогорватско-руски словнїк* од Лингвистичней секції Дружтва за руски язїк и литературу превжала професийна институция, а финансване – Министерство за науку Републики Сербїї. Штераецє особи були уключени до составяня першей картотеки руского язїка, дзешец особи – до обробйованя карточкох Картотеки, а тройо лингвисти – до финализації рукописа *Српско-русинског речника / Словнїка сербско-руског*.

Фахови совитнїк у роботи на Картотеки и, вообщє, на Проекту бул єден з найвиназначнейших сербских лексикографох, академик Митар Пешикан. Основни циљ бул же би ше на основи шицкого цо публикованє по руски (не лем на основи лексикографийних дїлох о хторих було слова) формовала єдна всеоблапна картотека руского язїка. Професоре Катедри за руски язїк и литературу, Юлиан Рамач, ношителъ Проекта, и Михайло Фейса, до формованя Картотеки уключели и студентох перших генерацийох Катедри. Лексикографийни вигледованя представяли приоритет приоритєтох та други язични вигледованя лем цо не у подполносци занєдзбани. Перши дипломски роботи студентох Катедри праве прето за теми мали описи руского облєчива, обисца, єдзєня, обичайох, религийних обрядох, присловкох и под. На таки способ организованє сотруднїцтво студентох и професорох Катедри за руски язїк и литературу принесло рускей националней заєднїци у Сербїї / Войводини перши и по нешка єдини, обсяжни каталог лексемох илюстрованих зоз числєнима прикладами зоз шицких сферох хаснованя руского язїка.

Тим у саставе проф. др Юлиан Рамач, проф. др Михайло Фейса и мр Гелена Медєши закончєл рукопис *Сербско-руског словнїка* з нагоди означованя 250-рочнїци присєлєня Руснацох до Бачки. Перши том *Српско-русинског речника / Словнїка сербско-руског* (од А по Њ) друковани 1995. року, а други (од О по Ш) – 1997. року.

Такой по публикованю другого тома *Сербско-руског словнїка*, Одзелєнє за русинистику Филозофского факултета унапрямєло своєю активносци на виробок *Руско-сербског словнїка*, хтори од самих початкох лексикографийней

роботи бул задумани як друга фаза єдинственого проєкта. Нови генерації студентох Оддзелєня карточки Картотеки поскладали по руским азбучним порядку, а стаємни тим авторох, преширени зоз др Оксану Тимко-Дітко зоз Загребу, существуючу картотеку дополнел зоз словами з нових творох писательох хтори по тоту хвильку публиковали по руски.

У поровнаню з предходзацим, двотомним словніком, *Руско-сербски словнік / Речник српско-русински*, хтори обявени 2010. року, за єден том менши (Рамач и др., 2010; Fejsa, 2011). З часци прето же ше авторе бали же у условийох шветовой и домашней економскей кризи двотомни словнік будзе чежко обявиц, а з часци пре превладуюче думанє же найзначнейше до нього уключиц характеристични руски слова. Тримало же узкофахово термини з рижних обласцох, базовани на интернационализмох, и не таки барз значни у конкретним случаю. То причина же технічни, ботанічни и други фахово термини не уключени до рукопису (Рамач, 2010: 6). Императивне було не випустиц слова славянского походзєня, односно тоти хтори характеристични за руски язык. *Руско-сербски словнік* ма коло 38.000 одредніци. Його видавателе Оддзелєне за русинистику Филозофского Факултета и Завод за культуру войводянских Руснацох.

Додайме и же концом першей декади 21. вику Дружтво за руски язык, литературу и культуру публиковало и два терминогийни словніки. Перши, *Словнік медицинскей терминології сербско-латинско-руски*, обявени 2006, а други, авторки проф. др Радмили Шовлянски, *Словнік зашити рошлінох и животного стредку сербско-руско-латинско-английски*, обявени 2010. року.

Нешка Оддзелєне за русинистику гу концу приводзи два лексикографийни проєкти. Проф. др Юлиан Рамач закончує *Словнік руского народного языка*, хторому основу твори формована картотека за предходзаци два капитални твори руско-сербскей лексикографії, а проф. др Михайло Фейса – *Правописни словнік руского языка* (хторому половка рукописа обявена на интернету, на сайту Мирослава Силадія rusnak.info), други у исторії рускей националней задніци, з оглядом же перши правописни словнік публиковал Микола М. Кочиш як додаток гу першому и по нешка єдиному *Правопису руского языка* 1971. року. Професор Фейса розпочал и роботу на двох вецейрочних проєктох – *Руско-английски словнік / Ruthenian-English Dictionary* и *Словнік компютерскей терминології*. До тих проєктох уключени млади вигледователе, углавним студенти на мастер студийох Оддзелєня за русинистику, хтори свидоми же необходне же би ше сучасна руска интелектуална елита служела зоз минимум трома языками: языком шветовой комуникації (английским), языком стредка (сербским) и мацеринским языком (руским). Мож повесц же руска лексикология ма будучносц бо на лексикографийну сцену приходза нови кадри, хтори здобули фундаментни знаня на Оддзелєню за русинистику, а хтори руски язык, третируюци го як наймладиш, штернасти славянски язык, жадаю и очувац и розвивац.

ЛИТЕРАТУРА

- Фейса, М. (2004), „Социолінгвистични аспект руского языка: Войводина” у: *Русинський язык*, Opole: Uniwersytet Opolski, Instytut Filologii Polskiej, 373-383.
- Фейса, М. и Медеша Г. (2007), „Правописни проблеми руского языка у Войводини” у: *Jazyková kultúra a jazyková norma v rusínskom jazyku*, Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Ústav regionálnih a národnostných štúdií.
- Фейса, М. (2008), „Руски язык у урядовой сфери” у: *Русинський язык межді двома конгресами*, Пряшів: Світовий конгрес Русинів, Інститут русинського языка і культуры Пряшівської університету в Пряшові, 92-95.
- Фейса, М. (2009), „Тенденції розвою нормованя руского языка войволянских Руснацох” у: *Труды и материалы*, Москва: Московский государственный университет имени М. В. Ломоносова, 177.
- Фейса, М. (2010), *Нова Србија и њена русинска мањина / Нова Сербия и еј руска менишина / The New Serbia and Its Ruthenian Minority*, Нови Сад: ИК Прометей – КПД ДОК.
- Fejsa, M. (2011), „Ruthenian-Serbian Dictionary”, in: Raĭa, Georgeta, ed., *Academic Days of Timisoara: Language Education Today*, Newcastle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing, 611-621.
- Фейса, М. (2011), „Значне и уникатне лексикографске діло”, *Studia Ruthenica*, 16, Нови Сад: Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Хома-Цветкович, Блаженка (2010), „Герашнім и будучим генерацијом” у: *Руски християнски календар*, Нови Сад: Новинско-видавательствана установа Руске слово, Християнски часопис Дзвони, 47-50.
- Кочиш, М. М. (1971), *Правопис руского языка*, Нови Сад: Покрајински завод за издаване учебнікох.
- Кочиш, М. М. (1972), *Приручни терминологийни словник сербскогорватско-руско-украјински*, Нови Сад: Руске слово.
- Кочиш, М. М. (1977), *Граматика руского языка: Фонетика – морфология – лексика I*, Нови Сад: Покрајински завод за издаване учебнікох.
- Magocsi, P. R. (1996), „The Rusyn Language Question Revisited”, in: *A New Slavic Language Is Born*, New York: Columbia University Press, 19-47.
- Magocsi, P. R. and Pop I. (2002), editors, *Encyclopedia of Rusyn History and Culture*, Toronto - Buffalo - London: University of Toronto Press.
- Magocsi, P. R. (2004) red., *Русинський язык*, Opole: Uniwersytet Opolski – Instytut Filologii Polskiej.
- Медеша, Г. и Сабадош, П. (1989), *Минимални словник руского языка: руско-сербскогорватски*, Нови Сад: Завод за издаване учебнікох.
- Медеша, Г. (2008), *Язык наш насущни*, Нови Сад: Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Надь, Г. Г. (1983), *Лингвистични статі и розправи*, Нови Сад: Руске слово.
- Папуга, И. (2000), *Русинска гимназия / Русинска гимназија*, Руски Керестур, Нови Сад: ОШ и гимназия Петро Кузмяк, Дружтво за руски язык, литературу и культуру .
- Папуга, И., Рамач, Ю., Медеша, Г., Фейса, М. и др. (2006), ред., *Словник медицинскеј терминологий сербско-латинско-руски*, Нови Сад: Дружтво за руски язык, литературу и культуру.
- Рамач, Ю. (1983), *Руска лексика*, Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Институт за педагогию, Катедра за руски язык и литературу.
- Рамач, Ю. (1987), *Фразеологийни словник: сербскогорватско-руски*, Нови Сад: Филозофски факултет – Завод за издаване учебнікох.

- Рамач, Ју., Фејса, М. и Медеша, Г. (1995, 1997), *Српско-русински речник / Сербско-руски словник*, I-II, Београд – Нови Сад: Завод за учебнике и наставни средства – Универзитет у Новом Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски јазик и литературу – Друштво за руски јазик и литературу.
- Рамач, Ју. (2002), *Граматика руског јазика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
- Рамач, Ју., Тимко-Ћитко, О., Медеша, Г. и Фејса, М. (2010), *Руско-сербски словник / Русинско-српски речник*, Нови Сад: Универзитет у Новом Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски јазик и литературу и Завод за културу војвођанских Руснаца.
- Рац, Ј. Д. (1979), *Словник биолошких терминах и виразах: сербскогорватско-руски*, Нови Сад: Друштво за руски јазик и литературу.
- Шовљански, Р. (2010), *Словник заштите рошљих и животног стредку: сербско-руско-латинско-англијски / Речник заштите биља и животне средине: српско-русински-латински-енглески*, Нови Сад: Друштво за руски јазик, литературу и културу.
- www.rusnak.info / Михајло Фејса / Правописни словник руског јазика

Др Михајло Фејса

РУСИНСКА ЛЕКСИКОГРАФИЈА У ПЕРИОДУ ОД ЧЕТИРИ ДЕЦЕНИЈЕ

Резиме

Рад представља опис четвородеценијских лексикографских активности у русинској националној заједници у Војводини / Србији. Први целовити речник русинске националне мањине у Србији, *Приручни термилошки речник српскохрватско-русинско-украјински (Приручни термилошки словник сербскогорватско-руско-украјински)* Миколе М. Кочиша објављен је 1972. године, пре четрдесет година.

Након објављивања двотомног, двојезичног *Српско-русинског речника / Словника сербско-руског* (први том – 1995; други том – 1997), тим Јулијана Рамача је започео нови пројекат – *Руско-сербски словник / Речник русинско-српски*. За око десет година тим састављен од проф. др Јулијана Рамача, проф. др Михајла Фејсе, др Оксане Тимко-Ћитко и мр Хелене Међеша успео је да реализује пројекат који је суфинансирало Министарство за науку. Речник је објављен 2010.

Кључне речи: Русински језик, лексикографија, термилошки речници, двојезични речници, војвођански Русини

Dr Mihajlo Fejsa

RUTHENIAN LEXICOGRAPHY IN THE PERIOD OF FOUR DECADES

Summary

The paper presents the description of the four decades long lexicographic work in the Ruthenian national community in Vojvodina / Serbia. The first integral dictionary of the Ruthenian national minority in Serbia, the *Handy Terminology Dictionary SerboCroatian-Ruthenian-Ukrainian* (*Приручни терминологийни словник сербскогватско-руско-українски*) by Mikola M. Kočiš was published in 1972, forty years ago.

After publishing the bilingual *Serbian-Ruthenian Dictionary* (*Српско-русински речник / Словник сербско-руски*), in two volumes (first volume – 1995; second volume – 1997), the Julijan Ramač's team started a new project – *Ruthenian-Serbian Dictionary* (*Руско-сербски словник / Речник русинско-српски*). In about ten years the team that consisted of Prof. Dr. Julijan Ramač, Prof. Dr. Mihajlo Fejsa, Dr. Oksana Timko-Đitko and M.A. Helena Međeši succeeded in accomplishing the project sponsored by the Ministry of Science. The dictionary was published in 2010.

Key words: Ruthenian language, lexicography, terminology dictionaries, bilingual dictionaries, Vojvodinian Ruthenians

II

6. ПОЕТСКИ НІТКИ МЕЛАНІЇ ПАВЛОВИЧ

110 роки предшколського виховання у Руским Керестуре
(1902-2012)

*Прилоги з обласци предшколського
воспитання и образования*

Оленка Русковски

ПОЛОЖЕНЄ ДЗЕЦКА У ТРАДИЦИЙНЕЙ КУЛТУРИ РУСНАЦОХ У РУСКИМ КЕРЕСТУРЕ

Абстракт: Положенє дзецка у традицийней култури Руснацох у Руским Керестуре була тема дипломскей роботи Оленки Русковски, дзивоцке Мученски (1970) зоз Руского Керестура на Педагогийней академїї за образованє воспитачох дзедох предшколского возросту у Новим Садзе, ментор: проф. др Исидор Граорац, 1992. року, а ту ше даваю виводи зоз тей роботи. Робота облапя питаня прешлосци Руского Керестура, народзене дзецка, усну народну творчосц и каждодньово активносци дзедох, народни обичаї, вирске образованє и сучасни питаня вихованя дзедох.

Ключни слова: традицияна култура, Руснаци, воспитанє, дзеци, родичи, фамелия, култура, дзединство, обичаї, церква, молитва, виронаука, предшколске воспитанє, основна школа.

Як и каждая култура так и наша руска ма велї специфичносци и характеристики хтори исновали на одредзеним ступню дружтвеного, економского и културного розвою од приселеня до тих крайох у XVIII вику по нешкайши днї. Дзецко и фамелия вше заберали значну улогу у руским народзе и состояйна часц су його (нашого) живота, култури и традициї.

Спатраюци положенє дзецка у традицийней култури Руснацох у Руским Керестуре обрацаме повагу на положенє дзецка у нас и у швецѣ, а насампредз на шлїдуюце:

1. Прешлосц Руснацох и насельованє до Руского Керестура
2. Народзене дзецка, перши днї живота и кресцини
3. Усна народна творчосц: бавене дзецка, перши писньочки
4. Каждодньови живот дзецка: облуканє, кармене, здравє и хороти
5. Народни обичаї: учасц дзецка у роботѣ, дзедински бависка
6. Религия и дзецко: вирске образованє, виронаука
7. Одношенє родичох гу дзецку и сучасни питаня розвою и вирастаня дзедох
8. Предшколске, основне и стредне образованє и воспитанє у Руским Керестуре

Положенє дзецка у фамелії у прешлосци було барз розличне. У найстарших часох дзециństwo ше зводзло лєм на период безпомощного дзецка. Потим, кед кус замоцнело и „постало млади человек” *мишало* ше зоз одроснутима и укапчовало и до роботи и до розваги так же не було у можлівосци прежиц ступень младосци, а и фамелия не була у можлівосци контроловац його розвой и преношиц на нього знанє и други воспитни вредносци. Познейше, кед фамелия мала улогу очуваня заедніцкого маєтку и кед на першим месце було медзисобне помаганє у хторим ше человек як особа (а окреме жена) намагали обстац, вони и у тих невидгодних часох чували чесц фамелії и зоз свою любову и почитованьом супружнікох отримовали заеднічки живот у хторим и положенє дзєцох було вигоднейше. Кед у XVII вику дзеци почали поряднейше ходзиц до школи и пририхтовац ше за живот, вишли такповесц зоз анонимносци, а фамелия почувствовала утрату и боль знаюци же ше воно осамостої и пойдзе по своєй драги.

1. Прешлосц Руснацох и насельованє до Руского Керестура

Насельованє Руснацох до Керестура (Ваґ Kerestura, 1745, 1751) зоз просторох Горней Угорскей ше одвивало у XVIII вику. Зоз приходом до Бачкей Руснаци ше такповесц преселели, односно „спушцели” зоз сиверовосточних жупанийох у Прикарпатю и то насампредз пре економски причини, гледаюци лепшу жем и вигоднейши условия за живот. У тих селїдбох вони зоз собу приношели и обичаї, культуру жица у фамелії, та и виховйованє дзєцох. Вредни и шпоровни, намагали ше здобуц власни маєток и организовац домашні живот, а тиж так отримовац и вирски и просвищовац своєю дзеци и самих себе. Неодлуга по насельованю, 1751. року основали парохию и вибудовали церкву (1784), а и школа була у цесней вязи зоз церкву и церковну општину, уж 1753. року. Руски Керестур бул и остал по нешкайши часи етнічно гомогене населенє зоз минималним процентом жительствова других националносцох.

2. Народзенє дзецка, перши дні живота и кресцини

Народзенє дзецка и перши дні живота вязани насампредз за отримованє свадзби и винчанє родичох. Традиційна свадзба Руснацох ше состої зоз вецей часцох, а то: обряд пред свадзбу, хтори облапя питанки, а їм предходза заруки и воженє лади, саму свадзбу у рамикох хторей ше одходзи до дому млодей (по млоду), шветочно означую свадзєбни госци зоз ручніками, а млоди зоз покрейтку, потим випровадзанє млодей з родительского дому, винчанє (официїне зоз записованьом до матрикулох и християнске у церкви) и дочекованє млодей у доме млодого, дарованє (вязанє) ручнікох новей родзини, зніманє венца млодей, предаванє млодей, зачепйованє и невестов танец, як и обряд после свадзби

(бичак). Кожда часц свадзби, такповесц кожда хвилька свадзебнаго обряду преткана зоз привитнима словама старости, выдавача, дружбох и шпіванкама свашкох и дружкох. Треба надпомнуц же основни компоненти рускей свадзби остали зачувани и по нешкайши дні, з тим же концом XX вику настали дзепоедні прэменки напр. на мінімум скарацена старостова и выдавачова бешэда, а тиж и шпіванэ свашкох, улога дружбох и дружкох итд.

Супружніком у малженским живоце найрадоснейша вистка то родзене дзеца. У самым чину народзэня дзеца хторе ше одвівало у доме (обисцу), важну улогу вше мала бабіца. Вона будучей мацэри олегчовала „приход дзеца на тот швет”, хаснуюци старински обичаі купаня дзеца, вязанэ пупка, повіванэ итд. Крэсцини ше як шветочни обряд (чин) одбували такой по народзэню, адносно уж идуцого дня або даэден дзэнь у першим тижню. Хрысціянски обряд крэсчэня дзеца ше одвіва у цэркві у присустве кумох як шведкох хтори дзецку дарую „крижму” (плаценко за кошульку и други дарунки) и блізкай родзіні. Мац не адходзела на крэсцини, але як положніца оставала дома. Вона о два тижні пойдзе зоз дзецком до цэркві на „выводкі”. Стыхи хтори запаметани зоз давних часох з тэй нагоди напр. и тоті:

Ані тота крешня	Думаш куме, думаш
весела не будзе	же це споможеме
кед му кресна матка	лем рукамі кляпнеш
шпіваци не будзе	як стадзі пойдземе.

(Мушинка, М. : *Фолклор Руснацох Войводины*, 1988)

3. Усна народна творчосц: бавенэ дзеца, перши писньочки

У языку аднаго народу ше на найкрасшы спосаб може спатрыц його духоўна култура и прето ше може повесц же язык сімвалічны водітель културы. Попры бавіскох, бешэдні язык дзеца и зоз дзецком, акрэме усна народна творчосц (шпіванкі, колісанкі.) вше выполньовалі дзецінкі жывоц у фамеліі, мэдзі хторіма и тоті:

Гаі, буі, соколіку,	Коліш ше коліско
Пошол оец на коніку,	Коліш мальована,
Пошол оец, пошла мац	Бо я мушым ходзіц
Хто же будзе дзецко ховац?	На роботу з рана
Дзецко мойо, чадо мойо,	Сй, работа моя
Замкні, замкні очка свойо!	Шіцка так остала
Гаі, буі, гай!	Же сом тебе, чадо,
Шпі сіночку, шпі прэкрашне!	Длуго колісала.

Твойо слунко швици яшне:
Шак у мирней ши хижочки,
У цеплей ши колісочки,
А при своєй ши мамочки –
Гаї, буї, гай!

Заври очка, сину,
Бо я пре це гинем,
Водне та и вноци
Од це не спочинем.

Гаї, буї, гай! –
Шпице дзеци, шпице!
Буду вам криделка векши,
Кед ше пребудзице!

Стуляй очка, рошні,
Скорей будзеш млоди,
Лем же чи ми вецка
Старей подаш води?

(Костельник, Г.: *Поезия*, 1970)

(Тимко, О.: *Наша писня*, 1989)

4. Каждодньови живот дзецка: облекане, кармене (костиране), здраве и хороти

Облечиво наших старих (предкох) нешка можеме видзиц лем у даедним музею, або зачувани у орманах наших бабох. Стари шмати так повесц нестали, а одменело их сучасне облечиво таке яке ноша и други народи коло нас. Медзитим, велім генерацийом, окреме тим кус старшим ище вше у паметаню облечиво дзецох: пелюхи, чепци, кошульки, рекельчата, гачки, калапи, шапки, хусточки, хустки, чижми, деревянки, бочкорки и чарапки.

Дзеци ше до билих пелюхох (од домашнього конопового платна) повивало такой по народзеню. То тирвало 3-4 мешаца, а после того дзецко було лем у кошульки. На главу ше кладло чепец хтори ше ношело (вязало под браду) 3-4 роки. Кошульку ше дзецом облекало од малючка та по 6-7, а дзекеди и по 10 роки. Кошулька була тиж зоз билого домашнього платна, длугока, аж по костки. Гачки ше ношело аж кед дзеци почали ходзиц до школи, а поверх ніх ше облекало: дзивчата рекельчата и сукенки на пас (пасово сукенки), а хлапци панталони и кошулі. Хлапци ношели калапи хтори були чарни, кафово, або желсни, а влече сламяни. Вжиме ше ношело шапки зоз баранчецовей скори. Дзивчатом ше на главу вязало били, або у фарбох хусточки, а кед кус подросли, окреме кед було хладнейше, почали ношиц и заруцовачки. Кед було тепло, дзеци ходзели боси, потим ше им на ножки обувало чарапки, бочкорки, чижмочки (хлапцом чарни, дзивчатом червени), а вжиме деревянки.

Мац своєю дзецко од малючка (од народзеня) та по еден рок живота дойчела, потим пило млеко (кравске) зоз фляшки, а давало ше му и друге едзене. Едзене було повязане и зоз дзецинским здравйом и хоротами бо ше дзецом часто жувало та их после того „гризло” у жалудку итд. Кед мало 5-6 мешаца и кед могло шедзиц давало ше му до рукох скорку хлеба же би ю поедло, а источашне же би чухало ясна зоз хторих му вирастали зубки. Дзецку ше часто на скори (на главки) зявйовало цеменко и отвар, у брущку го „гризло”, але могло достац

и „магарчи кашель”, теди пило млеко од магарици же би оздравело. Кед ше 3-4 рочни дзеци барз похорели (достали „моровки”, т.е. шарлах) и кед ше тота хорота зявела як епидемия теди велі дзеци умерали.

Народни обичай бул же ше врачало и зоз тим дзецом жадало щешлївше дзединство и длуги живот. Врачанїни починали уж на кресцинох, потим, кед ше на нього „барз патрело”, а „же би не було зоч”, заплювовало ше го. Кед дзецко мало „сухоти”, купало ше го у цеплей води у хторей ше пред тим уварела „лїковита” трава. У води од умитих „бобалькох” ше умивали дзивчата же би були красни, а случувало ше же врачарки знали и „одганяц нечисти сили” хтори загрозовали здраве дзецка и знемирїювали його розвой. До дохтора ше одходзело кед ше могло и мало можлївосци, насампредз, финансїйни.

5. Народни обичай: учасц дзецка у роботі, дзедински бависка

Руски дзеци од малючка помагали у обисцу, на полю и у каждодньових роботох. Руски Керестур вше бул парастке место, вельо ше робело, а и родичи ше намагали дзецом дац „фалат хлеба до рукох”. Тото же дац дзецом „фалаток хлеба” значело не лем мац хлеба на столе, односно мац цо поесц, але заробиц масток за цали живот. Прето дзеци зоз своїм вчасним участвовањом у роботі були не лем помоц у обисцу, але ше и учили каждодньовим роботом и обовязком. Медзитим, и попри тим кажде дзецко заш лем мало радосне дзединство и надосц часу же би було „дзецко”.

Роботи хтори родичи так повесц „задавали” своїм дзецом не були тоти главни и чежки, але легчейши и интересантнейши, напр. на полю ношели води пиц, пресцерали порвисла, чували статок (овци, крави, швинї, прашата), кармели курчата, шекали траву качатом, заметали по дворе, залївали квеце у заградки, вжиме з родичами одметали шніг итд. Попри обисцох у валале у хторих ше бивало, велі, окреме младши, худобнейши людзе бивали, або лем дочасово робели на салашу (по салашох) як наднічаре, рисаре. Салашу було не лем у керестурским хотаре, але и у околїску. Док родичи робели коло салашу, або на полю, дзеци оставали сами и могли ше до „милей волі бавиц”, а и родичи ше не мушели старац бо дакеди и на даскельо километри не було нікого.

Коло бавискох, хтори такповесц сами „здумовали” (дзивчата ше бавели з бабками хтори правели з рендочкох и чуткох, хлапци складали чутки та правели кочки, прагали до ніх конїки), вони ше старали и о „лакоткох за едзене”. Теди не було бомбони и чоколади, але квитнул били багрем та го дзеци з палїцами сцаговали и сладзели ше зоз смачнима квиточками. По драже були засадзени древа билих и чарних ягодох (лісце ше хасновало за кармене гадвабних бубох), а дзеци по жеми зберали, або себе збивали сладки узрети плоди (од чарних ягодох ше знали понамасцац по твари, а тиж и свойо шмати, кошульки, панталонки, та дома „вифасовали”, бо мацери мали цо райбац и умивац их, а були и гандровани

(даєдни доставали и зоз палічку). Дзеци зберали ягоди, черніци, єдли космачки, а дзекеди и желени яблчка и кайсочки од хторих им сцаговало уста, а могла их и „жима збиц”, або могли достац преганячку.

Дзеци правели „губаби” з блата од хторих, кед ше вдерело до жеми праскало. Зоз бундавох ше вирезовало страшидла, зоз вербового пруща пищалки, а зоз старих рендох правело (шило) лабди. Статок ше чувало и наганяло зоз батогом справеним зоз шпаргох и пругох (на верх прущика ше вязало шпаргу) итд, а бавело ше и на „шлепи мачки”, на „фарби”, хлапци ше „бичачкали” итд.

Стародавни писні хтори ше шпивало були и тоти:

Подзце людзе, дому спац,
Бо мушиме рано стац!
Рано, рано, ранечко,
Кед виходзи слунечко!

Як я була мала, мала,
Мац ме колісала,
А тераз сом велька,
Хлапцова фраєрка!
(Гнатюк, В.: *Руски народни писні*, 1972)

Седем рочки

Седем рочки я вас служел,
А ніч сом вам не страцел,
Лем тот єден льовнік з коча,
И тот сом вам заплацел!

Седем рочки я вас служел,
А ніч сце ми не дали,
Лем ту єдну кошульочку
И за ню сце плакали.

(Тимко, О.: *Наша писня*, 1989)

Дюрикова пищалка

Заграл Дюри на пищалки
Од вербовей скорки,
Заяц кед чул, так танцовал
Аж подар бочкорки.

(Ковач, М.: *Писні діда заградара*, 1979)

Розчитованя, загадки и народни присловки тиж знали дзеци, учили их од старших, а тиж и од других дзецох. Медзи німа були и тоти розчитованя:

Коло лози,
Мижо чувал кози,
Зоз батощком почмигує,
Єдна коза подскакує,
Гей, подскочиме тераз ми,
А зоз кола виходз ти.

Ишол дїдо до леса,
На дубово колеса,
Колеса ше поламали,
Шицки Турки вискакали,
Єден, два три,
Виходз вонка ти!

Зла баба, зла
Тройо дзеци ма,
Єдно ходзи до школи,
Друге шиє бочкори,
Треце шедзи на каменьчку,
Трима пшичка на ременьчку.

Иду швинї зоз поля,
До каждого двора,
Скоч бабо до води,
Натаргай им лободи,
Лобода барз густа,
Наша швиня тлуста

Рибар мрежу зацагує,
Рибу у ней зацагує,
У ней тераз ми,
З мрежи сцекай ти!

Квиток, квиток, квиточок,
Рика, поток, поточок!
Баран роги викруцел,
Кого з кола вируцел!
Тебе!

Най ше пачи
Шолька млека тебе чека;
Хто остатні ю попис
У кухні ю вец помие.

Скакал заяц по травички,
Та обачел три мачички
Мачички ше позлекали,
Од заячка посцекали,
Заяц остал тераз сам,
Идз гу ньому такой там!

И тоти загадки:

Воду пие, а не жие (шпунджия)
Не ма ноги, а скака (лабда)
Леци, а не ма кридла (балон)
Уста не ма, а з каждим бешедує (кнїжка)
Яр вешелї, лето хладзи, ешень карми, а жиму греє (древу)
По води плїва, по сухим ходзи, а зоз хижи нігда не виходзи (коритнявка)
През ноц ше катуля златна гомбуля, рано кед швита дзень на ноги кед стане,
гомбуля теди идзе на спанє (мешац)

(Пионирска заградка, 1974, 1975, 1976)

6. Религія и дзецко: вирске образованє, виронаука

Руски народ на чолє зоз своїм князом Владимиром Вельким приял шветло Христовей науки. Було то 988. року. Зоз приходом до тих крайох Руснаци принесли свою грекокатолїцку виру хтору ше намагали преношиц и на свойо дзеци. Пестовали ю през слова и вирски живот у фамелиї. Зна ше же дзецко вери прето же и його родичи веря, а вери насампредз до того до чого веря и його родичи. Перши и главни воспитаче дзєцох у вири и вирским живоце то їх родичи.

Виронаука, хтору церква познейше запровадзела, а и тераз отримус, дополнює тото цо до дзєцинских душох усадзели їх родичи. Вирски живот християнох завиши у велькей мири од воспитаня насампредз у перших рокох живота. Вира цесно повязана зоз молитву, прето родичи уча свойо дзеци модліц ше и ходзиц до церкви и на виронауку. У другим и трецим року, кед дзеци почню ходзиц и бешедовац, вони уж уча як ше треба прежегнац и пред спаньом вигваряц кратки виречєня упуцєни Богови. Познейше, у штвартим и пиятим року уча ше кратки молитви хтори повторюю вечар кед легаю, кед станю рано, а тиж и за столом пред єдзєньом. У тих рокох дзецко уж зна напамят тоти молитви:

Ангелку, хранителю мой
 Ти вше при мне стой
 Як водне так вноци
 Будз ми на помоци.

Исусе мой малючки
 Дай ми свойо ручки
 Прицагни ме гу себе
 Да и я любим тебе.

Исусе мой малючки
 Науч ме ше модліц
 Складац гу тебе ручки
 Гу тебе приходзиц.

Ти нас так барз полюбел
 Же з любову гу нам
 И небо ши зохабел
 Да можеш буц при нас.

Исусе мой малючки
 Дай нам свойо ручки
 Цо ши з німа благословел
 Свойо мали дзєчочки!

(Сегеди, Й.: *Християнске воспитанє дзєцох*, 1975)

7. Одношенє родичох гу дзецку и сучасни питаня розвою и вирастаня дзєцох

Родичи любя свойо дзецко и стараю ше о нїм. Оцєц и мац вше були авторитет своїм дзєцом. У прешлосци то було вираженше та ше знало хто кому надредзени, односно цо дзецко шме, а цо не. То такволанє неровноправнє и асиметричнє одношенє, а то значи же тото цо родичи можу и шму зробиц дзецку, тото дзєци не можу и не шму родичом. У патриархалней фамелиї, у хторей вельке число дзєцох було условїє за напредованє, дзєци ше з несцєрпєньом обчєковало, окреме хлапцох. Мац вше була нїжна и сцєрпєна гу своїм дзєцом, а оцєц часто прикривал свойо чувства и любов, окреме спрам малих дзєцох.

Жє би ше посцїгло жаданє справованє дзєцох и жє би прилапєли важаци морални норми, часто ше у воспитаню хасновали одвитуюци кари и забрани. Покарац дзецко значєло жє воно на таки способ будзє „добри человек”, жє будзє послухнє и вреднє. Забрани ше хасновали як воспитни мири у справованю дзєцох, медзитим прє страх хтори дзєци мали и од карох и од забранох, вони часто мали процївни ефекти. Наприклад було и таки:

- *Не кладз гребєнь до устох бо цє буду болїц зуби!*
- *Будз добри, бо цє однєшу Циганє!*
- *Не шмартай (нє пиш) по облаку бо ци умрє мац!*
- *Не ходз задком (на задок) бо так мераш мацєров гроб!*

Сучасни условия живота и роботи фамелиї, та и нашей рускей, прєменєли одношенє спрам дзєцох, вєцєй то нє розказованє, примушованє и гандрованє, алє ровноправна розгварка зоз дзєцми и чувствованє їх каждодоньових потребох, вимогох и жаданьох.

8. Предшколскє, основнє и стрєднє образованє и воспитанє у Руским Керестурє

Як уж надпомнутє Руснаци у Руским Керестурє жию вєцєй як 260 роки. У богатєй традициї 17. януар 1751. року остал зазначени як окремни датум. Того дня Франц Йозєф дє Рєдл, совитнїк царици Марїї Терезїї и администратор Кральовско-державного Бачкого дистрикту у Зомборє, подписал перши урядови документ – Контракт о насельованю 200 руских грекокатолицких фамелийох на тєдишно пустару Вєльки Керестур. Бул то урядови початок нєшкайшого Руского Керестура, найстаршого, найвєкшого и найпознатшого мєста Руснацох у Войводини и Сєрбиї.

По присєлєню, уж 1751. року основали парохию, а 1753. року и школу. Руски Керестур єтнїчно гомогєнє населєнє та ше порядна настава у континуитєту одвива на руским наставним язикю. У Руским Керестурє 1945.

року формована перша руска нїзша реална гимназия, хтора познейше (50-тих рокох) трансформована до основней осемрочней школи. Кадри з тей гимназиї ношители векшини активносцох на общим розвою при Руснацох, а окреме у образованю и култури. Подполна стредня школа на руским язичу – гимназия, зоз интернатом за школярох, основана у Руским Керестуре 1970. року. То и тераз єдина стредня школа по руски. У Руским Керестуре єст и оддзелєня гимназиї по сербски и оддзелєня стредней школи туристичного напрямю.

Предшколске воспитанє и образованє на руским язичу у Руским Керестуре ма традицию длугшу як єден век и у континуитету ше одвива од 1902. року. То були часи кед у Угорскей (тедишней Мадярскей), хторей припадали и нашо краї, концом XIX вику, односно 1891. року принєшени „Закон о зашити дзецох” зоз хторим було регуловане же општини хтори маю 40 дзеци можу отвориц дзецински заградки. Теди почало масовнейше отверанє установох за дзеци од 3-7 рокох та так було и у Руским Керестуре.

Перша вихователька керестурских предшколских дзецох була Ирина Джуња Ротова, по походзеню зоз познатей керестурскей Джуњовей учительскей фамелиї (єй оцєц Михайло Джуња бул учитель, а шефра Наталия тиж учителька). Вихователька Ротова 1902. року закончала курс (школу) за виховательки у Зомборє и 36 роки (1902-1938) виховйовала предшколски дзеци у „оводи”, у Руским Керестуре. Податки о єй роботи остали призначени на фотографийох и у школских звитох и записнїкох.

Школски збор у Руским Керестуре: Ирина Джуња Рот,
вихователька шєдзи друга з правого боку (30-рокох 20. вику)

Треба спомнуц и мєна руских вихователькох, або воспитачкох, хтори зоз свою практичну пожертвовну, виховну роботу допринєсли розвою у тей обласци. То розуми ше длугорочни керестурски учительки, тераз уж покойни:

Магдалена (Барна) Колесар и Гелена (Гарди) Жирош, потим Леона (Папуга) Петкович, хтора познейше робела у Вербаше, дзе и тераз жие, Наталия (Колбас) Колесар, зоз Руского Керестура и други, як и пестунки тета Драга Каролина Гарди, Михаліна Орос и други.

Тиж, треба визначиц же ше предшколске вихованє у Руским Керестуре уж вещей як еден вик одвива у континуитету, же не було претаргнуца и же ше Керестурски оддзелєня предшколских дзецох од 60-их рокох, тераз уж прешлого ХХ вику, находза у рамикох Предшколскей установи „Бамби” зоз Кули. Тих рокох у керестурских оддзелєных Предшколскей установи „Цицибан” робя яшелька, предлужене перебуванє и воспитни групи за пририхтованє дзецох до школи.

Предшколски дзеци у оводи зоз Магдалену (Барна) Колесар, учительку-виховательку, Каролину Гарди, тету Драгу и Владимиром Рогальом зоз Основней школи у Руским Керестуре (1945/46)

Литература:

1. Аријес, Филип, Векови детињства, Завод за уцбенике и наставна средства, Београд, 1989
2. Костельник, Гавриїл, Поезия, Руске слово, Нови Сад, 1970
3. Костельник, Гавриїл, Проза, Руске слово, Нови Сад, 1975
4. Ковач, Михал, Писні дїда заградара, Руске слово, Нови Сад, 1979
5. Колесар, Даниела, Народне ліченє, *Studia Ruthenica* 5, Нови Сад, 1997
6. Каменїцки, Микола, Спортски живот Коцура (1912-1965), Коцур
7. Ластовички, Покраїнски завод за видаванє учебнікох, Нови Сад, 1976
8. Мушинка, др Микола, Фолклор Руснацох Войводини, Руске слово, Нови Сад, 1988
9. Олеяр, Яким, О нашим облєчиве, Шветлосц 2, Руске слово, Нови Сад, 1986
10. Олеяр, Яким, Врачанїни у нашим народзе, Шветлосц 2, Руске слово, Нови Сад, 1987
11. Олеяр, Јанко, Годишњи обичаји у Руском Крестуре, Прилози са ХХ конгреса фолклориста, Нови Сад 1973
12. Пионирска заградка, Руске слово, Нови Сад, 1973, 1974, 1975, 1976, 1981
13. Папуга, Ирина, Зоз историї предшколского вихованя Руснацох, Народни календар, Руске слово, Нову Сад, 1990

14. Радовановић, др Миљана, Влаховић, др Бреда, Проучавање миграционих кретања Русина у Бачкој, Традиционална култура југословенских Русина, Нови Сад, 1971
15. Руски календар, РНПД, Руски Керестур, 1929, 1939
16. Сегеди, др Йоаким, Християнске воспитане дзецох, Войводянски викарият Крижевскеј епархиї, Руски Керестур, 1975
17. Требјешанин, Жарко, Представа о детету у српској култури, Београд, 1991
18. Тимко, Онуфриј, Наша писня, Руске слово, Нови Сад, 1989
19. Гнатюк, Володимир, Етнографски материяли з Угорскеј Руси, том V, Руске слово, Нови Сад, 1988
20. Християнски календар, Войводянски викарият Крижевскеј епархиї, Руски Керестур, 1992
21. Гнатюк, Володимир, Руски народни писні, Руске слово, Нови Сад, 1972

Информаторе:

1. О. Михайло Макај, священїк, Руски Керестур
2. О. Роман Миз, священїк, Нови Сад
3. Любомир Медеши, етнолог, Нови Сад
4. Ирина Папуга, професор педагогиї, Нови Сад
5. Владимир Бесерминї, професор руского языка, Руски Керестур

Оленка Русковски

ПОЛОЖАЈ ДЕТЕТА У ТРАДИЦИОНАЛНОЈ КУЛТУРИ РУСИНА У РУСКИМ КРСТУРУ

Резиме

Положај детета у традиционалној култури Русина у Руском Крстуру била је тема дипломског рада Оленке Русковски из Руског Крстура на Педагошкој академији за образовање васпитача деце предшколског узраста у Новом Саду (1992), а овде се дају изводи из тог рада. У раду је реч о усменом народном стваралаштву и народним обичајима, верском образовању и савременим питањима васпитања деце. Дете је увек заузимало значајно место у русинској породици и саставни је део живота, културе и традиције. Русинске породице су увек настојале да васпитавају децу у духу традиционалне културе и да негују и одржавају верску традицију.

По доселењу у ове крајеве 1745. године Русини су настојали да оснују црквену општину (1751), а и школа је била у тесној вези са црквом (1753). Деца стичу васпитање и образовање на матерњем језику у предшколској установи (јаслени узраст, продужени боравак и васпитне групе за школу) и основној и средњој школи (гимназији). Руски Крстур је био и остао етнички хомогено насеље са минималним процентом становништва других националности.

Olenka Ruskovski

**POSITION OF A CHILD IN THE TRADITIONAL CULTURE
IN RUSKI KRSTUR**

Summary

The position of a child in the traditional culture in Ruski Krstur was the Diploma paper of Olenka Ruskovski from Ruski Krstur in the Pedagogical Academy for the education of tutors of children of preschool ages in Novi Sad (1992), and here are presented the excerpts of that paper. The paper concerns the oral folk creation and folk customs, religious education and the contemporary items of the children's upbringing. A child had always the significant place in the Ruthenian family and is the integral part of the life, culture and tradition. The Ruthenian families tended always to educate the children in spirit of the traditional culture and to cherish and conserve the religious tradition.

After the migration to these regions in 1745 the Ruthenians tended to find the parish (in 1751), and the school was very tied to the church (in 1753). The children acquire the upbringing and education in the native language in the preschool institution (nursery age, prolonged stay and the educational groups for the school) and in the elementary and in the secondary school (Gymnasium). Ruski Krstur was and remained the ethnically homogeneous settlement with the minimal percentage of inhabitants of other nationalities.

ХРИСТИЯНСКЕ ВОСПИТАНЄ У РУСКЕЙ ФАМЕЛІЇ

Абстракт: Християнске воспитанє у рускей фамелії була тема дипломскей робота Гелени Салаговой зоз Нового Саду (нар. Балог, Дюрдьов, 1961) зоз обласци предшколскей педагогії на Висшей школи за образованє воспитачох у Новим Садзе, чий ментор бул проф. др Исидор Граорац, 2005. року, а ту ше даваю виривки зоз той роботи. Робота облапя питаня розвою дзецох, вирского живота Руснацох, спознана о вири хтору дзеци доставаю у фамелії и о церковних шветох и вирских преславох

Ключни слова: християнске воспитанє, Руснаци, грекокатолики, дзеци, родичи, фамелия, дзецинство, церква, кресцини, церковни швета.

Як и каждая вирска заедніца, так и наша грекокатолицка, ма своєю специфичности и характеристики. Од приселєня Руснацох до тих крайох у XVIII вику та по нешкайши часи церква вше забєрала значну улогу у руским народзе и состоїна є часц фамелийного живота и традиції. Спатраюци християнске воспитанє у рускей фамелії обрацаме повагу на шлїдующе:

1. перши седем роки живота у розвою дзецка
2. Руснаци грекокатолики
3. перши спознана о вири хтору дзецко здобува од родичох
4. винчанє родичох дзецка
5. одношенє мацери и дзецка
6. кресцини, виводки, виронаука и перша причасц
7. церковни швета и вирски преслави

По думаню фаховцох фамелия примарни социялни стредок у хторим почина дзецински живот. То стредок у хторим дзецко витворює перши социялни контакти зоз шветом на хтори пришло, здобува навикнуца и шицко цо му потребне як дружтвеной особи. Найвекше благо хторе родичи християнє можу своїм дзецом дац то християнске воспитанє. Зоз християнски воспитаного дзецко постане добри вирнік, у своїм живоце ше будзе намагац буц и добри чловек и хасновити член дружтва.

1. Перши седем роки живота у розвою дзецка

Перши седем роки живота барз значни за розвој дзецка. У тим периодзе ше воно формуе и розвива свойо схопносци и особеносци хтори му познейше, кед вирошнє, олегчаю контакти и вязу зоз шветом и зоз другима людзми, як ше гвари, „дзецко ше социализує”. У тим периодзе дзецко почина ходзиц, учи ше бешедовац и през бависко розвива свойо схопносци, хтори му буду велька помоц у живоце. То час кед дзецом необходима помоц и потримовка цалей фамелиї, а окреме родичох. Родичи ше стараю о физичним и психичним розвою дзецка, воспитую го, а стараю ше и о духовним живоце. Перших рокох дзецко розпатра швет коло себе, упатра ше на своїх найблїзших: на родичох, братох и шестри и у таких условийох здобува и християнске воспитанє.

2. Руснаци грекокатолики

Зоз приходом до Бачкеј Руснаци ше такповесц преселели „спушцели” зоз сиверовосточних жупанийох у Прикарпатю гледаюци лепшу жем и вигоднейши условия за живот. Насельованє Руснацох зоз просторох Горней Угорскеј до Керестура (Ваџ Kerestura, 1745, 1751) ше одвивало стредком XVIII вику, потим приходзели до Коцура (1763), а зоз тих местох ше познейше висельовали до Нового Саду, Дюрдьова, до сримских местох. У тих селїдбох вони зоз собу приношели (и преношели) и фамелийне християнске воспитанє, обичаї и културу. Намагали ше организовац домашнї и вирски живот и просвищовац свойо дзеци. Неодлуга по насельованю правели свойо церкви, сновали парохїї, школи, читальнї, зберали ше коло нїх и так децениями з колена на колєно преношели свойо духовне наслїдство.

Кед слово о вирским живоце, вец треба наглашиц же Руснаци преважно грекокатолики (грекокатолицкеј вири) хтора такповесц представя *мост* медзи православну и католицку виру, бо ю хакаактеризую восточни обряд и церковнославянске писмо, з тим же ше за верховного поглавара церкви припознава Римского папу. За Руснацох грекокатоликох значне спомнуц: Ужгородску унию (собор, отримани 1646) одкеди наша вира така як и тераз, потим факт же Руснаци од самого початку припадали Калочскому владичеству, познейше Крижевскому, хторе основане 1777. року, а 2. новембра 2003. року за грекокатоликох у наших крайох основани Апостолски егзархат Сербиї и Чарней Гори зоз шедзиском у Руским Керестуре. Значне надпомнуц же ше у рахованю часу хаснує стари юлиянски календар, окрем вирнїкох Руского Керестура хтори ше притримую нового грегорианского календару.

Руснаци грекокатолики ше вше намагали на цо достоїнственши способ отрмац традицию и обичаї хтори вязани за церковни швета: Вельку ноц, Крачун, Кирбай, Миколая итд. Тоти церковни швета ше и тераз отримую, та гоч

су часточне и прилагодзени гу новшому и сучаснейшому способу живота, зоз німа ше чува и пестує културни и духовни живот нашої заєдніци.

3. Перши спознаня о вири хтору дзецко здобува од родичох

Не лем на тілесни, але и на духовни розвой дзецка ище скорей як ше воно народзи ма уплїв тілесни и духовни живот його мацери. Прето би требало же би ше мац гу свойому дзецку и скорей його народзєня намагала буц добра и щира, же би була ошлебодзєна од страху и же би ше модлєла за свойо дзецко. Зоз народзєньом и кресцєньом дзецка до його души ше усадзую вира и любов. Тот усадзєни Божи живот мал би ше у дзецку розвивац и роснуц. У тим треба же би му помагали його християнски воспитани родичи. Християнє не треба же би ше лєм кресцєли и же би були у матрикулох записани, але треба же би и жили як вирніки – християнє. На початку дзецко тому уча и помагаю родичи и церква, а познейше треба же би ше так и справовало. Перше и главне воспитанє о вирским живоце дзецко достава (здобува) од своїх родичох. Церква и виронаука на хтору дзецко будзе познейше ходзиц, треба же би дополнили тото цо дзецом усадзєли родичи. Кєд дзецко видзи же його родичи виволнюю вирски и церковни обовязки, модля ше и жию по Божих и церковних заповидох, и воно ше будзе намагац так чувствувац и буц добри християн.

4. Винчанє родичох дзецка

За двойо младих хтори ступаю до малженства барз значне же би ше винчали у церкви бо так и далєй буду свой живот унапрямовац по вирских и традицийних обичайох. Кєд ше винчаю двойо млади и обидвойо су Руснаци грекокатолики, винчанє ше отримує у грекокатолицкей церкви, а кєд до малженства ступаю двойо двох розличних вирах, вони ше порада у хторей ше церкви буду винцац. Приклади таки, же кєд до малженства ступєли муж грекокатолик и жена евангелистичней вири (Руснак и Словачка), винчанє було у грекокатолицкей церкви, кєд муж бул грекокатолик а жена православней вири (Руснак и Сербкиня) винчали ше у грекокатолицкей церкви, а кєд муж бул православней вири, а жена грекокатоликиня (Серб и Рускиня) винчанє отриманє у православней церкви. И винчанє младих зоз мишаних малженствох и прєслава церковних шветох у фамєлії такповєсц вше вязани за добру дзеку, толеранцию и пораду. Так ше одвива и молитва супружнікох и їх дзецох: родичи ше модля кєдє на своїм мацеринским язiku. Тиж, и до хторей церкви буду ходзиц дзеци, одлучую родичи ведно.

О. др Роман Миз у новосадскей грекокатоліцкей церкви повинчал Олесю Салаг и Златка Колбаса (22. 11. 1993)

5. Одношенє мацери и дзецка

Кажде дзецко приходзи на швет зоз нашлїдзенима особеносцами и схопносцами (предиспозициями) хтори характеристични за розвой каждой людскей особи. Медзитим, хтори ше особеносци и схопносци розвию и у яким обсягу не одредзене напредок, але завиши, насампредз од условийох и способу живота хтори даю порив дзединскому розвою, а тиж и од воспитно-образовней роботи. Перши слова дзеци вигваряю зоз помоцу и потримовку своєй мацери. Найблїзши и найсердечнейши контакти дзецка и мацери то дойченє (карменє) и укладанє до посцелки (дараз колїски). Перши молитви хтори мац учи своєю дзецко кратки и вязани су за Исуса Христа и ангелки. Молитви ше найчастейше модля пред спаньом дзецка:

*Исусе мой малючки,
Дай ми своєю ручки,
Прицагни ме гу себе,
Же би я любел тебе.*

*Ангелу хранителю мой,
Ти вше при мнє стой,
Як воднє так и вноци,
Будз ми вше на помоци.
(Молитвенїк, 1998)*

Молитва вше мала и ма значну улогу у рускей фамелиї. Вона збера фамелию коло стола, пред спаньом, у церкви. Зоз молитву ше жада мир, щесце и здраве, насампредз шицким членом фамелиї: мацери, оцови, брацикови, шестрички, дідови, баби и найблізшей родзини. На таки способ ше утвердзую и почитую фамелийни вязи и контакти.

6. Кресцини, виводки, вронаука и перша причасц

При нас Руснацох обичай, а то и вира наклада, же би ше дзеци кресцели такой по народзеню. Дзецко до церкви на кресценє ноша кум и кума, хтори тиж треба же би були кресцени. Вони дзецку такповец други оцец и мац. По старих обичайох дзецко до кресту ношела кума такой ютрედзень, або перших дньох по народзеню. Кума на кресцинох у церкви давала дзецку крижму. Крижма то два метери платна (плаценка) дзецку: хлапцови на кошульку, а дзивчecu на сукенку. Крижма вше була крашне поскладана и зоз машлічками повязана. Кед ше кресцел хлапец, священїк го ношел до олтаря. Мац не присуствовала на кресценю, але кед першираз пошла зоз дзецком то ше волали „виводки”. На виводкох мац зоз дзецком на рукох клечала пред олтаром, опрез образа Пресвятей Богородици Марії, а священїк над ню читал молитву. Мац ше потим помодлела и побочкала образ. Тот обичай ше пестуе и тєраз, але ше кресцини одкладаю за мешац-два, та и до рока, а то спрочинноє неприемносци и священїкови хтори го кресци и родичом, бо дзецко зна буц у церкви немирне, дараз плаче итд. Тих рокох на кресценє дзецка, попри кумох приходза и родичи, и так повесц цала найблізша фамелия.

Кресцини и виводки Ивана Колбасового у Новим Садзе (1994)

Кед дзецко почне ходзиц до школи, обичай же би почало ходзиц и на виронауку. У школи, насампредз у Руским Керестуре, Коцуре, Дюрдьове стрета дзеци грекокатоліцкей вири, а у векших местох як Нови Сад, Вербас, Суботица ... и дзеци других националносцох и вирох. Кед зоз ходзеньом на виронауку науча ше модліц и спознаю вецей о вирским живоце (звичайно у II класи основней школи) доставаю першу причасц. Перша причасц то церковни обичай кед священік исповеда дзецко и кед ше воно першираз причаща. После того предлужує жиц зоз християнским животом и кед почувствує потребу, ознова ше исповеда и причаща и так ше до нього усадзи чувство припаданя вири (ходзене до церкви и пестованє церковней традиції).

Вира ше не здобува лем на годзинох виронауки и зоз ходзеньом до церкви. У вирскей настави потребне не лем знац, але и вериц до Бога и справовац ше у складзе зоз вирскимя обовязками, бо ше и гвари же ше правдивосц вири и доказує зоз животом, любову и зоз добримя ділами. И години виронауки би мушели буц иншаки од других звичайних годзинох у школи. То години хтори би дзеци зоз радосцу мали обчековац, радовац им ше и змисти цалого живота паметац.

7. Церковни швета и вирски преслави

Швета ше оддавна швеци и означує. Шицким нам остали у паметаню церковни швета и пестуєме их як националну и вирску традицию. Дзеци ше окреме радую шветом бо им вони приноша радосц, красни чувства, розвагу, одпочивок. На швета ше иншак облека: облекаю ше новши шмати, обчекує цошка нове, незвичайне и несаждодньове.

Святи Миколай ше по старим календаре слави 19. децембра, а по новим 6. децембра. Дзеци ше Миколайови радую, бо им приноши дарунок. Дзень пред тим дзеци пред спаньом очухаю свойо ципелки и положи их до облака же би им Святи Миколай дацо принесол. Кед дзецко зашпи, мац положи дзецку дарунок до ципелкох, а воно кед ше рано зобудзи такой патри на облак и видзи цо му Миколай принесол, радує ше и щешліве є. На Миколая ше дарунки дзеля и у церкви. По церковних кніжкох ше зна же Св. Миколай бул добри владика и шицким помагал, а окреме дзедом, та, пестуюци памятку на нього, родичи, у мено особи Св. Миколая, даваю дарунки своїм дзедом (Миколай особа облечена до шветочних шматох, зоз коруну на глави, мехом на хрибце). Дзеци ше радую Св. Миколайови, та з тей нагоди рецитую научени стицки, радую ше же буду наградзени за свою молитву и труд и шпиваю тоти стихи:

*О, хто, хто Миколая люби,
О, хто, хто Миколая служи
Тому Святи Миколай
На всяки час помагай
Миколай, Миколай!*

Крачун тиж барз радосне церковне и фамелийне швето хторому ше дзеци окреме радую. Слави ше три дні: по старим календаре 7. януара, а по новим 25. децембра. Уж дзень пред тим, на Вилію, кед шицки у обисцу посца, пририхтуе ше едла: бобальки, капушаніки, пече рибу на тепши, на стол ше кладзе овоц (помаранчата, яблука, орехи), меду, а под стол слама (символ яшелькох у хторих ше на тот дзень Исус Христос на слами народзел), квеци ше ядловец, а дзеци шпиваю крачунски шпиванки и вигваряю винчованки, як напр:

*Винчуеть вам така мала,
Не думайце же то шала,
Але будзце уверени:
Нешка Исус народзени.*

На Крачун ше здравка „Христос раждається”, а одздравкуе ше „Славите его”! Дзеци после вечери ходза по шпиваню, а старши у ноцних годзинох одходза до саночного. Кед дзецко ходзело по шпиваню до кумових, баби, діда, родзинох и сушедох, а тот обичай ше и teraz отримуе, зашпивало полни мещок орехи, яблука, чоколади, коніка або бабку з медовніка, а тиж и динари, та после опатрало, читало динарчки и длуго паметало тот шветочни вечар.

Трокралі ше швеца 19. януара по старим, або 6. януара по новим календаре. Паноец ходзи швециц обисца. Тому ше радую дзеци бо их вон попирска (покропи) зоз швецену воду, а вони то паметаю и тот обичай ше чува и преноши з колена на колена! Скорейших рокох зоз паноцом ходзели и двомероме хлапци пооблекани до билого и дзвонар, хтори ношел каблік зоз швецену воду, и шпивали „Во Йордані крещаяущися теби Господи...!”

Кед слово о Велькей ноци, перше треба спомнуц Квитну недзелю хторей ше дзеци радую бо поприберани одходза зоз родичами до церкви дзе доставаю пошвечени багнітки (по виходу зоз церкви оец и мац символично поведза дзецку же и воно треба же би росло як древо верби зоз хторого нарубани и принешени багнітки). Велька ноц ше швеци три дні (недзелю, пондзелок и вовторок), пред тим ше на Вельки пияток посци, пишу ше писанки, пече паску (хлеб-колач), прави сирец, а всоботу ше рихта кошарка за швечене паски у церкви. Пошвечена кошарка зоз едзеньом ше ноши дому (на перши дзень Велькей ноци ше звичайно не вари), та ше пошвечене полудноє. На други дзень Велькей ноци хлапци ходза облівац дзивчата, а ютредзень, односно на треци дзень Велькей ноци дзивчата обліваю хлапцох. Дзecom хтори ходза по обліваню дзеля ше писанки. На Вельку ноц ше здравка „Христос воскрес”, а одздравкуе „Воистину воскрес”!

Кирбай церковне швето (имени дзень) цалей парохії и шицких парохиянох. Кажда церква ма свойого святого защитніка хторому є пошвечена. Тото швето представя защитніка за одредзену парохию и шицких вирнікох. Кирбаї ше по шицких наших руских местох вше славало шветочно и достоїнствено. До церкви

приходзело вельке число священікох зоз наших местох, звичайно и владика. Вечар пред Кирбайом у церкви служене саночне, рано утриня, а на дзешец годзин Велька служба божа. Госци на Кирбай приходзели и зблїзка и здалека, пешо, на кочох, гайзибанох. Коло церкви вше було полно шатри (цукраре, майстрове з бавискамі), предавало ше бомбони, вожело на колїмбачкох, дочековало и випровадзало госцох зоз шицких странах. Дзеци ше на Кирбай радовали же им приду госци хтори звичайно не приходзели, а окреме ше радовали родзиновим дзецом зоз хторима шветочно пооблскани ходзели по Кирбаю, сликовали ше на памятку (кед там бул сликер), вожели на древених конїкох, єдли орехово цукри, лїзали вапняного итд.

Шицко тото цо дзеци доставаю зоз участвованьом у церковних обрядох, у доме и фамелиї и на виронауки, доприноши же би жили по християнски, а кед вирошню же би ше предлужели модлїц, вериц до Бога, славиц швета, ходзиц на кирбаї, по облїваню, швециц паску итд.

Литература:

1. Др Йоаким Сегеди, Християнске воспитанє дзеца, Руски Керестур, 1975
2. Ирина Фейса, Наш стари дом, Нови Сад, 1999
3. Любомир Рамач, Културни живот Руснацох у Дюрдьове, Дюрдьов, 2000
4. Др З. Кубурић и С. Дачић. Методика верске наставе, Нови Сад/Београд, 2004
5. Др Исидор Граорац, Зборник, Избор текстова из предшколске педагогије, Нови Сад, 2000
6. Studia Ruthenica 9, Зборнік роботох Дружтва за руски язык, литературу и културу, Нови Сад, 2004
7. Молитвенїк, Сон Богородици, Беркасово, 1998.

Информаторе:

1. О. Роман Миз, парох новосадски, Нови Сад
2. О. Михаил Холошній, парох дюрдьовски, Дюрдьов
3. Наташа Холошній, вироучителька грекокатолицкей вири, Дюрдьов
4. Мелания Римар, вироучителька грекокатолицкей вири, Нови Сад

Хелена Салаг

ХРИШЋАНСКО ВАСПИТАЊЕ ДЕЦЕ У РУСИНСКОЈ ПОРОДИЦИ

Резиме

Хришћанско васпитање у русинској породици била је тема дипломског рада Хелене Салаг из Новог Сада из области предшколске педагогије на Вишој школи за образовање воспитача у Новом Саду (2005), а овде се дају изводи из тог рада. Рад обухвата питања развоја деце, верског живота Русина, сазнања о вери коју деца добијају у породици, о обележавању црквених свечаности и верских празника. Породица представља примарну социјалну средину у којој почиње дечји живот. То је средина у којој дете остварује прве контакте са светом, стиче навике и све што му је потребно као друштвеном бићу.

Највеће благо које родитељи могу дати својој деци је хришћанско васпитање у породици. Русини, припадници гркокатоличке вере, су увек настојали да на достојанствен начин одржавају традиционалне обичаје који су везани за црквене празнике: Ускрс, Божић, Св. Никола, Богојављење. Иако су црквени и верски празници прилагођени савременијем начину живота, њима се и надаље чува и негује културни, духовни и верски живот.

Helena Salag

THE CHRISTIAN UPBRINGING OF CHILDREN IN THE RUTHENIAN FAMILY

Summary

The Christian upbringing in the Ruthenian family was the theme of the Diploma paper of Helena Salag from Novi Sad, concerning the preschool pedagogy in the Advanced school for the education of tutors in Novi Sad (2005), and here are presented the excerpts of that work. The work deals with the items of the development of children, the religious life of the Ruthenians, the knowledges about the religion being received by the children within the family, the jubilation of the church festivities and the religious holidays. The family represents the primary social milieu, where begins the children's life. It is the milieu where a child makes the first contacts with people, acquires the habits and all that is necessary to a social being.

The greatest property which the parents could give to their children is the Christian upbringing in the family. The Ruthenians, belonging to the Uniate religion, tended always to preserve with dignity the traditional customs being connected with the church holidays: Easter, Christmas, Saint Nicholas, Epiphany. Although the church holidays are adapted to the more modern way of life, just by those are furthermore conserved and cherished the cultural, spiritual and religious lives.

Марина Будински

ОБИЧАЇ И „ЕТНО АМБІЄНТ” РУСНАЦОХ У ВОЙВОДИНИ ЯК ПОРИВ ЗА ПОДОВОВО АКТИВНОСЦИ ПРЕДШКОЛСКИХ ДЗЕЦОХ

Абстракт: „Обичаї и „етно-амбієнт” Руснацох у Войводини як порив за подобову активносц предшколских дзецох” була тема дипломскей робота Марини Будински зоз Дюрдьова (1983) зоз методики подобового воспитаня на Висшей школи за образоване воспитачох у Новим Садзе, чий ментор бул проф. Андрия Василевич, 2006. року. Ту ше даваю виводи зоз той роботи хтора облапя: насельоване и живот Руснацох, характеристики руского облечива, дзецински дожица елементох народного облечива през подобови вираз, дзецински ручни виробки и искусства предшколских установох на тим плане.

Ключни слова: предшколска установа, дзецинска заградка, забава, подобове воспитанє, подобова творчосц, Руснаци, дзеци, народни обичаї, облечиво, культура, ручни роботи, дзецински активносци, дзецински подобови вираз.

Подобове воспитанє дзецох предшколского возросту хторе ше организуе у предшколских установох, попри пророди и дружтва, язичних, музичних и физичних активносцох состояйна часц воспитно-образовней роботи. Обичаї и „етно-амбієнт” Руснацох у Войводини представляю значни порив активносцом дзецох на подобовим плане, та з тим у вязи у роботи облапене шлїдуоце:

1. Насельованє и живот Руснацох у тих крайох
2. Общи характеристики руского народного облечива
3. Материяли за виробок народного облечива
4. Искуства зоз предшколских установох у Дюрдьове и Руским Керестуре
5. Нащива Културно-уметніцкому дружтву у Дюрдьове
6. Дзецински дожица елементох народного облечива, руска народна музика и народни обичаї порив за дзецинску подобову творчосц
7. Дзецински подобово роботи инспировани з обичаями и „етно-амбієнтом” Руснацох
8. Заключене

1. Населованє и живот Руснацох у тих крайох

Руснаци походза зоз Карпатох и скорей приходу до тих крайох у Бачкей (стредком XVIII вику до Керестура, Ваџ Kerestura, 1745, 1751. року) жили у сиверовосточних жупанийох Угорскей. Приходзели гледаюци лепшу жем и вигоднейши условия за живот. Ту ше мишали зоз другима народами (Сербами, Мадярами, Словаками) цо мало уплїв на їх язык, культуру и обичаї. Преважно параста обрабляли жем, висушовали мочарни поля и пажици, преорїювали их и намагали ше створиц свойо власни доми и мастки. Руснаци бешедую и пишу по руски. Руски язык припознати як урядови (славянски) язык и виуче ше у школах и предшколских установох. Руснаци припаднїки грекокатолицкей вири, маю свойо церкви, парохїи и владичество (егзархат зоз шедзиском у Руским Керестуре). У Войводини, Република Сербия, Руснаци жию у вецей местох у Бачкей: Руски Керестур, Коцур, Дюрдьов, Нови Сад, Вербас, Кула, Суботица, Нове Орахово; у Срме: Шид, Бачинци итд. У местох у хторих жию маю культурно-уметнїчки дружтва и други асоциациї. Ширше у европских жемох Руснацох ест у Горватскей, Мадярскей, Словацкей, Польскей, а тиж и у других жемох швета.

2. Общи характеристики руского народного облечива

Як и каждая национална заеднїца, так и наша руска пестує свою культуру, а окреме традицию облечива, хтора забера важну улогу и состоїна є часц каждодньового живота. Руски хлопи и жени, легинє и дзивки ше вше крашнє облечали и по своїм облечиву ше препознавали од других народох и националних заеднїцох. Характеристики руского народного облечива тотї:

Хлопске народне облечиво:

Хлопи ше облечали до билих кошульох, ношели широки гачи (место панталонох), а обовязна часц облечива бул чарни лайбик. Спочатку кошулі були цалком єдноставни, а познейше ше ношело вишивани (на вишивкох були *орнаменти* — цифри виробени зоз вулами рижних фарбох). На кошульох була характеристична узка „руска газучка”, хтора стала цалком коло шиї. По Першей шветовой войны приходзи до пременкох дзепоседних часцох и хлопских и женских шматох. Руски хлопи почали ношиц цми шмати (окреме за шветочни нагоди), хтори вше баржей випатрали як и гражданске облечиво. На ноги ше найчастейше обувало чизми и бочкори, а вжиме ношело деревянки, до хторих ше кладло слами. Хлопи на главу кладли чарни калапи (влєце сламяни), а вжиме ше ношело шапки (шубари). Кед було жимно, облечало ше (заруцовало) уяши, а у кушнїра ше шило першняки з баранчецових скоркох.

Женске народне облечиво:

Кед у питаню руске женске облечиво вец треба окреме розпатриц шмати хтори ношели дзивки и шмати одатих женох. Дзивки ше облекали так же роботни дзень ношели оплечка и подолки (зоз конопового, або памучного платна), а їх шветочни шмати були ушити зоз трох часцох и то сукня на ранци, блузна и фартух. Сукні ше шило зоз блишу, кадифи, гадвабу (по осемдзешат, або такв. паплану) на хторих були цифри, ружи итд. Познейше ше ношело сукні шветлейших фарбох, найчастейше целово, лилово, белави и желени. Под горню сукню ше облекало по 4-5 били сподні сукні, ушити тиж на ранци зоз памучного платна, хтори мушели буц барз добре викрохмалени же би верхня сукня випатрала цо ширше. Прето ше и по нешка запаметало же Рускинї ноша „широки сукні”. Дзивки ше так чесали же на глави ношели „баршонь”, односно широку чарну блишову машлю, хтора була привязана за варгочи зачесани до округла (на пундю). Познейше ше на кажди дзень почали ношиц сукні зоз туньшого (цицового) платна, хтори були тиж ушити на ранци, а горе ше облекало оплечко. Кед дзивка виходзела з обисца обовязно мушела завязац хусточку блядшей фарби „на кажди дзень”.

Цо ше дотика облечива младших одатих женох, вони ше през тидзень (роботни дзень) облекали як и дзивки, з тим же на глави ношели фитюлу. Вона була з памучного, або лагового (гадвабного) платна, найчастейше вишивана з квециками и з вулами рижних фарбох. Назадку ше вязала зоз машлю. Фитюлу ше ношело и у шветочних нагодах, теди вона була богатше украшена (ружички „орнаменти” на ней були вишивани з гадвабом, цифровани з перлами и пацерками). Женски шветочни шмати були подобни як и дзивоцки, з тим же старши жени ношели такв. „байки”, „кацабайки” (якни од грубшого платна або блишу украшени зоз шуйташами). Одати жени на главах ношели гатласки хусточки хтори були едней фарби, або з мишаним (з ружами). Ношели ше и заруцовачки, дзивки мали били, або даедней другей блядей фарби, а старши жени кафово и чарни. На ногох ше ношело (обувало) найчастейше папучи и ципели (дзивком ше у ципелара шили чарни лагово, хтори кед у ніх ходзели шкрипали).

3. Материяли за виробок народного облечива

Главни материяли зоз хторих ше вирабляли шмати и шило народне облечиво були рошлінового походзена, найчастейше конопа, а ридко и лен. Попри того, значни продукти окреме за жимски шмати були волна и скоря. Конопа рошліна хтору руски фамеліі, окреме после Другей шветовой войны шали у вельких количествах, потим ю сами прерабляли (жали, мочели, сушили, тарли, предли, ткали) и так пририхтовали предзу и платно за виробок и

женских и хлопских шматох, односно облечива. Познейше, зоз злепшаньом соціально-економского положеня (концом XIX и на початку XX вику), почина ше хасновац и памук. Памучне платно ше хасновало за шветочнейши шмати, а попри памуку за женски сукні куповало ше и блиш, кадифа и гадваб.

4. Искусства зоз предшколских установох у Дюрдьове и Руским Керестуре

У рамикох писаня роботи о обичайох Руснацох як пориву за подобово активносци дзецох предшколского возросту нащивени два дзедински заградки у Дюрдьове и у Руским Керестуре.

У Дюрдьове, чийо три воспитни групи полудньового перебуваня (пририхтуюци групи за школу) и два групи цалодньового перебуваня (младша и стредня) и една воспитна група у хторей ше воспитно-образовна работа одвива на руским язика робя у рамикох Предшколскей установи „Дюрдевак” зоз Жаблю. У тедишні час кед писана тота работа (2006), зоз рускими дзецами робела вихователька Мария Бобаль. Вона ше роками намагала з дзецами пестовац язык и культуру: дзеци слухали народну музику, шпивали руски шпиванки, бавели ше, танцовали, мальовали, участвовали зоз програмами на дзединских шветочносцох. И родичи и дзеци були вше одушевени зоз їх наступами. .

Кед у питаню народне облечиво за дзедински танци на програмох, дюрдьовска предшколска установа, або як ше у Дюрдьове гутори „забава” их не ма, але вше сотрудзовала и сотрудзуе зоз КУД „Тарас Шевченко” хторе роби у месце и хторе вше порихтане пожичиц дзединске облечиво за наступи. Облечиво ше не хаснуе у каждодньових активносцох, але лем на дзепоедних манифестацийох, як напр.: 8. марец, закончуюца програма, маскенбал итд. Дзеци ше дзечне облакаю до руского народного облечива хторому ше радуо, цеша ше и пиша, окреме ше дзивчатом пача широки сукні у рижних фарбох, а хлапцом калапи.

Одделеня предшколских дзецох „Цицибан” у Руским Керестуре, хтори робя у составе Предшколскей установи „Бамби” зоз Кули, под час писаня тей роботи (2006) мали осем воспитни групи: три полудньового перебуваня, три цалодньового перебуваня (младша, стредня и мишана) и два групи яшелькового возросту. Воспитно-образовна работа ше у шицких групох одвива по руски. Контакти коло теми роботи окончовани зоз воспитачку Наташу Настасич. Керестурски предшколски дзеци у каждодньових активносцох шпиваю народни писні, уча елементи народних танцох, слухаю жридлову музику. Народне облечиво ше, як и у Дюрдьове, не хаснуе у каждодньових активносцох, але лем на дзепоедних програмох и культурних манифестацийох, як цо то „Бамби-фест” (день предшколскей установи), потим на програми з нагоди 8. марца, на „Червеной ружа”, як традиційним руским фестивалу хтори ше кажди рок отримуе у Руским Керестуре. Єдна зоз програмох тей манифестаций, под назву

„Червене пупче”, пошвечена творчосци за дзеци; участвую на ней и предшколски дзеци ведно зоз школярами основних школах зоз местох у хторих жию Руснаци; отримуе ше зоз цильом очуваня руского народного скарбу, фолклору и традициї.

О искусствох зоз дзединскей заградки у Руским Керестуре бешедоване зоз Наталию Колесарову, длугорочну керестурску воспитачку (тераз у пензиї) хтора зоз одушевийом приповедала о своєї роботы зоз предшколским дзецми. Вона давала окремну повагу обичайом, способу живота и облечиву руских дзедох и на цикави способ през бависко уношела елементи народного облечива до воспитно-образовней роботы же би ше зачували од забуца. Облекала дзеци до руских сукных и полни пейц роки своєї роботы, од 1990. по 1995. рок у рамкох „Дзединского тижня” (перши тидзень у октобру) организовала „Руску народну свадзбу”, хтора инициирована насампредз з боку дзедох, а зоз потримовку родичох и занятях у дзединскей заградки, або як ше у Руски Керестуре гутори „у оводи”.

Руска свадзба керестурских дзедох

Дзеци ше бавели на свадзби, учили обичаї, облекали народне облечиво, учили улоги: були млдийове, млоди, дружбове, дружки, сватове, свашки ..., преходзели ше по валале (як кед идзе права свадзба), були „на винчаню” у церкви, же би шицки ведно пошли на полудзенок до Ресторану, як то звичайно и кед ше отримуе свадзба одроснутих людзох. Облечиво до хторого були пооблекани дзеци-учашніки свадзби було ушите праве за тоту нагоду и после свадзби оставало на хасноване у рамкох тей установи.

5. Нащива Културно-уметніцкому дружтву у Дюрдьове

Културно-уметніцке дружтво „Тарас Шевченко” у Дюрдьове пестуе руску традицию през рижни секциї хтори постоя уж вецей як 60 роки. КУД ма понад 150 активних членох. Вони укапчани до пейцох секцийох: до фолклорней, тамбуровой орхестри, женскей шпивацкей групи, драмскей и шпивацкей секциї. Дзеци предшколского и младшого школского возросту тиж укапчани до

секційою Дружтва и то насамперед до фолклорней и шпивацкей. Народни танци хтори ше уча зоз дзецими того возросту кореографски не таки зложени, але ше у нїх препознаваю особеносци обичайою и традиция Руснацох. Народне облечиво дзеци не облекаю на пробох, але лем на наступою.

КУД кажди рок традиційно отримує концерт за Вельку ноц, дзе наступаю шицки секції Дружтва. Члени наступаю и на рижних манифестацийою и фестивалою у нашей жеми: „Червена ружа” у Руским Керестуре, „Жатва” у Куцуре, „Най ше не забудзе” у Дюрдьове и других местох дзе жию Руснаци, як и на фестивалою других националносою. КУД госпує и у иножемстве (Мадярска, Горватска, Словацка, Україна, Польска), а тиж и на фестивалою других националносою хтори жию на тих просторою, та прето маю зачувани и народни ношні зоз рижними кореографиями. Дружтво ма свойо просторію у хторих члени вежбаю за наступи и отримую свойо програми.

6. Дзедински дожица елементою народною облечива, руска народна музика и народни обичаї порив за дзединску подобову творчосц

Дипломска робота о обичайою Руснацою як пориву за подобову активносц дзецою предшколскою возросту мала и свою роботу часц хтора облапяла три уровні и то: цек и поступок активносцою и анализу дзединских подобових роботою. Возрост дзецою бул од 5,5-6 рокою. Кед дзецом було поведзене же тема подобових активносцою будзе „Руске народне облечиво”, попри руских шматох бул виложени и руски парток, вишивани ручніки, стара пейгла, кудзель, кантички за млеко итд., же би почувствовали як випатрало обисце у хторим ше руски шмати облекали и ношели. У дальшим поступку дзецом потолкована техніка „зграфито” хтору могли похасновац у виробки своей подобовой роботи (техніка „зграфито”, олейов пастел и темпера).

Руска музика тиж була инспирация за подобову активносц. Дзеци слухали руски шпиванки: „Зламала ше кормань деска”, „Чия то заградка не орана”, „Червена ружа трояка”. За каждую писню дате надпомнуце же чи є весела, смутна, швидка, або циха. Техніка хтора хаснована за подобову творчосц дзецою були гадваб (свила), воск и туши рижних фарбою (батик техніка). Пратки тиж були интересантни за подобову активносц дзецою. Скорей як ше и сами лапели вирабяц подобовою роботи (техніка була подобна як и у предходним прикладу) у роботней хижі ше бавели на пратки: дзивчата предли, ткали, вишивали, хлапци ше картали, шпивали, шалели ше и шицки були весели.

На концу окончена анализа дзединских роботою зоз хторих могло видзиц кельо уложели труду и схопносци же би напр. аж и чипочки на кошулі и перлочки на фитюли *здумали* и намальовали, та так на роботою було и квецики и лісточка, а тиж и шерцочка, мотилі, слунечко, хижочка, рижни словка, круги, троугельніки итд. На роботою инспированих зоз народними шпиванками могло замерковац

рижні фарби, та аж і ниянси дзепоедних. И на роботах чия тема була пратки могло видзиц кельо дзеци уложели труду же би их украсели зоз волночками и наштриганима рендочками од хторих правели квецики, смуги, рижни кривульки итд.

Дзецински подобово роботи инспировани зоз руским облещивом и „етно-амбисном”

7. Дзецински подобово роботи инспировани з обичаями и „етно амбисном” Руснацох

Як една од формох сотрудніцтва зоз дружтвеним средком послужела нашива Рускей одлоги, як „етно-амбиенту” у Дюрдьове, хтора ше находзи блізько при Забави. Ту виложени предмети хтори шведоча о тирваню и пестованю култури руского народу: стари ормани, посцелї, образи, кросна, народне облещиво, старински превозки (коч), часци ремеслох з давних часох итд. Були ту и гліняни миски, кантички, танери.. Дзецом потолковане зоз чого ше то давно правело: з древа, з гліни, та кед ше врацели до Забави, були мотивовани и сами дацо подобне витвориц. Материял зоз хторим робели було цесто хторе вони вигнетали и зоз нього, як прави мали скульпторе, розвиваюци форму и пропорції вирабляли одредзени предмети, намагаюци ше же би були автентични зоз гевтима хтори видзели у нашиви Рускей одлоги. Дзецом гу цесту були понукнути и додатни материяли: заренка кукурици, жита, рискаши, зоз хторима вони дзечне украсовали свойо роботи.

8. Заключение

Циль роботи о обичаяох и „етно-амбиенту” Руснацох у Войводини як пориву за подобову активносц предшколских дзецох бул же би ше видзело у яким обсягу заступене пестоване рускей традиції у предшколских установох и яке ей применъоване у подобових активносцох, насампредз зоз рускими дзецми у Дюрдьове. Кед у питаню воспитна група у хторей организовани спомнути активносци могло ше замерковац же елементи рускей култури и традиції заступени: слуха ше музику, шпиваю народни писні, уча танци. Меней

заступени подобово активносци хтори обрабљаю тематику вязану за руски обичаї, народне облечиво и прешлосц. Националну культуру мож успишне розвивац и през подобово активносци, бо вони мотивую дзеци и розвиваю їх креативносц и фантазию. На тим плане мож успишне применювац и розлични подобово технїки.

Литература и жридла:

1. Любомир Рамач, Културни живот Руснацох у Дюрдьове, Дюрдьов, 2000
2. Любица Отич, Зоз прешлосци Дюрдьова, Дюрдьов, 1995
3. Ирина Фейса, Наш стари дом, Нови Сад, 1999
4. Др Богомил Карлаварис, Јованка Келбли, Мирослава Станојевић-Кастори, Методика ликовног васпитања предшколске деце за четврту годину педагошке академије, Нови Сад, 1986
5. Др Богомил Карлаварис, Јованка Келбли, Мирослава Станојевић-Кастори, Ликовно васпитање за први разред педагошке академије, Нови Сад, 1982
6. Др Богомил Карлаварис, Јованка Келбли, Мирослава Станојевић-Кастори, Ликовно васпитање за други разред педагошке академије, Нови Сад, 1982

Информаторе:

1. Мариа Бобаль, воспитачка, Дюрдьов
2. Наташа Настасич, воспитачка, Руски Керестур
3. Наталиа Колесар, воспитачка, Рускоги Керестур

Марина Будински

ОБИЧАЈИ И „ЕТНО-АМБИЈЕНТ” КОД РУСИНА У ВОЈВОДИНИ КАО ПОДСТИЦАЈ ЗА ЛИКОВНЕ АКТИВНОСТИ ПРЕДШКОЛСКЕ ДЕЦЕ

Резиме

Обичаји и „етно-амбијент” Русина у Војводини као подстицај за ликовну активност предшколске деце био је дипломски рад Марине Будински из Ђурђева из области методике ликовног васпитања на Вишој школи за образовање васпитача у Новом Саду (2006). Циљ рада је био да се види колико је у предшколским установама заступљено неговање традиције Русина и њихова примена у ликовним активностима, првенствено у вртићу у Ђурђеву. У раду васпитне групе у којој је организована поменута активност могло се запазити да су заступљени елементи традиције Русина и да се национална култура може успешно неговати кроз ликовне активности.

Код деце предшколског узраста, сем породице и предшколска установа може значајно утицати на упознавање и неговање традиције и вредности културе једног народа. Потребно је да деца схвате дух свога народа и да наставе са неговањем традиције. Овој рад је показао да су са једне стране обичаји, народна ношња и музика, а са друге деца предшколског узраста важна спрега у очувању националног идентитета.

Marina Budinski

**THE CUSTOMS AND „ETNO-MILIEU” BY THE RUTHENIANS IN
VOJVODINA AS THE STIMULUS TO THE MODELLING ACTIVITIES
OF THE PRESCHOOL CHILDREN**

Summary

The customs and „etno-milieu” by the Ruthenians in Vojvodina as the stimulus to the modelling activities of the preschool children were the theme of the Diploma paper of Marina Budinski from Djurdjevo in the field of the teaching methods of the modelling upbringing in the Advanced school for the education of tutors in Novi Sad (2006). The aim of the paper was to let see how much is represented the cherishing of the tradition and its application in the modelling activities, first of all in the nursery of Djurdjevo. In the working of the upbringing group, where such activity was organized, it could be noticed that the elements of tradition of Ruthenians were represented and that the national culture can be cherished successfully by the modelling activities.

Among the children of the preschool ages, besides the families, the preschool institution can significantly influence the acquainting and cherishing the tradition and the cultural values of the people. It is necessary that the children have to understand the spirit of their people and to cherish furthermore the tradition. This work showed that, on the one hand, the customs, folk costumes, and music and, on the other hand, the children of the preschool ages are the important link to preserve the national identity.

РОЗВОЙ ДВОЯЗИЧНОСТІ ПРЕЗ МУЗИЧНИ АКТИВНОСТІ ЗОЗ ХАСНОВАНЬОМ ОРФОВОГО ИНСТРУМЕНТАРИУМУ

Абстракт: „Розвой двоязичности през музични активности зоз хаснованьом Орфового инструментаріуму” була закончуюца работа Гелени Рац (дзівочке Сегеди, Вербас, 1978) зоз Руского Керестура зоз музичного воспитаня на Високей школи фахових студийох за воспитачох и тренерох у Суботици, чий ментор була проф. мр Наташа Костадинович, 2011. року, а ту ше даваю виводи. У роботі слово о розвиваню мацеринского языка и двоязичности предшколских дзецох през музични активности зоз огляднуцом на хасноване музичних инструменцох.

Ключни слова: предшколска установа, мацерински язык, двоязичност, музичне воспитанє, музични инструменти, музични куцик.

Музичне воспитанє дзецох предшколского возросту, хторе ше организує у предшколских установах, попри природи и дружтва, язичних, математичних, подобових и физичних активностох состоина часц воспитно-образовней роботи. Двоязични музични активности представляю значни порив розвою дзецох предшколского возросту. Робота облапя теорійну и практичну часц:

1. Розвиванє мацеринского языка
2. Сербски и руски язык и писмо и їх реформаторе:
Вук Стефанович Караджич и др Гавриїл Костельник
3. Карл Орф (1895-1982), композитор, музични педагог
4. Значност хаснованя Орфового инструментаріуму
5. Формованє и отримованє музичного куцика або хижи
6. Сербско-руска двоязичност, виучованє руского языка на предшколским и основношколским возросту и заключєня

1. Розвиванє мацеринского языка

Розвиванє мацеринского языка облапя: условия за розвой, пестованє и правилне вигварянє и повязанє язичне виражованє, приповеданє и рецитованє, творенє приповедкох, збогацованє словніка, за цо ше найчастейше хаснуо

сликовніці и приповеданє по сликох (о сличкох), приповеданє о нарисованих рисункох, а тиж и през музични активносци на инструментох.

Зоз приходом дзецох до предшколских установох мож замерковац же їх знанє мацеринского языка на рижних ступнях. Прето ше не може применювац исти методски поступок за шицки дзеци и обчековац исти резултати. Треба континуовано и систематично провадзиц розвой каждого дзецка, так плановац и активносци, а кельо воно посцигне завиши и од нього самого, односно од того кельо ше будзе ангажовац.

За розвиванє комуникацийних и других бешедних schopносцох на мацеринским языку дзеци треба стимуловац и розвивац їх бешедни schopносци, насампредз през бависко у рамикох хторого можу прилапиц правила комуникації у рижних ситуациях. Розвиванє бешедних schopносцох подрузумює же би прецизно и цо детальнейше приповедали о своїх дожицох, же би ясно артикуловали гласи и добре их вигваряли, а тиж же би зоз новима словами збогацовали словнік. Приповеданє приповедкох и сказкох, опатране сликовніцох, нащивйованє театралних и бабкарских представох, розчитованя, присловки и загадки, дидактични бависка, фланелограф зоз апликациями – тиж доприноша розвою языка дзецох.

Активносци хтори наменени за розвой мацеринского языка можу ше комбиновац зоз другима активносцями, напр. подобовим виражованьом, а и музичне воспитанє по своєї природи цесно повязане зоз воспитно-образовнима активносцями. Слуханє музики, шпиванє писньочкох доприноши же би дзеци чувствовали ритем, учили мелодию, вигваряли стихи на мацеринским языку.

2. Сербски и руски язык и писмо и їх реформаторе: Вук Стефанович Караджич и др Гавриїл Костельник

За шицки национални заедніци, та так и за сербску и нашу руску розвой язичних активносцох, пестованє култури и традиції вше були, а и тераз су значна часц теорийних, лингвистичних, а тиж и педагогийних виучованьох и спатраньох. Тим активносцом ше дава окремна увага у стредкох у хторих жию припадніки вецей националносцох. Руснаци у Войводини, Републики Сербії жию зоз припаднікама веліх националносцох, а найвецей зоз Сербями. Сербски язык як и руски припадаю, односно учишлюю ше до групи славянских языкох. Сэрби пишу зоз кирилку и маю 30 букви (за кажди глас єдну букву, гвари ше „пиши као што говориш” *пиши як бешедуєши*).

Сербска азбука: Аа, Бб, Вв, Гг., Дд, Ђђ, Ее, Жж, Зз, Ии, Јј, Кк, Лл, Љљ, Мм, Нн, Њњ, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Ћћ, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Џџ, Шш

Руснаци пишу тиж зоз кирилку и маю 32 букви.

Руска азбука: Аа, Бб, Вв, Гг, Гг, Дд, Ее, Ёе, Жж, Зз, Ии, Її, Йй, Кк, Лл, Мм, Нн, Оо, Пп, Рр, Сс, Тт, Уу, Фф, Хх, Цц, Чч, Шш, Щщ, Юю, Яя, Ъь

Реформатор сербского языка и писма бул Вук Стефанович Караджич. (1787-1864), а руского др Гавриїл Костельник (1886-1948).

Вук Стефанович Караджич (*Тршич*, 26.10 / 06.11.1787 – *Беч*, 07.02.1864), реформатор себского языка, зазберовач народних писньох, сербски филолог, автор першого словніка сербского языка и найзначнейша особа сербскей литературы першей половки XIX вику, народзел ше у Тршичу при Лозници. До школи ходзел у Лозници и манастире Троноша, а до гимназиї у Петринї и до Доситейовой Велькей школи у Београдзе. Єден час робел як учитель у Београдзе, а потим як писар у Неготинскей країни. После Першого сербского повстаня, 1813. року, одходзи до Бечу, дзе

узнава Єрнея Копитара, зоз чїю потримовку и совитами почина зазберовац народни писнї, робиц на реформи кирилки и уводзеню народного языка (фонетского правопису) и на граматики народней бешеди.

Вук Стефанович Караджич у Бечу обявел: Збирку народних писньох „Мала простонародна славено-српска пјеснарица” и „Писменицу српског језика по говору простога народа написану”, односно першу граматiku сербского

язика на народней бешеди (1814), а рок потим и другу збирку народних писньох „Народна српска пјеснарица” (1815). Як рок победи Вуковей реформи сербского языка бере ше 1847, бо того року на народним языке обявени діла Дюри Даничича „Рат за српски језик”, „Песме” Бранка Радичевича, „Горски вијенац” Петра Петровича Негоша и Вуков преклад Нового Завиту. Медзитим, Вуков язык припознати як урядови литературни аж после його шмерци (1868). Умар у Бечу 7. фебруара 1864. року, а його посмертни остатки пренешени до Београду 1897. року и зоз велькими почесцами су поховани у порти Соборней церкви, коло Доситея Обрадовича.

Др Гавриїл Костельник (*Руски Керестур*, 15.06.1886 – *Львов*, 20.09.1948), утємєлїтєль литературного языка и литературы войволянских Руснацох. Народзел ше у Руским Керестуре (оцєц Теодор и мац Ана, нар. Макаї). До основней школи ходзел у Керестуре, до гимназиї у Винковцох и Загребе, теологию стидирал у Загребе и Львоє, а докторат зоз филозофиї зоз тезу *О основних началох спознаня* здобул у Фрайбургу у Швайцарскей 1913. року, хтора обявена у Львоє на латинском језику (Gabriel Kostelnyk, *De Principiis Cognitionis Fundamentalibus*,

Leopoli, 1913). После рукоположеня за священїка 1913. року достал место катехети стрєднїх школах у Львоє, потим преподавал филозофски дисциплини у Духовней семинариї и на Богословскей академиї у Львоє. Бул редактор часопису *Нива*, органа священства львоєскей парохії.

Цали тот час живота у Львоє Костельник не претарговал вязу зоз родзєним крайом, зоз Руским Керестуром, зоз Руским народним просвитним дружтвом „*Просвита*” (РНПД), основаним 2.07.1919. року у Новим Садзе и його руководителями Дюром Биндасом и Михайлом Мудрим. Кєд руски интелектуалци 1919. року бєшєдовали (дискутовали) о тим хтори язык вєжно за свой литературни: чи даєден од постоящих „вєльких” славянских языкох (українски або русийски), або свой мацєрински, Костельник им сугєровал и закладал ше же би вжали свой, наш мацєрински руски язык. На молбу „Просвити” написал першу граматику руского языка – „Граматика бачваньско-рускей бєшєди”, Сримски Карловци, 1923. Костельник писал поезию, автор є Идилского вєнаца „З мойого валала”, першого оригинального діла литературней творчосци Руснацох, обявєного у Жовкви 1904. року. Писал и приповєдки и театрални фалати и обявїовал их у *Руских калєндарох* хтори видавало РНПД. од 1921. до 1941. рок. Страдал од злодїєскей руки у Львоє 20. сєптембра 1948. року.

3. Карл Орф (1895-1982), композитор, музични педагог (Немецька)

Карл Орф (*нім. Carl Orff*), німецьки композитор, народзел ше у Минхену, 10. юлія 1895. року. Кед мал пейц роки, уж учел грац на клавиру зоз свою мацеру. своєю роботи почал обявйовац кед мал шеснац роки. После гуманистичней гимназії студирал музику на академії Тонкунст. Єден є зоз значних композиторох XX віку. Бул диригент Бахового дружтва у Минхену, дзе у періоду од 1935-1936. рок написал познату сценску оперу „Кармина Бурана” (1937).

Занімал ше зоз педагогійну роботу (1919-1924), написал кніжку „Музика за дзеци” (наменєну образованю), а до настави уведол такв. Орфов инструментариюм зложени зоз групи инструмєнтох прилагодзєних дзецом. Карл Орф бул музични педагог, преучовал ренесансних и барокних композиторох, сновал школи за танец и ритмічне образованє.

Основна задумка Карла Орфа була импровізація: ученє елементарного у музики хтора інтегрує, односно повязує елементи бавіска, бєшєди, глуми, рухох (рушаньох), танцу, візуєлней уметносци. После Другей шветовей війни поволал баварски радио же би обдумали серію радио-емісійох за дзеци и за роботу зоз дзеци зоз задумку же би унапредзел музичне образованє. У септємбру 1948. року тота програма була емітована у рамикох сучасних рушаньох у музики. У періодзе 1950-1954. року обявєне його капиталне діло за роботу зоз дзеци у пейцох томох под назву „Das Schulvork” (*Šulvark*). Од тєди тот концепт постал синоним за музику за дзеци по такв. методи Карла Орфа (*Орфовой методи*). Умар 29. марца 1982. року у Немецькей.

4. Значносц хаснованя Орфовой инструментариюма

Припознанє за роботу Карла Орфа оможлівєло му же би 1963. року основал такв. Орфов институт як конар Моцартеуму у Салцбургу. Так Орфов институт постал припознати музично-педагогійни центр за виучованє настави зоз дзеци у тей обласци.

Карл Орф хасновал єдноставни удєрни инструменти и їх природносц звукох. Роботи зоз тей обласци публиковани му 1930. року. Широки спектер инструмєнтох прилагодзєних дзєцинским можлівосцєм облапєли инструменти зоз фамєлії флаути, потим триангл, металофон, ксилофон, чинєли, бубни, черкотки, дрєвени палічки итд.

Орфов инструментариум

Хасноване Орфового инструментариуму у нас почало шейдзешатих роках двацетого вику и то перше як провадзаци ритем писньох, потим ше преширело на дзединску музику, драматизацию и други импровизациї. Орфов инструментариум ше указал як квалитетни, окреме при имитованю звучних и ритмичних зявеньох у природи, птици напр. триангл *чвиринкане* птицох, черкотки *брунене* пчолох, звук пальцох по скори бубна, або дорушоване палїчкох можу дочаровац диждж, а лупкане колесох гайзибана мож вивесц зоз чинелами, черкотками итд.

Сучасни спатраня у роботы на плане *Орфовой методи* у обласци музичней култури маю оправдани причини, наприклад дзеци хтори ше ганьбя шпивац воля грац на инструментах, граю добре и дзеци хтори ше ганьбя танцовац, а тиж и дзеци хтори маю бешедни недостатки и воля грац итд. Зоз добру организацию музичних активносцох витворюю ше, медзи другима и тоты задатки: активуе ше дзединска звучна активносц, инструменталне музиковане, розвива моторика, интересоване за колективни музични активносци, розвиваю ше индивидуални schopносци и музични афинитет, а тиж и талант хтори ше уж на тим возросту може замерковац и унапрямовац (Карл Орф зоз 5 роками грал на клавире). Розвива ше тиж и ритем, темпо, рухи, музична естетичносц и так на интересантни способ дополнюе и организуе музичне воспитане дзецох на предшколским возросту.

5. Формованє и отримованє музичного куцика або хижки

Же би ше реализовало програми музичного воспитаня такповесц каждая дзедина заградка ма окреме пошорени куцик або простор у хторим змесцене шицко цо ше може хасновац у організації шлебодних и унапрямених музичних активносцох. Значносц музичних куцикох у тим же ше дзеци могу бавиц зоз звуками кеди жадаю, а то звекшує заинтересованє дзецох зоз акустичними ефектами и порушує их на власну иницијативу и активносц.

Музични куцик ше може формовац и у роботней хижки (класи), а за його випатрунок нет утвердзени правила. Може буц опремени зоз основними и допомочними наставними средствами, а то: клавир, гармоника, виоліна, синтисайзер, Орфов инструментариум, радио-апарат, грамофон, касетофон, CD, видео техніка итд. Було би добре кед би каждая установа могла мац начишлене, але то часто неможливе, прето треба обезпечиц необходни минимум: єден музични инструмент на хторим грає воспитач, касетофон зоз касетами и Орфов инструментариум.

Помочни наставни средства дополню хаснованє основних и збогацую організованє музичних активносцох у целосци. До допомочних средствох ше учишлюю: фланелограф за апликації, мурово слики познатих композиторох, слики за илустрації писньох, сликовніци зоз музичними инструментами и музичними складами. Музични куцик небходни, бо ше każde дзецко може бавиц зоз звуками кеди пожада и на таки способ походи же може самостойно креировавц музику.

6. Сербско-руска двоязичносц, виучованє руского языка на предшколским и основношколским возросту и заклоченя

У стредкох дзе дзеци маю мало нагоди звонка своєї фамелії и обисца хасновац руски язык предклада ше додатни активносци же би ше збогацовал мацерински язык. Ціль тих активносцох же би ше створело противдїйство уплїву стредку хтори не одвитує розвиваню мацеринского языка. У тих стредкох число двоязичних дзецох звичайно векше як у стредкох дзе доминує хаснованє руского языка. Зна ше же двоязичносц сама по себе не може замєньювац мацерински язык, вона го загрожує теди кед други фактори (причини) хтори уплїваю на розвиванє двоязичносци виражую тенденцію у напране же би ше мацерински язык замєнєл зоз немацеринским. Окруженє у хторим ше руски язык ридко хаснує як средство комуниковаия звонка обисца розвива субстративну двоязичносц, односно спомалшену замену руского языка зоз сербским.

Организация и змисти активносцох на очуваню мацеринского языка и розвиваню двоязичносци треба же би були плановани у рамикох програми предшколского воспитаня и образованя, а тиж же би були предлужени зоз

виучованьом руского языка зоз елементами националней култури у основней школи. Як приклад тей и такей організації може послужити длугорочне виучоване руского языка у трох-штирох основних школах и у двох обектах предшколскей установи у Вербаше у рамикох хторей ше автор тей роботи уж вецей як дзещец роки намага пестовац руски язык як виборну активносц зоз понад 50 дзецми зоз руских и язично мишаних руско-сербских малженствох зоз хторима посциговал и посцигуе замерковани резултати, а окреме на музичним плане, о хторим и було слова у тей роботи.

Литература:

1. Бодянец, Ксения; Зазуляк, Наталия; Рамач, Мелания: *Буквар за I класу основней школи*, Завод за учебніки и наставни средства, Београд, 2004.
2. Ђурковић-Пантелић Милена: *Методика музичког васпитања деце предшколског узроста*, Виша школа за образовање васпитача у Шапцу, Арт студио Шабац, Шабац, 1998.
3. Јабланов, Нада: *Музичко васпитање у разредној настави*, Верзал, Нови Сад, 2004.
4. Каменов, др Емил: *Модел основа програма васпитно-образовног рада са предшколском децом*, Нови Сад, 1995.
5. Manasterioti, Višnja: *Zbornik pjesama i igara za djecu*, Školska knjiga, Zagreb, 1082.
6. Микеш, др Мелания; Медеши мр Гелена: *Нашо пунчата*, Приручник за воспитачох и родичох, Завод за учебніки и наставни средства, Београд, 2000.
7. Novačić, Kutnjak, Mirić, Makijanić: *Glazbena kultura u I, II i III razredu osnovne škole*, Školska knjiga, Zagreb, 1986.
8. Pavlov, Nada; Varga, Peter; Syucs Budai, Jozsef, Kmet, Martin; Bugarin, Koriolan; Hornjak, Magdalena: *Zarevajmo složno, Zaušivajme složno*, Zavod za izdavanje udžbenika, Novi Sad, 1983.
9. Вукомановић, Надежда: *Растимо с песмом*, Горњи Милановац, 1976.

Хелена Сегеди Рац

РАЗВОЈ ДВОЈЕЗИЧНОСТИ КРОЗ МУЗИЧКЕ АКТИВНОСТИ УЗ КОРИШЋЕЊЕ ОРФОВОГ ИНСТРУМЕНТАРИЈУМА

Резиме

Развој двојезичности кроз музичке активности уз коришћење Орфовог инструментаријума је веома значајан рад из музичког васпитања на Високој школи струковних студија за васпитаче и тренере у Суботици, у којем је реч о развијању матерњег језика и српско-русинске двојезичности предшколске деце кроз музичке активности са освртом на коришћење музичког инструментаријума Карла Орфа (1895-1982), немачког композитора и музичког педагога. Музичко васпитање деце предшколског узраста, које се организује у предшколским установама, поред природне и друштвене средине, језичких, математичких, ликовних и физичних активности саставни је део васпитно-образовног рада. Развој двојезичности путем музичких активности представља значајан допринос унапређењу дечјих способности на предшколском узрасту.

Helena Segedi Rac

THE DEVELOPMENT OF THE BILINGUALISM THROUGH THE MUSICAL ACTIVITIES BY USING ORF'S INSTRUMENTARIUM

Summary

The development of the bilingualism through the musical activities by using Orf's instrumentarium is very important work from the musical upbringing in the High School of professional studies for tutors and trainers in Subotica, which presents the development of native language and the Serbian-Ruthenian bilingualism of the preschool children through the musical activities, taking up the using of the musical instrumentarium of Karl Orf (Carl Orff, 1895-1982), German composer and musical pedagogue. The musical upbringing of children of preschool ages, being organized in the preschool institutions, is the integral part of the upbringing-educational activity, besides the natural and social environments of the lingual, mathematical, modelling and physical activities. The development of bilingualism through musical activities presents an important contribution to the advancement of children's capabilities in preschool ages.

Наташа Макаї Мудрох

НАРОДНА МЕДИЦИНА У ЛІЧЕНЮ ДЗЕЦОХ

Абстракт: Народна медицина у ліченю дзецох, була тема дипломской работа Наташи Макаї Мудрох зоз Сримскей Каменіци зоз обласци предшколскей педагогії на Високей школи фахових студийох за образоване воспитачох у Новим Садзе, чий ментор бул проф. др Исидор Граорац, 2012. року, а ту ше даваю виводи зоз тей роботи хтори ше одноша на найчастейши хороти од хторих були хори руски дзеци у першей половки XX вику у наших крайох, на гигиенски условия у обисцох у хторих ше ховали дзеци и способи народного лічення.

Ключни слова: народна медицина, народне лічене, дзеци, дзецински хороти, допатране дзецка, гигиена, рошлїни у народней медицини, животни стредок.

Народна медицина при Руснацох була звичайне зявенє, окреме у першей половки XX вику кед пановали обераци хороти од хторих були велї хори, а окреме мали дзеци и кед ше попри лічення з дохторску помоцу, намагало лічиц и з народними ліками и способами хтори ше указовали вельо ефикаснейши од медицини тедишнього часу. Нешкайша сучасна медицина виросла зоз народней и тераз ше часто враца гу природному способу лічення, бо ше указало же народне лічене часто доприноси же би ше организм сам за себе виборел и же би особа оздравела. У тей работи з народней медицини и ліченю дзецох дараз, облапене шлїдуюце:

1. Гигиенски условия у обисцу
2. Допатране (пестоване) малого дзецка
3. Дзецински хороти и лічене
4. Магия и празновире
5. Рошлїни хтори ше найчастейше хасновали
6. Искуства и заключения

1. Гигиенски условия у обисцу

Дакеди ше о гигиени не так водзело рахунку як нешка. Чистоту ше у обисцох отримовало кельо ше и як могло: хижу (просторїї у хижі) ше билело (найчастейше зоз вапном на било) и на таки способ ше мури дезинфіковало.

Жем у хижи ше обцаговало зоз гліну и кравенцу. Понеже у обисцу було надосц членох, влєце ше спало и у хижи, и у кухні, и вонка (под конком), вжме спали шицки ведно (у хижи у хторей ше топело), спали и здрави и хори, та ше хороти легко ширели (єдни ше оберали од других). Дзеци спали и по двою на посцелї або посцелки (тиж и по вецей, односно кельо их було у обисцу и кельо ше могли змесциц на посцель). Єдло ше з єдней миски. Воду ше пило з єдного погара (на столе стал канчов з воду и погар). Умивало ше у лаворе и то лем твар и руки. Ноги ше умивало раз до тижня у лаворе, або у барки на дворе.

Людзе ше слабо купали (найчастейше ше умивали лем до паса). Власи ше змивало зоз домашнім мидлом кажди 2-3 мешаца. Жени раз мешачно масцели власи зоз витрийоном, же би кельо-гельо були чисти и же би ше швицели. Шицки ше чесали зоз єдним гребеньом и сцерали до єдного ручніка, заш лем и зоз того часу остали даскельо совити зоз козметики, насампредз же треба: масциц скору на глави зоз лимунуву юшку, та власи не буду опадовац, кед власи ридки и кед опадуо, скору на глави треба масциц зоз цеском, власи добре змивац и зоз дижджовку, а же би твар була красна, умивац ю треба зоз водичку справену з квецикох билей лелиї, хтори треба осушиц, потим намочиц до палєнки (комовици) дзе треба же би стала 5 дні, прецадзиц, та аж после того раз до тижня намачац твар. Же би на твари не було пирщки, твар треба масциц зоз зогратим квасом.

2. Допатранє (пестованє) малого дзецка

Руски мацери вше мерковали на своєю дзеци, а и фамелия ше старала же би будуца мац, док ноши дзецко у своєй утроби (кед є ище „у тим шоре“), мала шицко цо єй треба, же би не робела чежку роботу (без огляду же мушела робиц на полю), мерковало ше же би напр. не спадла з драбини кед пошла на пойд итд. Кед ше дзецко народзело, було мале, слабе и неодпорне, його живот и здравє були виложени рижним хоротом, жими, цеплоти, а и костиранє (карменє) було часто невігодне, та дзеци часто умерали у першим року живота.

Мац мале дзецко кажде рано окупала у коритку зоз цеплу воду (розбила вайцо хторе служело як миделко, або нешка шампон), на дно коритка престарла пєлоху и до ней окруцела дзецко же би було мирне и же би не плакало. Потим го умивала (зоз хусточочку у хторей було гару) и мерковала же би ніхто не отворел дзвери же би ше не прехладзело. После купаня мац дзецко положила на периночку на хторей була розширена векша пєлоха и зоз ню го посцерала, потим му випросцела ножки и ручки и поокруцала до сухой пєлохи, положила до перинки и повязала. Дзецко було у перинки по наполнени три мешаца.

Добре було кед дзецко цицкало мацерово млеко (кед го вона дойчела) до рока, бо то за нього було найздравше и помагало му же би було одпорне, насампредз на хороти. Медзитим, попри того (док мац була на роботі, на полю)

дзецку ше давало єдзене так же ше му жувало и пожуване давало прелїгнуц. Од того дзецко часто болел жалудок, преганяло го, та го мушели ношиц до дохтора, або на други способ ратовац (исц до врачарки).

Дзецко спало и колїсало ше у колїски, а же би було мирне давали му цицок, хтори бул справени зоз нажуваного поцукровного хлеба и закрученого до рендочки, а кед и так було немирне и не сцело заспац давало ше му маковину (пол главки маковини ше уварело у води и зоз ложичку давало дзецку). То було опасне бо дзецко од превелькей дози могло умрец або ше похориц и могли му остац пошлїдки на мозгу. Мацери не мали часу бавиц ше и розмазовац дзеци, бо були заробени зоз роботу на полю и коло обисца у хторим було часто по вецей генерациї ведно. Требало шциким увариц, орайбац, пооблекац, попораїц, хорих обисц. Смертельносц була велька, напр. 1922. року (у Коцуре) умарли 47 дзеци младши од єдного рока.

3. Дзедински хороти и лїчене

Дзеци часто були хори од рижних хоротох, але понеже од тих такповесц „менших” хоротох легчейше оздравели, мацери тому анї не придавали векше значене, напр. кед дзецко мало натху и кед кашляло; медзитим, кед ше похорело од даедней чешшей хороти як то магарчи кашель, шарлах, теди ше требало острац и лїчиц го.

Найчастейши дзедински хороти були тоті: повисшена тілесна температура (горучка), прехлада, натха, запалене гласових струнох (ларингитис), запалене мандульох, фрас, жаба под язиком, магарчи кашель, шарлах, туберкулоза (єфтика), астма, осипки, овчи поки, заушніци, лїшаї, швербьячка, брадавки, жулі на ногох, вреди, жима на гамби (герпес), ярец на оку, куцики на устох, затнутосц, преганячка, кед ше дзецко щемери, рани, крив з носа, опеченосц, уши, блихи, шуги, витхнути ставец, витхнуте колєно, жовтачка итд.

Кед дзецко мало горучку кладло ше му облиги, односно мокру ренду на чоло, по целу и рукох и розчуховало зоз розблаженим есенцом або палєнку. Нешка ше даваю лїки, а лїкаре предкладаю и туширане дзецка, медзитим, родичи и далєй хасную и облиги и розчухованє же би помогли свойому дзецку. Инфлуєнца (натха) оберача хорота од хторей ше можу похориц шицки члєни фамелиї, а лїчиц ше може кед ше уста виплокую зоз руменцом, пие лїпов чай зоз лимуном и добре пооблєка.

Запалєне гласових струнох (ларингитис) то кед ше осуши гарло, траци глас, а лїчи ше зоз чайом з покриви, або з цибулю, хтора ше пошека, залєє зоз кислим млеком або йогуртом, премиша и наще пописє. Кед ше дзецом запалєли мандулі, кладло ше мокри ручнік коло шиї, розчуховало под браду, варело и давало пиц чаї, або ше преварело цибулю у млеку и кладло облиги. Дзеци знали достац фрас, склопци, магарчи кашель, шарлах, та аж и астму и туберкулозу, а

часто и осипки и овчи поки, дзедцински хлїсти, знали ше опечиц, правели ше им жулі на ногох, мали жиму на гамбох, ярец на оку итд. За кажду з тих хоротох у народзе ше знало як треба помогнуц дзецом. Родичи ше, а окреме мац, старали похасновац велї способи помогнуц дзецом.

4. Магия и празновирс

Празновирс ше як еден зоз способох вязи медзи человеком и другима висшима силами (християнского, поганского або другого часу) стрета од найстарших часох. И нешка ше стрета при примитивних народах Африки, Стредней Америки, а тиж и по найвекших городох сучасного швета. Док дзепоедни и нешка хасную прастари способи врачаня зоз огньом, ножами и другима примитивними стварами, дотля други сучасни, хасную електронїку, сучасни шветла, лампи. Но, шицки вони жадаю помогнуц човекови.

Ані нашо Руснаци не остали з боку, и вони були укапчани до того и то спрам своїх schopносцох, знаня, проблематики и зоз цалим своїм животом. И вони по часи князя Владимира були погане, мали главного бога Перуна, а тиж и других: Хорс, Стрибог (страшний бог), Мокош, Велес (бог стада), хторих славели, приношели им жертви и кланяли им ше. Людзе були неуки, верели до рижних врачанїнох, „знали” же кому и цо „поробене”, сцели помогнуц зоз совитами и потримовку и то ше преношело з генерациї на генерацию, з колена на колено, та ше велї способи врачанїнох затримали и по нешка: заплювоване дзецка же би му не було з оч, руцане углїкох итд.

У дзепоедних случайох ше хасновало и стихи, напр. кед дзецко сцели умириц, же би го не болело гварело ше: *„Од барана рана, а од швинї риц, до рана ци Єленко, не будзе ніч!”*. Потим, кед ше наприклад зачитовала брадавка, куре око, або под. зоз каменьчком ше (кед бул млади мешац) прежегнало и виповедло: *„на моеї твари / оку най ше зменша, а на небе най ше звекша”*, потим ше причекало даскельо днї, як ше мешац на небе звекшовал, так брадавка, або куре око неставали. Зачитовало ше и *„мертву косц”*, а тиж ше ношело *„хованец”* же би ше мало щесца (мале ваїчко под пазуху), та ше аж и по нешка гвари кед дакому идзе добре же *„бизовно ма хованца”*.

5. Рошлїни хтори ше найчастейше хасновали

Зоз искуства ше зна же ше дзепоедни рошлїни хаснуе за вецей хороти. Так ше споминаю трави: руменец, мента, ліпа, покрива, пши язык, потим квица: шалвия, нохцики, лампащики, а од рошлїнох хтори ше хаснуе за едзене: цеснок, цибуля, яблука, орехи, бундавово магочки, тарки, мархва, ретхвочки, але заш лем найчастейше ше хасновало цеснок и руменец.

Лампащики

Шалвия

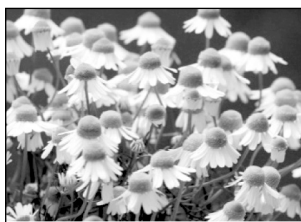
Покрива

Нохчики

Як универзални ліки за векшину хоротох були и остали цеснок и руменец. Цеснок ма присмни запах док ше го не розреже, або не потлуче, такой потим ше почувствує його характеристични пах. У народней медицини ше хаснує такповесц за шицки хороти, насампредз процив прехладох, грипи, за лічене крєвових судзинох, хоротох шерца, печинки, за скорово хороти. И у науковей медицини є припознати, дзе уходзи до составу препаратох за апетит, процив крєвового прициску, за стимулованє нервовей системи, процив дзєцинских хоротох, превентивно процив бронхитису, велького и обичного кашлю итд.

Руменец ше найчастейше хаснує як чай (тея) и єден є з найоблюбєнших домашнїх и фамелийних лікох. Дава ше пиц дзєцом, починаючи од тих найменших кед маю корчи у брушку, бо олегчує тровенє того цо дзєчко поє. Хаснує ше у народней и науковей медицини, насампредз за запалєнє скори, за рани, вреди, клистиранє, вимиванє носа, уха, гарла и такповесц шицки чувствительни часци цєла, односно скори.

Руменец

Цеснок

6. Искусства и заключения

По шицким судзаци, постої якашик непохоплїва корелация медзи природу човека и рошлїнами, але понеже ми шицки жиєме у таких часох же зме звикли пойсц до апатики и купиц шицко цо нам треба, попиц сируп и аспирин, прелїгнуц гомбичку, намастиц рану зоз масцу з апатики, та не обрацаме повагу на природне окруженє, на заградку полну зоз квицом лампашикох, шалвиї, розмариї, заграду заквитнуту зоз руменцом, травичку зоз хторей викукуе цибуля, цеснок, мархва, бундавка, лїсца шалати, а окреме на розквитнути и пахняци древа лїпи, желени або кафово лупи ореха, узрети вишнї, черешнї, винїци полни зоз узретим грозном, кошнїци коло хторих летаю пчоли и правя мед. Родичи мали обичай зберац и сушиц квецики руменцу, лїпи, покриви и хасновац кед ше за то указала нагода, а окреме кед требало помогнуц дзецом.

Векшина хоротох од хторих хоруу дзеци добре познати, велї од нїх ше не можу вилїчиц без лїкарскей помощи: тифус, тетанус, туберкулоза, шарлах итд, але су анї не таки розширени як були дараз, бо ше, дзекуючи сучасней медицини и отримованю гигиєни цела и цалого обисца, та и животного стредку, зменшала можлївосц епидемийох и хорованьох. Заш лем, добре ше зна же сучасна медицина виросла зоз народней, та ше треба врациц гу природному способу лїченя, бо то способ же би ше организем такповесц сам виборел зоз хороту и бул ознова здрави. Фитотерапия (лїченє зоз рошлїнами) ше вше хасновала, а остатнї даскельо роки ше и потенцирує и надосц приповеда о тим. Но, людзе ше находза як можу и знаю, природа вшадзи коло нїх (нас), лїки зоз природи и нашого околїска ту, такой коло нас, лем их треба знац похасновац, вилїчиц ше и другим понукнуц помощь и потримовку, окреме дзецом.

Литература и жридла:

1. Словнїк медицинскей терминологїї (сербско-латинско-руски), Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2006.
2. Шветлосц ч. 2, НВУ „Руске слово”, Нови Сад, 1987, 213-239.
3. Др Јован Туцаков, Лечење биљем, 1984.
4. Даниела Колесар, Народне лїченє, Studia Ruthenica 5, Нови Сад, 1996-1997, 156-194.
5. Сербско-руски словнїк I и II том, Филозофски факултет, Катедра за руски язык и и литературу и Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад 1995-1997.
6. Руско-сербски словнїк, Филозофски факултет, Одсек за русинистику, Завод за культуру войвођанских Руснацох, Нови Сад, 2010.

Информаторе:

1. Єлена Абрагамски, 1922, Коцур
2. Мариа Хромиш, 1920, Коцур
3. Серафина Макаї, 1945, Коцур
4. Силвестер Макаї, 1941, Коцур

Наташа Макаји Мудрох

НАРОДНА МЕДИЦИНА У ЛЕЧЕЊУ ДЕЦЕ

Резиме

Народна медицина у лечењу деце, била је тема дипломског рада Наташе Макаји Мудрох из области предшколске педагогије на Високој школи струковних студија за образовање васпитача у Новом Саду. У раду је реч о болестима, од којих су обољевала деца некада, а и данас их добро познајемо. Многе од њих није могуће излечити без лекарске помоћи, али има и оних које се могу спречити захваљујући модерној медицини и одржавању хигијене тела и животне средине.

Савремена медицина је израсла из народне и данас се све више враћамо природном начину лечења, јер је његов циљ натерати организам да се сам избори са болешћу. Фитотерапија (лечење биљем) увек се користила. У последњих неколико година се чак и доста потенцира и много се прича о томе. А, знајући у каквим временима живимо (ратови, бомбардовање, немаштина), многи људи себи и не могу приуштити терапију коју препоручује научна медицина. У таквим случајевима, људи се сналазе како умеју. А природа је свугде око нас, лекови из природе су нам ту, на дохват руке, треба само умети користити их.

Nataša Makaji Mudroh

THE FOLK MEDICINE IN THE TREATMENT OF CHILDREN

Summary

The folk medicine in the treatment of children was the theme of the Diploma paper of Nataša Makaji Mudroh concerning the field of preschool pedagogy in the High School of professional studies for the education of tutors in Novi Sad. The paper deals with the diseases having been suffered once by the children, and we know them now as well. Many of them are not to be cured without medical help, but there are also those that could be prevented thanks to the modern medicine and preserving the body hygiene and the environment.

The modern medicine grew out of the folk one and in the present times we are coming always more to the natural way of treatment, as it is tending to drive the organism to overcome the disease. The phitotherapy (the curing with plants) was always used. In several years that is rather emphasized and people say very much about it. And knowing in what conditions we are living (wars, bombarding, poverty), many people can not indulge in the therapy being recommended by the scientific medicine. In such cases, people find a way out as they can. And the nature is everywhere around us, the medicaments from the nature are present to us, at arm's length, we should only know to use them.

МУЗИЧНО ТАЛАНТОВАНИ ДЗЕЦИ

Абстракт: „Музично талантовани дзеци” була дипломска робота Ясмине Пеячки (дживоцке Варга, нар. 1984. року у Вербаше.) зоз Суботици зоз методики музичного воспитаня на Висшей школи за образоване воспитачох у Суботици, чий ментор була проф. мр Наташа Костадинович, 2010. року, а ту ше даваю вирички. У роботі слово о розвиваню талантованосци на предшколским возросту през музични активносци.

Ключни слова: талантованосц, талантовани дзеци, схопносц, креативносц, обдареносц, предшколски возрост, музичне воспитане, музикалносц.

Под поняцом талантованосц подрозумює ше вецей синоними: обдареносц, даровитосц, надареносц, а шицки вони означую окремосц, надареносц. З тим у вязи, зявюю ше вирази як цо то: бистре дзецко, напредне, креативне, интелегентне дзецко, та аж и гений або проидиджи. У роботі ше визначує цо твори еден талант и кельо труду треба уложит же би ше го розвило при дзецох. Тиж ше надпоминаю и почежкосци на хтори ше наиходзи, односно як ше ускладзую особеносци талантованих дзецох и дружтвеного стредку же би ше не поремецело дзединство и амбиції на драги гу успишносци, а намагаю ше потолковац и способи утврждования обдареносци, ей походзене и розвиване, як и можлівосци же би ше не очкодовало дзедински швет и психични живот дзецка.

Спрам словніка психологийней терминології талантованосц представя „вкупносц потенциалних способносцох”. Проф. Босилька Дьордевич надпомина терминологийну розлику тих поняцох и з тим у вязи наводзи же: надареносц означує високу интелектуалну способносц, академска даровитосц означує поединца хтори способни за академске знане, а талантовани поединец то особа хтора ма окремини и наглашени креативни схопносци и талант найчастейше у обласци уметносци. Поставя ше питане як меновац дзеци хтори маю афинитет спрам музики, хтори зоз легкосцу ришую музични задатки и у вчасних рокох починаю творити уметніцки діла. Спрам терминологийного подзеленя поняцох (Б. Дьордевич) таки дзеци ше означую як талантовани дзеци або таланти. Робота облапя шлідуоце:

1. Теорії музичних способносцох (схопносцох)
2. Ідентифікація музичного таланту
3. Пов'язаносц музикалносци и других факторох
4. Інтересоване за музику и музикалносц
5. Характерни особеносци талантованих дзеццох
6. Школоване талантованих дзеццох и додатна робота
7. Родичи и талантовани дзеци и заключене

1. Теорії музичних способносцох (схопносцох)

Велі науковци пробовали дац одвит на питане одкадз походзи талант и чи є уродзени чи здобути. Представителе бигейвиористичней теорії твердзели же талант уродзени, а други визначовали же ше тота схопносц здобува зоз искусством. Перши толкованя музикалносци гледани на сенсорним плане, у чувствительносци самих чулних органах. Сишор твердзел же музикалносц завиши од інтелигенції: *Яка інтелигенція єдного музичара така и його музика*, зоз тим твердзел же не постої общи фактор музикалносци. И Чарлс Спирман твердзел же фактор музикалносц не постої, але лем специфични фактори хтори доприноша таланту за музику. Сирил Берт ше 1924. року спротивел тому и винесол вецей докази о групним фактору за музику, а Гилфорд твердзел же музични способносци представляю єдну з независних файтох інтелектуалней способносци. Векшина нешка цені думане Фарнсворта же ані нашлїдзени особеносци, ані стредок сами по себе не творя музичара, бо за його розвой значни обидва фактори. Винг того твердзи зоз тим кед наглашує же стредок порушує на одредзени музични активносци (на слухане, гране, шпиване). Дефиниция музичкого таланту би, спрам того, була же талант специфичне творене у хторим значну улогу ма музичне представяне, паметане, інтелигенция и музичне виводзене.

2. Ідентифікація музичного таланту

Ідентифікація талантованих дзеццох очежана, бо на ню уплїваю вецей фактори: особеносци самих дзеццох, возраст, мотивація за сотрудничтво и ступень одвичательносци. Перша ідентифікація окреме чежка прето же перши хтори можу замерковац одвитуюци особеносци таланту дзецка то родичи, а вони не вше обективни. Ідентифікація ма два фази: одкриване таланту и утвердзоване файти и ступню надареносци.

За одкриване таланту ше хасную тести хтори би мали пририхтац музичаре и психологове. Музичаре, як авторе тестох зоз слуханьом на „ухо”, можу оцєніц у якей мири розвити талант дзецка, а то насампредз препознане и репродуковане тона, репродуковане ритмичного модела, мелодийней фрази и

кратших музичних цілоскох. Психологічні тести за меране музичних аспектох мали би випитац уровень когнитивного, емоціонального и соціального развою, мотивацію, темперамент, уровень пред'знання, штредок як фактор хтори окружує дзецко итд. Зоз мераньом музикалносци треба почац од пейцох рокох и предлужиц по дзешати рок дзединского живота. Тестиране треба повториц кажди рок, бо лем так мож провадзиц кельо воно напредовало и чи тото його напредованє витворене през обуку чи зоз розвойом.

3. Повязаносц музикалносци и других факторох

Интелигенция и музикалносц. Велі ше зоз твердзеньом Сисора „Яка интелигенция єдного музичара, така и його музика” не можу зложиц. Не негирує ше же за овладованє шицких музичких аспектох потребна висока интелигенция. Вона у першим плане, але за подполне розуменє музики муши постояц и одредзене розуменє музичних поняцох (ритмичних, мелодийних и гармонийних). Значи, музикалносц и интелигенция повязани, але не у велькей мири. Може ше медзитим зявиц и непропорционалносц напр. интелігентни особи не муша буц талантовани за музику, а з другого боку и особи зоз сподпросекову интелигенцию можу указац развити музични способносци. Дзекеди и дзеци з окременима потребами можу указац музични талант, напр. людзе хтори цемни од народзєня, пре недостаток осета виду вецей поваги унапрямую на звук.

Возрост и музикалносц. Думало ше же музични розвой дзецка одредзени зоз возростом, медзитим, треба знац же музични розвой започина ище у преднаталним периодзе. Зна ше же музика змирює фетус бебу (дзецко) и же ше воно од малючка на ню навикує. Зоз студії немецкого психолога Мога ше можу видзиц розлични реакції на музику, у зависносци од возросту. Коло дзевятого мешаца ше по реакційох може видзиц чи дзецку музика приємна чи не. У 18. мешацу воно прави одвитуюци рухи на музику, бави ше зоз бависками (черкотками), а у трецим року имитирує слова, ритем и мелодию. Аж у пятим и шестим року дзеци ходза по такту, або кляпкаю, а од шестого по дзешати рок явя ше нагли развой мелодийних и ритмичних музичних способносцох. Гарднер дума же ше дзедински талант не препознава скорей пятого рока. Дзецко ше, як творитель и виводзач, зяви аж теди кед овлада зоз даєдним инструментом и научи нотну символику. Од седмого по осми рок живота може виражиц своєю чувства и нагаднуц можлівосц будуцого уметніка. Же би ше адекватно порушовало дзедински розвой муши ше дошлїдно и успишно применювац и реализовац програмни змисти, красне шпиванє, складне виводзєне музичних бавискох, слуханє квалитетних и уметніцких композиційох итд.

Пол и музикалносц. Повязаносц медзи тима двома факторами полом дзецка и музикалносцу не иснує; єднак успишни и хлапци и дзивчата. У веліх жемох хлапци (хлопи) посцигую висши музични досяги, але не пре стварни

біологічні розлики, але прето же то условене зоз (тамтейшу) культуру. Дзекуюци борби за єднаки права полох то ше помали меня.

Стредок и музикалносц. Нашлїдни фактори одредзую кеди ше зьяв одредзени музични реагованя и темпо розвою, але од пресудного значеня и того же кеди и як почню уплївовац фактори стредку на музични розвой. Фаховци думаня же то праве треци рок живота дзецка. Дума ше же у популяції єст 2,5% надарених, талантованих людзох, але не шицки розвили свойо потенцияли. Праве тоти неможливосци указованя (виражованя) таланту уплївовани зоз невігодним фактором стредку. Фактор стредку ше аж у XX вику почал похопїовац як значна одредніца у розвою дзецка. Же би ше могло похопиц и унапредзовац роботу зоз талантованима дзецми, узке сотрудніцтво муша витвориц родичи, педагоги, психологи и сами музичаре.

Цо ше дотика гередита (нашлїдних способносцох од родичох) ту думаня подзелени. Сишор думаня же ше талант муши нашлїдзиц, односно же ше музичаре єдноставно народза, а доказ тому студії фамелийних стеблох познатих музичарох. Винг преучовал же чи од родичох музичарох обовязно настане (вирошне) дзецко музичар и пришол до заключения же то не обовязне, але шанси на тєстох заш лем векши кед родичи музичаре. Источашне ше указало же дзецко велького музичара не муши буц музикалне, як и же дзецко зоз немусикалней фамелиї може буц музично талантоване. Штайнфелд обявел статистику успишносци на музичним тестираню: 70% дзецох талантовани кед им обидвойо родичи талантовани, 60% кед лем єден родитєль талантовани, а 15% кед анї єден родитєль не талантовани. Прето Фарнсворт твердзи же анї нашлїдзени особеносци, анї стредок сами по себе не достаточни, але значни обидва. Вігодни соціо-економски условия оможлївою музично стабилни стредок, хтори ма як резултат векшу интеракцію дзецка зоз музику и векше интересованє за ню.

4. Интересованє за музику и музикалносц

Интересованє виходзи зоз способносци же ше дзеци любя учиц кед можу посцигнуц успех. Едвин Гордон предклада одвитуую наставу за музичне интересованє. Зоз дзецми предшколского возросту ше хасную неформални инструкції, цо порушує интересованє за музику. Формални инструкції ше уводза до основней школи, але на младшим возросту треба хасновац паралелно и неформални и формални инструкції. Без огляду чи дзецко талантоване чи не на ученю не треба инсистовац, бо то може спричинїц тоталну незаинтересованосц за музику. Специалне музичне образованє необходне кед дзецко укаже прихильносц гу музики. Перше ше муши окончиц тестиранє тонских и ритмичних дискриминаційох, а потим превериц и психологічні компоненти и оцєніц чи дзецко способне поднесц терху специалного школованя.

Предшколски дзеци у Суботици заинтересовани за музику

5. Характерни особености талантованих дзецох

Погиришне кед ше талантовани дзеци звездза до єдного шаблону, бо кажде дзецко ма особни характеристики, амбиції и интересованя. Кед Кемп правел вигледоване, пришол до заключения же одредзени музични профили указую одредзени фактори (риси, смуги) характеру. Вон дал упитнік музичним профилем: композиторови, наставнікови музики, диригентови, и студентови. Указало ше же композитор независни и субективни, наставнік музики ше намага гу екстраверзиї (спрам вонкашнього швета), але є реалнейши, диригент указал векшу независносц и доминантносц, а студенти музики супериорносц и векшу особну контролу.

Талантовани дзеци релативно вчас хасную богатши словнік, язични фрази и зложени виреченя, интересую их кніжки, вчас науча читац, указую интересоване (наукове и уметніцке) и концентрация им на високим уровню. Тоти факти можу нагадуц же дзеци напреднейши, але су не нужни за исноване таланту. У тим случаю тести способносцох зоз задоволююцу сигурносцу (прецизносцу, точносцу) одкриваю даровитосц. Кед ше утвєрди талант, треба цо скорей почач зоз розвойом одредзених способносцох, бо активносци и искусство у вчасним дзецинстве найважнейши. Способносци ше усовершую по 25-30 рок живота, теди досцигаю верх (кулминацию), а явя ше и найвекша продуктивносц. После 30 рокох способносци помали опадуо и стагнуо, але

потамаль уж формоване искусство. После 50 рокох, у заніманю дзе ше вимага креативносц, продуктивносц опадує.

Основни характеристики музикалних особох то дружтвена ефикасност, социябилносц, физичне здравє и активносц. Таки особи емотивни и чувствительни на уметніцки квалитет и на естетичне оценьованє музичних ділох и їх виводзенє. У своїм дружтве талантовани особи оригінални, одважни и дошлїдни. Кед у питаню дзеци, вони весели, легко ше навикую на розлични ситуації, заинтересовани су за бависко и указую високи ступень оригіналносци. Кед ше укаже же дзецко талантоване за музику, треба му оможлівиц условия вязани за музику, гранє, шпиванє, упознаванє зоз рижними інструментами, одход на концерти, з тим же ше на шицким тим не шме инсистовац (форсирац), прето же придзе до одбивања.

6. Школованє талантованих дзєцох и додатна робота

Спрам члена 32 Закона о основним воспитаню и образованю школа обовязна обезпечити додатну воспитно-образовну програму за талантованих школярох. Така додатна робота необходима за талантовани дзеци прето же су напреднейши од своїх парнякох, та план и програму за порядну наставу легко звладую. У противним, иснує опасносц же страца дзеку за ученєм и напредованьом. То их може изоловац од других и створиц чувство неприлагодзеносци. Талантовани дзеци шлїдза упуства наставніка, але дзєчнейше су самостойни. Робота зоз талантованима дзєцми не легка. Наставнік их перше муши добре упознац и розумиц, а потим робиц на дальшим развиваню їх таланту. Задатки додатней роботи не шму буц чежки, а не шму буц анї легки.

Выбор дзєцох за додатну роботу прави фахови актив школи на предкладанє предметного наставніка. Потребно ангажовац школского психолога и педагога же би оцєнели чи дзеци буду витирвали за додатну роботу. Перше ше роби тест общей интеллигенції, а потим ше одредзує чи маю одредзени талант и у яким є обсягу розвити.

Категорії обдареносци по Петеру Роулендсу:

1. „Гвизда хтора ше гаши” (Звезда која губи сјај). Дзеци хтори мали спектакуларни вчасни розвой и давали упечаток талантованосци, але познейше поступно, або нагло страцели вигодни початок
2. Дзеци хтори вчас указали талант у дзєпоедних обласцох (музики, мальваню, рахованю), а у других обласцох су просеково
3. Дзеци хтори випатраю способни, але не нательо талантовани у вчасним дзєцинстве, медзитим иснує можлівосц же би ше їх талант познейше розвил
4. Дзеци хтори талантовани за шицки обласци, але маю „шлепу точку”, односно обласц у хторей су слабши.

Кед ше укаже же дзеци учишлени до єдней зоз тих групох, треба им обезпечити додатну роботу, як у обласци образования так и у обласци воспитания же би ше не чувствовали осамено або неприлагодзено. Школа може уплївовац на музични способносци дзецох кед будзе преширйовац їх интересоване и поможе им же би витворели свойо досяги.

7. Родичи и талантовани дзеци

У случаю талантованого дзеца значне же би исновало сотрудніцтво медзи родичами и наставніком. Родичи можу дац значни податки о дзединским развою од народзєня. Прикмети по котрих родичи можу заключити же им дзецо напредне, медзи другима и тоти: вчасни початок бешеди, розумене и хасноване словох понад просеку порядних школярох, паметанє детальох, вчасне интересованє за календар, годзину, числа, слова, затримованє длугшей концентрації на дзепедним предмету, виношенє фактох о тим цо чуло або видзело, заинтересованосц за питаня и одвити, за рисованє, мальованє, музику, ритем, мелодию итд. Родичи различно реагую на факти же им дзецо талантоване. Вони маю у оглядзе будучносц своїх дзецох як и факт же виховйоване талантованого дзеца не легке.

И зоз талантованима дзецима треба поступац як и зоз другима. И їх треба наградзовац кед дацо добре поробя, але и опоминац кед то не заслужа. Вецей од награди, талантовани дзеци ценя припознанє, зоз чим ше при них будуче самодовириє. Талантовани дзеци отворенши, швидши, бистрейши и сигурнейши од других, родичи и други дзеци их воля и почитую.

Кед ше воспитую талантовани дзеци, треба мац у оглядзе вецей ствари. Гавон дал даскельо надпомнуца родичом о тим цо би мушели знац о талантованих дзецох: то насампредз любов и контрола, дисциплина, помоц и вежбанє, обезпечованє кнїжкох, енциклопедийох, водзєне до музейох, уметніцких галерийох, на концерти, нащива памятником култури итд. Дзецо треба почитовац и ценїц його знанє и од малючка го учиц правим вредносцом. Родичи би мушели мац часу за дзеци и буц им добри приклад и потримовка у живоце.

ЗАКЉУЧЕЊЕ

Г. Друден надпомина же ше шицки дзеци родза як гениялци, а ми потрошиме перши шейсц роки їх живота же бизме знішєли тоту гениялносц! И у дзепедних кнїжкох, а тиж и по думаню педагогох, талантовани дзеци исти як и дзеци зоз окременима потребами, прето способ роботи зоз нїма на воспитно-образовним плане окреме одвичательни. Школа муши добре обдумац план и програму за роботу, а тиж и ширша дружтвена заєдніца (держава) хтора ма обовязку талантованим дзецом оможлївиц стипендії як помоц и потримовку.

Дзеци у Дружтве Руснацох у Суботици любя наступац, грац, шпивац, рецитовац

ЛИТЕРАТУРА

1. Бранко Ракијаш, *Музички одгој детета*, ИП Школска књига, Загреб, 1971.
2. Надежда Вукановић, Олга Комненић, *Музичке игре*, Дечије новине, Горњи Милановац, 1981.
3. Ксенија Марковић Радош, *Психологија музичких способности*, ЗУНС, Београд, 1998.
4. Ксенија Марковић Радош, *Психологија музике*, ЗУНС, Београд, 1996.
5. Босиљка Ђорђевић, *Додатни рад ученика основне школе*, Просвета, Београд, 1977.

Јасмина Варга Пејачки

МУЗИЧКИ ТАЛЕНТОВАНА ДЕЦА

Резиме

Музички талентована деца је био дипломски рад Јасмине Варга Пејачки из методике музичког васпитања на Вишој школи за васпитаче у Суботици, у којем је реч о потреби да се талентована деца схвате и поштују, а њихова највећа потреба је да буду задовољна, срећна и прихваћена од средине и вршњака. Утврдити обдареност код деце и развијати је показало се као ходање по танком леду, јер је потребно тако мало да се све упропасти, а тако пуно да се нешто постигне.

По мишљењу педагога, талентована деца су исто као и деца са посебним потребама. Због начина рада са њима посао васпитања и образовања талентоване деце је изузетно захтеван и одговоран. Пошто на дете утиче и околина, школа и личне карактеристике, васпитач мора добро упознати дете, научити на његове навике, потребе и жеље, осмислити план и програм рада са њима. И шира друштвена заједница има обавезу да талентованој деци омогући претпоставке и помоћ за постизање високих достигнућа.

Jasmina Varga Pejački

MUSICALLY TALENTED CHILDREN

Summary

The musically talented children was the Diploma paper of Jasmina Varga Pejački from the teaching methods in the Advanced School for tutors in Subotica, which deals with the necessity to perceive and respect the talented children, and their greatest necessity is to be content, happy and accepted by the environment and the persons of the same ages. To state the talents of children and to develop them, it appeared as to go on thin ice, because it takes so little to ruin all, and so much to reach something. In the opinion of pedagogues, the talented children are the same as the children with special needs.

Because of the way of working with them, the work of upbringing and education of the talented children is exceptionally demanding and responsible. As the environment, school and personal characteristics influence a child, the tutor must get to know well the children, to become acquainted with their habits, needs and wishes, to conceive the plan and programme of working with them. The larger social community is also obliged to enable to the talented children the suppositions and help for attaining high accomplishments.

 Ирина Папуга

110-РОЧНИЦА ПРЕДШКОЛСКОГО ВИХОВАННЯ У РУСКИМ КЕРЕСТУРЕ (1902-2012) 15. СХАДЗКА АКТИВУ ВОСПИТАЧКОХ / ВИХОВАТЕЛЬКОХ РУСКОГО ЯЗИКА

Абстракт: У рамках Календара рочніцох за 2012. рок Дружтво за руски язык, литературу и культуру у сотрудніцтве зоз Предшколску установу „Бамби”, Одделеня „Цицибан” у Руским Керестуре організовало означоване 110-рочніци воспитаня и образованя наймладших у Руским Керестуре. Отримана и 15. схадзка Активу воспитачкох / вихователькох руского языка.

Ключни слова: предшколске воспитане и образоване, рочніца, дзеци, установа, актив воспитачкох / вихователькох, воспитно-образовна робота.

Ювелей була нагода здогаднуц ше на вик у дзешец роки континуовано-організованих предшколских активносцох на руским языку у Руским Керестуре (10. 11. 1902 – 10. 11. 2012), а тиж и хвилька вичерац искуства о тим як ше воспитане и образоване предшколских дзецох витворює у руских штредкох. Отримана 15. схадзки *Активу вихователькох руского языка* на хтору ше одволали виховательки, а тиж и госци чия робота на одвитууюци способ вязана за обласц предшколского вихованя.

Най здогаднем, Актив вихователькох / воспитачкох руского языка як роботне цело Дружтва за руски язык, литературу и культуру основани ише 70-их рокох, тераз уж прешлого ХХ вику. Формовали зме го у тедишнім чаше (1971/72. року) у Руским Керестуре: Магдалена Колесар (1920-2004), Наталия Колесар, Мария Бодянец и я ведно зоз Марию Югас (1937-2011) зоз Коцура, Наталию Голуб (1934-1994) зоз Дюрдьова и Милеву Надь зоз Вербасу у сотрудніцтве зоз Марию Марчу Чаканову, просвітним советніком за руски язык, Дюром Варгом (1925-2003), редактором руских виданьох у Заводзе за видаванє учебнікох, и мр Милену Вучетич (1923-2002), просвітним советніком за предшколске воспитане зоз Нового Саду.

Актив зоз свою роботу допріношел спатраню стану предшколского вихованя у руских штредкох: Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове. Резултат того було *насамперед* zlepшанє условийох за роботу зоз дзецми. Так у Руским Керестуре (1971/72) адаптовани терашні будинок дзецинскей заградки: увезене парне зогриванє, купена нова опрема (мебель, бависка), санитарії, оспособени

дзедински парк зоз бависками у дворе итд. На плане воспитно-образовней роботи видати Зборнік текстох за предшколски дзеци *Ластовичка*, 1976. року. После того робота Активу такповесц замарла. Обновена є 2. октобра 1993. року (у Предшколскей установи „Радосне дзединство” у Новим Садзе, Їричекова 9), у сотрудинїцтве зоз др Меланию Микеш (1924-2007) зоз Филозофского факултету, зоз хтору 1996. року предложене и сноване проєкту „Розвиванє, очуванє и унапредзованє руского языка дзецох и младежи” (иснує и *Актив наставнікох руского языка*).

Од теди отримани тоти схадзки:

1. 2. октобра 1993. року, Нови Сад - обновена робота Активу после 20 рокох
2. 30. августа 1995. року, Нови Сад - вигледованє и вистава кнїжкох за дзеци
3. 02. априла 1996. року, Руски Керестур - практичне занїманє з руского языка
4. 10. новембра 2002. року, Руски Керестур - означованє 100-рочнїци пред. вихованя
5. 05. априла 2003. року, Коцур - промоция сликовнїцох за предшколски дзеци
6. 28. юния 2003. року, Руски Керестур - пририхтованє текстох за *Ластовичку 2*
7. 28. фебруар 2004. року, Нови Сад - пририхтованє текстох за *Ластовичку 2*
8. 04. септембра 2004. року, Руски Керестур - пририхтованє текстох за *Ластовичку 2*
9. 12. фебруара 2005. року, Руски Керестур - пририхтованє текстох за *Ластовичку 2*
10. 02. юлия 2005. року, Руски Керестур - промоция зборнїка текстох *Ластовичка 2*
11. 25. марца 2006. року, Нове Орахово - семинар о рускей басни зоз активом наставнікох
12. 8. априла 2008. року, Кула - промоция учебнїкох: математика и природа коло нас
13. 31. януара 2009. року, Коцур - промоция учебнїка: руски язык и други виданя за дзеци
14. 28. августа 2011. року, Коцур - заєднїчка схадзка активу наставнікох и вихователкох
15. 10. новембра 2012. року, Руски Керестур - означованє 110-рочнїци пред. вихованя

У тим блїзко двацецрочним периодзе и отриманих 14. схадзкох Активу, намагало ше витвориц вецей активносци у тей обласци и праве нешка нагода же бизме ше здогадли на нїх:

1. Порушовали зме фахово и науково питаня руского языка дзецох предшколского возросту, як и розвой сербско-рускей двоязичносци. З тим у вязи организовани вецей вигледованя, совитованя, практични преподаваня (занїманя), намагали зме ше обявиц резултати тих вигледованьох, як и написи зоз фахових сходов и други прилоги зоз тей обласци.

2. Маюци у оглядзе недостаточне число литератури за роботу зоз руским дзеци Дружтво за руски язык, литературу и културу основало едицию *Предшколске вихованє* у рамикох хторей видати: (два) сликовнїци Ксенїи Папуга зоз Руского Керестура: „Госц у нашим дворе” (1997) и „Моя хижа” (1998), Зборнїк текстох и композицийох за предшколски дзеци Наталїи Голуб зоз Дюрдьова „Не мам злата, мила мамо” (2000) и тексти за *Ластовичку 2*, хтора видата 2005. року. Од 1987. року у часопису за дзеци „Заградка” як подлїсток

на штирох боках виходзи *Мала заградка*, а з боку компетентних институційох (*Заводу за учебніки и наставни средства*) з обласци двоязичносци обявени Приручнїк за виховательки и родичох „Нашо пупчата” др Меланїї Микеш и мр Гелени Медеши (2000).

3. Руски дзецински писателе ше дзечне одволовали и нацивйовали одделеня предшколских дзецох, читали свойо стихи, приповедки, загадки, такповесц у шицких наших местох. Медзи нїма була и писателька за дзеци Мелания Павлович (1932-2002), на чию чесц 2007. року основана манифестация „Поетски нїтки Меланїї Павлович”, у чиїх ше рамикох, односно 6. манифестациї отримує и програма у Руским Керестуре. Видата двоязична кнїжка Меланїї Павлович „Белави лет / Плави лет” (вибор прози и поезїї по руски и сербски) и представена у дзецинских заградкох (2009).

4. Активносц, односно робота *Активу вихователькох* ше як програмна діялносц Дружтва за руски язык, литературу и культуру, у цалосци указала найвещей на плане преширйованя можлівосцох за виучованє руского языка на тим возросту у наших руских штредкох. То, насампредз, рускокерестурски модел облапеносци наймладших од яшелькового возросту по одход до школи, зоз предлуженим перебуваньом приспособеним занятим родичом и зоз здравствену зашиту и воспитно-образовну роботу цо ше поспишело витвориц 90-их рокох зоз добудову просторийох за тоту наменку у рамикох постоянного обекту Дзецинскей заградки, оддзеленьох „Цицибан”.

5. Потим то городски модели у векших штредкох, як цо Нови Сад, Вербас, Суботица дзе пробоване, односно дзе ше намага организовац пестованє руского языка гоч лєм раз до тижня. Так уж вещей як петнац роки у єдним од новосадских обектох Предшколскей установи „Радосне дзецинство” (тих рокох у ул. *Бранимира Чосича*) порушуєме и отримуєме тоти активносци. Поспишело ше нам подобну діялносц витвориц и у Вербаше (у обектох „Слунечнїк” и „Полетарац”), Суботици (у Дружтве Руснацох), а єден час и у Кули (у ПУ „Бамби” и РКУД „Др Гаврил Костельник”).

6. Коцур и Дюрдьов маю по єдно руске оддзелене зоз по єдну руску виховательку хтора роби (у мишаним язичним штредку) зоз дзецми по руски. У медзичаше, у тих местох отворене и предлужене перебуванє дзецох, а у Коцуре и яшелька, медзитим, управи тих установох у Вербаше, односно Жаблю не оможливели виучованє руского языка, або пестованє руско-сербскей двоязичносци наймладшим на тим возросту, гоч за тото єст и законски и програмни можлівосци.

7. Тиж зме ше намагали помогнуц студентом (студенткиньюм) хтори здобували образование на Висшей школи у Новим Садзе же би през практичне перебуванє у руских оддзеленьох, як у *наших местох*, так и у Новим Садзе були порихтанши организовац воспитно-образовну роботу по руски, або пестовац руски язык у штредкох дзе ше за то укаже нагода.

Предшкoлска установа „Бамби” Оддзеленя „Цицибан” у Руским Керестуре

8. Витворена ище една значна активносц хтора вязана праве за другу часц нешкайшого сходу, а то же вецей студенткинї за дипломски роботи на Висшей школи за образование воспитачох, тераз Високей школи фахових студийох за образование воспитачох у Новим Садзе виберали теми зоз прешлосци руского предшкoлского вихованя, церковней и культурней традиції Руснацох, цо ище 1993. року начално порадзене зоз управу тедишней Висшей школи у присустве директора мр Милоша Арсича и представительох Дружтва словакистох Войводини (др Михал Тир) и нас зоз Дружтва за руски язык, литературу и культуру (др Юлиян Рамач, И. Папуга).

Так зме мали нагоду, на одбрани дипломских роботох (як вонкашні сотрудники) чуц як ше одвивало предшкoлске воспитанє по руски у наших двох местох: Руским Керестуре и Коцуре дзе и найдлугша традиция того ступня образования и воспитаня: (у Руским Керестуре од 1902, а у Коцуре од 1905. року), потим о християнским воспитаню руских дзецох, одбранени роботи зоз музичного, подобового воспитаня, дзединских хоротох и народним ліченю, о емисийох за дзеци у руских медийох итд. Часц роботох планована за представляне на сходзе з нагоди 110-рочнїци предшкoлского вихованя у Руским Керестуре 2012. року, а же би роботи були доступни ширшей явносци дзеподни ше обявя у „Studia Ruthenici”.

9. У тим периодзе од 1993. по 2012. рок отримовани и позарядово сходи у наших стредкох: напр. у Дюрдьове коло пририхтованя Зборнїка Наталї Голуб (1999) як и креативна роботня з дзецми у рамикох 4. *Поетских нїткох* Меланїї Павлович (2010), у Руским Керестуре коло издаваня сликовнїцох Ксенїї Папуга (1997-1998), а тиж и вецей промоції Приручнїка *Ластовички* 2 у наших штредкох, окрем Руского Керестура, у Вербаше, Новим Садзе, Кули итд.

Схадзка у Коцуре, 31. януара 2009. року була організована у новоадаптованих просторійох за наших наймладших у Коцуре цо представля вельки досяг, як за дзеци и виховательки хтори ту робя, так и за Коцур, општину Вербас та и ширше. У местох ест и окреми дзецински манифестації (Бамби-фест), участвує ше на „Червеним пупчецу” у Руским Керестуре, організовани нащиви дзецех зоз дзецинских заградкох (дзеци зоз Коцура и Дюрдьова були у Руским Керестуре) итд.

10. Нови, 21. век и 3. милениум барз значни кед у питаню статусни, законски и програмни активносци у обласци предшколского воспитаня и образования у нашей жеми:

- предшколске воспитанє за дзеци пред одходом до школи постало обовязне
- видати учебніки *Швет коло нас* и *Математика* (преклад зоз сербского на руски язык, 2007) и
- *Уж видзим школу*, Наталії Зазуляк и Емилиї Костич, по руски зоз роботнима задатками (2008).

Кед слово о 110-рочним ювильєу предшколского вихованя у Руским Керестуре вець незаобиходно спомнуц першу виховательку Ирину Джуња Ротову, по походзеню зоз познатей учительскей Джуньовой фамелиї (оцєц Михайло Джуња бул учитель, шестра Наталия Джуња учителька), хтора починаючи од 10. новембра 1902. року кед после законченого дворочного образования або такв. курсу за виховательки у Сомборе 1902. року 36 роки, односно по 1938. рок виховйовала предшколски дзеци у „оводи”, у Руским Керестуре.

На тот завод треба спомнуц и мена руских вихователькох, або воспитачкох, хтори зоз свою практичну пожертвовну, виховну роботу допринесли розвою у тей обласци. То длугорочни керестурски учительки: Магдалена (Барна) Колесар, Наталия (Колбас) Колесар, Гелена (Гарди) Жирош, Леона (Папуга) Петкович (жие у Вербаше), Наташа (Чижмар) Голубова (жила и робела у Дюрдьове) шицки по походзеню зоз Руского Керестура, а тиж и други. Спомніме Марию (Скубан) Югас, зоз Коцура / Нового Саду, Леону (Тамаш) Гаєр, Таню Орос Саламун, тиж з Нового Саду, Марию (Макаї) Бобаль, зоз Дюрдьова, управительки зоз ПУ „Бамби” у Кули: Естеру Естику Хуперт, Босильку Босу Коїч, Драгицу Пеянович, а ту у Руским Керестуре: Марию (Лазор) Бодяєц, Каролину Гарди Тету Драгу, Михаліну Орос, Амалию Еделински, тиж и керестурску школу, месни институції, Народну библиотеку, Национални совит Руснацох, руски медії: редакцию Радио и ТВ Нови Сад, НВУ „Руске слово”, окреме редакторох часопису „Заградки” итд. Най будзе щєшлїви и памєтлїви, тот 110-рочни предшколски ювильєй у Руским Керестуре, а ми ше щєшме же зме го дожили.

Литература:

1. Др Федор Лабош, История Русинок Бачкей, Сриму и Славонии 1745-1918, Союз Русинок и Украинцев, Вуковар, 1979, 274.
2. Мр Милена Вучетић, Предшколско васпитање у Војводини 1918-1941, Матица српска, Нови Сад, 1985, 10-12
3. Ирина Папуга, Предшколске виховане, 40 роки образования вихователькох, Studia Ruthenica 3, Нови Сад, 1992-1993, 381-384.
4. Ирина Папуга, Сторочница предшколского вихованя у Руским Керестуре, Studia Ruthenica 8, Нови Сад, 2001-2003, 156-160.
5. Мария Югас, Леона Гаср, Зборник текстох за предшколски дзеци „Ластовички” 2, Studia Ruthenica 11, Нови Сад, 2006, 183-184.
6. Ирина Папуга, О приручнику „Ластовички” и зборнику „Ластовички” 2, Studia Ruthenica 16, Нови Сад, 2011, 66-72.

Схадзка Активу вихователькох руского языка у Руским Керестуре (10. 11. 2012)

Ирина Папуга

110-ГОДИШЊИЦА ПРЕДШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА У РУСКОМ КРСТУРУ

Резиме

Предшколско васпитање и образовање на русинском језику има дугу традицију и потиче још с почетка 20. века, када су 1902. године створени услови да Ирина Џуња Рот буде постављена за првог васпитача деце предшколског узраста у Руском Крстуру. Од тада се овај облик васпитања у континуитету одвија 110 година на матерњем језику. Обележавање ове годишњице у Руском Крстуру била је прилика и за одржавање 15. седнице Актива васпитача русинског језика који организују васпитно-образовни рад на русинском језику и у другим срединама: Куцури, Ђурђево, Врбасу, Новом Саду и Суботици.

Irina Papuga

110th ANNIVERSARY OF THE PRESCHOOL UPBRINGING IN RUSKI KRSTUR

Summary

The preschool upbringing and education in Ruthenian language has a long tradition and comes even from the beginning of the 20th century, when in 1902 the conditions for appointing Irina Džunja Rot as the first tutor of the children of the preschool ages in Ruski Krstur were created. From that time this form of upbringing has developed continuously during 110 years in the native language. The celebration of this anniversary in Ruski Krstur was also the occasion for holding the 15th session of the Group of activists organizing the activity of upbringing and education in Ruthenian language in other places as well: Kucura, Djurdjevo, Vrbas, Novi Sad and Subotica.

III

РУСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА

 Мр Сенка Бенчик

ГУНГАРИЗМИ У РУСКИМ ЯЗИКУ

„Ми маме патриц, да очуваме свой язык,
а през нього народносц.”
Михайло Ковач

1. УВОДНЕ СЛОВО

1.1. Контакти Мадярох и Руснацох

Чи Карпати у VIII-IX вику були и наклеьо були населени зоз припаднікама руского народу, т. е. тога часц хтора ше традиційно наволоуе Подкарпатска Рус, не мож утвердзиц. Дзепоедни писателе твердза же на Карпатох, ише скорей як цо ше Мадяре спуцели на нешкайшу вельку ровніну медзи Дунайом и Тису, бивал руски народ и же ту мал и свой варош. Прейг Карпатох векше число припаднікох руского народу прешло и з Мадярами ведно. Мадярски писатель Анонимус зоз XIII вику описуе же их водзели прејг горох и преведли их на други бок Карпатох. Но, окрем тих вождох з Мадярами мушело прејсц и векше число руских фамелийох, бо ише у XIII вику, по тим як зазначел Анонимус, ширцом цалей тедишней Мадярскеј жил руски народ (Лабош, 1979: 12). Чи то справди тельо вельо руского народу бивало у тедишней Мадярскеј, чежко утвердзиц. Вироятно же под меном руски треба подрозумйовац и други славянски народ. Зазначене напр. же руски фамелиї жили у карпатских крайох, у Ерделю (Трансилванії), а и коло рики Драви, та и у Сриме.

Заш лем, не шмеме цалком одруциц идею же руски народ бивал и на нїзших карпатских горох, при ровніни, помишани ведно з Мадярами. Таке думане потвердзуе и тото же тедишні мадярски кральове мали обичай дац своему престолонашліднікови трєцину держави, на хторей вон цалком сам пановал. Тоту трєцину держави творели комитати: Ужски, Земплински, Абауйски, Боршодски, Сатмарски, Бигарски, Солноцки, а волали ю Руске князовство – *Marchia Ruisogom*, односно Руска країна. Таку систему панованя заведол уж сам краль Св. Штефан за svojого сина Св. Емерика. Тото право хасновали вєц и други кральовски князове (Лабош, 1997: 12).

Мено Marchia Ruisorom указує на того же главна характеристика тих крайох, з оглядом на народ хтори ту бивал, була руска. Вон, значи, мушел буц у векшини, не патраци на густосц биваня у тих крайох, гоч ту напевно бивали и други народносци, хтори мали буц у меншини. Кед би то не було так, не дали би мено по хторим ше ясно видзи же кому припадали карпатски краї. Тото мено, з оглядом кеди ше почало хасновац, шведочи источасно же на Горніци Русини бивали такой од початку як Мадяре приселели и створели свою стаємну державу. О тим нам шведоча и мена дзепоедних местох з гевтих часох, а хтори болгарского, руского, односно славянского походзєня як: Богдань, Ладань, Багат, Проход, Деда, Княжа, Бабин, Хернад, Вече, Загонь и др. О рускосци краю Подкарпатска Рус – Горніца шведоча нам и руски гроби (sepulchra Ruthenorum) у околїску Лесна и Чемерні зоз 1252. року (Лабош, 1979:13).

Кед попатриме нашу руску историю вец можеме замерковац же ше од вчасних часох нашей исторії спомина и мадярски народ, нашо животи ше преплєтаю и не можеме заобисц контакти тих двох народох, односно їх языкох котри вироятно уплївовали єден на други, на обичаї и культуру. През дальше приказоване историйних фактох попрубуєм у тей часци указац на оправданосц затримованя мадяризмох хтори преїг директногo контакту зоз мадярским народом вошли до нашого языка.

Держави у тедишніх часох не мали граніци як нешка. Було держави хтори за себе поставяли двої граніци та их вец так и означовали. Друга граніца облапяла жеми меней и ридше населени, але и тоти жеми подпадали под власц, хтора була не там але у першим гранічним пасме. На тей линії ше копало декунги, або плот-барикади же би були одбрана против неприятельских нападах. Векша часц Горніци (Подкарпатска Рус) як слабо, ридко и лем часточно населена жем, була преїг утвєржденей, першей гранічней линії, дзе ше находзели велї леси до хторих мадярски кральове и гранічни бояре ишли на лови. На граніцох-декунгох були державни капуре хтори водзели до других населених местох и далей до суседних державох. О тих гранічних капурох старали ше гранічни ишпане (Лабош, 1979: 13) Слово *ишпан* можеме ураховац до перших мадяризмох у руским языку.

Понеже Горніца од XII до XIII вику була слабо населена, у другей половки XIII вику, по татарским походу, мадярски кральове на Горніци подаровали бояром вельки комплекси жеми и леси. Но сама тота жем, леси, пасовиска (пашкови) без потребного числа людзох не давали ніякого хасну и представляли вельки мертви капитал. Прето бояром було у интересу цо скорей и цо баржей населїц свойо маєтки. Цо вецей людзох там бивало, з тим було вецей валали, вецей роботи ше кончели, а бояре мали векши приходи, могли численше войско поставиц, зоз чим доставали векшу важносц. Пре таки предносци бояре дзєчне примали нових роботнікох, нових жительох (Лабош, 1979: 14). Же би ше тоти населєня цо легчейше и цо швидше збудовали, бояре

нових земледільцох ошлебодзели од шицких плаценьох през 6-8, та и 12 роки. То було барз прицагаюце и за наш руски народ котри ше поєдинечно почал селїц зоз Галичини на Горніцу. До карпатских крайох велї ше приселели и зоз князом Ростиславом з нагоди його женїдби з Ану, дзивку мадярского краля Бели, зохтору достал и замок Физер у Земплинским комитату. Ище ше у векшей мири селели до тих крайох од 1280. року, кед княз Лев завжал Горніцу и приключел ю Галичини. През 40 роки була Горніца у директней вязи зоз Галичину у гранїцох того князовства. Медзитим, шицки тоти селеня указую же ше ту не робело о преселеню цалого єдного племена, але лем о преселеню поєдинцох, односно о преселеню векшей або меншей групи людзох, гоч з рижних крайох, але з другого боку Карпатох. На тото нас наводзи язык, облечиво и обичаї людзох, хтори на Горніци исти як и при людзох на Галичини. Язык Лемкох на Горніци исти як и язык у Галичини. Исти є з языком Бойкох, Гуцулох и Горлакох. Лем тоти у Мараморошским, Ужским и Берегским комитату, хтори ше Бляхами волаю, не маю свойо племе у Галичини. Вяза наших Русинох на Горніци зоз гевтима у Галичини була стаємна. Зоз Галичини непрерывно приходзели на Горніцу, дзе були безпечни. Браца у Галичини, пре вшелїяки незлагоди, а найчастейше пре нашлїдство, медзи рускими князами, а и пре войну з другима народами, барз часто страдали, та, кед ше указала даяка нагода преїсц на Горніцу, тото дзечне вихасновали. У нових крайох, у новей держави велї спомедзи наших людзох доставали место и як гранїчаре, придзверни стражаре у кральовских замкох, або у кральовской стражи, а як таки уж не були обични поданїки. Помали и зоз часом, як привилеговани, вдерели фундамент и рускей шляхти, хтора у шицким була равна з мадярскими боярами.

Так ше уж у першей половки 1218. року спомина руски бояр Василь, хтори од краля достал маєток блїзко Парканя у Острогонским комитату, а бояр Младик 1262. року достал маєток у Нїтранским комитату.

Року 1321. жил напр. Русин Теза, дворян кралїци Марїї.

У Сриме ше тиж споминаю даскельо нашо руски фамилиї як дворянски. Наводзи ше фамилия Беницки зоз походженьом зоз горней Мадярскей, хтора свойо дворянство достала у XIII вику. Потим ше споминаю фамилиї Бесерминї де Вонца, фамилия Дроздик, фамилия Краснец, чїю потомки, у Сриме и Славонїї, жили у комитатох Сатмар, Туроц и Земплин. И тоти даскельо приклади потвердзую же у велїх крайох тедишней Мадярскей розшато ведно з Мадярами и другима славянскими народами жил и наш руски народ.

Часц наших Русинох, як и тоти хтори ше гу нїм приселели зоз Галичини, ховали статок и керчели леси. Земледїлство не барз любели, та кед не мушели, анї ше з нїм не занїмали. Звикнути на природни почечжосци, не було роботи до хторей ше не розумели. У Шарошским комитату копали соль, а у Земплинским и Шарошским тримали вапнярнї, дзвигали мости на рикох и правели мліни. На нїзших брегох обрабляли винїци.

Такой на початку селеня Мадярох до карпатских крайох и Панонскей ровніни наиходзиме на слово крипак-йобадь (м. jobagy) зоз хторим ше виками означовало жалосну судьбу найвекшей часци жительох у держави, земледілски народ, не рахуюци чи бул шлебодни чи не. Под тим меном розумел ше спочатку народ котри робел на твердиньох, як и коло твердиньох. То було твердиньске вояцтво (jobagiones castri). Спочатку у документох краль самих боярох волат з меном йобадь, як йому подлежних, але познейше, од XIII вику, тото слово вше частейше почали хасновац лем за земледілцох и то за жем вязаних хлебоборох, подлежних самому панству, бояром (Лабош, 1979: 18).

Одношеня медзи панством и крипаками, накадзи тоти завихели од перших, не були найлешши. Прето цо далей идземе зоз часом, вше частейше наиходзиме зраженя медзи боярами и роботним шветом. Бояре жадали мац вше векши права у держави, док крипаки и други населенци доставали вше векши обовязки (плацене у пенезу, даваня у роботох, даваня у натуре, а потим и обовязки катони) и гу кральови, и гу бояром. Водзаца думка панства була же воно створене пановац и медзи нїм и крипаками муши буц векша розлика. Уводзени нови закони зоз законами и нови обтерхованя за роботни народ. Роботним людзом найчежше припаднул поступок понїжованя, бо бояре у своєї пихи не видзели людзох худобних и по положеню нїзших од себе. Пре таки одношеня почали ше явц повстаня, а потим и войны и ознова нови обовязки. Крипак попри бояра мушел служиц и войско.

Гоч у таких чежких обставинох Руснаци були видзени як вредни, вирни и схопни народ. За Русинох ше вяже шлідуюца присловка зоз тих часох: Хто Русина ма за крипака тому и кухня полна. Наших людзох заш и пре борбу за свойо права, хтора була источасно и борба за очуванє интересох боярох розположених против Габзбурговцох, наволали и найвирнейшим народом, „gens fidelissima”, а особено их так наволовал бояр Ракоци у чїм войску ше вони и борели (Лабош, 1979: 44). Вичерпани з войнами, худобни, без ичого и под новима обтерхованями рушели далей за лепшим животом, зохабяюци свою дідовщину, спушюци ше до Панонскей ровніни, до Бачкей хтора теди була жем будучносци. Велїм улївала надїю на красши, мирнейши и справедлївши живот. На своєї драги, чи як поединци, чи як менши групи, Руснаци ше непрерывно стретали зоз мадярским народом. Мадярски язык бул и урядови аж по перши децениї XX вику и потамаль пановал руско-мадярски билингвизем (Фирис, 2008: 210), прето не случайно же праве велї мадярски слова хаснуеме у руским языку.

Перши мадязизми у руским языку зявели ше ище под час перших славянско-мадярских контактох, а векшина з нїх походзи зоз початку старомадярского язичного перїоду, цо значи зоз часу скорей XVII вику (Фирис, 2008: 210), док на сиверу Бачкей (Суботица, Бачка Тополя, Нове Орахово – Зентянски Гунарош) и дзень-нешка Руснаци одрастаю и жию у директним контакту зоз трома языками (руским, сербским и мадярским языком), бешедуюци их. У 60-рочним,

заедніцким живоце тих двох народох, окреме интересантне же медзи жителями Орахова мож чуц и числени анегдоти зоз každодньового живота Мадярох и Руснацох од приселеня Руснацох до Орахова (1946. року), цо указує и на звекшани ступень медзисобного порозуменя.

Єдна з моїх облюбених анегдотох, котру ми преприповедала ище моя баба Ганя, то анегдота о двох женох, Рускині и Мадярки, хтори ше стретли на генції у Тополі. Обидва чекали автобус за Орахово, а не розумели ше. Андя Мелана не знала по мадярски, а Илонка нини не знала по руски. Илонка не знала же кельо годзин, та сцела дознац од анді Мелани, поставяючи ей питанє по мадярски: „Hány óra?” /ha:nj o:ra?/, по руски ше чуло: /ган уро?/. Андя Мелана на поставене питанє ніч не одвитовала. Кед ше Илонка по треци раз гу Мелани озвала, Гані допило та ей, гнівацо, одвитовала: „Я не Ганюра, я Мелана!”. Велі анегдоти о Руснацох и Мадярох исную и по других местох по Сербії дзе жию Руснаци.

1.2. Методологийни приступ гу вигледованю

1.2.1. Тема

За тоту тему сом ше опредзелела прето же ми є блізка, одросла сом у директним контакту зоз мадярским языком, котри и бешедуєм. Попри того, як наставніца руского языка ше každодньово стретам зоз оправданима мадярскимима пожичками, але и зоз неоправданима, хтори дзеци вше вецей хасную у своєї бешеди. Школяре хтори наживюю години виборного предмета, руски язык з елементами националней култури, углавним дзеци з мишаних малженствох, першенствено руско-мадярских. У нешкайши час, дзеци зоз таких малженствох вше меней бешедую чисти руски язык, або го мишаю зоз другим языком (сербским, або мадярским), прето же порядну наставу наживюю на сербским, або мадярским языку. Жадаючи их мотивовац за ученє руского языка, у своєї педагогийней роботі оправдани пожички хаснуєм як корелацию двох языкох, рушаючи од того цо дзецом познате, цо дзеци знаю, же би почувствовали успех у звладованю языка. Прето би ми обединени пожички зоз мадярского языку, преширени зоз новима барз помогли у роботі, же бим дзецом могла указац хтори то слова хтори оправдано вяжу два и вецей языки.

1.2.2. Предмет вигледованя и цель вигледованя

До предмета тей роботі ше дошло преїг пробованя же би ше дали одвити на даскелі основни питаня:

- хтори фактори оможлівели инфилтрованє мадярских словох до руского языка;
- на яки способ, т. є. по хторих драгох мадярски язык предзерал до руского;

- хтори то лексични єдинки зоз малярского языка наишли на прилапйоване з боку бешеднїкох руского;

- чи лексика єдини язични уровень дзе спомнути уплїв видлїви;

- чи постоя дяки лингвистични иновациї, або нови тенденциї хтори спричинел малярски елемент.

Предмет и цель того вигледованя, як зме уж спомли, насампредз адаптация малярского элемента на фонологийним, морфологийним, семантичним и ономастичним уровню при чим под адаптацию подрозумюеме приспобойоване малярских фонемох, морфемох и значеньох словох у цалосци, гу фонологийней, морфологийней, семантичной и ономастичной структури руского языка.

1.2.3. Задатки вигледованя

Свидома присуства малярских элементох у руским языку, як основни задатки того вигледованя поставела сом шлїдуюци:

- формовац словнїк малярских пожичкох у руским языку;

- анализовац уплїв малярского языка на руски язык на фонологийним, морфологийним, семантичним и ономастичним уровню.

1.2.4. Гипотеза

При реализованю цїля вигледованя, односно, при роботы на зазберованю и обєдїньованю малярского словного фонда хтори вошел до руского языка, як и його анализи на штирох уровньох адаптациї, поставени и два гипотези:

1. Попри директних контактах, малярски язык окончел одредзени уплїв на руски язык.

2. Уплїв малярского языка не ма одраженя на структуру руского языка як системи.

1.3. Основни терминологийни розграниченя

Значне надпомнуц же авторе основней литературы о *язикох у контакту* Ейнар Гауген и Юриел Вайнрайх язичну пожичку спатраю ведно зоз зявеньом билингвизма при чим вигледую уплїв двох географски зблїжених языкох. Розпатраючи пошлїдки контакту медзи двома языками, Ейнар Гауген розликує: а) замєньованє кодох (алтернативне хаснованє двох языкох), б) интерференция (медзиязична идентификация т. є. значеньске або функцийне поклапанє элементох двох языкох), в) интеграцию (адаптация превжатих элементох до системи языка-примателя) (Фейса, 1990: 6). Можеме видзиц же ше аж у рамикох интеграциї одкрива предмет тей роботы засновани на директних контактах медзи двома языками. *Интеграцию* треба похопиц у найширшим змислу и подрозумйовац

процес одомашнювання и прилагодзованя странского (мадяского) елемента гу новому (рускому) языку, процес хтори по правилу у языку примателю резултуе у рижних варияцийох форми и змиста языка-давателя. Варияції ше одноша на гласовне реализоване странского слова, а варияції змиста на значене (Фейса, 1990: 8).

З оглядом же роботу започинам зоз словніком мадярских словох, жадам наглашиц же под збирну назву мадярски елементи у наслове не подроумюем и лем гунгаризми хтори ше у меньшей або векшей мири интегриовали до руского языка, але и евентуални провадзаци пошлїдки на гоч хторей подсистеми язичней структури.

Жадала сом же би ше тота робота волала *Гунгаризми у руским языку*. Ментор, проф. др Михайло Фейса ми обрацел увагу же бизме требали превериц и випитац же цо гваря мадярски историчаре и лингвисти, чи вони потримую хасноване слова гунгаризми место мадяризми. Намагаюци пренайсе одвит почала сом вигледовац мадярску историю и повязаносц слова гунгаризми зоз Мадярами. Часточно знаюци мадярску историю поставели ми ше даскельо питаня: 1. Чи назва Гунгария, а зоз того гунгаризем, открива вязу мадярского народа зоз народом Гуни? и 2. Чом Мадярска як держава дагдзе ноши мено Гунгария, а дагдзе Мадярска? Погледала сом помоц и од мадярских фаховцох, од професорох историй Надь Тибора и Томик Нимрода хтори студирал историю у Мадярскей, як и од колегині Ивеш Гизели, професорки мадярского языка. Вони ме окрем усних толкованьох унапрямели на фахову мадярску литературу у хторей сом пренашла одвити. Повязаносц Гунох и Мадярох по толкованю мадярских историчарох и литератури зазначене лем у мадярских легендох. Начишлїм даскельо легенди у хторих ше видза родзински вязи двох народох то: *Атилово синове* (мадь. *Attila fiai*), *Чаривни елень* (мадь. *Csodaszarvas*) и *Походзене Мадярох* (мадь. *A magyarok eredete*). Зоз тих легендох бизме могли заключиц же мадярски народ голем у приповедкох давал родзинску вязу тим двом народом. Медзитим, як цо нам мадярски фаховци и *История Мадярскей* (мадь. *Magyarország története 895-1301*) и толкую, Мадяре спадаю до Угрофинскей групи народа. Саме мено, односно назва Мадярскей держави завиши од того на хторим ше языку бешедуе. Як цо сом уж наведла, урядови язык на подручу Угорскей бул латински по 1844. рок. Мадярски язык постава урядови медзи 1849. и 1867. роком. Латинске мено лат. *Regnum Hungariae / Vngarie*, регнум – кральовина, або едноставно Угорска (*Hungaria*) була форма хтора ше хасновала як назва у историйних документох, бешедох, писмох од самого початка Угорскей кральовини. Зоз того можеме заключиц же мено Гунгария на латинским назва за Угорску кральовину и шлебно у наслове своей работи можем хасновац термин *гунгаризми*.

2. ПРЕГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

Можем повесц же о гунгаризмох як окремой теми не вельо писане. По тераз о гунгаризмох у нашым языку писали Гавриїл Костельник, Микола М. Кочиш, Олекса Горбач, Иштван Удвари, Юлиан Рамач, Гайналка Фирисова и други. Як часц лингвистичного вигледованя ше находза у вецей лингвистичних ділох.

Окреме значне діло хторе ми помогло у видзеню потераз обробених и позазберованих гунгаризмох то работа нашого лингвисти проф. др Юлиана Рамача *Лексика руского языка*, видата у Новим Садзе, 1983. року. У тим ділу проф. др Рамач попри других пожичкох позберал коло 550 мадяризми и преширел их зоз коло 43 новима мадярскима пожичками. Детальну анализу за każde слово на фонологийним, морфологийним и семантичним уровню не поробел, не бешедує окреме о ономастики, але бешедує о походзеню пожичкох, о чужкосци одредзованя часових координатох одредженого язичного зявеня и барз ми значни бул корпус позбераних гунгаризмох.

За обединьованє гунгаризмох до словніка хасновала сом и *Етимологийни словнік* (Etimológiai szótár) професора Заїц Габора (Zaicz Gábor) у хторим позберани и обробени мадярски слова и їх походзене; потим *Руско-сербски словнік* хторого виробели Гелена Медеши, Оксана Тимко-Дітко, Михайло Фейса и Юлиан Рамач и у хторим обробена лексика руского народного и литературного языка. У тим ділу з народного языка до словніка унєшена, попри сучасней лексики, и застарена лексика хтору младши генерациї престали хасновац, але ю старши ище хасную, або добре познаю. Медзи німа и гунгаризми, напр. бизовни, фаркаш, ровка, орсаг и други. Интересантна була и работа *Витайце у нас* од авторки др Мариї Йобадь Жирош у хторей обробени 15 лекції за виучованє бачванско-сримского руского языка хтору сом хасновала за дополньованє и збогацванє свойого словніка гунгаризмох.

Кажди гунгаризем, односно każde слово мадярского походзєня хторе ше находзи у тим словніку потвердзєне и у языку жридлу (мадярским языку), зоз помоцу професорки мадярского языка Ивєгеш Гизели и шлідующей литературы: *Magyar értelmző kéziszótár*; *Magyar–szerbhorvát kéziszótár*; *Szerbhorvát–magyar kéziszótár*; *Idegen szavak és kifejezések szótára*.

Гунгаризми нашли свойо место и у Рамачовой *Граматики руского языка* хтора видата 2002. року, вони у *Граматики* обробени у обласци лексикология, дзе ше споминаю и топоними (начишлєни 12 топоними), док ше як приклади гунгаризми споминаю и у обласци морфология. У своєй анализи (на фонологийним, морфологийним и семантичним уровню) сом ше з велькей часци операла на Рамачову *Граматику руского языка* кед сом вигледовала чи уплїв мадярского языка ма одраженя на структуру руского языка як системи. У фонологийней анализи сом хасновала и *Граматику мадярского языка* (*A magyar*

nyelv könyve) од др Давид Андраша (dr. Dávid András), як и *Скрипту Малярски язык (Magyar nyelv)* мр Баги Ференца (Bági Ferenc mgr.).

Робота др Гайналки Фирисовей *Презвиска малярского походзена при бачванско-сримских Руснацох* ми тиж значно помогла бо сом преширела корпус свойого словніка зоз рускими презвисками малярского походзена, а вона поробела и анализу презвискох на фонологийним и морфологийним уровню. У своей роботы ше операла и на вигледованя Иштвана Удвария.

Же би сом відкрила кеди ше перши маляризми зявели у руским языку требала сом пренайц перши контакти малярского и руского народу през историю, односно контакти малярского и руского языка. У тим вигледованю ми помогло діло *История Русинох Бачкей, Сриму и Славонїї 1745-1918 рок* автора др Федора Лабоша. Зоз того діла дознавам вельо и о живоце тих двох народох през историю, а пренашла сом и перши гунгаризми (напр. йобадь, ишпан и др), як и же руски народ з боку малярского бул ценени и почитовани. О перших контактах Руснацох и Малярох, дознавам и зоз діла *Magyarország története 895-1301 (История Малярскей 895-1301)* малярского историчара Kristó Gyula (Кришто Дюла).

Потим, у розришованю дилеми чи у назви тей роботы треба же би стало слово гунгаризми у руским языку, чи маляризми, помогли ми малярски легенди хтори записани у ділох *Mondák könyve (Кніжка легендох)* од автора Komjáthy István (Комяты Иштван) и *Régi magyar mondák (Стари малярски легенди)* од автора Lengyel Dénes (Лендел Динеша).

За виробок методи и структури самеї роботы хасновала сом роботу *Виробок фахових и наукових роботох* проф. др Момчила Сакана; и роботу *Английски елементи у руским языку* од проф. др Михайла Фейсового.

3. СПАТРАНЄ ГУНГАРИЗМОХ

3.1. Методологийни приступ гу вигледованю у тей роботы

У тей роботы буду обединени потераз обробени малярски пожички и преширени зоз информаторами, а тиж ше укаже и на драгу пожичованя. Даєдни гунгаризми до руского языка вошли директно зоз малярского языка, даєдни преїг немецкого языка, преїг сербского языка, док даєдни слова немецкого походзена хаснуеме у руским языку, а превжали зме их зоз малярского языка (фурик-хасную го Маляре зоз Малярскей, док Маляре зоз Сербїї не хасную тото слово).

При роботы на забберованю малярского словного фонда хтори вошел до руского языка и його анализи будземе хасновац методу тройністей адаптації (на фонологийним, морфологийним и семантичним уровню) Рудолфа Филиповича хтору у своей роботы *Английски елементи у руским языку* хаснує и лингвиста Михайло Фейса, але у роботы вивершим анализу и на ономастичним уровню.

Проф. др Михайло Фейса у своїм ділу *Английски елементи у руским язiku* розликує три файти морфологийно адаптованих словох (Фейса, 1990: 105). Тоту класификацию применіме у анализи мадаризмох на морфологийним уровню.

Цо ше дотика методи вигледованя, можем повесц же вона у основи синхронийно-дескриптивна анализа. Тот основни приступ гу вигледованю комбиновани зоз другима методами. Так сом, у рамикох словніка, при указованю на странске походженє хасновала историйни податки, односно дияхрони приступ.

3.2 Вигледовацки корпус

По обєдиньованю до словніка, гунгаризми поставаю доступнейши шицким Руснацом хтори и нешка у директним контакту зоз мадарским язиком, а и шицким другим хтори би жадали упознац пожичени слова – гунгаризми у народним руским язiku, же би знали розликовац и видзелїц у язiku того цо руске и того цо зме пожичели пре оправдану причину (кед пополнюю даяку пражніну у лексики язика, або кед означуєме подполно нове поняце). У словніку дата можлівосц же би ше научело и жридлове писанє и вигваряне пожиченого слова, односно гунгаризма. Напр. ВАКАЦИЈА – школски розпуст < м. VAKÁCIÓ /vaka:ció:/

Вигледованя, скорей шицкого, окончени на писаним материялу, односно податки у словніку и вообщє у роботі першенствєно черпани зоз писаних материялох, але су дополньовани зоз уснима жридлима – информаторами. Попри того же дали драгоцини информации о вигваряню и вариантох формох дзепоедних словніцких єдинкох, информаторє одбавели значну улогу у обєктивизованю авторового опредзелєня у вязи зоз материю хтора треба же би ше нашла у склопу словніка або не. Маюци намиру зоз словніком облапиц и бешедни язик и з тим указац на звекшани мадарски словніцки фонд у одношеню на гевтот до хторого ше мож прешвечиц у руских писаних жридлох, автор ше нашол вочи зоз опасносцу од субєктивного вибору лексичних єдинкох (Фейса, 1990: 9). До словніка не унешєне ані єдно слово покля не було потвєрдзєне з боку информатора и писаного материялу, як у язiku жридли, так и у язiku приматєлно.

Розгварка зоз информаторами водзєна у цєку двох рокох (2010. и 2011. року) на рижних местох. У цєку цалого вигледованя випитани коло 30 особи, з рижних местох биваня у Рєпублики Сєрбиї и Мадярскєй, рижного року родзєня, полу, образованя та и профєсиї. Попри числєних информаторох видвєєла бим шлїдујущи: проф. Ивєгєш Гизєлу, Игнац Яноша, проф. Надь Тибора, проф. Томик Нимрода, Посави Олгу, проф. Бенчик Миклоша.

Кєд ше информация дотика нєфрєквєнтного слова, инцијали информатора провадза слово. Так зробєне и при наводзєню податкох зоз писаних жридлох.

А препатрєни шлїдујущи:

- тижньови часопис *Руске слово* од 2010. по 2012. рок

- мешачни часопис за младеж *Мак* од 2010. по 2012. рок
- предвойново и повойново числа календара *Руски календар* од 1929. року по 2012. рок (не препатрени кажди рок, лем тоти до котрих сом могла дойц).
- Учебніки за руски язык и пестоване руского языка зоз Сербії и Мадярскей
 - словніки (*Сербско-руски*, *Руско-сербски* и *Етимологіјни словнік мадјарских словох*; потим, *Magyar értelmező kéziszótár*; *Magyar-szerbhorvát kéziszótár*; *Szerbhorvát-magyar kéziszótár*; *Idegen szavak és kifejezések szótára*).
- робота *Руски презвиска мадјарского походзена* др Гайналки Фирисовеј обявена у ділу *Русини / Руснаци / Ruthenians II (1745-2005)*
- словнік у рамикох лингвистичного наукового твора о пасмох у рускей лексики: *Руска лексика* Юлијана Рамача
- *Граматика руского языка* проф. др Юлијана Рамача
- *Руснаци у Новим Орахове* видате з боку Дружтва за руски язык литературу и культуру
- *Хроніка Руснацох у Миклошевцох* од Дјору Лікара
- *Народ нїодкадз* од др Павла Роберта Магочія

3.3. Проблеми формованя вигледовацкогo корпуса

У самим цеку вигледованя зявели ше вецей почежкосци хтори привели до основного проблема того вигледованя. Вон ше состої у утвердзованю присуства и видзельованю мадјарского елемента зоз язичней матерії руского языка за потреби формованя словніка. Як найвекши почежкосци спомне̑м шлідуюци:

а) Непостояне подполного жридли о тим хтори гунгаризми директно превжати зоз мадјарского языка, а хотри преїг даяких других языкох (немецкого, сербского)

Од пожичкох у старим пасму найвецей ест гунгаризми. Як цо уж поведзене, Руснаци у сиверовосточней Угорскей жили у директним контакту з Мадярами. Мадјарски язык бул и державни язык попри латинского (у рускей лексики пред приселеньом ест и латински пожички хтори прияти преїг немецкого, мадјарского, лебо директно преїг администрації. Векша часц латинизмох зоз церковней терминології). Векшина гунгаризмох, мадјарских лексичних пожичкох одноша ше на поняца зоз каждодньового животу. Моцни уплїв на руски язык окончел и немецки язык: преїг директного контакту (уж у 13. вику у варошох и рударских крайох сиверовосточней Угорскей було Немцох) и преїг мадјарского и словацкого языку. У новим краю Руснаци пришли до контакту зоз Сербами, немецкими колонистами у Бачкей, а предлужели и контакти з Мадярами. У директних контактох зоз тима народами зявели ше и лексични пожички у руским языку. Даедни директно зоз жридливого языка, даедни преїг другого языка. За велї слова пожички не можеме насигурно твердиц же преїг хторого языка ше нашли у руским языку бо у вецей языкох маю исту форму и значене.

б) Нехасноване даєдних мадярських слів у мові-джерелі (прішли до архаїзмів, наприклад: хлапєц и други) док их у руській мові хаснуємє як фреквентни гунгаризми.

в) Неможливість у підполнощі провадження дияхроней компоненти на матеріялу руського, односно не можемо точно одредзиць часово координати одредзеного язичного з'явєня. Проф. др Юліян Рамач при виучованю нашєй вкупнєй лєксикки и одредзованю точних часових координатих наглашує же барз важни момент приселєня до нового краю. Так видзелює и лєксикку хтору Руснаци хасновали у старим краю (хтору принесли зоз собу до Бачкей) од лєксичних пасмів од штрєдку 18. вику у новим краю. При велїх мадярських слівів-джерелів (и лєксичних паралєлєх), рідко и при других пожичкєх и паралєлєх) наведзєни рок лєбо вик кєди су зазначєни у писаних пам'ятнїкєх на мадярськєй мові (напр. барнасти < м. barna, 1349. року; баршонь < м. bársony, 1395. року). За мадяризми зазначєни по штрєдок 18. вику єст вєцєй вєроятнощі же існовали у нашєй лєксикки старого краю. Лєксикку старого краю творя праслав'янськє слова (то найстарше пасмо нашєй лєксикки) и слова вивєдзєни зоз праслав'янських, потим пожички (мадярськє, нємєцкє и латинськє пожички) и слова вивєдзєни зоз нїх, як и слова непознатого походзєня. Новє лєксичнє пасмо творя лєксика створєна, або пожичєна по приселєню (Рамач, 1983:2).

За перши пожички тримамє слова прїятї до нашого язика послє праслав'янського перїоду и розсєльованя Слав'янох у 6. и 7. вику. Германизми, латинизми и др. прїятї зоз мадярського язика тримамє за мадяризми, потим мамє и романськє, турськє, восточнє, та и слова непознатєй єтимологїї. Значи, можемо заклєчуєць же пожички до руського язика, та мєдзи нїма и гунгаризми, ухєдзєли у часовим интервалу од 6. вику та по нєшка. Лєксикку старого краю бизмє найсигурнєйше могли визєлїць кєд бизмє мали зачєванє писаних пам'ятнїкєх на нашєй мові по приселєню. Прє нєдостаток таких текстєх видзєльованє оковчєнє по шлїдуючим критєриуму:

- по вєкшини праслав'янських слівів хтори існую у шичьких слав'янських мовіх (назви зроднощі, часци цєла, назви животиных, рошлїнох, єдзєня, напїткє и другє);

- по вєлькєй вєкшини слівів и значєньєх у нашєй мові хтори не існую у сєрбськєй мові (андя, варош, кочик, пульчє и другє);

- кєд нашє слова и значєня існую и у українських и словацьких закарпатських дїалєктєх, тїж и у українськєй, польськєй, словацькєй и чєськєй мові (слова хтори маю паралєли у наведзєних дїалєктєх и мовіх, напр. бановац – карп. бановати, миска – укр. миска, космачкє = с. огрозд – поль. kosm = фїйтє рошлїни и другє);

- слова хтори існую и у керєстурськєй и у коцурськєй бєшєдї (мєдзи керєстурськєй и коцурськєй бєшєду єст лєксичнє розлїкє, алє вони не такі вєлькє). Найвєкша часц слівів хтори існую и у керєстурськєй и у коцурськєй бєшєдї, а не

пожички су зоз мадярського и сербського – после приселеня, або зоз литературного языка (наприклад: лесов дохтор, шліщанка, шудов, гольтац и други).

За нови лексични слой тримає слова хтори не находзимо у Гнатюкових *Етнографских зборнікох* и других записох народного языка 19. и початку 20. вику (з винїтком малого числа церковнославянских пожичкох).

За велі слова ище не можеме утвердиц чи ше у нашим языке зявели по чи после 1745. року. То векше число словох о хторих не має ясну представу кеди ше зявели у руским языке. За їх видзельованє до лексики старого лебо нового краю необхідне нам було познаванє исторії и способу живота нашого народу у прешлости (напр. кеди ше у администрації зявел даяки вираз, у облєканю даяка шмата, у домашнім живоце даєден предмет) (Рамач, 1983: 3-7).

г) Неможлівосц одредзovania ступня прилапеносци одредзеного язичного зявеня при шицких бешеднікох руского языка.

г) Дилема коло даваня самого наслова роботи. Чи хасновац слово мадяризми, чи гунгаризми? Чи точне кед у наслове похаснуєме слово гунгаризми?

Жадаюци у наслове место слова мадяризми хасновац слово гунгаризми почала сом вигледовац мадярську историю и гледац думанє мадярских фаховцох (историчарох и лингвистох). Появели ше даскельо питаня:

1. Чи мено Гунгария открива вязу мадярського народа зоз народом Гуни?

2. Чом Мадярска як держава дагдзе ноши мено Гунгария, а дагдзе Мадярска?

Гледаюци одвити бешедовала сом зоз проф. исторії Надь Тибором и Томик Нимродом, як и зоз професорку мадярського языка Йвеш Гизелу. Вони ми дали интересантни толкованя и унапрямили ме на фахову литературу у котрей сом нашла одвити.

Повязаносц Гунох и Мадярох по толкованю мадярских историчарох и литератури зазначене лем у мадярских легендох. Начишлім даскельо легенди у хторих ше видза родзински вязи двох народох то: *Атилово синове* (мадь. *Attila fiai*), *Чаривни єлень* (мадь. *A csodaszarvas*) и *Походзєнє Мадярох* (мадь. *A magyarok eredete*). У наведзєних легендох, межди иншим, бешедує ше о Атилових синых хтори ше волаю Гунор и Мадяр. У рижних легендох ше находза у рижних ситуаційох, але сушносц иста: Вони ше поженєли и населєли подруча панонскєй ровніни (у легендох наведзєна як добра, плодна жем). Поженєли ше зоз кральовима дзивками и од Гунорових потомкох настал народ Гуни, а од Мадярових настал народ Мадяре. (Lengyel, 1979: 7-43). Зоз тих легендох бизме могли заключиц же мадярски народ голєм у приповедкох давал родзинску вязу тим двом народом. Медзитим, як цо нам мадярски фаховци и *История Мадярскєй* (мадь. *Magyarország története 895-1301*) и толкую, Мадяре походза од Угро-финскєй групи народох.

Саме мено, односно назва Мадярскей держави завиши од того на хторим ше язyku бешедує. Урядови язук на подручу Угорскей бул латински по 1844. рок. Мадярски язук постава урядови медзи 1849. и 1867. роком.

У позним штреднім вику латински термин лат. *Natio Hungarica* и лат. *Hungarus* ше одношели на шицких дворянох (заст. немешох) у кральовстве. Поняце Гунгарус (*Hungarus*), лоялносц и патриотизем над етніцким походженьом бул медзи жительством угорского кральовства. Спрам Иштвана Вебреция (мадь. *István, Werbőczy*), писателя Трипартитума, назва Нациє гунгарика ношели лем дворяне, независно од националносци, а хтори були поданіки коруни.

Латинске мено лат. *Regnum Hungariae* / *Vngarie*, регнум – кральовина, або едноставно Угорска (*Hungaria*) була форма хтора ше хасновала як назва у историйних документох, бешедох, писмох од самого початка Угорскей кральовини та шицко по 1840. рок. Немецка назва нем. *Königreich Ungarn*, ше почала хасновац од 1849. року та шицко по 1860. рок. Мадярска назва, мадь. *Magyar Királyság*, урядово ше хаснує штерацетих рокох 19. вика, та ознова од шейдзешатих рокох 19. вика, та шицко по 1918. рок.

Мена Кральовини Угарскей на язикох народа: лат. *Regnum Hungariae*

- мадь. *Magyar Királyság*
- серб. Кральевина Угарска
- горв. *Kraljevina Ugarska*
- поль. *Królestwo Węgier*
- рум. *Regatul Ungariei*
- слов. *Kraljevina Ogrska*
- слва. *Uherské kráľovstvo*
- нем. *Königreich Ungarn*
- тал. *Regno d'Ungheria*
- укр. Королівство Угорщина

Мадярска назва Угорскей кральовини (мадь. *Magyar Királyság*) хаснує ше и за Кральовину Мадярску хтора исновала од 1920. по 1946. рок. У сербским язyku ше за кральовину хтора исновала по 1918. рок хасновала назва „Угорска”, док ше за шицки други форми мадярскей державносци после 1918. року хаснує назва „Мадярска”, хтора походзи зоз мадярского язика (sr.wikipedia.org/sr/Мађарска). Так же можеме заключиц же назва Гунгария походзи зоз латинского язика и значи Угорска, а не од народа Гуни. Подполно оправдане и за мадярски пожички, попри слова *мадьяризми*, хасновац и слово *гунгаризми*.

4. СЛОВНІК

4.1. Служенє зоз словніком

Словнік ше состої од 880 одредніцох, прикладох мадярских пожичкох, чийо уводніци класификовани по азбучним шоре руского языка и зоз толкованьом як треба читац мадярски слова. Дзе лем то було можливе, уводніца представя директну реплику (оп. Поглаве 5). Од 880 одредніцох 720 гунгаризми, 21 топоними мадярского походзєня и 138 руски презвиска мадярского походзєня. У своєй роботї *Руска лексика*, проф. др Юлиян Рамач позберал и записал 550 гунгаризми и преширел их зоз новима 43 гунгаризмами. У *Граматики руского языка* проф. др Юлиян Рамач наводзи и 12 топоними, док др Гайналка Фирисова позберала руски презвиска мадярского походзєня, шицки вони обєдинєни у тим словніку и преширєни зоз гунгаризмами хтори були вихабєни и хтори позберани од информаторох.

Слова типу: професор, проблем, привилєгия, пудинг, банка, банана, банкет, рефлектор и др. такволани интернационализми не у словніку. Попри других словох-гунгаризмох, до словніка унєшєни руски презвиска мадярского походзєня, як и топоними. Значи, до словніка унєшєни порядно лем тотї лексеми у хторих мож детектовац уплїв мадярского языка, без огляду чи на фонологийним, чи на морфологийним, семантичним, або ономастичним уровню.

4.2. Опис специфичних мадярских фонємох

Жє бизме ше легчєйше могли служиц зоз словніком хтори презентовани у роботї, а з оглядом же дати и фонетски запис гунгаризмох, представєни специфични мадярски фонєми, односно окреми символи хтори ше зявюю у транскрипциї

Транскрипция вокалох

Буква фонєми

i, y	[i]
í	[i:]
ü	[ü]
ű	[ü:]
e	[e]
é	[e:]
ö	[ö]
ő	[ö:]
u	[u]
ú	[u:]
o	[o]
ó	[o:]
a	[a]
á	[a:]

Вигваряне фонемох

фонема	По дужини вигваряня	По положеню языка: вертикалне и горизонталне		По положеню гамбох	По положеню видліци
[i]	кратке	високи (палатални)	преднього шора	вицагнути	заварта
[i:]	длуге	високи (палатални)	преднього шора	вицагнути	заварта
[ü]	кратке	високи (палатални)	преднього шора	заокруглени	заварта
[ü:]	длуге	високи (палатални)	преднього шора	заокруглени	заварта
[e]	кратке	високи (палатални)	заднього шора	вицагнути	отворена
[e:]	длуге	високи (палатални)	среднього шора	вицагнути	полу-отворена
[ö]	кратке	високи (палатални)	среднього шора	заокруглени	полу-отворена
[ö:]	длуге	високи (палатални)	среднього шора	заокруглени	полу-отворена
[u]	кратке	глібоки (веларни)	преднього шора	заокруглени	заварта
[u:]	длуге	глібоки (веларни)	преднього шора	заокруглени	заварта
[o]	кратке	глібоки (веларни)	среднього шора	заокруглени	полу-отворена
[o:]	длуге	глібоки (веларни)	среднього шора	заокруглени	полу-отворена
[a]	кратке	глібоки (веларни)	заднього шора	заокруглени	отворена
[a:]	длуге	глібоки (веларни)	заднього шора	вицагнути	отворена

Транскрипция консонантохБуква фонеме

b	[b]
c	[c]
cs	[č]
d	[d]
dz	[dz]
dzs	[dž]
f	[f]
g	[g]
gy	[dʰ]
h	[h]
j	[j]
k	[k]
l	[l]
ly	[j]
m	[m]
n	[n]
ny	[nj]
p	[p]
r	[r]
s	[š]
sz	[s]
t	[t]
ty	[tʰ]
v	[v]
z	[z]
zs	[ž]

У руским языке не постоя геминати (подвоєни консонанти) док ше у мадарским языке жадаюца длужина консонантох означуе зоз геминатами. Жадаюци указац на жридлове вигваряне гунгаризмох, длужину подвоєних консонантох будзем означовац зоз хаснованьом двох точкох, на шлїдуюци способ: BALLAG /bal:ag/; PARCELLA /parcel:a/.

Розлика ше зявюе и при /j/ и /ly/. То два букви, але их хаснуеме, як єден глас, вше их вигваряме як /j/. Пишу ше традиційно, без правилох, потребно научиц, односно, увежбац же кеди пишеме /j/, а кеди /ly/. Тото цо би нам помогло у писаню и хаснованю тих буквох то факт же кед ше з нїма стретаме на початку слова вше их пишеме як /j/. Наприклад: János /ja:noš/, jut /jut/, jár /ja:r/, játék /ja:te:k/, jó /jo:/, єдини винїмок то: lyuk /juk/, lyukas /jukaš/.

4.3. Скрацєня похасновани у Словнїку

Же бизме представели зложеносц лексикографскей матерїї хаснуєме шлїдуєщи скрацєня:

арх. – архаизем
бот. – ботанїцки
вкр. – викричнїк
всл. – велькословацки
горв. – горватски
с. – сербски язык (у словнїку)
м. – мадярски язык (у словнїку)
серб. – сербски
мадь. – мадярски
етн. – етнографски
заст. – застарєне
ист. – историйне
карп. – карпатски
лит. – литературни
напр. – наприклад
нем. – немецки
оп. – опач
поль. – польски
рум. – румунски
слц. – словацки
суч. – сучасни
тал. – талиянски
укр. – украински
рус. – руски

4.4. Словнїк гунгаризмох

Жадаючи представиц лексикон гунгаризмох у руским языку, ламала сом ше цо зробиц зоз презвисками Руснацох, хтори неспорно формовани зоз мадярских основох, як и зоз топонимами. Дилема ше состояла у тим чи их уключиц до словнїка зоз общима словами чи их уключиц на конец того словнїка. Опредзелєла сом ше же бим их положєла на конец.

А

- АВАШИСТИ – с. ужежен (о сланини и подобне) < м. AVAS /avaš/ 1580. рок (Рамач, 1983: 94)
- АДЯШ – рус. 1. ист. розложене жито у гумне за млацене, 2. прен. нешор, гаос < м. ÁGYÁS /a:d'a:s/ = с. леја, гредица 1585. року (Рамач, 1983: 94)
- АДЯЗОВАЦ – с. намештати, рус. намесцац < м. ÁGYAZ /a:d'az/ = намесцац посцель (Рамач, 1983: 203)
- АКОЛЬ – оградзене место дзе ше завера статок, с. тор < м. AKOL /akol/ 1585. рок (Рамач, 1983: 94)
- АЛАМУЖНА – арх. милостиня < м. ALAMIZSNA /alamižna/ (Рамач, 1983: 94)
- АЛАШИ – доска на хторей ше стої, с. грађевинска скела < м. ÁLLÁS /a:l:a:š/ (Рамач, 1983: 94)
- АЛДОМАШ – рус. госцене, плацене; с. почастити за добро сколпљен посао, договор; укр. могорич < м. ÁLDOMÁS /a:ldoma:š/ – мадярске слово з дїєсловней основи ÁLD /a:ld/ – рус. „добре жадац”. Преширело своєю значене бо є хасноване у рижних нагодох (конец борби, закончене работи, заключене догварки и под.) и достало нешкайше значене” плацене госцене”. З мадярского прешло до других языкох у вязи зоз тарговину (Кочиш, 1978: 112)
- АНДЯ – 1. жена старшого брата, 2. жена оцового брата, 3. старша жена < м. ÁNGY /anjd'/ = братова жена 1572. рок / (Рамач, 1983: 94)
- АПАЦА – с. часна сестра, опатица < м. APÁCA /apa:ca/ 1256. рок (Рамач, 1983: 94)
- АПО – заст. оец, тато [при обрацаню дзецех гу оцови] < м. APÓ /apo:/ = оец под уплївом сербского языка нешка ше розширело тато (Рамач, 1983: 94)
- АРВАЧКА – файта квеца; с. даниноћ < м. ÁRVÁCSKA /a:rva:čka/ (Zaicz, 2006: 38)
- АРЕНДА – с. закуп; вжац жем под аренду, купиц жем на одредзени час [наприклад: на еден рок]; всл. agenda < м. ÁRENDA /a:renda/ (Рамач, 1983: 203)
- АТРЕСОВАЦ – заст. адресовац; карп. адрис; всл. atres < м. ADRESSZÁL /dres:a:l/ 1786. рок (Рамач, 1983: 203)
- АШОВ – с. ашов; укр. заступ, рискаль, штикова лопата < м. ÁSÓ /a:šo:/. Слово вжате з мадярского языку з препенку ó=ов (Кочиш, 1978: 112)

Б

- БАБКА – 1. с. лутка, 2. железни клінок на котрим ше клепе коса < м. BABA /baba/ коло 1540. року (Рамач, 1983: 94)
- БАБРАЦ – с. дирати, чачкати, чепкрати; укр. копотишся, (беш.) бабрати < м. BABRÁL /babra:l/. Слово у мадь. языку славянского походзения. Хаснуе ше у словацким, чеським и українским языку. Руске бабрац, забабрац ма

- значенє найблїзше українському бабрати „брудзиц, мачкац” (Кочиш, 1978: 113)
- БАГОВ – чарни, подли, або мощни доган; всл. bagov < м. BAGÓ /bago:/ = остаток догану у пипки, 1836. рок (Рамач, 1983: 203)
- БАДОЛ – ист. файта плеховой судзини; карп. вадоля < м. BÁDOG /ba:dog/ (Рамач, 1983: 95)
- БАЙЛАГОВАЦ – дармовац, даремно ходзиц < м. BALLAG /bal:ag/ = помали ходзиц, ходзиц киваюци ше, у 16. вику (Рамач, 1983: 203)
- БАЛ – велька звязка [волни, слами и подобне]; слц. bal; с. бала < м. BÁLA /ba:la/ 1355. рок (Рамач, 1983: 203)
- БАЛОГА – лїва рука < м. BALOG /balog/ = лїворуки /balog/ (Рамач, 1983: 95)
- БАЛТА – файта шекери; всл. balta < м. BALTA /balta/ = 1. с. брадва – 1612. рок, 2. шекерка, 1636. рок (Рамач, 1983: 95)
- БАНДА – група музикантох, гудаци, с. банда = воєна музика < м. BANDA /banda/ 1787. року (Рамач, 1983: 203)
- БАНДУР – ист. наоружани слуга; чувар [нове знач.: чувар бегелю] < м. PANDÚR /pandu:r/, 1602. рок (Рамач, 1983: 203)
- БАНОВАЦ – жаловац < м. (MEG)BÁN /:(meg)ba:n/ (Zaicz, 2006: 54)
- БАНТАШ – увредзиц < м. BÁNT /ba:nt/ (Zaicz, 2006: 55)
- БАРАН – с. ован < м. BÁRÁNY /ba:ra:nj/; виведзене: БАРАНІНА (овче месо) < м. BÁRÁNYHÚS /ba:ra:njhu:š/ (Рамач, 2010: 46)
- БАРАНЧЕ – с. ягње, мирни як баранче < м. KISBÁRÁNY /kišba:ra:nj/ (Рамач, 2010: 46)
- БАРНАСТИ – с. браункасти, чарней твари и власох < м. BARNA /barna/ (Zaicz, 2006: 58)
- БАРШОНЬ < м. BÁRSONY /ba:ršonj/, 1395. рок, виведзене: БАРШОНЬОВИ (Zaicz, 2006: 59)
- БАЧИ – с. чика < м. BÁCSI /ba:či/ (Zaicz, 2006: 49)
- БАЮСИ – с. бркови < м. BAJUSZ /bajus/, 1522. рок (Zaicz, 2006: 50)
- БЕГЕШ – муз. контрабас; с. бегеш < м. BÖGÖS /bö:gö:š/ (Рамач, 1983: 203)
- БЕЛІГ – с. печат; печац < м. BÉLYEG /be:jeg/ = с. поштанска маркица (Zaicz, 2006: 58)
- БЕНДОВ – с. шваргла; карп. бендюх = 1. бураги, 2. шкембичи < м. BENDŐ /bendö:/ = брux, 1585. року (Рамач, 1983: 204)
- БЕТЕГА – с. болест < м. BETEGSÉG /betegše:g/. У рускей бешеди основне значенє мадь. слова BETEG /beteg/ = с. болестан; хори, ше не хаснує. Слово бетега означує чежке єдло або дацо инше (нероздумани поступок и под.) цо може привесц до хороти, а слово збетезени значи „здути, надути од младей бетелїни”. Слово ше хаснує у каждодньовой бешеди (Кочиш, 1978: 113)

- БЕТЯР – с. нежења, луталица; всл. *bet'ar* < м. *BETŸÁR* /bet'a:r/ = 1. збойнік, 1788. рок (Рамач, 1983: 204); 2. у нешкайши час тото поняце хаснуеме за легиня (информатор, проф. мадярского языка, Ивешеш Гизела)
- БЕЧЕЛЬОВАЦ – заст. с. процена вредности неке некретнине, шацовати; укр. оцінка, розцінка < м. *BECSLÉS* /bečle:š/. До нашей бешеди вжата лем мадь. основа и з ней ше виводза слова бечельовац, бечельоване, обечельовац. Тоти слова ше хасную углавним у Коцуре (Кочиш, 1978: 114)
- БЕШЕДОВАЦ – приповедац; с. причати, разговарати < м. *BESZÉL* /bese:l/; виведзени: БЕШЕДЛЇВИ < м. *BESZÉDES* /bese:deš/ (Рамач, 1983: 205)
- БЕШТИЯ – с. изрод, нечовек < м. *BESTIA* /beštia/, 1507. рок (Рамач, 1983: 205)
- БИБИЦ – файта птици; с. вивак; укр. чайка < м. *BIBIC* /bibic/. Мадярске слово з вименєним закончующим -ц на -ч. Така вименка не характеристична за руски язык (Кочиш, 1978: 114)
- БИВНИ – незацагнути < м. *BŮ* /bõ:/ = с. широки, 1380. рок (Рамач, 1983: 206)
- БИЗОВНИ – с. сигурни, уверени < м. *BIZONY* /bizonj/, 1474. року; тото слово ше хаснує и як присловнік: БИЗОВНО (Рамач, 1983: 206)
- БИМБОРА – с. пупољак; пупче < м. *BIMBÓ* /bimbo:/ коло 1456. року (Рамач, 1983: 207)
- БИРЕШ – человек хтори бивал на газовим салашу и робел його жем < м. *BÉRES* /be:reš/ (Рамач, 1983: 207)
- БИРКА – с. врста овце файта овци < м. *BIRKA* /birka/ (Рамач, 1983: 207)
- БИРОВ – председатель валалскей управы у Австро-Угорскей < м. *BÍRÓ* /bi:ro:/ (Рамач, 1983: 207)
- БИРОВАЦ – мочи, буц у стану < м. *BÍR* /bi:r/ 1568. рок (Рамач, 1983: 209)
- БИСТАТОВАЦ – с. подстрекивати < м. *BIZTAT* /biztat:/ (Рамач, 1983: 209)
- БИТАНІА – с. вуцибатина, бараба < м. *BITANG* /bitang/ 1604. рок (Рамач, 1983: 210)
- БИЦИЛА – с. бицикл < м. *BICIKLI* /bicikli / (Рамач, 2002: 427)
- БИЧАК – с. брица, цепни ножић; складаци ножик < м. *BICSKA* /bička/, 1708. рок. (Zaicz, 2006: 70)
- БИШАЛМА – с. дуња < м. *BIRSALMA* /biršalma/, коло 1395. року (Zaicz, 2006: 70)
- БЛИХА – с. бува < м. *BOLHA* /bolha/, коло 1395. року (Zaicz, 2006: 76)
- БЛИШ – с. плиш; сомотски < м. *PLÜSS* /plüş:/; виведзене: БЛИШОВИ (Рамач, 2010: 58)
- БОДА и БОВДА – с. киоск; хижочка з дескох, будка, дутян < м. *BÓDÉ* /bo:de:/ = хижочка з дескох, мала предавальня – 1792. рок (Рамач, 1983: 204)
- БОВТГАЙТАШ – с. свод; звод зоз секом мурованих цехлох хтори место греди трима чежину будинка (над облаком, на мосце) < м. *BOLTHAJTÁS* /bolthajta:š/ (Рамач, 1983: 204)

- БОҒАР – с. вранац; чарни конь < м. BOGÁR /boga:r/ = 1. файта буби, 2. чарни пес, 1395. рок (Рамач, 2010: 61)
- БОҒЛЯ – с. главурда, тинтара, тиква, чутура, рус. велька глава, празна глава < м. BOGLYA /bogja/ = с. пласт, стог; рус. копа, стог. У руским языку ше тото слово не хаснуе у значеню яке ма у жридловим языку, але у пейоративним значеню „велька глава, празна глава” (Кочиш, 1978: 114)
- БОҒНАР – с. колар < м. BOGNÁR /bogna:r/, 1392. року ше першираз зявюе у мадярским языку (Рамач, 1983: 204)
- БОҒРАЧ – с. бакрач; файта котліка, бакарни котлік < м. BOGRÁCS /bogra:č/ коло 1703. року (Zaicz, 2006:74)
- БОДНАР – с. мајстор који прави бурад; майстор хтори прави гордови < м. BODNÁR /bodna:r/ 1388. рок (Рамач, 1983: 98)
- БОЙТАР – с. бојтар; помощник югаса < м. BOJTÁR /bojta:r/ 1660. рок (Рамач, 1983: 98)
- БОКАНЧА, БОКАНДЖА – файта обуї; с. баканце = врста обуће < м. BAKANCS /bakanč/ = вояцка ципела, с. војничка ципела (Кочиш, 1978: 114). Нешка ше тото слово хаснуе и за модерну обуї, як у мадярским, так и у сербским и руским языку (Кочиш, 1978: 114)
- БОКОР < м. BOKOR /bokor/. У мадярским языку є непознатого походзєня, єст основи же є у вязи зоз bog, boglya „копа, стог”. У рускей бешеди ше частейше хасную виведзєни слова: бокориц ше, розбокориц ше, а то можебуц и под уплївом сербского языка напр. бокорити се, розбокорити се (Кочиш, 1978: 114)
- БОЛЬОНҒОВАЦ – с. лутати, бродити, мандрувати < м. BOLYONG /bojong/. Нашо хаснованє пожичєного мадярского слова звездєне лєм на негативне значєнє „дарємно блукац, робиц чкоду з ходзєньом, рушаньом”. Ридко ше хаснуе, а дакеди ище и зоз значєньом „прєвращац, шпиртац” (Кочиш, 1978: 115)
- БОНДЖА – с. бонца = 1. гвари ше слабєй жени, 2. худа крава < м. BANDZSAL /bandžal/ = 1. назрачи, 1781. рок (Рамач, 1983: 204)
- БОСОРКА – с. вештица, баба жага < м. BOSZORKÁNY /bosorka:nj/. Мадярске слово по походзєню зоз старотурского. У сивєрних крайох Мадярскей ше хаснуе форма BOSZORKÁNY з котрого походзи и нашо босорка. Прєширєне є ище и у українским и у словацким языку (Кочиш, 1978: 115)
- БОСОРЧАТА мн. коц. файта квеца < м. BOSZORKÁNY /bosorka:nj/ (Рамач, 1983: 204)
- БОТОШИ – с. чарапе < м. BOTOS /botoš/ (Рамач, 1983: 98)
- БОЧКОРИ – с. опанци < м. BOCSKOR /bočkor/, коло 1395. рок (Рамач, 1983: 98)
- БОШНЯК арх. – Босанец; с. Бошњак, Босанац < м. BOSNYÁK /bošnja:k/ (Рамач, 1983: 204)
- БРАЗДА – с. бразда < м. BARÁZDA /bara:zda/, 1086. року (Zaicz, 2006: 56)

- БРУГА БАС – с. бас; музични инструмент < м. BÖGÖ /bö:gö:/; виведзене: бругаш < м. BÖGÖS /bö:gö:š/ = тот цо грає на бруги; бруговац = грац, провадиц на бруги
- БУЖНЯ арх. – синагога (єврейска церква) < м. BUZSNYA /bužnja/ = синагога, 1893. рок (Рамач, 1983: 205). Слово записал проф. Рамач, але зоз информаторку Ивеш Гизелу, професорку мадярского языка, зме не могли найсц и потвердиц слово-жридо у мадярским языку.
- БУЗАВИРОК – с. различак; фйта квеца < м. BÚZAVIRÁG /bu:zavira:g/ (Рамач, 1983: 205)
- БУЗОГВАНЬ и БУЗЕГВАНЬ – с. буздован < м. BUZOGÁNY /buzoga:nj/, 1426. рок (Рамач, 1983: 99)
- БУДЬБУРИКАЦ – вода будьбурика < м. BUGYBORÉK /bud'bore:k/ 1575. рок (Zaicz, 2006: 89)
- БУДЄЛАР або БУТЄЛАР – с. новчаник < м. BUGYELLÁRIS /bud'el:a:riš/ (Zaicz, 2006: 89)
- БУДІ – с. гаґе < м. BUGYI /bud'i/ (Zaicz, 2006: 89)
- БУКСА – мешок за пенєжи < м. BUKSZA /buksa/, не хасує ше у мадярским кнїжовним языку (Zaicz, 2006: 90)
- БУНДА – с. бунда; укр. бунда < м. BUNDA /bunda/ 1723. року (Рамач, 1983: 99)
- БУНДАШ – с. пастирски пас; югаски пес < м. BUNDÁS /bunda:š/ (Рамач, 1983: 99)
- БУНКОВ – с. тикван < м. BUNKÓ /bunko:/ (Рамач, 1983: 99)
- БУРКИ – с. набушици; фалди на облечиву (женскей блузни) < м. BURKOL /burkol/ = закруциц, завиц (Рамач, 1983: 100)
- БУТЬКОШ – с. врста суда; фйта судзини, коршов < м. BUTYKOS /but'koš/ = фляша з узким гарлом, 1669. рок (Рамач, 1983: 100)
- БУХТА – с. крофна < м. ВУКТА /bukta/. По мадяр. жридох слово словацке и ческе buхта, прешло до мадярского як bukta и до немецкого як buchte, rucht. У нашей бешеди слово ше хасує у Коцуре и Новим Ораховє, Бачкей Тополї, найвироваґнейше же є принєшенє зоз Горніци, а отримало ше коло общого пампушка (Кочиш, 1978: 115)

В

- ВАГОВ – с. нож; нож за резанє слами < м. VÁGÓ /va:go:/ = резац (Рамач, 2010: 74)
- ВАДАС – с. ловац; арх. ловар < м. VADÁSZ /vada:s/; виведзене: ВАДАСКИ (презвиско) (Рамач, 1983: 100)
- ВАЗА, ВАЖНА – с. ваза < м. VÁZA /va:za/, 1800. рок (Zaicz, 2006: 903)
- ВАКАЦІЯ – с. школски распуст; школски розпуст < м. VAKÁCIÓ /vaka:cio:/ (Рамач, 1983: 100)

- ВАКОВАЦ – с. закречавати, укречавати; першираз биліц омасцени (омалтеровани) мур < м. VAKOL /vakol/ 17.век (Рамач, 1983: 100)
- ВАЛОВ – с. валов; судзина за напаване статку < м. VÁLYÚ /va:ju:/, 1240. рок (Рамач, 1983: 100)
- ВАЛУШНИ – с. Одакле си? рус. Одкаль ши родом? (зоз места, краю) < м. (HOVA) VALÓSI? /hova valo:si/ – одкаль ши? /(hova) valo:ši/ (Рамач, 1983: 100)
- ВАЛУШНИ – с. способен; способни, схопни < м. VALÓ /valo:/ = правдиви, прави (Рамач, 1983: 100)
- ВАЛЬКА – с. черпић < м. VÁLYOG /va:jog/ (Рамач, 1983: 100)
- ВАНДРОВАЦ – с. лутати, тумарати, скитати < м. VÁNDOROL /va:ndorol/ 1519. рок; виведзене: ВАНДРОВ, ВАНДРОВКАШ (Zaicz, 2006: 899)
- ВАРґОЧ – с. плетеница < м. VARKOCS /varkoč/ (Рамач, 1983: 100)
- ВАРМЕДЯ – с. жупанија у Мађарској; жупания, покраїна у Мадярскеј < м. VÁRMEGYE /v:rmed'e/ (Рамач, 1983:101)
- ВАРОШ – с. град < м. VÁROS /va:roš/ (Рамач, 1983: 101)
- ВАТА – с. вата < м. VATTA /vat:a/ (Zaicz, 2006: 903)
- ВАШАР – с. вашар < м. VÁSÁR /va:ša:r/, 1055. рок (Рамач, 1983: 101)
- ВЕГЕМЕНТНИ – с. вехементан; нагли < м. VEHEMENS /vehemenš/, 1810. рок (Zaicz, 2006: 905)
- ВЕКНА – с. векна хлеба < м. VEKNI /vekni/ (Zaicz, 2006: 905)
- ВЕРЕСТОВАЦ – с. свађати се; лярмац на дакого, вадзиц ше < м. VERÉST KAP /vere:št kap/ = буц бити (Рамач, 1983: 205)
- ВИГАМИШОВАЦ – с. лукаво извести; спрведнуц < м. HAMISKODIK /hamiškodik/ (Zaicz, 2006: 283)
- ВИКОЦМОРИЦ ШЕ – с. тешко се извући од некуд; чежко ше вицагнуц, вихпац оддакаль < м. KECMEREГ /kectmereg/ = чежко ше влечиц, цагац, 1774. рок (Рамач, 1983: 205)
- ВИРґАС – с. батина, каиш, прут < м. VIRGÁCS /virga:č/ = Дідо Мраз и Миколай ноша прут за непослушни дзеци (Zaicz, 2006: 916)
- ВИТАПШАЦ – с. угазити, утабати < м. BELETAPOS /beletapoš/, 1416. рок (Zaicz, 2006: 826)
- ВИТИЗ, ВИТИС и ВИТЯЗ – юнак < м. VITÉZ /vite:z/ у 14. вику (Рамач, 1983: 107)
- ВИЦИФРОВАНИ – с. ишаран, украшен < м. CIFRA /cifra/ (Zaicz, 2006: 826)

Г

- ГАЙОВШ – с. бродар, лађар < м. HAJÓS /hajo:š/ (Рамач, 2010: 144)
- ГАЛО – викричнік, с. хало < м. HALLÓ /hal:o:/, 1782. рок (Рамач, 1983: 206)
- ГАЛАС – с. рибар < м. HALÁSZ /hala:s/ (Рамач, 2010: 145)

- ГАМИШОВАЦ – с. бити лаком, себичан, грамзив; буц гамишни < м. HAMIS /hamiš/ (Рамач, 1983: 206)
- ГАМОВИ – с. прекораменице, трегери; < м. HÁM /ha:m/ = 1. трегери, 2. гамови за коні (Рамач, 2002: 427)
- ГАРАС – с. врста материјала; файта платна; поль. haras < м. HÁRÁSZ /ha:ra:s/ (Рамач, 1983: 206) платно з чесаней волни; нем. - [H] Agras = мено варошу; виведзене: гарасови, гарасова сукня (Рамач, 1983: 207). Слово записал проф. Рамач. Информаторка Йвегеш Гизела, професорка мађарского языка, хтора ми помагала у зазберованю вигледовацкогo корпуса, не могла найсц слово жридли у мађарским языку.
- ГАРАМБАШ [А] – с. харамбаша; вожд, предняк збойнікох; тур. харамбаша < м. HARAMBASA /harambaša/ (Рамач, 1983: 207)
- ГАРМУНИКА – с. хармоника < м. HARMONIKA /harmonika/ (Рамач, 2002: 427)
- ГАРОМ – с. број три; викр. три раз грайце [гвари ше гудацом] < м. HÁROM /ha:rom, га:ром/ = три (Рамач, 1983: 207)
- ГАТ – с. па, дакле < м. HÁT /ha:t/ (Рамач, 1983: 112)
- ГАТЛАС – с. атлас; файта гадвабногo платна < м. ATLASZ /atlas/, 1380. рок (Рамач, 1983: 112)
- ГЕВЕРНИ – с. беспослен < м. NEVER /hever/ = лежац (Рамач, 1983:112)
- ГЕРОВЦИ [сдн. геровец] – коц. череги; всл. heróuke < м. HERŐCE /herö:ce/ = файта госцинского печива, бухти – 1781. року (Рамач, 1983:207)
- ГЕРЧОК – с. хрчак < м. HÖRCSÖG /hörçög/ (Рамач, 1983: 112)
- ГИМБАЦ ШЕ, ГОЙСАЦ ШЕ – с. лъулати се < м. HIMBÁL /himba:l/ = колісац ше, 1783. рок (Рамач, 1983: 207)
- ГИНТОВ – с. дилижанса; файта завартогo коча, пански коч < м. HINTÓ /hinto:/ (Рамач, 1983: 112)
- ГИРЕШ – с. ирон. јунак; ділкош < м. HÍRES /hi:reš/ = популярни (Рамач, 2010: 151)
- ГО – с. ух, ех, охo < м. HÓ /ho:/, 1610. рок (Рамач, 1983: 113)
- ГОГА – викр. (на коні, або на краву) стой < м. HÓHA /ho:ha/, 1702. рок (Рамач, 1983: 113)
- ГОЗАД – викр. (на коні) < м. HOZZÁ /hoz:a:/ = гу ньому < м. HOZZÁD /hozza:d/ = гу тебе, коло 1350. року (Рамач, 1983: 114)
- ГОЙС – с. ђи; викр. (на воли) < м. HAJSZ /hajs/ 1566. року (Рамач, 1983: 206). Нешка ше у мађарским языку не хаснуе
- ГОМБАЦ – с. лъулати; колісац, колімбац, гойсац < м. HIMBÁLNI /himba:lni/ (Латяк, 1997: 120)
- ГОНЕМ – с. 1. пожури(мо), 2. хајде(мо) викр; 1. сцекай(ме), 2. беж(ме) < м. HANEM /hanem/ = злуч. процивни але так, не так, але так < м. NEM ÍGY, HANEM AMÚGY /nem i:d', hanem amu:d'/

- ГОРВАТ – с. Хрват < м. HORVÁT /Horva:t/, /Горва:т/; ГОРВАТСКА – с. Хрватска < м. HORVÁTOR SZÁG /Horva:torsa:g/, Горва:торса:т/ (Рамач, 1983: 207)
- ГОРДОВ – с. буре; карп. гордов < м. HORDÓ /hordo:/, коло 1395. року [бешедовац як з гордова = мац глібоки глас] (Рамач, 1983: 114)
- ГОТАР – с. хотар < м. HATÁR /hata:r/ = с. граница (Рамач, 1983: 114)
- ГУНЦУТ – с. мангуп < м. HUNCUT /huncut/ (Рамач, 1983: 116)
- ГУРКА – с. цигерњача, крвавица < м. HURKA /hurka/ (Рамач, 1983: 116)
- ГУСАР – с. гусар (вояк-конянік) < м. HUSZÁR /husa:r/, 1481. рок (Рамач, 1983: 116)

Г

- ГАВАЛЇР – с. кавальєр, удварач < м. GAVALLÉR /gaval:e:r/ (Рамач, 1983: 116)
- ГАГОР – с. гркљан < м. GÉGE /ge:ge/ (Рамач, 1983: 116)
- ГАГАЦ – с. гагати (бешед о гускох) < м. GÁGOG /ga:gog/ (Zaicz, 2006: 241)
- ГАЗ – с. ситан коров < м. GAZ /gaz/ = с. коров, коло 1512. року (Рамач, 1983: 116)
- ГАЗДА – с. газда; карп. газда < м. GAZDA /gazda/ (Рамач, 1983: 116)
- ГАЗДАШАГ – с. газдинство; арх. газдовство < м. GAZDASÁG /gazdaša:g/ (Рамач, 1983: 116)
- ГАЛАДЗИЦ – с. прљати; бридзиц < м. GALÁD /gala:d/ = с. гадан, подао (Рамач, 1983: 117)
- ГАЛЄР – с. крагна < м. GALLÉR /gal:e:r/, 1518. року (Рамач, 1983: 117)
- ГАНЧИЦ – с. приговарати; пригваряц, пренаходзиц хиби < м. GÁNC S O S K O D I K /ga:nčoškodik/ (Рамач, 1983: 117)
- ГАРАДИЧИ – с. степенице < м. GARÁDICS /gara:dič/ 1420. року (Рамач, 1983: 117), нешка ше у мадярским языку тото слово ридко хаснує
- ГАРАДНЯ – с. арх. јарак; арх. ярок < м. GARÁGGYA /gara:d'a/ 1800. рок и GARÁGYA /gara:d'a/ 1874. рок = ярок (Рамач, 1983: 207) Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мадярского языка, хтора ми помагала у зазберованю вигледовацкогo корпуса, не могла найсц слово жридо у мадярским языку. Иснує вираз GARÁD /gara:d/ – с. застарели израз за ограду од шикаре од земље.
- ГАРАЗДОВАЦ – с. викати, псовати; вадзиц ше з даким, крицац, лац < м. GARÁZDA /gara:zda/ = звадліви, 1375. рок (Рамач, 1983: 117)
- ГЕНГЉИВИ – с. слаб; слаби, безпомощни < м. GYENGE /d'enge/ (Рамач, 1983: 117)
- ГЕРЕ҃А – с. лубеница < м. GÖRÖGDINNYE /görögdinj:e/ коло 1395. року (Рамач, 1983: 117); виведзене: ГЕРЕ҃ОВКИ – с. врста крушака; файта грушкох < м. GÖRÖGDINNYE /görögdinj:e/ (Рамач, 1983: 207)
- ГЕСТИНЯ – с. кестен < м. GESZTENYE /gestenje/, 1291. рок (Рамач, 1983: 117)
- ГИТ [за облаки] – с. кит, гит < м. GITТ /git:/, 1807. рок; виведзене: гитовац (Рамач, 1983: 207)
- ГИРИЗДА – с. грозд < м. GEREZD /gerezd/, 1395. рок (Рамач, 1983: 117)

- ГОВЛЯ – с. рода < м. GÓLYA /go:ja/, 1585. рок (Рамач, 1983: 117)
- ГОМБА – с. метално дугме; метална гомбичка, украс < м. GOMB /gomb/ = гомбичка, 1494. рок (Рамач, 1983: 117)
- ГОМБОВЦИ [едн. гомбовец] – с. кнедле, гомбоци < м. GOMBÓC /gombo:c/, 1763. рок (Рамач, 1983: 207)
- ГОМБОШКА – с. чиода < м. GOMBOSTŰ /gombostü:/ (Рамач, 1983: 117)
- ГОМУЛЯ и ГУМУЛЯ – с. грудa сира < м. GOMOLYA /gomoja/ = овчи сир (Рамач, 1983: 118)
- ГОРДОН – с. паламида < м. GORDON /gordon/ = 1. паламида, коров; 2. контрабас (Рамач, 1983: 118)
- ГОРГЕЛЬИ – с. бабалеже < м. GÖRHE /görhe/, 1792. рок (Рамач, 1983: 207)
- ГРАЙЦАР – с. новац; пенсж < м. KRAJCÁR /krajca:r/ (Рамач, 1983: 118)
- ГУРИГАЦ – с. гурати, котрљати < м. GURIGÁZIK /guriga:zik/ (Zaicz, 2006: 264)
- ГУЛАШ – с. гулаш < м. GULYÁS /guja:š/ = файта папригашу, мађарске националне едло, 1886. рок (Рамач, 1983: 207)
- ГУЛЯ – с. заст. гуља; заст. чупор яловкох и целятох < м. GULYA /guja/ (Рамач, 1983: 118)
- ГУЛЯШ – с. пастир; кравар хтори чувал гулю, пастир < м. GULYÁS /guja:š/ (Рамач, 1983: 118)
- ГУМАРАБИК и ГУМИ-АРАБИК – с. врста лепка; файта лѣпкача [хасную го шнайдере] < м. GUMIARÁBIKUM /gumiara:bikum/, 1577. рок; лат. gummy arabicum = арабска смола (Рамач, 1983: 207); ARAB MÉZGA /arab me:zga/ – с. у Арабији постоји врста дрва и из њене коре цури течност, смола и од те смоле се прави лепак који се назива гумиарабикум.
- ГУНАР – с. гусан < м. GÚNÁR /gu:na:r/ (Рамач, 1983: 118)

Д

- ДАРАБ – с. парче; фалат < м. DARAB /darab/ (Рамач, 1983: 118)
- ДАРАЛОВ – с. прекрупа < м. DARÁLÓ /dara:lo:/ (Рамач, 1983: 118)
- ДАРАЛОВНЯ – с. крупара; рус. крупарня, млѣн у котрим ше на просто меле зарно < м. DARÁLÓ MALOM /dara:lo: malom/ (Латяк, 1997: 124)
- ДЕГОДЪНС – с. како да не; як би не < м. DEHOGYNEM /dehod'nem/ (Рамач, 1983: 118)
- ДЕЗЕНТОР – с. дезертер; всл. dezentir = гунцут < м. DEZENTOR /dezentor/ 1786. рок; виведзене: ДЕЗЕНТИРАЦ арх. дезертирац < м. DEZERTŐR /dezertõ:r/ (Рамач, 1983:208)
- ДЕЙТА – с. скуп, збор < м. DIÉTA /die:ta/ = 1. с. збор; 2. с. дијета (Рамач, 1983: 118)
- ДЕРЕГЛЯ – с. сплав, дереглија < м. DEREGLYE /deregje/ = с. шајка; виведзене ДЕРЕГЛЯР – с. сплавар (Рамач, 1983: 208)

- ДЕРЕКАЛЬ – с. перјанка; мала ценка перина < м. DERÉKALJ /dere:kaj:/, 1400. рок (Рамач, 1983: 118)
- ДЕРЕШ – с. добити батине; достац буц бити, буц бити на дереш < м. DERES /dereš/ (Рамач, 1983: 118)
- ДЕСКА – с. даска < м. DESZKA /deska/, 1498. рок (Рамач, 1983: 118)
- ДЕСП луки – с. ливада < м. GYEP /d'ep/, 1272. рок (Рамач, 1983: 118)
- ДЕСПЛОВИ – с. дизгине < м. = штранг < м. GYEPLŐ /d'epłö:/, 1395. рок (Рамач, 1983: 118)
- ДИКИНЬ – с. рогоз; водова рошліна [ткали з неї прекривачи за патос, плетли сакайтови] < м. GYÉKÉNY /d'e:ke:ɲj/ = дикинь (Рамач, 1983: 208)
- ДИЛЬОВ – с. ленија; узка польска драга, < м. DŰLŐ /dü:lö:/, 1859. рок (Рамач, 1983: 208)
- ДИСНОВ – с. свиња; арх. писнь. швиня < м. DISZNÓ /disno:/, 1055. рок (Рамач, 1983: 119)
- ДИСНОВТОР – с. свињска даћа, свињокоља < м. DISZNÓTOR /disno:tor/ (Рамач, 1983: 119)
- ДИНЯ – с. диња < м. SÁRGADINNYE /sa:rgadinj:e/ (Zaicz, 2006: 147)
- ДЃЛИШ – с. збор < м. GYŰLÉS /d'ü:le:š/ (Zaicz, 2006: 273)
- ДОГАН – с. дуван < м. DOHÁNY /doha:ɲj/, 1647. рок; виведзене: ДОГАНОВА ФАРБА < м. DOHÁNYSZÍN /doha:njsi:n/ – с. смеђа, браон, кафена боја (Рамач, 1983: 119)
- ДОГАНЬОШ – с. пушач < м. DOHÁNYOS /doha:njoš/, 1725. рок (Рамач, 1983: 119)
- ДОНГОВ – с. бубмар < м. DONGÓ /dongo:/, 1194. рок (Рамач, 1983: 120)
- ДРАПОВА – с. драп; фарба < м. DRAPP /drap:/ (Рамач, 2100: 213)
- ДРОТ – с. жица < м. DRÓT /dro:t/ од 1532. року ше хаснуе у мађарским языку; виведзене: ДРОТАР < м. DRÓTOS /dro:toš/ (Zaicz, 2006: 158)
- ДРУСА – с. пријатељ, друг < м. DRUSZA /drusa/, не хаснуе ше у кнїжовним мађарским языку (Zaicz, 2006: 158)
- ДУДВА – с. коров; коровче, газ < м. DUDVA /dudva/, 1542. рок (Рамач, 1983: 121)
- ДУГОВ – с. чеп, затварач; затичка < м. DUGÓ /dugo:/ (Рамач, 2010: 217)
- ДУЛОВАЦ – с. правити неред; правиц нешор, лупац, преврацац < м. DŰL /du:l/ = валяц /du:l/, 1456. рок (Рамач, 1983: 121)
- ДЮГ – с. до ђавола; до дюга, до чорта; дюг – с. зли дух < м. DÖG /dög/ = здохліна (Рамач, 1983: 121). Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарского языка, хтора ми помагала у зазберованю вигледовацкогo корпуса, дала толковане коло значеня самого слова до дюга с. до ђавола котре на мађарским языку ноши превод AZ ÖRDÖGBE /az ördögbe/
- ДЮМБИР – с. ђумбир < м. GYÖMBÉR /d'ömbе:r/ (Рамач, 1983: 121)
- ДЯНТА – с. калафонїј; гудацка смола < м. GYANTA /d'anta/ (Рамач, 2010: 220)

ДЬОМРОШ – с. горка ракија < м. GYOMOR /d'omog/ = с. желудац; жалудок (Рамач, 2010: 220) Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарског језика, хтора ми помагала у заберовану вигледовацког корпуса, дала толковане коло значеня самого слова дьомрош; с. горка ракија котре би на мађарским језику мало преклад GYOMORKESERŰ /d'omorkešerü:/

Е

ЕДЬФОРМА – с. подједнако, исто; рус. под'еднаке, исте, еднеке, истей форми < м. EGYFORMA /edforma/ (Латяк, 1997: 126)

ЕЗЕР – с. хиљаду; укр. тисяч < м. EZER /ezer/; виведзене: ЕЗЕРКА – с. хиљадарка (Рамач, 1983: 121)

ЕЙНС – с. користи се за изражавање незадовољства и опомињање; викр. виражуе незадовољство, грожене < м. EJNYE /ejnje/, 1604. рок (Рамач, 2010: 222)

ЕНГЕДОВАЦ – с. дозволити; заст. допушиц, пушиц < м. (MEG)ENGED /meg-enged/ (Рамач, 1983: 121)

ЕЛЕФАНТ заст. слон < м. ELEFÁNT /elefa:nt/, коло 1395. року (Рамач, 1983: 122)

ЕСЕНЦ – с. сирће < м. ESENC /ešenc/, архаизем (Рамач, 1983: 154)

ЕСЕНЦОВАЦ – с. сипати сирће на нешто < м. ECETEZ /ecetez/ (Рамач, 2002: 135)

ЕШКУТ – с. ист. поротник, сеоски судија; ист. поротнік, валалски судия < м. ESKÜVÖ /ešküvö:/ = винчане (Рамач, 2010: 226) Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарског језика, хтора ми помагала у заберовану вигледовацког корпуса, не могла найсц слово жридло у мађарским језику, пренашли зме слово ESKÜDT /ešküt:/ цо значи поротнік.

ЕШТИКЕ – с. ноћна фрајла; файта квеца < м. ESTIKE /eštike/ (Рамач, 2010: 226)

Є

ЄЛЕФАНТ – с. слон < м. ELEFÁNT /elefa:nt/ виведзене: ЄЛЕФАНТОВ, ЄЛЕФАНТЧЕ, ЄЛЕФАНТИЦА (Рамач, 2010: 230)

Ж

ЖАНДАР ист – с. жандар < м. ZSANDÁR /žanda:r/ (Рамач, 1983: 122)

ЖАЧКОВ – с. кеса, кесица, врећица; мешок < м. ZACSKÓ /zaško:/. У руским језику ше најчестейше означовало скоряни мешок у котрим ше скорей тримало доган, або метални пенез (Латяк, 1997: 128)

ЖЕМЛІК – с. земичка < м. ZSEMLE /žemle/ (Рамач, 1983: 123)

ЖИВАНЬ-БАНДА – с. лоше друштво; недобре, збитливе друштво < м. ZSIVÁNY /živ:anj/ = збойнік (Рамач, 1983: 207)

ЖИНОР – с. врпца, узица, гајтан < м. ZSINÓR /žino:r/, 1544. рок (Рамач, 1983: 123)

З

ЗАБАНОВАЦ ШЕ – с. разжалостити се, потиштити се, утући се; постац жалосни (пре даяки психични потрес) < м. /ba:nko:dik/; виведзене: побановац < м. MEGBÁNNI /megba:n:i/ = с. покајати се

ЗАГИГАЦ – с. голицати некога по шији (грлу); кед ше дзецко под шию гуцка, гвари ше: загигам це = зарежем це < м. GÉGE /ge:ge/ = гарло (Рамач, 1983: 209). Слово гигац ше у руским языку хаснуе у форми дїєслова, як виведзене слово од малярского GÉGE /ge:ge/ цо значи гарло

ЗАЙДА – с. завежљај < м. ZAJDA /zajda/, 1643. рок (Рамач, 1983: 125) Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка малярского языка, хтора ми помагала у зазберованю вигледовацкого корпуса, не могла найсц слово жридло у малярским языку, пренашли зме ZAJDUL /zajdul/ = с. застарени израз у малярском језику са значењем: започети буку.

ЗАЛЮШТАНИ – с. каљав, укаљан, заблаћен; блатняви, мокри < м. LUCSKOS /lučkoš/ (Рамач, 1983: 126)

ЗАЛЬОМПАНИ – с. блатняви, мокри < м. LOMPOS /lompos/ = нешорови, с. неуредан /lompoš/ (Рамач, 1983: 126)

ЗАПОР – с. плусак; летни кратки вельки диждж < м. ZÁPOR /za:por/ (Рамач, 1983: 126)

ЗАТИНЬЧИЦ ШЕ – с. постидети се; заганьбиц ше < по Г. Костельникови маляризем (Рамач, 1983: 126). Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка малярского языка, хтора ми помагала у зазберованю вигледовацкого корпуса, не могла найсц слово жридло у малярским языку, можливе же од слова: с. тињати < м. IZZIK /iz:ik/ = с. поцрвенети

ЗБЕТЕЖЕНИ – с. болестан (од хране); заст. хори (од едзена) < м. BETEG /beteg/ = хори (Рамач, 1983: 126)

ЗОКНИ – с. сокне < м. ZOKNI /zokni/ (Рамач, 2010: 295)

И

ИЛИШ – с. седаљка, седиште; рус. шедалка, шедзиско, найчастейше шедалка на кочу у задней часци, дзе ше кладло скоряни фейдерови сиц путніком < м. ÜLES /üle:š/ = с. седаљка, седиште (Латяк, 1997: 129).

ИПАР – с. индустрија < м. IPAR /ipar/ (Латяк, 1997: 130). Нешка ше у руским языку ридко хаснуе, найчастейше у Бачкей Тополі, Новим Орахове, Суботици

ИР҃А – с. зоол. текуница < м. ÜRGE /ürge/, у 16. вику (Рамач, 1983: 131)

ИШПАН – с. ист. управник имања, управитель маџку < м. ISPÁN /iʃpa:n/ (Рамач, 1983: 131); виведзене: ИШПАНГИ – ист. с. имање; срезі, маџки на Горніци (Лабош, 1979)

К

КАБА – с. птица грабљивица; арх. файта птици хватачки < м. КАВА /kaba/ (Рамач, 1983: 131). Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарского языка, хтора ми помагала у зазберовану вигледовацкогo корпуса, зоз литературы потвердзела же ше у мађарским языку тото слово у нешкайшим чаше не хасную под тим значенъом, але ше хасную шлїдуюци термини *herjóka*, *fekete vércse*, *bajuszos vércse*.

КАБАТ – с. етн. бело девојачко одело за венчање (сукња, блуза и кецеља); дзивоцки били шмати за винчане (сукня, блузна и фартух) < м. КАВАТ /kaba:t/ = длукуши мантил, рекла /kaba:t/, штредком 17. вику (Рамач, 1983: 131)

КАБЕЛ¹⁾ < м. KÁBEL /ka:bel/ = с. кабел (за струју);

КАБЕЛ²⁾ < м. KÖB(ÖL) /køböl/ = с. кубни хват (један кубни хват дрва), 1193. рок (Рамач, 1983: 131)

КАЙСА – с. кајсија < м. KAJSZIBARACK /kajsibarack/, 1664. рок (Рамач, 1983: 131)

КАК – с. сита, вежљика; файта барскей рошлїни < м. KÁKA /ka:ka/ (Рамач, 1983: 131)

КАЛАМАР – с. мастионица; коц. флашочка за тинту < м. KALAMÁRIS /kalama:riʃ/ = с. дрвена ператоница, 1527. рок (Рамач, 1983:131)

КАЛАП – с. шешир < м. KALAP /kalar/ 1598. рок (Рамач, 1983:131)

КАЛАПАЧ – с. чекић < м. KALAPÁCS /kalapa:ʧ/ (Латјак, 1997: 130). Нешка ше у руским языку ридко хаснуе, најчастейше у Бачкей Тополї, Новим Орахове, Суботици

КАНДУР – с. мачор < м. KANDÚR /kandu:r/ (Рамач, 1983:132)

КАНТА – с. канта < м. KANTA /kanta/ = файта судзини /kanta/ 1548. рок (Рамач, 1983:132). Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарского языка, хтора ми помагала у зазберовану вигледовацкогo корпуса, пренашла слово KANNA /kan:a/ = с. канта, а слово КАНТА /kanta/ ше не хаснуе у мађарским языку.

КАНИКУЛА – с. врућина, жега; велька летня горучава < м. KÁNIKULA /ka:nikula/ (Zaicz, 2006: 373)

КАНТАР – с. узда; ист. оглавок коня за шедзене < м. KANTÁR /kanta:r/ = с. користи се и као израз кантар за панталоне = трегери (Рамач, 1983: 132)

КАНЧОВ – с. бокал < м. KANCSÓ /kančo:/, 1585. рок (Рамач, 1983: 132)

КАПУРА – с. капија < м. KAPU /kapu/ (Рамач, 1983: 132)

- КАПУСТА – с. купус < м. KÁPOSZTA /ka:posta/ у 14. вику. Скорей ше хасновал и вираз KÁPUSZTA /ka:pusta/ (Рамач, 1983: 132)
- КАПЧА – с. копча < м. KAPOCS /кароч/, коло 1395. року (Рамач, 1983: 132)
- КАРАМ – с. арх. свињач; арх. кармик < м. KARÁM /кага:m/ = кармик, 1833. рок (Рамач, 1983: 210)
- КАРАС – с. караш; файта риби < м. KÁRÁSZ /ka:ra:s/, у мађарским језику ше хаснуе од 1395. року. (Zaicz, 2006: 381)
- КАРСЦЕЛЬ – с. столица < м. KARSZÉK /karse:k/ = файта карсцеля, або KAROSSZÉK /кагоšse:k/ = с. наслоњача (Рамач, 1983: 132)
- КАРИКА – с. карика < м. KARIKA /карика/ (Рамач, 1983: 132)
- КАРУЦА – с. каруце; коч на два колеса, гинтов < м. KARUCA /кагуса/, 1672. рок (Рамач, 1983: 210) Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарского језика, хтора ми помагала у зазберовану вигледовацког корпуса, не могла найсц слово жридло у мађарским језику. KARUSSEL слово немецког походзена и ма значене с. рингишпил; гомбалка
- КАРФА – с. пречка, пречага; ступай драбини (горизонтална часц на хтору ше става) < м. KARFA /карфа/ = ограда, наслон (Рамач, 1983: 132)
- КАРФИОЛ – с. карфиол, нем. karfiol < м. KARFIOL /карфиол/, 1664. рок (Рамач, 1983: 210)
- КАСАРНЯ – с. касарна < м. KASZÁRNYA /kasa:rња/, 1725. рок (Рамач, 1983: 132)
- КАТОНА – с. заст. војник; заст. вояк < м. KATONA /катона/, 1436. рок (Рамач, 1983: 132)
- КАЧКА – с. патка < м. KACSA /кача/ (Рамач, 2010: 317)
- КАРЧМА – с. крчма, гостионица < м. KOCSMA /кочма/ (Zaicz, 2006: 417)
- КАЧМАР – с. крчмар < м. KOCSMÁROS /кочма:рош/ (Zaicz, 2006: 417)
- КАЧУР – с. патак < м. GÁCSÉR /га:че:г/ (Рамач, 2010: 318)
- КАШТЕЛЬ – с. арх. замак, дворец; арх. замок, дворец < м. KASTÉLY /каште:j/, 1263. рок (Рамач, 1983: 133)
- КВАРТЕЛЬ – с. стан < м. KVÁRTÉLY /kva:rte:j/, у мађарским језику ше нешка тото слово ритко хаснуе (Рамач, 1983: 133)
- КЕВЕЛЬНИ – с. осетљив; чувствительни, увредливи < м. KEVÉLY /кеве:j/ = горди после 1372. року (Рамач, 1983: 133)
- КЕДВЕШНИ – с. заст. мио, драг; арх. мили < м. KEDVES /кедвеш/ = любезни (Рамач, 1983: 133)
- КЕЗЕШ – с. јемац < м. KEZES /кезеш/, после 1372. року (Рамач, 1983: 133)
- КЕЛЕМЕШ – с. пријатан; арх. писнь. слово за обрацене дзивки гу легињови < м. KELLEMES /kel:emes/ = любезни, приемни /kel:emes/, 1575. рок (Рамач, 1983: 133)

- КЕПЕНЬ – с. заст. огрґач, кабаница; хлопске облечиво < м. KÖPENY /köpenj/ = мантил, 1815. рок (Рамач, 1983: 210)
- КЕПЕНЯК – с. огрґач, кабаница ист. файта капуґа, мантила < м. KÖPÖNYEG /köpönjeg/ (Рамач, 1983: 133)
- КЕРґЕТОВАЦ – с. грґити, корити, терати; заст. гандровац, вадзиц ше < м. KERGET /kerget/ = одґаняц /kerget/, 1536. рок (Рамач, 1983: 134)
- КЕРЕЛАБ – с. керелаба < м. KARALÁBÉ /karala:be:/ у 17. вику (Рамач, 1983: 134)
- КЕРОВАЦ – с. обилазити, околишати; обиходзиц < м. KERÜL /kerül/ = обиходзи 1332. рок (Рамач, 1983: 134)
- КЕРТИС – с. баштован; ист. писнь. заґрадар у панскей заґради < м. KERTÉSZ /kerte:s/, 1395. рок (Рамач, 1983: 134)
- КЕФА – с. четка; щетка за чисцене коньох < м. KEFE /kefe/ = щетка 1552. рок (Рамач, 1983: 134)
- КЕФЕТИК – с. узда < м. KÖTÖFÉK /kötö:fe:k/ (Рамач, 1983: 134)
- КЕХ – с. болест коња; хорота коньох (кашель) < м. КЕН = астма /keh/, коло 1550. року (Рамач, 1983: 134)
- КИЧКИРИДЖ и КИЧКИРИЧ – с. нарцис [квеце], коц. гвиздочки < м. KIKERICCS /kikerič/ у диялекту ше у маґярским язикy хаснуе як КИКИРИЧ /kikirič/ (Рамач, 1983: 210)
- КИШБИРОВ – с. заст. општински курир, добошар < м. KISBÍRÓ /kisbi:ro:/ (Рамач, 2010: 323)
- КЛАЙБАС – с. оловка < м. PLAJBÁSZ /plajba:s/ = с. шальива реч у маґярском језикy (Zaicz, 2006: 647)
- КОВДУШ – с. арх. јадник, сиромах; арх. бидняк, сегинь; карп. ковдош = жобрак < м. KOLDUS /kolduš/ = 1. жобрак (у 15. вику), 2. бидни, сегинь с. просјак (1780. рок) (Рамач, 1983: 211)
- КОВРУШ – поверхова часц у церкви < м. KÓRUS /ko:ruš/ = с. хор, 1786. рок (Рамач, 1983: 211)
- КОКОШ – с. петао < м. КАКАС /kakaš/ (Латјак, 1997: 133)
- КОЛБАСА – с. кобасица < м. KOLBÁSZ /kolba:s/ (Рамач, 2010: 329)
- КОЛЇМАЖ – с. маст за подмазивање; масц за подмасцоване < м. KULIMÁSZ /kulima:s/ = с. маст која има лош квалитет (Рамач, 1983: 135)
- КОМЕНЦИЈА – с. коменција; ист. витримоване дакого з плаценьом у натури < м. КОММЕНЦИО /kom:encio:/ = доґварка о плаценьу у натури /kommencio:/ (Рамач, 1983: 135). Дакеди ше хасновало тото слово, а нешка: KONVENCIO /kov:encio:/
- КОМПАНИЈА – с. компанија; арх. воена единка < м. КОМПАНИА /kompa:nia/ 1597. рок (Рамач, 1983: 136)
- КОНДАШ – с. свињар; пастир цо чува швині < м. KONDÁS /konda:š/, 1720. рок (Рамач, 1983: 136)

- КОНТЯ – с. пунђа < м. KONTY /kontʹ/, 1429. рок (Рамач, 1983: 136)
- КОНЬСКА ШОВШКА – с. кисельак; файта польскей рошлїни < м. LÓŚÓSKA /lo:šo:ška/, у 15. вику (Рамач, 1983: 136)
- КОМБИНЕТ – с. женски комбинезон < м. КОМБИНÉ /kombine:/ (Рамач, 2002: 427)
- КОМОРА – с. остава < м. КОМРА /komra/, або КАМРА /kamra/ (Рамач, 2010: 333)
- КОПЕР – с. мирођија; копрова мачанка < м. КАРОР /karog/, у мађарским языку ше хаснуе од 1405. року (Zaicz, 2006: 377)
- КОРБАЧ – с. корбач < м. KORBÁCS /korba:č/, 1585. рок (Рамач, 1983: 136)
- КОРДОВАН – с. израђена овчија или козија кожа; 1. виробена овча лебо кожа скоро, 2. чижми зоз златнима острогами < м. KORDOVÁN /kordova:n/, 1405. рок (Рамач, 1983: 136)
- КОРМАНЬ – с. крма [на ладї]; волан, корман < м. KORMÁNY /korma:nj/ = с. волан, корман (Рамач, 1983: 211)
- КОРМАНЬ-ДЕСКА – с. ист. део дрвеног плуга; ист. часц дрвеного плуга < По Гнатукови од мађарского KORMÁNYDESZKA /korma:njdeska/ (Рамач, 1983: 211)
- КОРМАНЬОШ – с. кормилар, крманош, крмар; тот цо управя зоз корманьом на ладї < м. KORMÁNYOS /korma:njoš/ (Рамач, 1983: 211)
- КОРОВ – с. коров; векши газ, коров < м. KÓRÓ /ko:to:/, 1763. рок; виведзене: КОРОВЧЕ – менши газ (Рамач, 2010: 339)
- КОРТЕШ – с. заст. политички агигатор < м. KORTES /korteš/ [у мађарским языку ше хаснуе од 1750. року] (Рамач, 2010: 339)
- КОРУНА – с. круна < м. KORONA /korona/ (Латяк, 1997: 134)
- КОРЧОЛЯ – с. клизаљка < м. KORCSOLYA /korčolja/ [у мађарским языку ше хаснуе од 1510. року] (Рамач, 2010: 340)
- КОРШОВ – с. балон (за воду) < м. KORSÓ /koršo:/ (Рамач, 1983: 136)
- КОСОРОВ – ист. с. венац; 1. венц, 2. часц облечива < м. KOSZORÚ /kosoru:/ = венц (Рамач, 1983: 211)
- КОСТ – с. храна < м. KOSZT /kost/ 1684. рок (Рамач, 1983: 137)
- КОСТОШ – с. абонент; тот цо ше дагдзе костира, предплатник на едзене, абонент < м. KOSZTOS /kostoš/ (Рамач, 1983: 211)
- КОЦКА – с. коцка, коцка за бависко < м. КОСКА /koscka/, 1544. рок (Рамач, 1983: 137)
- КОЧ – с. кола < м. KOCSI /koči/, 1494. рок (Рамач, 1983: 137)
- КОЧИШ – с. кочијаш < м. KOCSIS /kočiš/ (Рамач, 1983: 137)
- КОШАР – с. корпа < м. KOSÁR /koša:r/, коло 1395. року (Рамач, 1983: 137)
- КОШАРКА – с. корпа < м. KOSÁRKA /koša:гка/ (Рамач, 1983: 137)
- КОШТОВАЦ – с. пробати укус < м. KÓSTOL /ko:štol/ [у мађарским языку ше хаснуе од 1416. року] (Рамач, 2010: 342)

- КРЕЙДА – с. креда < м. KRÉTA /kre:ta/ у 16. вику (Рамач, 1983: 138)
- КРЕДЕНЦ – с. креденац; кухњов орманчик < м. KREDENC /kredenc/ = старши людзе хасную тот вираз (Рамач, 2010: 345)
- КРИПТА – с. гробница < м. KRIPTA /kripta/, 1708. року (Рамач, 1983: 138)
- КРИСТИР – с. клистир (народне медицинске средство, хаснуе ше при завартих черевох) < м. KLISTÍROZÁS /klišti:roza:š/, коло 1577. року (Рамач, 1983: 138)
- КРИШТАЛЬ – с. кристал; 1. криштални цукер, 2. кришталово скло; карп. криштал < м. KRISTÁLY /krišta:j/, 1568. рок (Рамач, 1983: 212)
- КРОКОДИЛ – с. крокодил < м. KROKODIL /krokodil/, 1585. рок (Рамач, 1983: 138)
- КРОМПЛЯ – с. кромпир < м. KRUMPLI /krumpli/, 1793. рок; кромплї принєшени до Европи зоз Америки; виведзени: кромпляніки = пражени погачики з кромплями, кромпльова замешка (Рамач, 1983: 212)
- КУКУРИЦА – с. кукуруз < м. KUKORICA /kukoriga/ (Рамач, 1983: 139)
- КУБИК – с. 1. јарак дуж каналског насипа, 2. кубик дрва; ярк коло бегелю < м. KUBIK /kubik/ = долїна викопана при жемових роботах (Рамач, 2002: 427)
- КУЊГОВ – с. високо намештен кревет са простором за спавање испод покривача; нависоко посцелена посцель; всл. kuňhov = хижочка, колїба < м. KUNYHÓ /kunjho:/ = хижочка, колїба, од 1565. року (Рамач, 1983: 212). Слово КУЊГОВ ма иншаке значене у руским язичу од слова KUNYHÓ /kunjho:/ у мадарским язичу.
- КУПАК – 1. часц витрийоновей лампи [куполаста покривка коло гнота]; всл. kupak = покривка на пипки 2. с. шипак [указани з руку] < м. KUPAK /kupak/ = покривка, с. поклопац, од 1779. року (Рамач, 1983: 212)
- КУРТИ < м. KURTA /kurta/ = кратки, коло 1171. року (Рамач, 1983: 139); KURTA KOCSMA /kurta kočma/ = с. израз који Петефи Шандор користи у песмама за крчму која је отворена од пролећа до јесени; EGY KURTA FORINT /ed' kurta forint/ = лем еден форинт, скоро ніч; KURTA NEMES /kurta nemeš/ = худобни немеш (вирази, за тот словнік, пренашла и зоз писанима материялом потвердзела проф. мадарского язичу, Ивеш Гизела).
- КУТАТОВАЦ – с. претурати, претраживати; гледац, преврацац < м. KUTAT /kutat/ = гледац, коло 1784. року, нешка ше того слово у мадарским язичу хаснуе зоз значењом вигледовац; с. истраживати [научно]; виведзене: KUTATÓ /kutato:/ – вигледовац; с. истраживач, научник
- КУЦКУРУША – с. оскоруша [овоц] < вироятно од мадарского USZKURUCFA /uskuruc-fa/ коло 1753. рок (Рамач, 1983: 212). Записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мадарского язича, хтора ми помагала у потвердзованю словох вигледовацког корпуса, не могла найсц слово-жридли у мадарским язичу.

КУЦУШ – с. кученце; пшичок, куцов < м. KUTYUS /kut'uš/, 1848. рок (Рамач, 1983: 212)

КУРУЦ – с. ист. куруц < м. KURUC /kuruc/ [у мадярским языку ше хаснуе од 1670. року] (Рамач, 2010: 354)

Л

ЛАБА – с. шапа, стопало < м. LÁB /la:b/ = нога [у мадярским языку ше хаснуе од 1267. року] (Рамач, 2010: 356)

ЛАБДА – с. лопта < м. LABDA /labda/, од 1573. року ше хаснуе у мадярским языку (Рамач, 1983: 140)

ЛАВОР – с. лавор; слц. lavór < м. LAVÓR /lavo:r/, 1809. рок (Рамач, 1983: 212)

ЛАДА – с. сандук, шкриња; ладичка до хторей дзивки зберали пирнаги, вишивки, шмати и др. за одай < м. LÁDA /l:da/ = шкатула, фийовка /la:da/ (Рамач, 2010: 357)

ЛАЙБИК – с. прслук < м. LAJBI /lajbi/ = стари вираз (Рамач, 2010: 357)

ЛАЙГОВ – с. лајхар; подляк, ленюх < м. LAJHÁR /lajha:r/ = подляк, ленюх (Рамач, 1983: 212)

ЛАКАТОШ – с. бравар < м. LAKATOS /lakatoš/, од 1548. до 1578. року (Рамач, 1983: 140)

ЛАМПА – с. лампа < м. LÁMPA /la:mpa/ (Zaicz, 2006: 473)

ЛАМПАШ – с. фењер < м. LÁMPÁS /la:mpa:š/ [у мадярским языку ше хаснуе од 1372. року]; стари вираз у мадярским языку, нешка ше ридко хаснуе (Рамач, 2010: 358)

ЛАНГОШ – с. лепиња < м. LÁNGOS /la:ngoš/ [у мадярским языку ше хаснуе од 1519. року] (Рамач, 2010: 358)

ЛАНЦ – с. ланац < м. LÁNC /la:nc/ [у мадярским языку ше хаснуе од 1405. року] (Рамач, 1983: 140)

ЛАПОШ – с. увала, водолеж; нїзка жем < м. LAPOS /lapoš/ [у мадярским языку ше хаснуе од 1113. року] (Рамач, 1983: 140)

ЛЕГВАРИЦ – с. ленчарити; ленствовац < по Горбачови з мадь. LÉGVÁR /le:gva:r/ = воздушни замок од 1835. року (Рамач, 1983: 212)

ЛЕГИНЬ – с. момак < м. LEGÉNY /lege:nj/ [у мадярским языку ше хаснуе од 1139. року] (Рамач, 1983: 140)

ЛЕНИЯ – с. линија < м. LÉNIA /le:nia/ = стари вираз [у мадярским языку ше хаснуе од 1562. року]; лат. linea (Рамач, 1983: 213)

ЛЕПИНЬ – с. лепиња < м. LEPÉNY /lere:nj/, коло 1395. року (Рамач, 1983: 140)

ЛИЛОВА фарба – с. љубичаста боја < м. LILA /lila/ (Рамач, 2010: 363)

ЛИТАНИЯ – с. црквене молитве; церковни молитви на богослуженю; поль. litania < м. LITÁNIA /lita:nia/, 1513. рок; лат. litania (Рамач, 1983: 213)

ЛОВГОЗОВАЦ и ЛОВДОЗОВАЦ – с. лутати, забушавати; блукац, битанговац < м. LÓG /lo:g/ = 1. вишиц, 2. блукац, битанговац, од 1841. року (Рамач, 1983: 213)

- ЛОВГОШ – с. 1. бегунац, дезертер, 2. забушант; тот цо сцекнул зоз войни, дезертер; всл. lo[v]goš = 1. гандр. за хлопску особу, 2. гу двом коньом припрагнути треци; поль. logosz = припрагнути конь < м. LÓGÓS /lo:go:š/ = 1. забушант, 2. припрагнути конь (Рамач, 2010: 367)
- ЛОКАЙ – с. ист. лакеј; ист. слуга у униформи < м. LAKÁJ /laka:j/ (Рамач, 1983: 141)
- ЛУМП гандр. – с. лумп; тот цо мулатуе и троши пенежи < м. LUMP /lump/, 1835. рок; виведзене: LUMPOL /lompol/ = с. лумповати (Рамач, 2010: 369)
- ЛУФТ – с. луфт, ваздух; воздух < м. LUFT /luft/, од 1881. року (Рамач, 1983: 213). Походзи од шпанского слова = 1. кед копаш до лабди и не потрафиш, кед копнеш до воздуху, 2. шлебодни час (толкованя у мадярским языку пренашла проф. мадярского языка Ивеш Гизела). Слово ЛУФТ /luft/ немецкого походзена
- ЛУЦЕРНА и ЛУЦЕРКА – с. луцерка; файта бетеліни; карп. луцерна; слц. lucerna < м. LUCERNA /lucerna/; форма луцерка може буц зоз сербского языка (Рамач, 1983: 213)
- ЛЮШТАВИ – с. блатъав, каъав, мокри; барз мокри, заблацени < м. LUCSKOS /lučkoš/ (Рамач, 1983: 142).
- ЛЯРМА – с. галама < м. LÁRMA /la:ɾma/, 1700. рок (Рамач, 1983: 142)
- ЛЬОВЧ – с. левча; часц коча хтори трима драбинку < м. LŐCS /lõ:č/, 1509. рок (Рамач, 1983: 142)
- ЛЬОМПА – с. аъкав, неуредан; гандруюца назва за жену < м. LOMPOS /lompoš/ (Рамач, 1983: 142)

М

- МАГА, МАГОЧКА – с. коштица < м. MAG /mag/ = нашене, магочка (Рамач, 1983: 142)
- МАДЯР – с. Мађар < м. MAGYAR /maɟar/, коло 1150. року (Рамач, 1983: 142)
- МАЖА – с. вага; 1. вага [за меране векших терхох], 2. ист. мера за чезину, одредзене вимеране количество < м. MÁZSA /ma:ža/ = у мадярским языку ше, з рижними значенями, хаснуе од 13. вику; 1. зоз значеньом с. вага [зазначене 1781. року], 2. терховни коч [постої у сербским, украинским, словацким языку], 3. слц. maža = мех одредзеной велькосци [за меране] (Рамач, 1983: 213)
- МАЖАР – с. заст. врста топа; заст. файта дзела за штреляне < м. MOZSÁR /moža:ɾ/ 1529. року (Рамач, 1983: 142)
- МАЙСТОП – с. мајстор; поль. majster; слц. majster < м. MESTER /mešter/, 1818. року (Рамач, 1983: 213)
- МАК – с. мак < м. MÁK /ma:k/ (Zaicz, 2006: 509)
- МАКАРОНИ – с. макароне; файта цеста < м. MAKARÓNI /makaro:ni/ (Zaicz, 2006: 509)

- МАКРАНСЦ и МАКРАНЦОШ – с. арх. својеглав; каприциозни, своєглави < м. МАКРАНС /makranc/; виведзене: МАКРАНКОС /makrancoš/ = каприциозни, своєглави – 1770. рок (Рамач, 1983: 213)
- МАЛЬВА – с. слез < м. MÁLYVA /ma:jva/, 1395. рок (Рамач, 1983: 143)
- МАНДУЛЯ – с. бадем < м. MANDULA /mandula/, коло 1395. року (Рамач, 1983: 143)
- МАРАДИК – с. денути пшеницу у крстине; наскладани снопи житаркох (на полю после кошєня) < м. MARADÉK /marade:k/ = остаток /marade:k/ (Рамач: 1983: 143)
- МАРГА – с. стока; статок < м. MARHA /marha/, 1585. рок (Рамач, 1983: 143)
- МАТРАЦ – с. матрац < м. MATRAC /matrac/ [у мадярским языку ше хаснує од 1397. року] (Рамач, 2010: 379)
- МАТРИКУЛА – с. матрикула, матична књига; матична кнїжка [до хторей ше уписую податки о родзєних] < м. MATRIKULA /matrikula/, 1786. рок = стари вираз (Рамач, 1983: 214) . Застарєни вираз у мадярским языку.
- МАЧКА – с. мачка < м. MACSKA /maška/ (Рамач, 1983: 143)
- МЕЛАХ – с. як човек, као од брега одваљєн; коц. вельки, моцни человек < м. MELÁK /mela:k/ = с. тром, трапав (Рамач, 1983: 214)
- МЕНТА – с. мента (файта верхнього облєчива, кратки капут) < м. MENTE /mente/ = плащ, 1543. рок (Рамач, 1983: 144) Застарєни вираз у мадярским языку.
- МЕНТОВАЦ – с. спасити из воде; ошлєбодзиц ше < м. MENT /ment/, коло 1195. року (Рамач, 1983: 144)
- МЕРЕДОВ – с. мерєдов < м. MERÍTŐ /meri:tõ:/ (Рамач, 2010: 385)
- МЕСАР – с. месар < м. MÉSZÁROS /me:sa:roš/ (Рамач, 1983:214)
- МЕСАРНЯ – с. месара < м. MÉSZÁRSZÉK /me:sa:rse:k/ (Рамач, 2010: 387)
- МЕСАРОШ – с. месар < м. MÉSZÁROS /me:sa:roš/ [у мадярским языку ше хаснує од 1416. року] (Рамач, 2010: 534)
- МЕСЕЛАТОВ – с. дурбин; лит. двогляд; всл. meseláto < м. MESSZELÁTÓ /mes:ela:to:/ (Рамач, 1983: 214)
- МЕШТЕР – с. мајстор < м. MESTER /mešter/, коло 1456. року (Рамач, 1983: 144)
- МИГЕЛЬ – с. радионица; мајсторска роботня < м. MŰHELY /mü:hej/, 1533. рок (Рамач, 1983: 144)
- МИНДЕДЬ – с. свејєдно; рус. шицко єдно < м. MINDEGY /minded/ (Латяк, 1997: 150)
- МИНЄШ – с. ергєла; чупор валалских коньох < м. MÉNES/me:neš/ (Рамач, 1983: 144)
- МИНКИ: КИ ЦИ МИНКИ?! – с. који ти је враг?! < м. MINEK /minek/ = 1. прецо, 2. як да це волам? (Рамач, 1983: 214)
- МИРОВ – с. ист. меров и миров; ист. мера за зарно и подобне < м. MÉRŐ /me:rõ:/ (Рамач, 1983: 214)

- МОТЬКОШ и МОЧКОШ – с. невалялац, мусавко (за дечака); гандраюче слово за човека, або животиню < м. MOCSKOS /močkoš/, 1233. рок (Рамач, 1983: 145)
- МОХ – с. паперје; барз дробне пире < м. MOH(A) /moh(a)/ = с. маховина (Рамач, 1983: 144)
- МОХЕР – с. врста материјала; фйта материялу < м. MOHER /moher/ (Zaicz, 2006: 544)
- МОЧАР – с. мочвара, баруштина < м. MOCSÁR /moča:t/ (Рамач, 1983: 146)
- МОЧИНГ – с. вратина, тетива, жила; коц. месо на карку [при швинї, крави] < м. MÓCSING /mo:çing/ (Рамач, 1983: 214)
- МОШОВ – с. прибор за рибање посуђа; звязка з цирку з ровно орезанима концами за чухане, чисцене судзини и подобне < м. MOS /moš/ = умивац, райбац (Рамач, 1983: 215)
- МУГАР – с. мухар; культурна рошлїна [служи як статкова покарма] < м. MUHAR /muhar/, од 14. вику ше хаснуе як назва за рижни трави (Рамач, 1983: 215)
- МУЛАТОВАЦ – с. лумповати < м. MULAT /mulat / = вешелїц ше, забавяц ше, коло 1456. року (Рамач, 1983: 146)
- МУЛАТШАГ – с. теревенка, забава < м. MULATSÁG /mulač:a:g/ коло 1493. року (Рамач, 1983: 146)
- МУНДУР – с. арх. униформа; арх. воячки шмати < м. MONDUR /mondur/, од 1759. року, нешка ше тот вираз не хаснуе у мадярскей бешеди; MUNDÉR /munde:t/, ридко ше хаснуе (Рамач, 1983: 215)
- МУНКАШ – с. радник, мункаш < м. MUNKÁS /munka:š/ [у мадярским язичу ше хаснуе од 1138. року] (Рамач, 2010: 402)
- МУНТАТОВ – с. казалька (на сату); мунтатов на години < м. MUTATÓ /mutato:/ Рамач, 1983: 146)
- МУШКАТЛА – с. мушкатла, врста цвета; фйта квеца < м. MUSKÁTLI /muška:tli/ (Zaicz, 2006: 554)
- МУШТРА – с. муштра; арх. воєна обука, вежба < м. MUSTRA /muštra/, 1901. рок; виведзене: муштровац – учиц, трапиц, увежбовац [дакого, дачого], муштрати (Рамач, 1983: 215). На мадярским язичу тото поняче ма вещей значеня: 1. воєна обука, 2. селектоване животиных, 3. брац минту (толкованя на мадярским язичу пренашла проф. мадярского язича Йвеш Гизела)

Н

- НАД – с. трска < м. NÁD /na:d/ (Рамач, 1983: 147)
- НАДРАГИ – с. панталоне; панталони < м. NADRÁG /nadra:g/, коло 1395. року (Рамач, 1983: 147)
- НАСОМАРИЦ – с. назвати магарцом; вилац, наволац сомаром < м. SZAMÁR /sama:t/ = магарец (Рамач, 1983: 215)

- НАТХА – с. кијавица < м. NÁTHA /na:tha/ (Zaicz, 2006: 563)
- НЕМЕШ – с. племић < м. NEMES /nemeš/ (Рамач, 1983: 148)
- НЕМЕШАГ – с. заст. власт племства < м. NEMESSÉG /nemeš:e:g/ [у мађарским језику ше хаснуе од 1372. року] (Рамач, 2010: 432)
- НЕСАБАТ, НЕСАБАТ – с. забрањено, није слободно; нешлебодно < м. NEM SZABAD /nem sabad/ (Рамач, 2010: 433)
- НЕНЕДУЈУЦИ – с. неумољив < м. NEM ENGED /nem enged/ = не дошлебодзуе (Рамач, 2010: 437)
- НИГЕР – с. црнац < м. NÉGER /ne:ger/, 1780. рок (Рамач, 1983: 215)
- НИНА – с. тетка < м. NENA /nena/ (Рамач, 1983: 148)
- НОВТА – с. песма; шпиванка < м. NÓTA /no:ta/, коло 1568. року (Рамач, 1983: 148)
- НОВТОШ – с. добар певач; човек хтори любви и зна крашне шпивац < м. NÓTAFA /no:tafa/ = човек з валалу хтори зна велі стари шпиванки /no:tafa/ (Рамач, 2010: 447). Може ше хасновац и слово (на мађарским језику пренашла проф. мађарског језика Ивеш Гизела)
- НОСОЛЯ – с. заст. кревет; фјайта посцелі < м. NYOSZOLYA /njosoja/ = посцель цо ше може преношиц, вираз за посцель у народних писньох место слова ÁGY /a:d'/ = посцель ше хаснуе вираз NYOSZOLYA /njosoja/ 1452. рок (Рамач, 1983: 149)
- НУЛА – с. нула < м. NULLA /nul:a/, 1693. рок (Рамач, 1983: 149)
- НЯКЛОВ – с. огрина (часц штверцох) < м. NYAKLÓ /njaklo:/ = ремень коло шиі (за коні), 1587. рок (Рамач, 1983: 149)
- НЯЛКОШ – с. кицош < м. NYALKA /njalka/, 1615. рок (Рамач, 1983: 149)

О

- ОБЛАК – с. прозор < м. ABLAK /ablak/ (Рамач, 1983: 149)
- ОБШИТ – с. одпусница из војске, одпусница з войска < м. OBSIT /obšit/, коло 1655. року (Рамач, 1983: 149)
- ОВОДА – с. забавиште < м. ÓVODA /o:voda/ (Рамач, 2010: 460)
- ОГУРКА – с. краставац < м. UBORKA /uborka/ [у мађарским језику ше хаснуе од 1405. року] (Рамач, 2010: 463)
- ОКЕФАЦ – с. 1. истући, измлатити, 2. угинути, цркнути; 1. буц бити 2. набиц дакого; кефац = чухац коня зоз щетку – кефу < м. KEFE /kefe/ = щетка; с. кефати = 1. чухац зоз щетку, 2. прен. гандровац дакого; слц. kefovac = чисциц зоз кефу < м. KEFÉL /kefe:l/ = чухац зоз щетку (Рамач, 1983: 215)
- ОКОШ – с. који се не да преварити; који брзо запажа; бистар, паметан, мудар < м. OKOS /okoš/ [у мађарским језику ше хаснуе од 1372. року] (Рамач, 2010: 486)
- ОКУЛЯРИ – с. наочари < м. OKULÁR /okula:r/, стари вираз, нешка ше меней хаснуе (Zaicz, 2006: 585)

- ОЛДОМАШ – с. почастити; часценє (з нагоди купованя, предаваня) < м. *ÁLDOMÁS* /a:ldoma:š/ коло 1310. року (Рамач, 2010: 488)
- ОЛЕЙ – с. уље < м. *OLAJ* /olaj/ (Рамач, 2010: 488)
- ОЛЕЙОВ(И), ОЛЕЯСТИ – с. уљани, уљаст, зејтинаст < м. *OLAJOS* /olajoš/ [у мадярским языку ше хаснує од 1309. року] (Рамач, 2010: 488)
- ОЛТАР – хаснує ше у вецей языкох < м. *OLTÁR* /olta:r/ (Zaicz, 2006: 587)
- ОРГОНИ – с. оргуље; оргулі < м. *ORGONA* /orgona/ (Рамач, 1983: 153)
- ОРГОНИ – с. јоргован; файта квеца, < м. *ORGONA* /orgona/, 1788. рок (Рамач, 1983: 216)
- ОРДИНАНЦ и ОРДИНАНЦОШ – с. ист. ордонанс; ист. тот цо на валалским [општинским] кочу превожел пошту, представнікох власци [у Австро-Угорскеј]; ордонанц = вояк хтори преноши розкази команди, курир, слц. *ordonanc* = слуга у войску < м. *ORDONÁNC* /ordona:nc/ заст. 1763. рок, слово немецкого походзєня (Рамач, 1983: 216)
- ОРСАГ – с. држава; держава, < м. *ORSZÁG* /orsa:g/ (Рамач, 1983: 153)
- ОРСАГ-ДРАГА – с. друм; велька, державна драга < м. *ORSZÁGÚT* /orsa:gu:t/ (Рамач, 1983:153)
- ОТВАР – с. екцем, краста, лишай; заст. файта храсти < м. *ÓTVAR* /o:tvar/= хорота скори, коло 1556. року (Рамач, 1983: 153). Застарєни вираз у мадярским языку.
- ОШТОРГЕЛЬ – с. швигар; порващок на концу батога цо пука < м. *OSTOR* /oštor/= батог, 1380 рок (Рамач, 1983: 154)

П

- ПАВА – с. паун; павур < м. *PÁVA* /pa:va/ (Рамач, 1983: 154)
- ПАДЛАШ – с. таваница, строп, плафон; пасмо медзи хижу и пойдом < м. *PADLÁS* = пойд /padla:š/, 1517. рок (Рамач, 1983: 155)
- ПАЙТА – с. заст. амбар у предњем дворишту са подрумом испод зграде; гамбар < м. *PAJTA* /rajta/, 1550. рок (Рамач, 1983: 155). Ридко ше хаснує у мадярским языку.
- ПАЙТАШ – с. пријатељ; товариш < м. *PAJTÁS* /rajta:š/ (Рамач, 1983: 155)
- ПАЛАНКИ – с. сантрач, стублина; ограда коло студні < м. *PALÁNK* /pala:nk/, 15. вик (Рамач, 1983: 155). Ридко ше хаснує у мадярским языку.
- ПАЛАТА – с. палата; укр. палата < м. *PALOTA* /palota/ у 13. вику (Рамач, 1983: 217)
- ПАЛАЧИНКА – с. палачинка < м. *PALACSINTA* /palačinta/ (Zaicz, 2006: 634); виведзєне: палачинкарня и коц. палачинкар = с. тигањ
- ПАЛЄНКА – с. ракија < м. *PÁLINKA* /pa:linka/ [у мадярским языку ше хаснує од 1572. року] (Рамач, 2010: 512)
- ПАМУТА, ПАМУК – с. памук < м. *PAMUT* /pamut/, 1608. рок (Рамач, 1983: 217)

- ПАНТЛІЧКИ – с. пантльика, трака; < м. PÁNTLIKA /pa:ntlika/, 1612. рок (Рамач, 1983: 155)
- ПАНТЮШКА лебо ПАНЧУШКИ – с. врста обуће; файта обуї; укр. панчоха < м. PANCSUSKA /pančuška/ = файта платняней ципели 1840. рок; заст. у мађарскей бешеди и не хаснуе ше у кнїжовним языку (Рамач, 1983: 217). Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарского языка, хтора ми помагала у зазберовану вигледовацкогo корпуса, не могла найсц слово-жридло у мађарским языка, пренашли зме слово PÁNTOS /pa:ntoš/ = вираз у мађарским языку ма значене ципели на ременчки
- ПАНЬВАШ – с. конопац, пајван; длуги штранг < м. PÁNYVA /pa:njva/ ридко ше хаснуе, углавним у народних писньох, (Рамач, 1983: 155). Застарени вираз у мађарским языку
- ПАПАГАЙ – с. папагај; хаснуе ше у вецей языкох < м. PAPAGÁJ /papaga:j/ (Zaicz, 2006: 634)
- ПАПЛАН – с. јорган, покривач < м. RAPLAN /raplan/ (Рамач, 2010: 515)
- ПАПРИГА – с. паприка; слц. paprika < м. PAPRIKA /paprika/, 1748. рок; виведзене: паприговац (Рамач, 1983: 217)
- ПАПРИГАШ – с. паприкаш < м. PAPRIKÁS /paprika:š/ [у мађарским языку ше хаснуе од 1748. року] (Рамач, 2010: 515)
- ПАПУЧА – с. папуча < м. PAPUCS /papuč/, 1572. рок (Рамач, 2010: 515)
- ПАРА – с. водена пара; водова пара < м. PÁRA /pa:ra/ (Zaicz, 2006: 615)
- ПАРАДИЧА – с. парадајз < м. PARADICSOM /paradičom/, коло 1200. року (Рамач, 1983: 155)
- ПАРАСТ – с. селяк, польопривредник; селян, земледілец < м. PARASZT /paraszt/, 1291. рок (Рамач, 1983: 155)
- ПАРКАНЬ – с. цокла; горизонтална узка паточка на валалским [руским] пецу, од хторей ше пец зужуе до горе < м. PÁRKÁNY /pa:rka:nj/ = 1. ограда, плот, 1295. року, 2. синц [под облаком] (Рамач, 1983: 218)
- ПАРЛАГ – с. ледина, утрина; запушcene, необробене польо < м. PARLAG /parlag/ (Рамач, 1983: 155)
- ПАРТА – с. парта; дзивоцки венец (ношел ше на глави) < м. PÁRTA /pa:rta/, у 14. вику (Рамач, 1983: 156), нешкайша омладина не позна тот вираз, хаснуе ше як часц народней ношні
- ПАРЦЕЛА – с. парче земље < м. PARCELLA /parcel:a/ (Zaicz, 2006: 618)
- ПАСАРАЙТОВ – с. комловар; широки [коло 1 м] плітки кошар з ровним дном за сушене маку, овоцох < м. SZÁRÍTÓ /sa:ri:to:/ = за сушене, с. сушилица (Рамач, 1983: 218)
- ПАСМО – с. слој < м. PÁSZMA /pa:sma/ = с. мали део њиве, или лозе. Дугачка, али узка парцела (Zaicz, 2006: 622). Застарени вираз у мађарским языку

- ПАСТЕРНАК – с. паштрнак; файта желеняви < м. PASZTERNÁK /pasterna:k/ и PASZTINÁK /pastina:k/, док ше у народним језику хаснуе и PASTERNÁK /pašterna:k/ (Zaicz, 2006: 624). Ридко ше хаснуе у мађарским језику.
- ПАСОВАЦ – с. 1. одговарати, пристајати, подешавати; 2. додац лабду < м. PASSZOL /pas:ol/ = 2. додац лабду, 3. придац карту (препушиц круг у картаню) 4. одговарати некоме, нечему, пристајати (Zaicz, 2006: 623). Слово немецкогo походзенья.
- ПАСУЛЯ – с. пасуль; укр. пасуля; поль. fasola < м. PASZULY /pasuj/, 1807. рок; виведзене: пасулянка = стебло витлученој пасулі (Рамач, 1983: 218). Ридко ше хаснуе у мађарским језику.
- ПАТИНГ – ланц на плугу < м. PATYING /pat'ing/, 1658. рок (Рамач, 1983: 156). Слово зазначел проф. Рамач; не нашла сом потврдзене у језику жридлу.
- ПАТКА – с. банак (при пецу) < м. PADKA /padka/, у 16. вику (Рамач, 1983: 156)
- ПАТКАНЬ – с. пацов < м. PATKÁNY /patka:nj/, 1516. рок (Рамач, 1983: 156)
- ПАШКОВ – с. пашњак, арх. деп, пасовиско; по Гнатюкови од мађарскогo PÁSKUM /pa:škum/ PÁSKOM /pa:škom/ не хаснуе ше нешка (Рамач, 1983: 218). Застарени вираз у мађарским језику.
- ПЕДИГ – с. истину говорећи, у ствари, присл. правду повесц, уствари, заш лем < м. PEDIG /pedig/, у 16. вику (Рамач, 1983: 156)
- ПЕЙКА – с. риђ, жерав коњ; коњ < м. PEJ /rej/ = означуе кафову фарбу /rej/ (Рамач, 1983: 156)
- ПЕНДЕЛЬ – с. заст. доњица; подолок (сподня женска кошуля) < м. PENDELY /pendej/, нешка ше не хаснуе, єдино у народней ношні (Рамач, 1983: 156)
- ПЕРЕЦ – с. переца, ђеврек; 1. карика на кочу хтора вяже орчик на вагу, 2. пекарске печиво < м. PEREC /perec/ у 14. вику (Рамач, 1983: 157)
- ПЕРСЕ – с. стварно; наисце < м. PERSZE /perse/ (Zaicz, 2006: 634)
- ПЕРТА – с. не персирати коме, попиц перту – не двоїц вещей < м. PERTU /pertu/ (Zaicz, 2006: 635)
- ПИЯЦ – с. пијаца < м. PIAC /piac/ (Zaicz, 2006: 637)
- ПИКТОР – с. молер < м. PIKTOR /piktor/ (Zaicz, 2006: 637)
- ПИПИНС – с. булка < м. PIPACS /pirač/ (Рамач, 1983: 157)
- ПИПКА – с. лула < м. PIPA /pipa/ (Рамач, 1983: 157)
- ПИПОСАР – с. чибук, камиш, лула; длукша цивка за пипку < м. PIPASZÁR /pipasa:r/ (Рамач, 1983: 157)
- ПИРНЯ – с. пепео < м. PERNYE /pernje/ (Рамач, 1983: 158)
- ПИСИ – с. прѣаст; кончисти[нос] < м. PISZE /pise/, 1784. рок (Рамач, 1983: 218)
- ПИТА – с. врста колача; файта колацох < м. PITE /pite/, 1621. рок (Рамач, 1983: 158)
- ПИШКОТА – с. пишкота; файта колацох < м. PISKÓTA /piško:ta/ (Zaicz, 2006: 637)

- ПЛАЦ – с. плац; часц жеми предвидзена за будоване < м. PLACC /plac:/. Слово немецкого походзена (Zaicz, 2006: 647)
- ПЛЕХ – с. лим < м. PLĚH /ple:/. (Zaicz, 2006: 649)
- ПОГАР – с. чаша < м. POHÁR /poɦa:r/ у 14. вику (Рамач, 1983: 158)
- ПОГАН – с. груб, безобзиран < м. POGÁNY /poga:nj/ = с. паганин 1264. рок (Рамач, 1983: 158)
- ПОГАЧ – с. погачица < м. POGÁCSA /poga:ča/, у 14. вику (Рамач, 1983: 158)
- ПОЖОНЕЦ – с. ист. пожунац; ист. стара мера за зарно; < м. POZSONY /požonj/ = Братислава (Рамач, 1983: 219)
- ПОКРЕЙТКА – с. букетић, цветић на младожењиним реверу; букецик на шматох млодого < м. BOKRÉTA = венчик /bokre:ta/, 1585. рок (Рамач, 1983: 161)
- ПОЛЦОР и ПОРЦОЛ – с. порцулан; укр. порцеляна и форфор; поль. porcelana < м. PORCELÁN /porcela:n/, у 18. вику; виведзене: полцорови и порцолови [танер, миска] (Рамач, 1983: 219)
- ПОЛІЦА, ПОЛІЧКА – с. полица < м. POLC /polc/ [у мадырским языку ше хаснуе од 1395. року] (Рамач, 2010: 567)
- ПОМАРАНЧЕ – с. помаранца; у Горватскей помаранча; укр. беш. помаранча NARANCS /naranč/, коло 1481. року; виведзене: помаранчецови, помаранчецовой фарби (Рамач, 1983: 219)
- ПОНДЬОЛА – с. кућна хальина, ист. женске горне облечиво < м. PONGYOLA /ponjɒ'ola/ 1788. рок = домашня шмата (Рамач, 1983: 219); у мадырским языку ше хаснуе и за некрасну бешеду < м. PONGYOLA beszéd /pond'ola bese:d/
- ПОНОС – с. жалба, тужба; жалба, поносоване < м. PANASZ /panas/, у 15. вику (Рамач, 2010: 573)
- ПОНОСОВАЦ ШЕ – с. жалити се, јадити се < м. PANASZOL /panasol/;
ПОПОНОСОВАЦ ШЕ – с. пожалити се, изјадати се (Рамач, 1983: 162)
- ПОРТА – с. плац (за будоване) < м. PORTA /porta/, у 16. вику (Рамач, 1983: 163)
- ПОРЦИЯ – с. порез < м. PORCIÓ /porcio:/ (Рамач, 1983: 163). Застарени вираз у мадырским языку.
- ПОТЬКА – с. шаран < м. POTYKA/pot'ka/ у народзе ше хаснуе, але то застарели вираз, нешка ше хаснуе PONTY /ponjt'/ (Рамач, 1983: 164)
- ПРОВКАТОР – с. адвокат < м. PRÓKÁTOR /pro:ka:tor/, у 15. вику, стари вираз нешка ше не хаснуе (Рамач, 1983: 169). У мадырским языку значене звичайно у пейоративним смислу.
- ПРОФУНТ – с. арх. профунат; арх. вояцки хлеб < м. PRÓFUNT /pro:funt/ = вояцки хлеб, 1565. рок (Рамач, 1983: 221). Слово немецкого походзена.
- ПУЛЬКА – с. хурка < м. PULYKA /pujka/, у 17. вику (Рамач, 1983: 169)
- ПУТОНЯ – с. врта суда; файта судзини < м. PUTTONY /put:onj/, 1490. рок (Рамач, 1983: 169)
- ПУШКА – с. пушка < м. PUSKA /puška/, у 15. вику (Рамач, 1983: 169)

ПУШКАШ – с. стрелац < м. PUSKÁS /puška:š/, у 16. вику (Рамач, 1983: 169)

Р

РАГНУЦ – с. ударити, лупити; мощно вдериц дакого < м. RÁHÚZ /ra:hu:z/ (Рамач, 1983: 170)

РАГАСТОВ – с. лепило за гуму < м. RAGASZTÓ /ragasto:/ [у мађарским језику ше хаснуе од 1372. року] (Рамач, 2010: 650)

РАЙЗОВАЦ – с. цртати, рисовац < м. RAJZOL /rajzol/, 1600. рок (Рамач, 1983: 170)

РОКАШ – с. гомила; шор копкох < м. RAKÁS /raka:š/, 15. вик (Рамач, 2010: 651)

РАМ – рам, оквир; рам облака, слики < м. RÁMA /ra:ma/ (Zaicz, 2006: 680)

РАНЦИ – с. боре < м. RÁNC /ra:nc/ у 16. вик (Рамач, 1983: 170)

РАПШАГ – с. неред, разне ствари разбацане у некој просторији; непорядок, розруцани рижни ствари по даякеј просторији < м. RABSÁG /rabša:g/ = с. Ропство (Латјак, 1997: 149)

РАТОТА – с. кајгана < м. RÁNTOTTA /ra:ntot:a/, коло 1600. року (Рамач, 1983: 171)

РАФИЈА – с. рафија; всл. гафија; нукашња скора [лико] файти палми такв. рафији, служи за вязане у виницарству и заградкарству < м. RAFIA /rafia/ (Рамач, 1983: 222)

РАЦИ [едн. РАЦ] – с. Срби [једн. Србин] < м. RÁC /ra:c/, 1200. рок, тото слово ше нешка при Руснацох зявюе як презвиско РАЦ (Рамач, 1983: 222)

РЕВЕРЕНДА – с. свештеничка мантија < м. REVERENDA /reverenda/, 16. вик (Рамач, 1983: 171)

РЕЙТЕШ – с. савијача < м. RÉTES /re:teš/, коло 1600. року (Рамач, 1983: 171)

РЕНДЕЛЬЕВАЦ – с. много причати, много гунјати; карп. ренделовати = розказовац; вельо приповедац < м. RENDEL /rendel/ = 1. розказовац, 2. наручовац, 3. предписовац (Рамач, 1983: 171). У мађарским језику ше нешка дјеслово РЕНДЕЛНИ најчестейше хаснуе у значеню НАРУЧОВАЦ < м. RENDEL /rendel/ (Рамач, 1983: 171). Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарског језика, хтора ми помагала у зазберованю вигледовацког корпуса, не могла найсц слово жридло у мађарским језика, пренашли зме слово RENDEZKEDIK /rendezkedik/ = с. много причати (особа која воли распоређивати, наређивати).

РЕПЧЕНЬ – с. бот. горушица < м. REPČIN /repčín/, 1576. рок (Рамач, 1983: 171)

Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела, професорка мађарског језика, хтора ми помагала у зазберованю вигледовацког корпуса, не могла найсц слово жридло у мађарским језику. Слово с. бот. горушица ше на мађарским језику вола MUSTÁR /mušta:r/.

- РЕСЕЛЬОВ – с. турпија < м. RESZELŐ /reselö:/; виведзене: ресельовац (Рамач, 1983: 222)
- РИДКОСЦ – с. реткост < м. RITKASÁG /ritkasa:g/ [у мадярским языку ше хаснуе од 1338. року] (Рамач, 2010: 661)
- РИГОВ – с. кос < м. RIGÓ /rigo:/ у 14. вику лит. с. дрозд (Рамач, 1983: 171)
- РИНГЛА – с. на шпорету; на шпоргеце < м. RINGLI /ringli/, немецкого походзения слово (Zaicz, 2006: 699)
- РИНГЛОВ – с. врста шльива < м. RINGLÓ /ringlo:/ (Zaicz, 2006: 699)
- РИС – с. ист. радити на рис; робиц з рису [робиц дакому на полю за одредзёну часц урожаю] < м. RÉSZ /re:s/ = часц; виведзене: РИСАР /re:seš/ = тот цо роби з рису (Рамач, 1983: 222)
- РИСКАША – с. пиринач; всл. riskaša < м. RIZSKÁSA /rižka:ša/ 1530. рок; коц. ришкаша (Рамач, 1983: 172), нешка ше у мадярским языку не хаснуе ані єден зоз наведзених прикладох (арх.), але ше за РИСКАШУ /rižka:ša/ хаснуе слово RIZS /riž/.
- РОВАШ – с. роваш; карп. роваш; всл. rovaš 1. ист. доска або подобни предмет на хтори ше урезовало длуство лебо виплацёне длуство [напр. карчмар урезовал на роваш длуство тому цо пил на борг], 2. арх. обрахунок; < м. ROVÁS /rova:š/ (Рамач, 1983: 172)
- РОВКА – с. лисица; лїшка < м. RÓKA /ro:ka/ у 16. вику (Рамач, 1983: 172)
- РОЗБАТОРИЦ ШЕ – с. расанити се; всл. rozbatoric še < м. BÁTOR /ba:tor/ = шмели, храбри; BÁTORÍT /ba:tori:t/ = храбриц (Рамач, 1983: 172)
- РОЗБУЙДОШИЦ ШЕ – с. постати необуздан; слц. bujdošic; постац пусти, нестримани < м. BÚJDOSIK /bu:jdošik/ = блукац, коло 1520. року (Рамач, 1983: 173)
- РОЗРУНТОВАЦ – с. расипати, трошити; заст. потрошиц, розруцац [пенёж, масток] < м. RONT /ront/ = упрёпасциц, погубиц (Рамач, 1983: 173)
- РОНТОВАЦ – с. ћердати, рајтати, харчити; заст. трошиц, розруцовац пенёжи; карп. ронтовати = губиц < м. RONT /ront/ = губиц, у 15. вику (Рамач, 1983: 174),
- РОНТОВ – с. трошација, расипник; заст. человек хтори троши, розруцуе пенёжи < м. RONTÓ /ronto:/ = с. квариша (Рамач, 1983: 174)
- РОНТОВНІЦА – заст. жена хтора троши, розруцуе пенёжи < м. RONT /ront/ (Рамач, 1983: 174)
- РОЙТА – с. реса, кићанка; слц. rojta < м. ROJT /rojt/, у 15. вику (Рамач, 1983: 174)
- РОНДЯ – с. крпа, експр. ренда; всл. rond' avi = брудни < м. RONGY /ronjd'/ у 17. вику (Рамач, 1983: 174)
- РОНДЬОШ-ПИЯЦ – с. бувља пијаца, бувляк < м. RONGYOS PIAC /ronjd'oš piac/ (Рамач, 2010: 533), нешка ше хаснуе вираз ÓCSKAPIAC /o:čkapiac/
- РОШТА – с. решето [за зарно]; всл. rošta < м. ROSTA /rošta/ (Рамач, 1983: 174)

- РУДАШ – с. багľa, навильак; мала копка шена; всл. *rudaš* < м. RUDAS /rudaš/ = конь котри ходзи коло руди (Рамач, 1983: 174). У мадярским языку ше ридко хаснує.
- РУТА – бот. с. рутвица; рус. ліковита рошліна; укр. рута; поль. *ruta* < м. RUTA /ruta/, 1466. року (Рамач, 1983: 175). У мадярским языку ше не хаснує.

С

- САБАТ – с. заст. слободно; заст. шлебодно < м. SZABAD /sabad/, 1210. року (Рамач, 1983: 175)
- САБАТ- ВАШАР – с. ради ко шта хоће; заст. 1. гвари ше кед єдна лебо вецей особи робя самовольно, по своїм, обично на чкоду других: ТАМ САБАТ-ВАШАР 2. дзезинске [баржей хлапцовске] бависко: до штред означеного круга накладу ше шмати и други предмети, єден их чува у кругу, а други им их зоз шицких бокох пробує вицагнуц; < м. SZABAD A VÁSÁR /sabad a va:ša:r/ (Рамач, 1983: 223)
- САБАТШАГ – с. допуст; арх. швето < м. SZABADSÁG /sabač:a:g/ = шлебода, одсуство, у 14. вику (Рамач, 1983: 175)
- САБОЛ – с. арх. кројач; арх. шнайдер; всл. *sabol*; нем. шнайдер < м. SZABÓ /sabo:/ (Рамач, 1983: 175)
- САВАЗАШ – с. гласање; арх. гласанє < м. SZAVAZÁS /savaza:š/ (Рамач, 1983: 223)
- САКАЙТОВ – с. сађура; всл. *sakajtov*; з дикиню плечена корпочка без уоох [за зарно и друге] < м. SZAKAJTÓ /sakajto:/, 1835. рок, стари вираз (Рамач, 1983: 223)
- САЛАШ – с. салаш; карп. салаш < м. SZÁLLÁS /sa:l:a:š/ = ноцнік; слц. *salaš* = аколь [тор] (Рамач, 2010: 698)
- САЛАГ – с. пантљика, трака < м. SZALAG /salag/ (Латяк, 1997: 150)
- САЛМА-КАЛАП – с. нисам ја вальда мачји кашаљ; нисам ни ја траву пасао; озда ја (озда ані ја) не < м. SZALMAKALAP /salmakalap/ = сламяни калап (Рамач, 2010: 698)
- САЛФА – с. заст. балван < м. SZÁLFA /sa:lfa/ = високе древо, стебло (Рамач, 1983: 175)
- САРА – с. сара; всл. *sara*; горня часц чижми < м. SZÁR /sa:r/, у 15. вику (Рамач, 1983: 175)
- САРМА – с. сарма; файта єдзєня < м. SZÁRMA /sa:rma/, 1784. рок (Рамач, 1983: 223)
- СЕГІНЬ – с. јадник; карп. сегинь < м. SZEGÉNY /sege:nj/ коло 1200. року; виведзєне: СЕГІНІЦА – с. јадница; СЕГІНЯТКО – с. јадник (Рамач, 1983: 176)
- СЕГІШ – с. ист. горњи део тршчаног крова; ист. горня часц надового закрица [з повязаного наду лебо черепу] < м. SZEGÉS /sege:š/ (Рамач, 1983: 223)

- СЕЙКИ – с. слатина; мн. фйта жеми слабшого квалитета < м. SZIK /sik/; виведзене: сейковита жем (Рамач, 1983: 223)
- СЕЙКАСТИ – с. плавокос; всл. sejkasti; тот цо ма били [бляди] власи < м. SZŐKE /sö:ke/ = белави (Рамач, 1983: 176)
- СЕК – с. ивичняк; з цеглох муровани руб у отвореним конку; коц. орубенец < м. SZÉK /se:k/ = карсцель (Рамач, 1983: 223)
- СЕЛЕЛОВАЦ – с. провејавати, просејавати; заст. вяц [чисциц зарно] < м. SZELEL /selel/ = препущовац воздух (Рамач, 1983: 223)
- СЕЛЕМЕНЬ – с. штала без таванице; хлїв под селеменьом, ист. хлїв без падлаша [повали], под закрицом < м. SZELEMÉN /seleme:n/, 1135. рок, SZELEMÉNY /seleme:nj/, SZELEMEN /selemen/ 1893. рок (Рамач, 1983: 223)
- СЕРБУС – с. поздрав (здраво); здравкане (здраво) < м. SZERVUSZ /servus/; нешка ше найвецей хаснує на сиверу Бачкей (Нове Орахово, Бачка Тополя, Суботица) (Рамач, 1983: 223). У кнїжовним мадярским языку ше хаснує слово SZERVUSZ /servus/, док ше у диялекту хаснує SZERBUSZ /serbus/.
- СЕРЕНЬЧА – с. заст. срећа; заст. 1. щесце; всл. serenča; 2. судьба [у Гавриїла Костельника] < м. SZERENCSE /serenče/ у 15. вику (Рамач, 1983: 176)
- СЕРЕНЧЛЇВИ – с. срећни; заст. щешлїви; < м. SZERENCSES /serenče:š/ (Рамач, 1983: 176)
- НССЕРЕНЧЛЇВИ – с. несрећан < м. SZERENCSETLEN /serenče:tlen/ = нещешлїви (Рамач, 1983: 176)
- СЕРЗОВАЦ – с. набавити; заст. набавиц, здобуц; карп. серзовати; всл. serzovati < м. SZEREZ /serez/ = набавя, SZEREZ /serez/ = набавяц (Рамач, 1983: 176)
- СЕРСАН и коц. СЕРСАМ – с. алат, прибор, коњска опрема; 1. алат; карп. серсам, 2. штверци; слц. sersam < м. SZERSZÁM /sersa:m/, у 16. вику (Рамач, 1983: 176)
- СИЃЕТ – с. острво; слц. sigot = ричне острво; арх. острво < м. SZIGET /siget/ барз вчасна пожичка з мадярского языка, до 13. вику (Рамач, 1983: 176)
- СИЛКА – с. чинија за супу; ист. красна порцолова миска у якей ше малим дзецом ношело есц < м. по Г. Костельникови з мадярского языка SZILKE /silke/ (Рамач, 1983: 224). Застарени вираз у мадярским языку.
- СИЯРТОВ – с. сарач, ременар; майстор цо прави рижни продукти з ременьох [штверци и др.] < м. SZÍJGYÁRTÓ /si:jdʰa:rtó:/ (Рамач, 1983: 224)
- СОКАШ – с. обичај, навика; заст. обичай, навикнуце; карп. сокаш < м. SZOKÁS /soka:š/, у 15. вику (Рамач, 1983: 177)
- СОМАР – с. магарац; арх. магарец; всл. somar < м. SZAMÁR /sama:t/, у 14. вику; лит. осел (Рамач, 1983: 177)
- СУКА – с. куја < м. SZUKA /suka/, 1515. року (Zaicz, 2006: 811)
- СУНЬОГА – с. комарац; всл. suņoga < м. SZÚNYOG /su:njog/, у 14. вику; арх. писнь. комар (Рамач, 1983: 181)

СУНЯКАЛОВ – с. комарник; ист. посцель закрыта з бокох и од горе з поньву [обычно под конком], хтора служела за заклон од суньогох; влесе ше у нїм спало < м. SZÚNYOGHÁLÓ /su:ɲjogha:lo:/ = дословно: галов за суньоги; с. комарник (Рамач, 1983: 224)

Т

ТАБЛА – с. табла (школска, огласна, шаховска итд); 1. школска табла; карп. табла 2. деска на хторей ше миши цесто; слц. tabla < м. TÁBLA /ta:bla/, у 15. вику (Рамач, 1983: 182)

ТАЙТИКОВ – с. стива; тайтикова пипка ист. пипка зоз тайтику [тайтик с. стива]; слц. tajtiková fajka < м. ТАЈТЭК /тајте:к/ = с. стива за луле, у 14. вику, стари вираз (Рамач, 1983: 182)

ТАЛІГА – с. ист. тальиге [файта коча] < м. TALIGA /taliga/ у 14. вику (Рамач, 1983: 182). Ридко ше хаснуе у мадярским языку.

ТАЛПА – с. 1. ђон, 2. табан; всл. talpa < м. TALP /talp/, у 14. вику (Рамач, 1983: 182)

ТАЛЯР – с. ист. талир [пенсж]; карп. талер < м. TALLÉR /tal:e:r/ (Рамач, 1983: 182)

ТАНСР – с. тањир < м. TÁNYÉR /ta:ɲe:r/, у 14. вику (Рамач, 1983: 183)

ТАРГОНЯ – с. тарана < м. TARNONYA /tarɲonja/, коло 1600. року (Рамач, 1983: 183)

ТАРАСКА – с. зубача; всл. taracka; файта польскей травы < м. TARACK /tarack/ 1805. рок (Рамач, 1983: 224)

ТАРКАСТИ – с. шарен; рижнофарбовей шерсци [коњ, крава] < м. TARKA /tarka/, у 16. вику (Рамач, 1983: 183)

ТАРЧА – с. тањирача; походзи од немецкого слова tartsche = овални штредньовиковни щит, Мадяре го хасную од 1688. року < м. TÁRCSA /ta:ɽa/ = 1. часц приключней польопривредней машини за трактор; с. тањирача, 2. файта роштиля за пражене мяса [хасную го Руснаци у сиверней Бачкей] (Zaicz, 2006: 827)

ТАТОШ – с. крилаш; кридлати коњ [у народных приповедкох] < м. TÁLTOS /ta:ltoš/ (Рамач, 1983: 183)

ТАШКА – с. ташна < м. TÁSKA /ta:ška/ (Рамач, 2010: 754)

ТЕВЧИР – с. левак; карп. тевчар < м. TÖLCSÉR /tölče:r/ (Рамач, 1983: 224)

ТЕКЕ – с. ģула; ист. древена лабда хтора ше хасновала при бависку теканю < м. ТЕКЕ /teke/ = куля (Рамач, 1983: 224)

ТЕМЕТОВ – с. гробље; всл. temetov; ридше кладбище < м. TEMETŐ /temetö:/ 1648. рок (Рамач, 1983: 183)

ТЕНТАЦ – с. леґи; дзец. легнуц < м. TENTE /tente/, TENTÉL /tente:l/ = слово на дзецинским языку и значи лежац (Рамач, 2010: 756)

ТЕПША – с. тепсија; карп. тепша < м. TEPŠI /tepši/, 1648. рок (Рамач, 1983: 183)

- ТЕРЕМТЕТЕ – с. заст. псовати, заст. лаце; всл. *teremtete* < м. *TEREMTETTE* /teremtet:e/, у 17. вику (Рамач, 1983: 183)
- ТЕРНАЦ – с. арх. настрешница; арх. конк < м. *TORNÁC* /torna:c/ = с. трем (Рамач, 1983: 183)
- ТЕРЕКИ – с. тар, оклепине; мн. поламана дробна слама змишана з плеву [при тлаченю] < м. *TÖRÉKENY* /töre:kenj/ = пукаци, легко ше ламе (Рамач, 1983: 225)
- ТЕРПЕШ – с. мањов; риба подобна харчи [сому] на глави з бокох ма два джобаци виристкы, не рошне велька < м. *TÖRPEHARCSA* /törpeharča/ = с. сом (Рамач, 1983: 225)
- ТЕРХА – с. терет; карп. торх < м. *TEHER* /teher/, 1566. рок (Рамач, 1983: 183)
- ТЕЯ – с. чај; заст. чай < м. *TEA* /te(j)a/ европске слово позичене з јужнокитайского (Рамач, 1983: 225)
- ТИГРИШ – с. тигар < м. *TIGRIS* /tigriš/ (Рамач, 1983: 183)
- ТИЛЕТ – с. заст. за дозивање коња; викр. [на коні] од себе, на право < м. *TŐLEM* /tö:lem/ = од себе, *TŐLED* /tö:led/ = од тебе (Рамач, 1983: 183). У мађарским јзику ше хаснуе у другим значеню.
- ТИНТА – с. мастило, тинта < м. *TINTA* /tinta/, 1524. рок (Рамач, 1983: 183)
- ТОКЉОВ – с. шилеже; младе баранче < м. *TOKLYÓ* /tokjo:/, 1661. рок (Рамач, 1983: 225)
- ТОЛВАЙ – с. лопов; заст. крадош; карп. толвай, < м. *TOLVAJ* /tolvaj/ (Рамач, 1983: 184)
- ТОЛМАЧ – с. тумач < м. *TOLMÁCS* /tolma:č/, 1235. рок (Рамач, 2010: 761)
- ТРИКОВ – с. цемпер < м. *TRIKÓ* /triko:/ (Рамач, 2002: 427)
- ТРОМБИТА – с. арх. труба < м. *TROMBITA* /trombita/ (Рамач, 1983: 184)
- ТРОМБЕТАШ – с. арх. трубач < м. *TROMBITÁS* /trombitaš/ (Рамач, 1983: 184)
- ТРОМБИТОВАЦ – с. трубити; арх. трубиц < м. *TROMBITÁL* /trombita:l/ (Рамач, 1983: 184)
- ТРОМФ – с. адут у картама < м. *TROMF* /tromf/ (Латјак, 1997: 154)
- ТУЛИПАН, ТУЉИПАН – с. лала, тулипан; файта квеца < м. *TULIPÁN* /tulipa:n/ (Рамач, 2010: 769)
- ТУРНЯ – с. торањ; всл. *turna* < м. *TORONY* /toronj/, у 14. вику (Рамач, 1983: 184)

У

- УДВАРОШ – с. арх. домаћи чувар; арх. домашні чувар, домар < м. *UDVAR* /udvar/ = двор (Рамач, 1983: 225)
- УДЯН – с. мани се, мани то, остави се иди с милим богом; ма хајде, јеси ли паметан?! – немој то да радиш < м. *UGYAN* /uđan/ (Рамач, 2010: 775)
- УРАМ – с. господине; викр. арх. пане! < м. *URAM* /uram/ = пан, 1200. рок (Рамач, 1983: 187)

- УРЛАП – с. формулар, заст. војничко одсуство; слц. *urláb*; заст. вояцке одсуство < м. *ÚRLAP* /ü:rlap/ (Рамач, 1983: 226)
- УФАРАДЛОВАЦ ШЕ – с. задихати се; вистац, карп. фарадловати = трудзиц ше коло дачого, фарадни = вистати < м. *FÁRAD* /fa:rad/ = вистати (Рамач, 1983: 187)
- УЧИТКАЦ – с. ућуткати; повесц дакому чит < м. *CSITT* /čit:/ (Рамач, 1983: 187)
Слово записал проф. Рамач, медзитим, информаторка Ивеш Гизела пренашла же тото слово на мађарским језику ма значене *CSITÍT* /čiti:t/
- УЯШ – с. јанкел, гуњ; хлопски кратки капут; карп. вуяш < м. *UJJAS* /uj:aš/, стари вираз (Рамач, 1983: 228)

Ф

- ФАЙТА – с. врста, охабиц на файту [домашню животињу] за приплод; всл. *fajta* < м. *FAJTA* /fajta/, 1615. рок (Рамач, 1983: 187)
- ФАЙТОВАЦ ШЕ и ФОЙТОВАЦ ШЕ – с. гушити се; давиц ше [пре недостаток воздуха] < м. *FOJTOGAT* /fojtogat/ = давиц (Рамач, 1983: 187)
- ФАКЛЯ – с. бакља; слц. < м. *FÁKLYA* /fa:kja/ (Рамач, 1983: 188)
- ФАЛАСТОВАЦ – с. комадати; резац на фалатки < м. *FALATOKRA VÁG* /falatokra va:g/ (Рамач, 1983: 188)
- ФАЛАТ – с. комад < м. арх. дараб; карп. фалат = парцела жеми; всл. *falat* < м. *FALAT* /falat/ = с. залогј (Рамач, 1983: 188)
- ФАЛАТОК – с. залогј, комадић, парче; 1. дем. од фалат, 2. фалаток [сухого едзена: хлеба, меса] < м. *FALAT* /falat/ (Рамач, 1983: 188)
- ФАЛАЦИСКО – с. аугм. велики залогј – комадина; аугм. вельки фалат; всл. *falacisko* < м. *NAGY FALAT* /nad' falat/ = вельки фалат (Рамач, 1983: 188)
- ФАРКАШ – с. вук; укр. вовк; всл. *farkaš* < м. *FARKAS* /farkaš/ (Рамач, 1983: 188)
- ФАРКАШИЦА – с. вучица; женка фаркаша [вовка] < м. *NÖSTÉNYFARKAS* /nö:šte:nj'farkaš/ (Рамач, 1983: 188)
- ФАРТНУЦ и ФАРКНУЦ – с. артокнути се; кус задриліц, премесциц коня, краву з места < м (Рамач, 1983: 188). Не нашли зме вираз на мађарским језику.
- ФАРТО – с. арто, варто; викр. на коня, краву же би ше рушили, фаркли з места < м (Рамач, 1983: 188). Не нашли зме вираз на мађарским језику.
- ФАСОВАЦ – с. добијати батине, бити кажњен; буц бити, гандровани; добри буц бо будзеш фасовани; всл. *fasovat* < м. *FASSZOL* /fas:ol/ = будз покарани, 1789. року (Рамач, 1983: 188). Записал проф. Рамач. Информаторка Ивеш Гизела ме унапрямела на слово жридло *FASSEN* /fas:en/ хторе немецкого походзена. Под час Австро-Угорскеј вояци достали своју порцију (по заслуги, дакеди поживу, а дакеди и були бити).
- ФАТЮГИ [едн. фатюга] – с. заперци [менши стебла виростки з истого кореня – коло стебла кукурици и др.] < м. *FATTYÚ* /fat':u:/ 1585. рок (Рамач, 2010: 794)

- ФАТЬОЛ – с. газа; файта платна ридкого тканя, [Вера бим це пестовала до фатьолох повивала]; [А свашка старша знеє фатьол млодей з глави и положи ей на главу красну хусточку]; всл. *fat'ol* < м. *FÁTYOL* /fa:t'ol/ = с. вео, копрена; коло 1250. року (Рамач, 1983: 188)
- ФАТЬОЛАТ – с. врста материјала; ист. файта платна; всл. *pat'olat* < м. *PATYOLAT* /pat'olat/ коло 1528. року (Рамач, 1983: 188). У тим значеню ше не хаснує, але ма друге значене = барз чисте.
- ФЕДЬВЕР – с. арх. оружје; арх. оружје; карп. федьвер < м. *FEGYVER* /fed'ver/ 1211. року (Рамач, 1983: 188)
- ФЕЛЄЛЬОВАЦ – с. одговарати, арх. одвитовац; карп. фелеловати; всл. *felelovac* < м. *FELEL* /felel/, после 1382. року (Рамач, 1983: 188)
- ФЕРГЕТЛЬОВ и ФЕРГЕЧОВ – с. вртуль, обртањ; часц коча < м. *FORDULAT* /fordulat/ – с. обртањ (Рамач, 1983: 226)
- ФЕРТАЛЬ – с. 1. четврт киле, четврт часа, 2. стара мера за земљу; 1. штвартина, 2. мера за поверхнось жеми (єден ферталь ярашу); карп. фергаль < м. *FERTÁLY* /ferta:j/ (Рамач, 1983: 189). Застарени вираз у мадарским языку.
- ФИЙОВКА – с. фиока; карп. фийоўка < м. *FIÓK* /fi(j)o:k/, 1683. рок (Рамач, 1983: 189)
- ФИЛЬКО [ФИЛЬКОВ] – с. будала, бленто, тикван, шмокљан; слц. *filko*; гандр. гвари ше за дакого кед дацо глупо зроби, кед пре свой поступок обстане, випадне глупи, шмишни < м. *FILKÓ* /filko:/ = дурни легинь, хлапец, 1792. рок (Рамач, 1983: 226)
- ФИРКАЦ – с. шкрабати, шврљати, шмаргац, писац страчи ножки < м. *FIRKÁL* /firka:l / = шкрабац (Рамач, 1983: 227)
- ФИРНАЙЗ – с. фирнајз; слц. *firnajz*; 1. олейова чечнось за фарбене, 2. олейова фарба < м. *FIRNISZ* /firnis/, *FIRNÁJSZ* /firna:js/, 1753. рок (Рамач, 1983: 227)
- ФИТЮЛА – с. фићула < м. *FITYULA* /fit'ula/ = часц народней ношні, 1884. рок (Рамач, 1983: 227)
- ФИЧУРА – с. ћаса; вареха за сипане помийох < м. *FICSÚR* /fiču:r/ = с. гиздовац, кицош (Рамач, 1983: 227)
- ФИЯМ – с. сине, момче викр.; < м. *FIAM* /fiam/ = мадь. *FIAM* /fiam/ хаснуєме у неперменлївей форми при обрацаню и доволованю зоз значеньом „хлопе, хлапче, сину”: вибегне за нїм баба: „Гибай, фиям, назад, гибай ...” (Рамач, 2002: 407)
- ФИЯТАЛ – с. изданак; всл. *fiatal* арх. прут, младнїк < м. *FIATAL* /fiatal/ = младе древо, конар, млада особа, 1302. рок (Рамач, 1983: 189)
- ФОГАШ – с. цивилук < м. *FOGAS* /fogaš/ (Рамач, 1983: 189)
- ФОДРА – с. набрана трака, карнер; набор на платну, на шматох; дем. фодрочка < м. *FODOR* /fodor/ (Рамач, 1983: 189)

- ФОЛЬОВКА – с. попонац [польска цагаца рошліна] < м. FOLYONDÁR /fojonda:r/ (Рамач, 1983: 189)
- ФОРГОВ – с. ковитлац, вихор < м. FORGÓSZÉL /forgo:se:l/, 1403. рок (Рамач, 1983: 189)
- ФОРИНТ – с. новац; пенсж < м. FORINT /forint/, 1403. рок (Рамач, 1983: 189)
- ФОКОШ – с. нацак и фокош; всл. fokoš; файта жимного оружия, шекерка < м. FOKOS /fokoš/ (Рамач, 1983: 227)
- ФРАС – с. фрас; всл. fras; чежка дзецинска хорота хтора ше достава пре високу горучку, корч < м. FRÁSZ /fra:s/, 1806. рок (Рамач, 1983: 227)
- ФУРМА – с. 1. облик, 2. калуп; всл. furma = с. калуп; 1. форма, 2. калуп (направени за правене валькох) < м. FORMA /forma/ = с. облик (Рамач, 1983: 189)
- ФУРОВ – с. бургија < м. FÚRÓ /fu:ro:/ (Рамач, 1983: 227)
- ФУРОВАЦ – с. бушити < м. FÚR /fu:r/ (Рамач, 1983: 227)
- ФУРТ – с. стално, фурт; чес. furt; присл. непрерывно, стаємно; у етн. ше хаснуе еквивалент вше лебо злучене вше фурт < м. FÚRT /fu:rt/ = фуровал (дієслово у прешлим чаше), 1878. рок (Рамач, 1983: 227)
- ФУРЧА – с. надеваљка за кобасице и хурке (месарски прибор) < м. FURCSA /furčsa/ = с. необично, чудно. У руским язiku означуе направу за надзиване колбасох и гуркох (Латяк, 1997: 157)

X

- ХАРЧА и ЧАРНА ХАРЧА – с. сом; всл. harča < м. HARCZA /harča/, 1395. рок (Рамач, 1983: 190)
- ХАСЕН – с. корист, добитак; карп. хасен = принос; < м. HASZON /hason/ (Рамач, 1983: 190)
- ХАСНОВАЦ – с. употребљавати, користити; карп. хасновати < м. HASZNÁL /hasna:l/ (Рамач, 1983: 190)
- ХАСНОВИТИ – с. користан < м. HASZNOS /hasnoš/ (Рамач, 1983: 190)
- НЄХАСНОВИТИ – с. неупотребљив HASZONTALAN /hasontalan/ (Рамач, 1983: 190)
- ХИР – с. глас, новост, вест; карп. гир; всл. chir; заст. глас, вистка < м. HÍR /hi:r/ (Рамач, 1983: 190)
- ХОТАР – с. атар; карп. хотар = 1. граница, 2. околїско < м. HATÁR /hata:r/ (Рамач, 1983: 191)

Ц

- ЦВЕРНА – с. конац; нем. zweren, zwerne, zwern < м. CÉRNA /ce:rna/ (Zaicz, 2006: 99)
- ЦЕВЕК – с. заст. колац; колок забити до жеми за хтори ше привязуе статок < м. CÖVEK /cövek/ – гвозд (acél) (Рамач, 1983: 227)

- ЦИБЕРЕЙ – с. ускусили напиток од мекиња; ист. напиток з отрубох < м. CIBERE /sibere/ = файта квашней юшки, 1527. рок (Рамач, 1983: 191). Застарени вираз у мађарским језику.
- ЦИГАНКАРИКА – с. цигански точак; руцац, правиц колути на рукох, руцац ше боком на рукох и дочековац на ноги < м. CIGÁNYKERÉK /ciga:njkere:k/ (Рамач, 1983: 227)
- ЦИГОНЬ – с. удица < м. SZIGONY /sigonj/ = харпун, 1533. рок (Рамач, 1983: 191)
- ЦИДУЛА и коц. ЦЕЙДУЛА – с. цедуља; поль. cedula < м. CÉDULA /ce:dula/, 1517. рок (Рамач, 1983: 192)
- ЦИВАРВАНЬ – с. ватрогасна пумпа, штрцалица, штрцаљка, шприц < м. SZIVÁRVÁNY /siva:rva:nj/ = с. дуга, коло 1417. року вошла до мађарског језика (Zaicz, 2006: 800)
- ЦИМБОРА – с. другар; всл. cimboга; пайташ, приятель < м. CIMBORA /cimboga/ = с. ортак, 1838. року (Рамач, 1983: 192)
- ЦИМЕНТ – с. цемент; медзинародне слово; укр. цемент, всл. ciment; виројтно прејг мађарског < м. CEMENT /cement/, 1838. року з немецког zement; виведзене: цементовац (Рамач, 1983: 227)
- ЦИМЕР – с. цимер-колега; арх. фирма; табла на дутяну < м. CIMMER /cim:er/. 1787. року зоз француског ciment (Рамач, 1983: 228). У мађарским језику ше не хаснуе тот вираз.
- ЦИМЕТ – с. цимет [1649. рок]; нем. zimmet < м. CIMET /cimet/, 1777. рок; виведзене: циметовац (Рамач, 1983: 228). У литературним мађарским језику ше хаснуе вираз FАНÉJ /fa:he:j/.
- ЦИЛЬ – с. циљ; укр. циљ; нем. ziel < м. CÉL /ce:l/ (Рамач, 1983: 227)
- ЦИН – с. калај; слц. cin < м. CIN /cin/, 1644. рок (Рамач, 1983: 192); нешка ше за тото поняце хаснуе термин ÓN /o:n/
- ЦИНКА – с. сеница (птица) < м. CINKE /cinke/, 1442. рок (Рамач, 1983: 192)
- ЦИПЕЛА – с. ципела < м. CIPŐ /cipõ:/, 1650. рок (Рамач, 1983: 228)
- ЦИПОВ – хлебик; всл. cipou < м. CIPÓ /cipõ:/, 1405. рок (Рамач, 1983: 192)
- ЦИРОК – с. сирак < м. CIROK /cirok/ (Рамач, 1983: 192)
- ЦИФРОВАНИ – с. 1. украшен (1518. рок), 2. шарен (1788. рок) < м. CIFRA /cifra/ (Рамач, 1983: 192)
- ЦИФРОВАЦ – с. украшавати < м. CIFRÁZ /cifra:z) = (KI)DÍSZÍT /ki:di:si:t/ (Рамач, 1983: 192)
- ЦИЦА – с. цица (мачка) < м. CICA /cica/, 1673. рок (Рамач, 1983: 192)
- ЦОЛ – с. цол, палац, инч; слц. sól; пољ. col; мера за длужину < нем. zoll, од 16. вику < м. COL /col/, 1757. рок (Рамач, 1983: 193)
- ЦУГ – с. промаја и цуг; карпатски – цуг < м. CÚG /cu:g/, 1885. року зоз немецког zug (Рамач, 1983: 229)

Ч

- ЧАВАРГОВ – с. препродавац, накупац, шпекулант; всл. *čavargou* = вандровнік; заст. человек хтори любви тарговац, хтори часто купуе и предава < м. CSAVARGÓ /čavargo:/ = вандровнік (Рамач, 2010: 820)
- ЧАВАРГОВАЦ – с. препродавати, шпекулисати; вандровац < м. CSAVAROG /čavarog/ = с. лутати (Рамач, 2002: 135)
- ЧАКОВ – с. чаков; файта шапки лебо калапа < м. CSÁKÓ /ča:ko:/ = вояцка шапка [у австро-угорским войску], 1763. рок (Рамач, 1983: 193). Ридко ше хаснуе у мадарским языку.
- ЧАПАШ – с. траг; шлїд, дражка [по мокреј жеми] < м. CSAPÁS /čapa:š/ (Рамач, 1983: 193)
- ЧАПОВ – с. кандија; узки ременьчок [коло ½ до 1 м] на концу крварского батога [на конец чапова ше приквачуе ошторгель] < м. CSAP /čap/, по форми може буц зоз мадарского языка (Рамач, 1983: 228)
- ЧАПОВКА – с. браник; зогнути грубши прут привязани гу кошиску коси [при кошеню звалюе житарку на лїви бок] < м. CSAP /čap/ (Рамач, 1983: 228)
- ЧАРДА – с. чарда; карчма на полю < м. CSÁRDA /ča:rda/, 1733. рок (Рамач, 1983: 228)
- ЧАРДАШ – с. чардаш; всл. *čardaš*; файта танцу < м. CSÁRDÁS /ča:rda:š/ (Рамач, 1983: 228)
- ЧАТ – с. шнала < м. CSAT /čat/ = капча, 1587. рок (Рамач, 1983: 193)
- ЧАТЛАШ – с. потега; железна часц коча хтора вяже край предней осовини и ваги [на чатлаш ше става кед ше грабе на коч]; всл. *čatlaš* = палїца з хтору ше дацо утврдзуе < м. CSATOL /čatol/ = приключиц, прикапчац, CSATOLÁS /čatola:š/ = вяза, спой (Рамач, 1983: 228)
- ЧАТОРНЯ – с. шатор, шатра; вельки шатор под хторим ше є и точи напої [напр. на вашаре]; неясна форма зоз ч, досц далска семантична вяза зоз мадарским языком < м. CSATORNYA /čatornja/ = цистерна, 1527. рок (Рамач, 1983: 228). Информаторка Ивеш Гизела ме унапрямела на значење слова жридла CSATORNA /čatorna/ = с. олуц.
- ЧАЧИ – с. магарац; 1. магарец, 2. гандр. за человека < м. CSACSI /čači/ = магарец, 1791. рок (Рамач, 1983: 228)
- ЧЕЙЗА – с. чезе; коч на два колеса < м. CSÉZA /če:za/, 1700. рок (Рамач, 1983: 228). Нешка ше тото слово у мадарским языку не хаснуе.
- ЧЕНГЕЛЬ – с. звонце; бречок < м. CSENGŐ /čengõ:/; виведзене: ченгельовац = бречац, дзвонїц (Рамач, 1983: 228)
- ЧЕРАЦ – с. трампити; всл. *čerac* < м. CSERÉL /čere:l/ (Рамач, 1983: 193)
- ЧЕРЕГИ – с. мафиши; коц. геровци < м. CSÖRGE /čörge/ = файта едзена, 1565. рок (Рамач, 1983: 228). Нешка ше тото слово у мадарским языку не хаснуе.
- ЧЕРЕП – с. цреп; всл. *čerep* < м. CSERÉP /čere:p/, 1508. рок (Рамач, 1983: 193)

- ЧЕРЯК – с. жбун, грм < м. CSERJE /čerje/ = жбун хтори джобаци, церньови, 1358. рок; виведзене: черячина = с. жбуње, грмлє (Рамач, 1983: 194)
- ЧИГА – с. чекрк, котур; всл. čiga; колеско с паньвашом за дзвиганє терхи на висину < м. CSIGA /čiga/ = 1. колеско с паньвашом за дзвиганє терхи на висину, 2. шлімак 1395. рок (Рамач, 1983: 194)
- ЧИЖМА – с. чизма; карп. чизма; всл. čizma < м. CSIZMA /čizma/, 1492. рок; виведзене: Чижмар [презвиско] (Рамач, 1983: 194)
- ЧИК – с. чик, чиков [риба] < м. CSÍK /či:k/, 1113. рок (Рамач, 1983: 194)
- ЧИКОШ – с. чикош, слц. čikóš; ист. человек хтори чувал минеш [чупор коньох] < м. CSIKÓS /čiko:š/ (Рамач, 1983: 194)
- ЧИПКА – с. чипка [дзиркаста и мрежаста ручна робота на платну як украс] < м. CSIPKE /čipke/; виведзене: чипкар, чипкасти (Рамач, 1983: 229)
- ЧИТ – с. пст!; викричнік, хаснує ше за учиткованє < м. CSIT /čit:/ (Рамач, 2002: 407)
- ЧИЧОВКА – с. чичока и чичовка [дробна цвикла] < м. CSICŚÓKA /čičo:ka/ (Рамач, 1983: 229)
- ЧОБОЛЬОВ – с. чобања; карп. чоболув = файта суда древени суд, подобни чутори < м. CSOBOLYÓ /čobojo:/ = файта чутори [пастире пили зоз ней], 1557. рок. Нешка ше у мадярским язiku звяює у народних писньох и приповедкох, архаизем (Рамач, 1983: 194). Нешка ше тото слово у мадярским язiku не хаснує.
- ЧОВС – с. польочувар; рус. чувар поля < м. CSŐSZ /čö:s/ (Латяк, 1997: 161)
- ЧОМОВ – с. завежљај; всл. čovov = звязка; мала звязка слама < м. CSOMÓ /čomo:/ = 1. звязка, 2. гузел, 1527. рок (Рамач, 1983: 194)
- ЧУКА – с. штука < м. CSUKA /čuka/, 1395. рок (Рамач, 1983: 194)
- ЧУПОР – с. чопор < м. CSOPORT /čoport/ = група [одноши ше на живи ества] 1564. рок (Рамач, 1983: 194)
- ЧУТКА – с. 1. клип, 2. шапурина; всл. čutka < м. CSUTKA /čutka/ = с. [кукурузни] клип, 1718. рок (Рамач, 1983: 194)
- ЧУГА – с. кабаница; горне облечиво подобне мантилу, з капулячу [обычно за дижджовну хвилю], до нашого язика могло присц преїг мадярского язика < м. CSUHA /čuha/ = 1. верхне облечиво (1494. рок), 2. мадярски селянски мантил (1763. рок) (Рамач, 1983: 229). Нешка ше тото слово у мадярским язiku не хаснує.
- ЧУСКАЛОБ – с. польопривредна справа коришћена код сађења кукуруза; польопривредна справа хаснована при садзеню кукрици [за ровнанє] < м. CSÚSZKÁL /ču:ska:l/ = шлізкац ше (Рамач, 1983: 229)
- ЧУТОРА – с. чутура < м. CSUTORA /čutora/, 1700. рок (Рамач, 1983: 229). Застарени вираз у мадярским язiku Нешка ше тото слово у мадярским язiku не хаснує.

Ш

- ШАБЛЯ – с. сабля; поль. *szabla*; слц. *šabl'a* < м. *SZABLYA* /sabja/, 1487. рок (Рамач, 1983: 195)
- ШАЙТ – с. 1. преса, 2. врста сира; ист. часц олеярні у хторей ше зоз зарна давел олей, преса < м. 1. *SAJTÓ* /šajto:/ = преса, 2. *SAJT* /šajt/ = файта сира (Рамач, 1983: 229)
- ШАЛ – с. шал; часц облечива цо ше округца коло шиї < м. *SÁL* /sa:l/ (Латяк, 1997: 162)
- ШАЛАНГИ – с. 1. кићанке, 2. дивљи рогач; всл. *šalengovi*; 1. ременьово украси на краварским батоху, 2. плоди христового багрена < м. *SALLANG* /šal:ang/ = ројта (Рамач, 1983: 229)
- ШАЛАТА – с. салата; карп. шалата < м. *SALÁTA* /šala:ta/, у 16.вику (Рамач, 1983: 195)
- ШАПКА – с. капа < м. *SAPKA* /šapka/, 1531. рок (Рамач, 1983: 195)
- ШАРГАНЬОВ – с. блатобран на бициклу < м. *SÁRHÁNYÓ* /ša:rha:njo:/ (Рамач, 2002: 427)
- ШАРГА – с. жуталь, кулаш; всл. *šarga*; конь жовтей фарби < м. *SÁRGA* /šarga/ = жовти, у 16. вику (Рамач, 1983: 195)
- ШАРКАНЬ – с. змај, аждаја; карп. шаркань < м. *SÁRKÁNY* /ša:rkanj/ (Рамач, 1983: 195)
- ШАТОР – с. шатор; укр. шатер; слц. *šiator* < м. *SÁTOR* /sa:tor/, у 14. вику (Рамач, 1983: 195)
- ШАФРАНЬ – с. бот. шафран; слц. *šafran*; файта рошліни < м. *SÁFRÁNY* /ša:fra:nj/, у 14. вику (Рамач, 1983: 195)
- ШАШ – с. шаш, шевар; карп. шаш; всл. *šáš*; файта барскей рошліни < м. *SÁS* /ša:š/, у 13. и 14. вику (Рамач, 1983: 195)
- ШАШКА – с. скакавац [коніки хтори летаю у барз вельких ројох и знічтожую рошліни на польох] < м. *SÁSKA* /ša:ška/, у 14. вику (Рамач, 1983: 195)
- ШВАБ – с. Немац; карп. Шваб; Немец < м. *SVÁB* /šva:b/ у 18. вику (Рамач, 1983: 195)
- ШВАБ – с. бубашваба; поль. *szwab*; чес. *šváb* < м. *SVÁBBOGÁR* /šva:b:oga:r/ (Рамач, 1983: 195)
- ШЕЙТАЦ – с. шетати се < м. *SÉTÁL* /še:ta:l/, нетипови преход é до ей у пожиченим слове (Кочиш, 1978: 126)
- ШЕРПЕНЯ – с. шерпа; всл. *šerpeň* < м. *SERPENYŐ* /šerpenjõ:/, у 14. вику (Рамач, 1983: 196)
- ШКАТУЛА – с. кутија; всл. *škátula* < м. *SKATULYA* /škatuja/, 1544. рок (Рамач, 1983: 196)
- ШОВГОР – с. шогор; карп. шовгор < м. *SÓGOR* /šo:gor/, у 16. вику (Рамач, 1983: 197)

- ШОГАНІЇДА – с. никада; арх. у писньох = нігда зложено зод мадярским < м. СОНА /šoħa/ = нігда, а значи нігда + нігда (Рамач, 1983: 197)
- ШОР – с. 1. ред, 2. улїца; укр. порядок < м. SOR /šor/ (Рамач, 1983: 197)
- ШОРОГЛІ – с. мн. шараге [на кочу]; слц. мн. šaragle < м. SAROGLYA /šarogja/ 1530. року (Рамач, 1983: 197). Застарени вираз; нешка ше тото слово у мадярским язичу не хаснуе.
- ШОРОГЛЯТАРТОВ – с. копча, подупирач за шараге; капча з хтору шороглі прикапчани гу драбинки коча < м. SAROGLYA /šarogja/ и TARTÓ /tarto:/ = подкладач, подперач (Рамач, 1983: 230)
- ШПАРГА – с. канап; всл. šparga < м. SPÁRGA /špa:rga/, 1544. рок (Рамач, 1983: 198)
- ШПИНАТ – с. спанаħ < м. SPENÓT /špeno:t/ (Zaicz, 2006: 747)
- ШПОРГЕТ – с. штедњак и шпорет; всл. šparhet, šporhert; нем. < м. SPARHELT /šparhelt/ = покрите место за огонь (Zaicz, 2006: 747)
- ШПОРОВАЦ – с. штедети < м. SPÓROL /špo:rol/; виведзене: шпоровни, с. штедљив < м. SPÓROLÓ /špo:rolo:/ (Рамач, 1983: 198)
- ШПУНДЖИЯ – с. сунђер < м. SPONGYA /šponjd'a/ у 16. вику (Рамач, 1983: 230). Ридко ше хаснуе у мадярским язичу.
- ШТАМПЕДЛА – с. чашица за ликер; погарик за ликер < м. STAMPEDLI /šampedli/ (до мадярского язича слово вошло зод немецкого язича), хасную го Руснаци зод Сиверней Бачкей и информаторе (Zaicz, 2006: 751)
- ШТАНГЛА – с. шипка, штангла < м. STANGLI /štangli/ = слани печива у фурми палїчки (до мадярского язича слово вошло зод немецкого язича) (Zaicz, 2006: 751)
- ШТАНИЦЛА – с. штаницла < м. STANICLI /štanicli/ = мешок зод паперу (Zaicz, 2006: 751)
- ШУГАЙ – с. арх. драги; арх. у писньох = мили, всл. šuhaj < м. SUHANC /šuhanc/ = с. деран (Рамач, 1983: 198)
- ШУЙТАШ – с. украсни гајтан [на шматах]; слц. šujtáš < м. SUJTÁS /šujta:š/ (Рамач, 1983: 230)
- ШУЛЬОК – с. балван; округле древо [за подкладане под терху]; нове значене коц. роля < м. SULYOK /šujok/ = с. маљ, 1355. рок (Рамач, 1983: 199). Застарени вираз; нешка ше тото слово у мадярским язичу не хаснуе.
- ШУЛЬ – с. смуђ [риба] < м. SÜLLŐ /šül:ö:/ (Рамач, 1983: 231)
- ШУТИ – с. шут, безрог; укр. шутий < м. SUTA /šuta/ = 1. змотани, 2. ліворуки, балогаш < м. BALKEZES /balkezeš/ (Рамач, 1983: 199)

Щ

- ЩЕМЕРИЦ ШЕ – с. очемерити се; всл. som še ščemerela; похориц ше, достац болї у жалудку од наглого едзєня < м. CSÖMÖR /čömör/ = файта жалудковой хороти, 1553. рок (Рамач, 1983: 199)

Ю

ЮГАС – с. чобан, овчар; всл. juhas < м. JUHÁSZ /juha:s/; виведзене: ЮГАШИЦ
– чувац овци, жиц як югас (Рамач, 1983: 199)

Я

ЯГЕР – с. ловац; всл. jager; арх. ловар лебо чувар леса < м. JÁGER /ja:ger/ = чувар
леса, ловар, 1697. рок (Рамач, 1983: 199)

ЯРАШ – с. ливада; деп, луки < м. JÁRÁS /ja:ra:š/ = район (Рамач, 1983: 199)

ЯРОК – с. канал, жарак, јендек; всл. jarek = менша чечуца вода < тур. jar = прикре
побрежж; значене „ярок” могло присц з мадярского ÁROK /a:rok/, 1055.
рок, хторе тиж походзи з турского языка (Рамач, 2010: 861)

5. ФОНОЛОГИЙНА АНАЛИЗА ПОЖИЧКОХ З МАДЯРСКОГО ЯЗИКА

5.1. Фонологийни системи руского и мадярского языка

Анализа фонологийней адаптации превжатиц словох мадярского походзена предпоставя компаративне спатране фонологийних системох руского и мадярского языка та прето перше и презентуеме регистри фонемох зоз обидвох языкох. При поровнованю фонологийних системох руского и мадярского языка помогла ми професорка мадярского языка Ивеш Гизела.

У руским присутна неусоглашеносц лингвистох коло числа фонемох т. е. же чи тото число виноши 30 або 32. До розиходзена у попатрунках пришло з нагоди /d'/ и /t'/ хтори руски лингвисти Гавриїл Костельник и Микола М. Кочиш, гоч свидоми їх малей фреквентносци, заш лем чишлели ведно зоз другима членами фонологийней системи руского языка. Александер Д. Дуличенко их, медзитим, занягуе и вируцуе зоз фонологийней системи як цудзи (мадярски) и непродуктивни фонеме хтори не одвитую рускому. Патраци зоз становиска синхронії, /d'/ и /t'/ наисце фонеме понеже безспорно жию у сучасним руским языку и, цо ище значейше, виполною основне вимагане за утврждоване фонеме як фонеме по хторим вона муши мац семантично-диференційну функцию. Наприклад: /lad'a/ и /nad'/ не исте цо и /lada/ и /nad/, як цо ані /pot'ka/ и /pe'ta/ не позиційни вариянти истого значеня од /potka/ и /peta/. Фонеме /d/ и /t/ з єдного боку, а фонеме /d'/ и /t'/ з другого, представляю дистинктивни єдинки по хторих можеме розликовац рижни морфеме. Проблемска ситуація цалком иста як и у случаю фонеме /ʒ/ у англійским языку хторей ше приписуе французке походзене. Спрам того тримаєме же у руским языку существуюто 32 фонеме. Медзи німа 27 консонанти :

/b/,/p/,/d/,/t/,/g/,/k/,/dz/,/c/,/dʒ/,/č/,/d'/,/t'/,/v/,/f/,/z/,/s/,/ž/,/š/,/h/,/x/,/lj/,/m/,/n/,
/nj/, /t/ и 5 вокали : /a/, /e/, /i/, /o/, /u/.

У малярским языке розликуеме 44 фонеме. Медзи хторима 26 домашнї консонанти /b/, /p/, /d/, /t/, /g/, /k/, /dz/, /c/, /dzs/, /cs/, /gy/, /ty/, /v/, /f/, /z/, /sz/, /zs/, /s/, /h/, /j/, /l/, /ly//m/, /n/, /ny/, /r/, 4 консонанти хтори ше зявюю и у других страних языкох /q/, /w/, /x/, /y/ и 14 вокали :/i/, /i:/, /ü/, /ü:/, /e/, /e:/, /ö/, /ö:/, /u/, /u:/, /o/, /o:/, /a/, /a:/.

5.2.1. Вокали рускей и малярскей гласовой системи

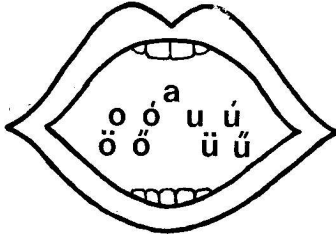
ЧАСЦ ЯЗЫКА	ПРЕДНЇ	ЦЕНТРА ЛНИ	ЗАДНЇ
	ШИРИНА ПРЕХОДА		
ЗУЖЕНИ	и		у
ШТРЕДНЇ		е	о
ШИРОКИ		а	

Таблічка 1: Руски вокали

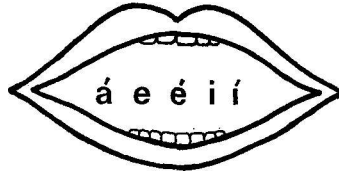
	-		Magasak				
	-	-	rövid –hosszú	rövid –hosszú	rövid –hosszú	rövid –hosszú	
Zárt	U	Ú	—	Ű	Ű	i	í
Félig zárt	o	ó	—	ö	ó	—	é
Nyilt	a		—	á	—	e	—
	<i>Ajakkerekítéssel</i>		<i>A. nélkül</i>	<i>Ajakkerekítéssel</i>		<i>A. nélkül</i>	

Таблічка 2: Малярски вокали

Положене гамбох при вигваряню вокалох:
(ajakműködés szerint)

Слика 1:
Округласте положене гамбох
(Ajakkerekítéses magánhangzók)

Слика 2:
Неокругласте положене гамбох
(Ajakréses magánhangzók)

5.2.2. Субституция малярских вокалох

При гунгаризмох у руским язикау, пришло до одредзених гласових пременкох у цеку їх адаптованя. Значнейши пременки случели ше при вокалох як при консонантох понеже ше малярска вокална система состої зоз 14 вокалох – а, а, е, ё, і, і, ө, ő, о, ó, ü, ű, и, í, и (András, 1975: 25-26), а руска лем зоз пейцох – а, е, и, о, у (Рамач, 2002: 14), прето у дальшей анализи перше будземе спатрац до яких гласових пременкох пришло при вокалох, а потим при консонантох. Будзем ше намагац же би сом точно указала зоз хторима рускими фонемами ше окончує замяньованє малярских фонемох у розпатраних гунгаризмох вигледовацкогo корпуса. Лингвиста проф. др Михайло Фейса при субституції англійских фонемох хасновал поняце Ейнара Гаугена на хторе ше и я будзем операц при субституції малярских фонемох. За означованє медзисобно замянлївих фонемох будзем хасновац поняце дияфон. Кед ше субституция одвива єднообразно, фонема за фонему, маме прости дияфонске одношенє. Кед же такогo поклопїованя нет, дияфонски однос зложени:

а) конвергентни – субституция ше одвива так же ше вещей малярски фонеме замянюю лем зоз єдну руску,

б) дивергентни – субституция ше одвива так же ше єдна малярска фонема замянює зоз вещей рускими

- мадь. /a = a/ > /a/ або /я/ напр. /avaš, akol, apa:ca, apo, piac/ > /avas, akol, aráca, aró, piac/, рус. аваш, аколь, апаца, апо, пияц

- мадь. /á = a:/ > /a/ напр. /a:ďa:š, a:rva:čka, a:renda/ > /ágyás, árvácska, árenda/, рус. адяш, арвачка, аренда

- мадь. /e/ > /e/ або /e/ напр. /ezer, ešenc, elefant/ > /езер, есенц, елѣфант/

- мадь. /é = e:/ > /e/ або /и/ напр. /be:reš, vite:z, karse:k, kva:rtej/ > /béres, vítéz, karszék, kvártely/, рус. биреш, витиз, карсцель, квартира
- мадь. /i/ > /и/ або /ї/ напр. /išpa:n, žino:r, taliga/ > /ispán, zsinór, btaliga/, рус. ишпан, жинор, талїга
- мадь. /í = i:/ > /и/ або /ї/ напр. /hi:reš, si:jd'a:рто:, ci:mer/ > /híres, szíjgyártó, címer/, рус. гиреш, сияртов, цимер
- мадь. /o/ > /о/ або /у/ напр. /dongo:, orgona, poha:r, toronj/ > /dongó, orgona, pohár, torony/, рус. донгов, оргона, погар, турня,
- мадь. /ó = o:/ > /о/, /ов/ або /ол/ дияфон /о/ ше явя на початку слова и у штрעדку слова напр. /lavo:r, mo:čing, piško:ta, o:voda, o:tvar/ > /lavór, mósing, piskóta, óvoda, ótvar/, рус. лавор, мочинг, пишкота, овода, отвар; дивергенти /ов/ ше явяю у штрעדку слова и на концу слова нпр. /dongo:, hordo:, go:ja, šo:gor/ > /dongó, hordó, gólya, sógor/, рус. донгов, гордов, говля, шовгор; дивергенти /ол/ ше явяю на концу слова нпр. /sabo:/ > /szabó/, рус. сабол
- мадь. /ö/ > /e/ або /о/ напр. /hörčög, tölče:r, görhe, vöröš, köteleš, > /hörcsög, tölcsér, görhe, vögös, köteles/, рус. герчок, геровци, тевчир, вереш, кетелеш,
- мадь. /ő = ö:/ > /e/, /ов/ дияфон /e/ ше явя у штрעדку слова и на концу слова напр. /čengö:, Emö:di, cipö:, bö:gö:š, sö:ke/ > /csengő, Emődi, cipő, bögös, szőke/, рус. ченгель, Емеди, ципела, бегеш, секе/; дивергент /ов/ ше явя на штрעדку и на концу слова напр. /bendö:, dü:lö:, temetö:, reselö:/ > /bendő, dúlő, temető, reszelő/, рус. бендов, дильов, теметов, ресельов
- мадь. /u/ > /у/ напр. /tulipa:n, huncut, uram, ud'an/ > /tulipán, huncut, uram, uguan/, рус. туліпан, гунцут, урам, удян
- мадь. /ú = u:/ > /у/ напр. /fu:ro:, su:njog, gu:na:t/ > /fúró, szúnyog, gúnár/, рус. фуров, суньога, гунар
- мадь. /ü = ü/ > /и/ або /ов/ дияфон /и/ ше явя на початку и на штрעדку слова напр. /plüş, ürge/ > /plüss, ürge/, рус. блиш, ирга; дивергент /ов/ ше явя на штрעדку слова напр. /kerül/ > /kerül/, рус. керовач
- мадь. /ű = ü:/ > /и/ або /у/ у векшини случайох ше явя як дияфон /и/ напр. /hegedü:š, mü:hej, dü:lö:, sü:č/ > /hegedűs, műhely, dúlő, szűcs/, рус. гегедиш, михель, дильов, сивч.

5.3.1. Консонанти у рускей и мадырскей гласовой системи

За класификацию консонантох у рускей гласовой системи сом хасновала подзелене по месце и способе твореня консонантох хтору хасновал и лингвиста проф. др Михайло Фейса у своей роботы *Английски елементи у руским язyku* (Фейса, 1990: 89).

МЕСТО СПОСОБ	БИЛАБИЯЛИ	ЛАБИО-ДЕНТАЛИ	АЛВЕОЛАРИ	ДЕНТАЛИ	АЛВЕО-ПАЛАТАЛИ	ПАЛАТАЛИ	ВЕЛАРИ	ГЛОТАЛ
ПЛОЗИВИ	б п		д т				г к	
АФРИКАТИ			дз ц		дж ч	дь ть		
ФРИКАТИВИ		в ф	з с		ж ш	й	х	г
НАЗАЛИ	м		н			нь		
ЛАТЕРАЛИ			л			ль		
КОНТИНУАНТ			р					

Табела 1: Руски консонанти

МЕСТО A képzés Helye	БИЛАБИЯЛИ <i>bilabiális</i>	ЛАБИО-ДЕНТАЛИ <i>labiodentális</i>	АЛВЕОЛАРИ <i>alveoláris</i>	ДЕНТАЛИ <i>dentális</i>	АЛВЕО-ПАЛАТАЛИ <i>postalveoláris</i>	ПАЛАТАЛИ <i>palatális</i>	ВЕЛАРИ <i>veláris</i>	ГЛОТАЛ <i>glottális</i>
ПЛОЗИВИ <i>okkluzíva vagy ploszíva</i>	b p		d t			tʃ	g	
АФРИКАТИ <i>affrikáta</i>			dz c		dʒs cs	gy	k	

Табела 2: Мађарски консонанти

5.3.2. Субституција мађарских консонантох

При гунгаризмох у језику бачванско-сримских Руснацох фонетични прменки консонантох не таки числени и не од такогo су значења як цo то фонетични прменки вокалох. Причина тогo то мала розлика медзи консонантскимa системaми у руским и мађарским језику. Тоти два консонантски системи розликују ше лем у двох консонантох – то палаталне /ʎ/ =/ль/ и веларне /h/ =/г/, хторих нет у мађарскеј консонантнеј системи. Мађарска консонантска система состој ше зоз 26 (Фирис, 2008: 216), покля руска – зоз 27 єдинкох (Рамач, 2002: 21).

- мадь. /b/ > /б/ або /п/ напр. /baba, ba:ra:nj, bokre:ta, kolba:s/ > /baba, bárány, bokréta, kolbász/, рус. бабка, баран, покрейтка, колбаса

- мадь. /c/ > /ц/ або /с/ напр. /ce:ma, ce:dula, cimborá, tarack/ > /cérna, cédula, cimborá, tarack/, рус. цверна, цидула, цимбора, тараска

- мадь. /cs/ > /ч/ напр. /čara:š, čizma, čutka, varkoč/ > /csapás, csizma, csutka, varkocs/, рус. чапаш, чижма, чутка, варгоч

- мадь. /d/ > /д/ напр. /dara:lo:, deska, dongo:, žanda:r, labda/ > /daraló, deszka, dongó, zsandár, labda/, рус. даралов, деска, донгов, жандар, лабда

- мадь. /dz/; у своїм вигледовацким корпусу сом не нашла ані єден приклад зоз консонантом дз

- мадь. /dzs/ > /дж/ напр. /bandžal/ > /bandzsal/, рус. бонджа

- мадь. /f/ > /ф/ напр. /fajta, farkaš, fogaš/ > /fajta, farkas, fogas/, рус. файта, фаркаш, фогаш. Консонант /ф/ не праславянски и славянски язики го маю у пожичкох. У нашей карпатскей лексике медзи пожичками зоз /ф/ ест и досц мадяризми: карфа, елефант, файта, фалат, фаркаш, ферталь, фогаш, форгов, фуоров и др. (Рамач 2002: 407)

- мадь. /g/ > /г/ або /к/ напр. /gazda, gestenje, go:ja, hörčög, ga:če:r/ > /gazda, gesztenye, gólya, hörcsög, gácsér/, рус. газда, гестиня, говля, герчок, качур

- мадь. /gy/ > /дь/ або /д/ напр. /d'ep, d'e:ke:nj, ma'd'ar, rond'/ > /gyep, gyékény, magyar, gongy/, рус. деп, дикинъ, Мадяр, рондя.

Понеже палатални консонанти /д'/ и /т'/ у нашим языку прешли до /дз/ и /ц/ (д'ет' и прешло до дзечи), нешка зоз /д'/ и /т'/ у руским языку найчастейше вигваряме пожички, а приближно третица з них мадяризми: андя, адяш, удян, Мадяр, дюг, паридя, деплови, деп, контя, фатюга, фитюла, потька и др. (Рамач, 2002: 407)

- мадь. /h/ > /г/ або /х/; кед дияфон /г/ шлїдуюци приклади /ha:rom, hörčög, hordo:, roha:r/ > /három, hörcsög, hordó, pohár/, рус. гаром, герчок, гордов, погар; а кед дияфон /х/ вец шлїдуюци приклади /harča, hason, hata:r, na:tha/ > /harcsa, haszon, határ, nátha/, рус. харча, хасен, хотар, натха

До 12. вику славянски язики ище не мали гарлови консонант /г/ (мали лем задньоподнебни консонанти /г/ и /х/) та и мадярске гарлво /h/ у пожичкох замєноване з йому найблїзшим славянским консонантом /х/: мадярски слова (гир), *terhe* (терге), *határ* (хотар), *haszon* (гасон), *harcsa* (гарча), *hiba* (гиба), нашо давни предки, понеже ище не мали фонему /г/, вигваряли хир „вистка, новосц”, терха, хотар, хасен, харча, хиба. Прето наведзени пожички найвироятнейше походза зоз часу до 12. вику.

У 12. вику праславянски консонант /г/ у даедних славянских языкох (нешкайши словацки, чески, горньолужицки, украински, билоруски, руски) преходзел до гарлового /г/: праславянски слова *gora*, *noqa*, *glina*, *griva*, *gostь*, *gvozдь* и др. почали ше у тих языкох вигваряц зоз /г/. Таки у нашим языку гора, нога, гай, гліна, гнів, гной, глава, госц, грива, гвозд и др. Од того часу гарлово

/h/ у малярских пожичкох у славянских языкох не преходзи до /x/. Так слова hant (гант), hab (габ), (герчок) и др. Нашо предки уж вигваряли зоз /г/: ганта, габа, герчок итд.

Консонант /г/ преходзел до /г/ и у малярских пожичкох хтори Славяне прияли у чаше тей гласовой пременки. Так малярске слово beteg (хори), Славяне, та и нашо предки, вигваряли бетега „чежке едло”. У познейших малярских пожичкох, кед престал важиц закон о пременки г до гарлового г, малярске г Славяне уж вигваряли як /г/, наприклад слова gallér /gal:e:r/, gaz /gaz/, у давним чаше гласовно ше адаптовали по їх законох.

Наприклад:

-gólya /go:ja/ = и др. У нашим языку ше вигваряю галер, газ, герега, говля итд).

- мадь. /у, lʃ = j/ > /й/ або /ль/; за дияфон /й/ мам шлїдуюци приклади /rajzol, lajbi, ejnje, haʃo:š/ > /rajzol, lajbi, ejnye, haʃós/, рус. райзовац, лайбик, ейне, гайовш; док за дияфон /ль/ сом зазначела шлїдуюци приклади: /pujka, kašte:j, go:ja, guja:š/ > /pulyka, kastély, gólya, gulyás/, рус. пулька, каштель, говля, гуляш.

У руским языку у гунгаризмох вше приходзи до пременки lу < l (ль). У малярским языку ше консонант lу страцел у XVII столїтю (Фирис, 2008: 216), односно страцел свою палаталну артикуляцию и так зоз палаталного l настало фрикативне j (l > j), цо значи же гунгаризми, хтори у себе маю тот консонант, одражую старши фонетични стан у консонантней системи малярского языка.

Розлика ше зявюе при /j/ и /у/; то два букви, але их хаснуеме як еден глас, вше их вигваряме як /j/. Пишу ше традицийно, без правилох; потребне научиц, односно, увежбац же кеди пишеме /j/, а кеди /у/. Медзитим, тото цо би нам помогло у писаню и хаснованю тих буквох то факт же кед ше з нїм стретаме на початку слова вше их пишеме як /j/. Наприклад: János /Ja:noš/, jut /jut/, jár /ja:r/, játék /ja:te:k/, jó /jo:/, єдини винїмок то: lyuk /juk/, lyukas /jukas/.

- мадь. /к/ > /к/ або /г/ напр. /kalap, kandu:r, kapu, deska, krajca:r, paprika:š/ > /kalap, kandúr, kapu, deszka, krajcár, paprikás/, рус. калап, кандур, капуре, деска, грайцар, папригаш

- мадь. /л/ > /л/ напр. /labda, lavo:r, la:nc, mes:ela:to:/ > /labda, lavór, lánc, messzelátó/, рус. лабда, лавор, ланец, меселатов

- мадь. /м/ > /м/ напр. /mag, mešter, mutato:, temető:/ > /mag, mester, mutató, temető/, рус. магочка, майстор, мунтатов, теметов

- мадь. /н/ > /н/ напр. /na:d, nena, nemeš, orgona/ > /nád, nena, nemes, orgona/, рус. над, нина, немеш, оргона

- мадь. /ну/ > /нь/ напр. /njalka, njaklo:, tarhonja, patka:nj/ > /nyalka, nyakló, tarhonya, patkány/, рус. няклов, нялкош, таргоня, паткань

- мадь. /р/ > /п/ або /к/ або /б/ напр. /plajba:s, pl:űš:, pajta:š, palačinta, talp, pedig, pipač/ > /plajbász, plüss, pajtás, palacsinta, talp, pedig, pipacs/, рус. клайбас, блиш, пайташ, палачинка, талпа, педиг, пипине

- мадь. /r/ > p/ напр. /re:teš, rajzol, ringlo:, ro:ka, torna:c, čere:p/ > /rétes, rajzol, ringló, róka, tornác, cserép/, рус. рейтеш, райзовац, ринглов, ровка, тернац, череп

- мадь. /s/ > /ш/ напр. /šajt, šala:ta, šapka, ša:rka:nj, puška/ > /sajt, saláta, sapka, sárkány, puska/, рус. шайт, шалата, шапка, шаркань, пушка

- мадь. /sz/ > /с/ або /ш/ або /ц/ напр. /sersam, su:njog, sabja, sigonj, síva:rva:nj/ > /szerszám, szűnyog, szablya, szigony, szivárvány/, рус. серсам, суньога, шабля, цигонь, циварвань

- мадь. /t/ > /т/ напр. /ta:nje:r, ta:ška, tepši, tulipa:n, špeno:t/ > /tányér, táska, tepsi, tulipán, spenót/, рус. танер, ташка, тепша, туліпан, шпинат

- мадь. /ty/ > /ть/ або /ц/ напр. /beča:r, bučkoš, konc, kučuš, počka, fícula/ > /betyár, butykos, konty, kutyus, potyka, fityula/, рус. бетяр, бутькош, контя, куцов, потька, фитюла

- мадь. /v/ > /в/ напр. /va:roš, va:ša:r, vekni, dudva/ > /város, vásár, vekni, dudva/, рус. варош, вашар, векна, дудва

- мадь. /z/ > /з/ напр. /zokni, za:por, vite:z, kezeš/ > /zokni, zápor, vítéz, kezes/, рус. зокни, запор, витиз, кезеш

- мадь. /zs/ > /ж/ напр. /žanda:r, žemle, žino:r, ma:ža/ > /zsandár, zsemle, zsinór, mázsa/, рус. жандар, землік, жинор.

5.4. Одношене инвентара буквох и фонемох у мадярским языку

У руским языку существуют 32 фонемы. Медзи нима 27 консонанти:

/b/, /p/, /d/, /t/, /g/, /k/, /dz/, /c/, /dž/, /č/, /đ/, /tʃ/, /v/, /f/, /z/, /s/, /ž/, /š/, /h/, /x/, /l/, /ʎ/, /m/, /n/, /nʎ/, /j/, /r/

и 5 вокали : /a/, /e/, /i/, /o/, /u/.

У мадярским языку розликуеме 44 букви, але 43 фонемы. Розлика ше зявюе при /j/, /lj/ и /ly/, то два букви, але их хаснуеме, як еден глас, вше их вигваряме як /j/. Пишу ше традицийно, без правилох, потребно научиц, односно, увежбац же кеди пишеме /j/, а кеди /ly/. Медзитим, тото цо би нам помогло у писаню и хаснованю тих буквох то факт же кед ше з ним стретаме на початку слова вше их пишеме як /j/. Наприклад: János /Ja:noš/, jut /jut/, jár /ja:r/, játék /ja:te:k/, jó /jo:/, едини винимок то: Iyuk /juk/, Iyukas /jukas/. Прето же ше у мадярским языку консонант Iy страцел у XVII століттю (Фирис, 2008: 216), односно страцел свою палаталну артикуляцию и так зоз палаталного I настало фрикативне j (I > j), цо значи же гунгаризми, хтори у себе маю тот консонант, одражую старши фонетични стан у консонантней системи мадярского языка.

Значи, у мадярским языку маме 26 консонанти, односно 25 фонемы:

/b/, /p/, /d/, /t/, /g/, /k/, /dz/, /c/, /dzs/, /cs/, /gy/, /ty/, /v/, /f/, /z/, /s/, /sz/, /zs/, /s/, /h/, /j/, /l/, /ly/, /m/, /n/, /ny/, /r/, 4 консонанти хтори ше зявюю и у других страних языкох /q/, /w/, /x/, /y/, як

и 14 вокали: /i/, /i:/, /ü/, /ü:/, /ε/, /ε:/, /ö/, /ö:/, /u/, /u:/, /o/, /o:/, /a/, /a:/

Уж на перши попатрунок на тоти два фонологийни регистри ясно мож видзиц же мадярски язык богатши як и же найвекши подобносци при консонатох (26 еквиваленти), а найвекши розлики при вокалох.

Мадярски язык ма 14 вокали, од того 9 вокали хтори не маю паралелу у руским и то /á/, /é/, /ó/, /ö/, /ú/, /ü/, /ï/, /í/.

6. MORFOLOGIЙНА АДАПТАЦИЯ МАДЯРСКОГО ЕЛЕМЕНТА

Циль анализи на морфологийним уровню то указац ступень мадярского элемента при дзепедних файтох слова.

Од шицких файтох словох меновніки найчисленши и творя коло три штварцини нашого вигледовацкогo корпуса, док у гевтей едней штварцини ше будземе стретаге зоз дієсловами, прикметніками, викричніками и числовніками.

У анализи на морфологийним уровню гунгаризми дзеліме на:

1. директни реплики;
2. виведзени слова;
3. зложени слова.

До директних репликох буду учишлени гевти мадяризми хтори настали на бешедним подручу мадярского языка и чийо форми идентични зоз мадярскимa (мадяризми без суфиксох и мадяризми чия ше концова група гласоx поклопела по форми з нашим языком); под виведзенима словами будземе подроумйовац шицки слова хтори достали даяки руски (одомашнени або домашні) деривацийни элемент зоз хторим ше сцера идентичносц зоз жридлову форму (мадяризми з мадярскимa и рускимa суфиксами), док зме при зложених словох обробели гевти цо им обидва компоненти независни (Фейса, 1990: 105).

6.1. Меновніки

Од шицких файтох словох меновніки найчисленши и творя коло три штварцини нашого вигледовацкогo корпуса.

6.1.1. Меновніки-гунгаризми без суфиксох

При меновнікох наиходзиме и найвекше число гунгаризмох без суфиксох и таких гунгаризмох чия ше концова група гласоx поклопела по форми з нашим языком. Тото число, медзитим, у непоштредней зависносци од класификованя меновнікох-гунгаризмох на невиведзени, виведзени и зложени (Рамач, 2002: 54).

Знаме же невиведзени меновніки маю лем кореньову морфему, а припадково законченя доставаю на корень. То наприклад: ШОР – 1. с. ред, укр. порядок, 2. уліца < м. SOR /šor/; ЧАТ – с. шнала < м. CSAT /čat/ = капча

(Рамач, 1983: 193-197). Ми гу невиведзеним меновніком у руским языку рахуеме и меновніки-гунгаризми, при хторих, гоч су у языку-жридли виведзени, не розликуеме морфеме (не знаме же хтора часц пожички представя корень, а хтора афикс). То наприклад: БИШАЛМА < м. BIRSALMA /biršalma/ (Zaics, 2006: 70).

Мадярски лингвисти знаю же тото слово виведзене з двох часцох. Перша часц *бириш* значи „плиш”, а друга часц *алма* значи „яблуко”. Ми, медзитим, у слову *бишалма* видзиме лем одну морфему: *бишалм* – (хтора за нас кореньова) и тото слово у нашим языку тримама за невиведзене (Рамач, 2002: 54). Таки и велі други пожички – гунгаризми хтори зме учишлели до директних репликох: АПО – заст. оец, тато [при обрацаню дзцох гу оцови] < м. = оец /аро/ под уплвѡм сербского языка нешка ше розширело тато (Рамач, 1983: 94).

АРВАЧКА < м. ÁRVÁCSKA /a:rva:čka/; АРЕНДА < м. ÁRENDA /a:renda/ (Рамач, 1983: 203), БАЛОГА < м. BALOG (Рамач, 1983: 95); БОТОШИ < м. BOTOS /botoš/; БОЧКОРИ < м. BOCSKOR /bočkor/ (Рамач, 1983: 98); БУДІ – с. гаѣ < м. BUGYI /bud'i/ (Zaics, 2006: 89), БУКСА < м. BUKSZA /buksa/ (Zaics, 2006: 90), БУНДА < м. BUNDA /bunda/; ВАДАС < м. VADÁSZ /vada:s/; ВАЗА, ВАЖНА < м. VÁZA /va:za/; ГУНЦУТ < м. HUNCUT /huncut/; ГУРКА < м. HURKA /hurka/; ГАЛЕР < м. GALLÉR /gal:e:r/; ДЕСКА < м. DESZKA /deska/; ДСП луки < м. ГУЕР /d'ep/ (Рамач, 1983: 99-118); ЕСЕНЦ < м. ESENC /ešenc/; ЄЛЕФАНТ < м. ELEFANT /elefa:nt/; ЗОКНИ < м. ZOKNI /zokni/ (Рамач, 2010: 295); КОРМАНЬ < м. KORMÁNY /korma:nj/; НАД < м. NÁD /na:d/; НАДРАГИ < м. NADRÁG /nadra:g/; НАТХА < м. NÁTHA /na:tha/; НЕМЕШ < м. NEMES /nemeš/; ОВОДА < м. ÓVODA /o:voda/ (Рамач, 1983: 147-153); ПИШКОТА < м. PISKÓTA /piško:ta/; ПЛЕХ < м. PLÉH /ple:/ (Zaics, 2006: 630-649); СОКАШ < м. SZOKÁS /soka:š/; СУНЬОГА < м. SZÚNYOG /su:njog/; ТАРГОНЯ – с. тарана < м. TARNONYA /tarhonja/; ТУЛИПАН < м. TULIPÁN /tulipa:n/; ФОГАШ < м. FOGAS /fogaš/; ЧЕРЕП < м. CSERÉP /čere:p/; ХИР < м. HÍR /hi:r/; ШАЛАТА < м. SALÁTA /šala:ta/; ШАПКА < м. SAPKA /šapka/; ШАРГА – конь жовтей фарби; всл. šarga < м. SÁRGA /ša:rga/; ШАРКАНЬ < м. SÁRKÁNY; ЮГАС < м. JUHÁSZ /juha:s/; ЯРАШ < м. JÁRÁS /ja:ra:š/ (Рамач, 1983: 177-199).

6.1.2. Меновніки-гунгаризми зоз руским суфиксом

Дасѣдни гунгаризми у процесу адаптації достали у нашим языку форму з нашим суфиксом. Наприклад, суфикс -ов, достали гунгаризми хтори ше закончую на длугоке /o/ < м. /ó/, або у слову маю длугоке /o/ < м. /ó/: БАГОВ < м. BAGÓ /bago:/; БЕНДОВ < м. BENDŐ /bendö:/; БИРОВ < м. BÍRÓ /bi:ro:/; ГИНТОВ < м. HINTÓ /hinto:/; ГОРДОВ < м. HORDÓ /hordo:/; ДАРАЛОВ < м. DARÁLÓ /dara:lo:/; ДОНГОВ < м. DONGÓ /dongo:/; КАЧОВ < м. KANCSÓ /kančo:/; КОРШОВ < м. KORSÓ /koršo:/; МЕСЕЛАТОВ < м. MESSZELÁTÓ /mes:ela:to:/; РИНГЛОВ < м. RINGLÓ /ringlo:/ (Zaics, 2006:699); РЕСЕЛЪОВ

< м. RESZELŐ /reselö:/ САКАЙТОВ < м. SZAKAJTÓ /sakajto:/; ТЕМЕТОВ < м. TEMETŐ /temetö:/; ФУРОВ < м. FÚRÓ /fu:ro:/; ЦИПОВ < м. CIPÓ /cipó:/; ЧОБОЛЬОВ < м. CSOBOLYÓ /čobojo:/; ГАЙОВШ < м. HAJÓS /hajo:š/ (Рамач, 2010: 144); НОВТА < м. NÓTA /no:ta:/; РОВКА < м. RÓKA /ro:ka:/; ФИЙОВКА < м. FIÓK /fió:k/; ШОВГОР < м. SÓGOR /šo:gor/ (Рамач, 1983: 114-229).

6.1.3. Меновнїки-гунгаризми зоз мадярским и руским суфיקсами

Суфикс *-ui* (*-aul/-ou/-eul/-uu/уи*) < м. *s* (*-os/-es/-ös/-üs/-is/-us*) досц фреквентни при Руснацох. З нїм ше у руским языку найчастейше виводза експресивно офарбени слова наприклад: НЯЛКОШ < м. NYALKA /njalka/ (Рамач, 1983: 149), ДОГАНЬОШ < м. DOHÁNYOS /doha:njoš/ (Рамач, 1983: 119), ягод и: СМАРКОШ, ЗБИТКОШ, ФРАНТОШ, КРАДОШ. Таки слова закончуют ше на -аш, -яш, -ош. Медзитим, тот суфикс уж непродуктивни у твореню словох у языку бачванско-сримских Руснацох (Рамач, 2002: 57).

Мадярски суфикс *s* (*-os/-es/-ös/-üs/-is/-us*), иншак, мож найсц у вецей языкох зоз цалей території дакедишней мадярской держави и у ей окруженю. Велька розширеносц того суфиксу шведочи о моцним уплїву мадярского языка на тоти языки чийо ношители жили у дакедишнім мадярским кральовстве и у його сушесдних жемох. Так тот суфикс окрем у руских, жие и у словацких, сербских, горватских диялектох, та и у їх литературних языкох (Фирис, 2008: 221).

Зоз мадярским суфיקсом -ош виводза ше и даедни руски слова. То, наприклад: крадош, смаркош, збиткош, млодош, чвиркош и др.

Суфикс -ш у руским языку ма функцию номинализациї, односно тот суфикс означуе даяку прикмету або занїмане, або особу окончателя одредзеного занїманя. То, наприклад: ГАЙОВШ < м. HAJÓS /hajo:š/ (Рамач, 2010:144); ГУЛЯШ < м. GULYÁS /guja:š/ (Рамач, 1983: 118); КОНДАШ < м. KONDÁS /konda:š/ (Рамач, 1983: 136); КОРМАНЬОШ < м. KORMÁNYOS /korma:njoš/; КОРТЕШ < м. KORTES /korteš/ (Рамач, 2010: 339); КОСТОШ < м. KOSZTOS /kostoš/ (Рамач, 1983: 211), КОЧИШ < м. KOCSIS /kočiš/; ЛАКАТОШ < м. LAKATOS /lakatoš/ (Рамач, 1983: 140); МЕЦАРОШ < м. MÉSZÁROS /me:sa.roš/; (Рамач, 2010: 534); МУНКАШ < м. MUNKÁS /munka:š/ (Рамач, 2010: 402); ПУШКАШ < м. PUSKÁS /puška:š/; УДВАРОШ < м. UDVAROS /udvaroš/; БИРЕШ < м. BÉRES (Рамач, 1983: 169).

Мадярски суфикс *s* (*-os/-es/-ös/-üs/-is/-us*) ше находзи и у АДЯШ < м. ÁGYÁS /a:ďa:š/ (Рамач, 1983: 94); ГУЛАШ < м. GULYÁS /guja:š/; КЕЗЕШ < м. KEZES /kezeš/ (Рамач, 1983: 133); ДЬОМРОШ < м. GYOMOR /ďomor/ (Рамач, 2010: 220); КУЦУШ < м. KUTYUS /kućuš/ (Рамач, 1983: 212); ЛАМПАШ < м. LÁMPÁS /la:mpa:š/ (Рамач, 2010: 358), ЛАНГОШ < м. LÁNGOS /la:ngoš/ (Рамач, 2010: 358); ОЛДОМАШ < м. ПАДЛАШ < м. PADLÁS /padla:š/ (Рамач,

1983:155); ПАЙТАШ < м. PAJTÁS /pajta:š/ (Рамач, 1983:155), ПАНЬВАШ < м. PÁNYVA /pa:njva/ (Рамач, 1983:155); ПАПРИГАШ < м. PAPRIKÁS /paprika:š/ (Рамач, 2010: 515); РОКАШ < м. RAKÁS /raka:š/; САЛАШ < м. SZÁLLÁS /sa:l:a:š/; СОКАШ < м. SZOKÁS /soka:š/ (Рамач, 1983: 177); ТЕРПЕШ < м. TÖRPEHARCSA /törpeharcsa/ (Рамач, 1983: 225); УЯШ < м. UJJAS /uj:aš/ (Рамач, 1983: 228); ФОГАШ < м. FOGAS /fogaš/ (Рамач, 1983: 189); ФОКОШ < м. FOKOS /fokoš/ (Рамач, 1983: 227); ЧАПАШ < м. CSAPÁS /čapa:š/ (Рамач, 1983: 193); ШАШ < м. SÁS /ša:š/ (Рамач, 1983: 195); ЯРАШ < м. JÁRÁS /ja:ra:š/ (Рамач, 1983: 199).

Суфикс -ár у мадярским языку суфикс за творене меновнікох (Фирис, 2008: 221). Суфикс -ар/яр продуктивни у языку бачванско-сримских Руснацох. Вон деноминални суфикс зоз хторим ше з одного меновніка, хтори менує даяки предмет, твори нови меновнік за меноване даякей особи, хтора продукує одредзени предмети, односно за меноване професії (Рамач, 2002: 56). То наприклад: БОГНАР < м. BOGNÁR /bogna:r/; БОДНАР < м. BODNÁR /bodna:r/ (Рамач, 1983: 98); БОЙТАР < м. BOJTÁR /bojta:r/ (Рамач, 1983: 98); ГУСАР < м. HUSZÁR /husa:r/ (Рамач, 1983: 116); ЖАНДАР < м. ZSANDÁR /žanda:r/ (Рамач, 1983: 122); КАЧМАР < м. KOCSMÁROS /kočma:roš/ (Zaicz, 2006: 417); МЕСАР < м. MÉSZÁROS /me:sa:roš/ (Рамач, 1983: 214).

Зоз меновнікох на -ар/яр ше з помоцу суфикса -ка виводза назви особох женского роду: месарка, боднарка (знача жену месара, боднара итд). Ридко знача и занімане: качмарка итд. Можу значиц и народну припадносц: Мадярка итд (Рамач, 2002: 58).

6.1.4. Меновніки-гунгаризми у руским языку як зложени слова

У мадярским языку еден з найчастейших способох твореня словох то складане, такволани *compositio*, при чим ше зоз складаньом або капчаньом двох або вецей словох, достава нова лексема, *compositium*, односно, едно нове зложене слово (Фирис, 2008: 225). У составе зложених словох ше находза два основи, односно творительни члени. Тоти конструкції завартей природи, а на основи положеня творительних словох у конструкції, розликуеме перши и други творительни члени. Зложени слова у мадярским языку ше дзеля по граматичних одношеньох медзи першим и другим членом, односно по тим чи медзи тима членами постої одредзена граматична вяза чи не. Кед же медзи німа иснує граматична вяза, вец ше роби о органски зложених словох, а кед тей вязи нет, вец то неоргански зложени слова. Органски зложени слова можу буц зависно-зложени, або независно-зложени (Фирис, 2008: 225). На таки ше исти способ творя зложени слова и у руским языку (Рамач, 2002: 63).

У нашим виглеваню поняце зложених словох зме зужели уж зоз самим приступом гу жридловим зложеним словом хтори зме учишлели до простих з

аргументом же їх зложеносц бешедніки руского языка не обачую. Винїмок зме зробели лем у гевтих случайох кед компоненти оригінального зложеного слова мож похасновац независно, як самостойне слово, у руским языку (Фейса, 1990: 109).

У корпусу зазначених гунгаризмох хтори ше находза у словніку, хтори состояна часц тей роботи, наиходзиме на скромне число независно-зложених словох хтори маю шлїдуюци характеристики: перше, меновніки ше хасную у прикметніцкей (атрибутскей) функції и друге, неперменлівосц першей компоненти зложеного слова характеристика хтора ше зявює и при пожичкох зоз других языкох. Наприклад при англицизмох: кантри-звук, сингл-плова, офсайд-замка (Фейса, 1990: 110). Неперменлівосц у прикметніцкей функції зложених словох маме при шлїдуюцих мадыризмох: ЖИВАНЬ-БАНДА < м. ZSIVÁNY / živa:nj/ (Рамач, 1983: 207); КОРМАНЬ-ДЕСКА < м. KORMÁNYDESZKA / korma:njdeska/ (Рамач, 1983: 211); НАЙЛОН-ПИЯЦ, ОРСАГ-ДРАГА < м. ORSZÁGÚT /orsa:gu:t/ (Рамач, 1983:153), РОНДЬОШ-ПИЯЦ < м. RONGYOS PIAС /ronďoš piac/ (Рамач, 2010: 533); САБАТ-ВАШАР < м. SZABAD A VÁSÁR /sabad a va:ša:r/ (Рамач, 1983: 223); САЛМА-КАЛАП < м. SZALMAKALAP /salmakalap/ (Рамач, 2010: 698).

Опатриме приклад деклинації зложеного слова - мадыризма при хторому перша компонента зложеного слова у прикметніцкей функції и неперменліва є:

Н. ОРСАГ-ДРАГА	ОРСАГ-ДРАГИ
І. ОРСАГ-ДРАГИ	ОРСАГ-ДРАГОХ
Д. ОРСАГ-ДРАГИ	ОРСАГ-ДРАГОМ
А. ОРСАГ-ДРАГУ	ОРСАГ-ДРАГИ
В. ОРСАГ-ДРАГО	ОРСАГ-ДРАГИ
И. ОРСАГ-ДРАГУ	ОРСАГ-ДРАГАМИ
Л. ОРСАГ-ДРАГИ	ОРСАГ-ДРАГОХ

При анализованю зложених словох на морфологийним уровню наишла сом на таки приклади зложених словох хтори сом не могла ришиц зоз Фейсовим подзеленьом. Ламала сом ше чи таки слова видзелїц до зложених словох, чи их учишлїц до директней реплики? Думања сом же су зоз мадыарского языка превжати як директна реплика, але тоти хтори розумя мадыарску бешеду можу заключиц же то зложени слова, составени зоз двох словох. У своїм вигледовацким корпусу мам зазначени шлїдуюци приклади таких словох: КИШБИРОВ, ПИПОСАР, ШОРОГЛЯТАРТОВ, БУЗАВИРАГ.

Зложени слова у дзепоедних случайох затримую видзелїви елементи, найчастейше то синтаксичне словозлучене хторе твори єден руски и єден мадыарски елемент. Наприклад: ШОГАНІГДА, ОРСАГДРАГА.

У ридших случайох находзиме и словозлученя у хторих попри мадярского елемента ше находзи и еден други пожичени зоз наприклад англійского языка: НАЙЛОНПИЯЦ.

6.2. Дієслова

Необходне надпомнуц же ані єдно з даяких пейдзешат дієсловах не директна реплика даедного мадярского дієслова. Шицки вони виведзени зоз суфיקсами хтори уж присутни у руским языку и руским инфинитивним законченьом -ц. Векшина гунгаризмох-дієсловах ма паралелно и меновнік у руским языку и часто неможліве утвердзиц чи до руского языку перше вошол меновнік чи дієслово (БЕШЕДА чи БЕШЕДОВАЦ, АТРЕСА чи АТРЕСОВАЦ, МУЛАТШАГ чи МУЛАТОВАЦ, ФУРОВ чи ФУРОВАЦ, ГАЗДА чи ГАЗДОВАЦ, ЧАВАРГОВ чи ЧАВАРГОВАЦ, ПАЙТАШ чи ПАЙТАШИЦ ШЕ, ЕСЕНЦ чи ЕСЕНЦОВАЦ), але предпоставяме же меновнік, заш лем, предходзел дієслову. На таке заключенє нас наводза шлідуюци факти:

а) шицки тоти дієслова паралелно маю и меновнік, але существує вельке число меновнікох хтори не маю пару у форми дієслова;

б) же би дієслово було адаптоване зоз споминанима морфологийними средствами руского языка, воно потребує предходно формовану основу хтора ше вше поклопює зоз номинативну форму меновніка (Фейса, 1990: 119).

Медзитим, до руского языку вошли и таки дієслова хтори не маю пару у форми меновніка, а, заш лем, су виведзени зоз суфיקсами хтори уж присутни у руским языку и руским инфинитивним законченьом -ц, т. є. вони у мадярским языку маю и форму меновніка, але ми у руским языку хаснуєме лем адаптоване дієслово, дієслово виведзене зоз суфיקсами хтори уж присутни у руским яяку и руским инфинитивним законченьом -ц. То наприклад: БИСТАТОВАЦ < м. BIZTAT /bistat/; ВАКОВАЦ < м. VAKOL /vakol/ (Рамач, 1983: 100); ДУЛОВАЦ < м. DŰL /du:l/ (Рамач, 1983: 121); ЕНГЕДОВАЦ < м. ENGED /enged/ (Рамач, 1983: 121); КЕРГЕТОВАЦ < м. KERGET /kerget/; КЕРОВАЦ < м. KERŰL /kerül/ (Рамач, 1983: 134); КОШТОВАЦ < м. KÓSTOL /ko:štol/ (Рамач, 2010: 342); ПАСОВАЦ < м. PASSZOL /pas:ol/ (Zaicz, 2006: 623).

Медзи мадяризмами маме и дієслова виведзени зоз прикетнікох. То наприклад: ГАМИШОВАЦ < м. HAMIS /hamiš/ (Рамач, 1983: 206); ГАЛАДЗИЦ < м. HALAD /halad/ (Рамач, 1983: 117).

Опательме же хтори суфיקси уключени до процесох адаптації и интеграції:

- а- витапшац, гагац, окефац, тентац, черац,
- ова- адязовац, атресовац, байлаговац, бановац, бешедовац, бироваци, ваковац, вандровац, верестовац, газдовац, дуловац, енгедовац, кероваци, коштовац, чаварговац, шпоровац, кутатовац, ловгозовац, ментовац, мулатовац, райзовац, селеловац, серзовац, фаластовац, хасновац, цифровац, -и- шемериц

ше, розбуйдошиц ше, розбаториц ше, насомариц, бирешиц, пайташиц ше, легвариц, затиньчиц ше, галадзиц, ганчиц и др.

-ну- рагнуц, фартгнуц.

Як видзимо, найчастейши суфікс -ова. Вон, з оглядом на свойо славянске походзене, з боку лекторох „предписани” за найисправнейши (Фейса, 1990: 120). Суфікс -ова при дієсловах окрем при гунгаризмох найчастейши и при англицизмах (Фейса, 1990: 120).

З нагоди кон’югації можеме повесц же нет одступаня од нормованих парадигматских типох подзелених на 14 класи хтори дал Микола М. Кочиш у своей *Граматики руского языка* (Рамач, 2002: 131-134). Дієслова зоз суфіксом -ова- ше меняю по 4. класи, дієслова зоз суфіксом -а- ше меняю по 1. класи, дієслова зоз суфіксом -и- ше меняю по 2. класи, док ше дієслова зоз суфіксом - ну- меняю по 1. класи.

6.3. Прикметніки

У корпусу зазначени коло триец описни прикметніки. Нет директней реплики мадарских прикметнікох. Шицки вони виведзени зоз домашніма суфіксами. Як и дієслова, и векшина прикметнікох-гунгаризмох у руским языку маю паралелно и меновнік (БАРШОНЬ – БАРШОНЬОВИ, КАЙСА – КАЙСОВИ, ОЛЄЙ – ОЛЄЙОВИ, ПЛЕХ – ПЛЕХОВИ), даєдни прикметніки паралелно маю дієслово (ЦИФРОВАЦ – ЦИФРОВАНИ, ЕНГЕДОВАЦ – ЕНГЕДУЮЦИ, НСЕНГЕДУЮЦИ, ШПОРОВАЦ – ШПОРОВНИ), док маме прикметніки хтори у руским языку не маю пару у форми меновніка, або других файтох слова, а заш лем су виведзени зоз домашніма суфіксами. Наприклад: КЕДВЕШНИ, ЛЮШТАВИ, ВАЛУШНИ, ГЕВЕРНИ.

При гунгаризмох-прикметнікох зме зазначели шлїдуюци деривацийни суфікси:

-ни- валушни, вегементни, вицифровани, геверни, зальомпани, залюштани, збетежени, кевельни, кедвешни, шпоровни, гадвабни, сламяни

-ов- + -и- драпови, олєйови, плехови, баршоньови, блишови, кайсови, лилови

-сти- таркасти, авашисти, олеясти, сейкасти.

-і суфікс у мадарским языку хтори служи за означоване припаданя дачому и за творене прикметнікох. Вон служи и за творене презвискох хтори указую на дачийо походзене. Ма єднаке значене як и нешкайши суфікс -é за означоване посесії (Фирис, 2008: 223). У руским языку тиж постой суфікс -и за творене прикметнікох, як и у других славянских языкох. Прикметніки хтори творени зоз тим суфіксом доставали кваліфікативне, посесивне и материяльне значене (Рамач, 2002: 73-78). Суфікс -и характеристични за форми хлопского роду у номинативу єднини. Наприклад: ДОГАНОВИ.

При прикметнікох-гунгаризмох хтори ше закончую на суфикс -сти, суфикс субективней оцени и виражуе особни упечаток бешедующей особи о даким / дачим, односно гвариме же тот суфикс експресивно офарбени (Рамач 2002: 79).

Ту ище и прикметнік ЕНГЕДУЮЩИ зоз суфиксом -юц, хтори виведзени зоз дієслова ЕНГЕДОВАЦ. У литературним руским язичу процес твореня прикметнікох на -уц/-юц, ац/яц и -ц барз активни (Рамач, 2002: 74).

У руским язичу части и форми з негацию -не, наприклад, гунгаризем НСЕНГЕДУЮЩИ.

Прикметніки-гунгаризми виведзени зоз домашніма суфиксами подлегуо деклинації без одступаньох. Компарацию маю прикметніки на -ни як цо то уж случай зоз шицкима описнима прикметніками.

Опатриме приклад деклинації прикметніка-мадяризма:

Н. ШПОРОВНИ ГАЗДА	ШПОРОВНИ ГАЗДОВЕ
Г. ШПОРОВНОГО ГАЗДУ	ШПОРОВНИХ ГАЗДОХ
Д. ШПОРОВНОМУ ГАЗДОВИ	ШПОРОВНИМ ГАЗДОМ
А. ШПОРОВНОГО ГАЗДУ	ШПОРОВНИХ ГАЗДОХ
В. ШПОРОВНИ ГАЗДО	ШПОРОВНИ ГАЗДОВЕ
И. ШПОРОВНИМ ГАЗДОМ	ШПОРОВНИМА ГАЗДОВАМИ
Л. ШПОРОВНОМУ ГАЗДОВИ	ШПОРОВНИХ ГАЗДОХ

6.4. Присловніки

Од других файтох слова у нашим словніку гунгаризмох, наиходзиме на присловніки: БИЗОВНО тото слово у руским язичу хаснуеме и у форми прикметніка БИЗОВНИ – сигурни, уверени < м. САБАТ – заст. шлебодно < м. SZABAD /sabad/, 1210. року (Рамач, 1983: 175).

6.5. Числовніки

Медзи мадярскими пожичками у вигледовацким корпусу словніка од числох зазначене лем число езер хторе хаснуеме и у форми меновніка: езерка.

6.6. Словка

У словніку спомедзи других гунгаризмох зазначени шлїдуюци словка: ГАТ – с. па, дакле < м. HÁT /ha:t/ (Рамач, 1983: 112); ПЕДИГ – правду повесц, у ствари, заш лем < м. PEDIG /pedig/ (Рамач, 1983: 156); УДЯН – с. мани се, мани то, остави се, иди с милим богом; ма хајде, јеси ли памеган?!, немој то да радиш < м. UGYAN /ud'an/ (Рамач, 2010: 775).

6.7. Викричніки

Викричніки-гунгаризми хтори ше у руским якику хасную, або ше хасновали шлїдуючи: ГОГА – (на конї) стой < м. НОНА /ho:ha/ (Рамач, 1983: 113); ГОЗАД – (на конї) < м. HOZZÁ /hoz:a:/ = гу ньому < м. HOZZÁD = гу тебе /hoz:ad/ (Рамач, 1983:114); ГОЙС – (на воли), с. Ѓи (Рамач, 1983: 206); НАЈ /haj/ (Рамач, 1983: 114); ГОНЕМ – 1. сцекай(ме), 2. беж(ме); с. 1. пожури(мо), 2. хајде(мо) < м. HANEM /hanem/ = процивни але так, не так, але так < м. NEM IGY, HANEM AMÚGY; ЧИТ – хаснуе ше за учитковане; с. пст! < м. CSITT /čit:/ (Рамач, 2002: 407); ЕЙНС – виражуе незадовољство, грожене < м. EJNYE /ejnje/ (Рамач, 1983:121); ФИЯМ – с. сине, момче < м. FIAM /fiam/ = мадь. FIAM хаснуе у неперменлївей форми при обрацаню и доволованю зоз значеньом „хлопе, хлапче, сину”; вибегне за нїм баба: „Гибай, фиям, назад, гибай ...” (Рамач, 2002: 407); ГАЛО – с. хало < м. HALLÓ /hal:o:/ (Рамач, 1983: 206).

7. СЕМАНТИЧНА АДАПТАЦИЈА МАДЯРСКОГО ЕЛЕМЕНТА

За гунгаризми тримаме и таки слова хтори вошли до нашого языка преїг мадярского зоз других языкох, односно хтори и у мадярским языку пожички. Таки наприклад слова: аламужна „милостиня”(у мадярским то немецка пожичка, а до немецкого пришла зоз греческого языка), ферталь (слово немецкого походзена, але зме го прияли преїг мадярского языка), вакация, школски розпуст (до мадярского языка пришло зоз латинского языка, латински язык бул урядови язык Мадярох, перши писани шлїди на мадярским языку пренаїдзени у 13. вику); чайка „скела”, чамец (до мадярского языка пришла зоз турского языка).

Дасдни слова до мадярского языка вошли зоз славянских языкох, а ми их ознова прияли з мадярского; таки слова тиж тримаме за гунгаризми: гиризда (славянске grozd), аколь (славянске аколь), чука (славянске щика), серенча „щесце” (сербске срећа), цирок (сербске сирак) и др.

Векшину гунгаризмох хаснуе у жецей вики, але маме дасдни хтори хаснуе з цалком вимененим значеньом. Напр. слово тирец у прешлосци значело „над”. Нешка место нього хаснуе мадяризмом над. Але слово тирец ше зачувало у нашей бешеди у ткацкей терминологїи (так ше волаю надово палїчки у барду); од кореня тирец виведзене слово тирс(ц)овка „палїчка з наду”. Слово палька у прешлосци значело „дикин”, а нашо палька зме предлужели хасновац зоз жузеним значеньом „квет дикиню” (Рамач, 2002: 405).

При розпатраню причинох пребераня и прилапйованя гунгаризмох походзиме зоз становиска же основна причина семантичней природи. Слова ше у першим шоре пребераю пре своје значене хторе або пополние даяку пражнију у лексики языка-примателя або означуе подполно нове поняце у ней (Фейса, 1990: 128).

Руснаци у сиверовосточней Угорскей (Мадярскей) през вецей вики жили у директним контакту з Мадярами. Мадярски язык бул и державни так же не случайно же праве на велі мадярски слова наиходзимо у руским языку. Найстарши гунгаризми у нашим языку походза зоз часу перших контактох Славянох зоз Мадярами, ище зоз Горніци.

Дасдни авторе указую вельке одуперане гу мадярским, дакус менше гу немецким пожичком, без огляду чи су з карпатскей системи чи су нови пожички. Г. Г. Надь ище 1939. року у статі „О чисценю нашого языка од цудзих словох” наводзи становиско заряшского автора др Милутина Губаша о цудзих словох. Нам главни руски язык зоз котрого мушимо на кельо год то можно вичисциц цудзи слова як: параст, хасон, хасновац, апо, бачи, кефетик, кефа, вендиговдал, хинта, винчовац, шапка, дильов, яраш, биреш, кочиш, сабол итд. („Заря” од 27.05.1934). Медзи наведзенима словами дієслово винчовац немецкого походзєня, шицки други слова мадяризми (Фейса, 2006: 213). Г. Костельник у списку цудзих словох за хтори трима же су непотребни у нашим языку наводзи седем гунгаризми (углавним з нашей карпатскей лексики: прекедвешни, на орек, нем сабат, галас, савазаш, ділиш и ровка), два германизми (цайгнес и фришко) и два сербизми (гербави и добиц). Найвекше число мадярских пожичкох у тим списку виroyтно одражує одуперане гу гунгаризмом хторе мож почувствовац при нашей медзивойнової інтелигенції (1921-1941) як природну реакцію на помоцнену мадярску политику Австро-Угорскей концом 19. и на початку 20. вику. Костельник аж дава першенство сербизмом над мадяризмами у нашим литературним языку.

Кед препатримо шицки гунгаризми и германизми у нашим языку, вец увидзимо же за мале число тих пожичених словох найдзени еквиваленти, при чим нашо народни еквиваленти лєм даскельо. Прецо не найдзени вецей народни еквиваленти? Прето же их наш язык ма барз мало. Векшину гунгаризмох и векшу часц германизмох принесли зме ище з приселеньом, та вони найчастейше и найстарши пожички у языку (з 15-16. вику, а даєдни старши и од 12. вику). Кед зме за даєдни з нїх и мали свойо еквиваленти, вони ше за тот длуги час страцели з нашого языка (напр. лєм у народних писньох зачувани нашо слова *село* и *мисто*, хтори давно поциснути од мадяризмох *валал* и *варош*. З другого боку, по приселєню зме найчастейше пожичовали гевти гунгаризми хтори означовали дяки нови понятия за хтори зме, значи, пред тим анї не мали свойо слова (напр. зокни, корчолї, овода, рагастов, циварвань и др.).

Та гоч зме и мали так мало свойо еквиваленти за гунгаризми и германизми же их мож було „на пальци почитац” ми их не вихасновали шицки у тим „чисценю” языка. Чом зме напр. нови гунгаризем *есени*, *есенцовац* не престали хасновац кед маме нашо карпатске слово *оцет*, *оцетовац*? (Фейса, 2006: 215).

Поставя ше ище єдно питанє, хтори би то шицко гунгаризми и германизми требало вируциц з нашого языка? Чи то гунгаризми валал, коч, андя, бачи, нина, шовгор, газда, герєга, гєстиня, бишалма, гиризда, бичак, гурка, талпа? Др Милутин

Губаш нашоровал петнац мадярски и єдну немецку пожичку. Але хтори слова би место нїх хасновал кед то шицки стари пожички у нашим языку без домашнїх еквивалентох?

Кед опатрїме немецки пожички у українским, польским и словацким литературним языку, увидзиме же ше велї з нїх у шицких трох языкох хасную и нешка, док ше гунгаризми хасную углавним у карпатских диялектох.

Даєдни гунгаризми (єлефант, тигриш, харча, бизовно итд.) ше меней хасную, заменени су зоз сербизмами (слон, тигар, сом, сигурно итд.), але вони заш лєм маю место у руским языку, окреме медзи Руснацами у сиверней Бачкей дзе нашо людзе и дзень нешка жию под уплївом мадярского языка, але з другого боку и Мадяре жию под уплївом руского языка. А як цо то М. М. Кочиш о мадяризмох и других пожичених слово писал: „ ... Процент тих словох не таки вельки же бизме мали буц застарани ...” (Фейса, 2006: 214).

Тото цо ше мушиме намагац, то же бизме добре познали народни руски язык, окреме його карпатску систему, же бизме вше знали розликовац и видзелїц у языку тото цо нашо и тото цо зме пожичели пре оправдану причину, же бизме пополнили даяку пражнїну у лексике языка, або же бизме означели подполно нове поняце.

У нашим руским языку маме понад 700 гунгаризми. Векшина з нїх одноша ше на поняца з каждодньового живота:

а) НАСЕЛЄНЯ – валал, варош, шор, теметов, турня, вармедя, пияц, парцела.

б) ТЕРЕН – мочар, сейки, лапош, деп, рит, орсаг-драга, дильов, готар, бразда, парлаг, пашков, яраш.

в) ДОМ, ЧАСЦИ ДОМУ – порта, капура, аколь, квартал, салаш, череп, деска, валька, гарадичи, карам-кармик, паланка, сек, алаши, тернац.

г) ПРЕДМЕТИ У ОБИСЦУ – коч, льовч, доронга, канчов, погар, танер, шерпеня, гордов, кошар, кошарка, рошта, лампаш, ашов, паньваш, ланц, валов, фуров, карсцель, бичак, балта, бузогвань, букса, вазна, гомбошка, дерекаль, дугов, каруца, кефа, клайбас, корбач, креденц, лавор, лада, лампа, лампаш, меселатов, паплан, путона, ресельов, сакайтов, сунькалов, тепша, фогаш, шерпеня, шкатула, шпарга, шпоргет, штампедла.

г) ОБЛЄЧИВО, ЧАСЦИ ОБЛЄЧИВА – ботоши, бочкори, будї, бунда, бурки (фалди на женскей блузни), галер, зокни, кабат, калап, кепень, кепеняк, лайбик, мента, мундур, надраги, пантюшка, папучи, пендель, пондьола, фитюла, ципела, чаков, чижми, триков, комбинет, гамови (трегери за панталони)

д) ПОЖИВА, ЄДЗЕНС, НАПОЙ – бендов, векна, гомбовци, горгель, гулаш, жемлїк, колбаса, лангош, лепинь, мочинг (месо на карку при швинї, або крави), папригаш, пита, пишкота, погач, профунт (вояцке єдзене), ратота, рейтеш, сарма, таргоня, паленка, циберей, череги.

д) РЕМЕСЛА, ЗАНїМАНЯ – апаца, биров, богнар, боднар, бойтар, вадас, галас, гуляш, ишпан, кертис, кишбиrow, кондаш, корманьош, кочиш, лакатош,

месар, ординанц, пиктор, пушкаш, сабол, сияртов, толмач, удварош, чикош, югас, ягер.

е) ТЕКСТИЛ – блиш, баршонь, гарас, гатлас, друса, мохер, фатьол.

ж) НАЗВИ ОСОБОХ – апо, андя, бештия, битанга, биреш, бачи, гунцут, гавалір, газда, жандар, катона, качмар, качмарка, кезеш, легинь, мункаш, мелах, ловгош, мештер, немеш, нина, нялкош, пайташ, параст, ронтов, тато, толвай, филько, фиям, урам, цимбора, чаваргов, шовгор.

з) РОШЛІНИ – арвачка, босорчата, бузавинок, дикинь, доган, ештике, как, капуста, герега, гереговка, гестиня, кайса, бишалма, карфиол, керелаб, кичкиридж, коньска шовшка, кромпля, кукурица, кускуруша, мандуля, луцерна, мугар, мушкатла, над, оргона, паприга, парадича, пастернак, пасуля, пипинс, помаранче, ринглов, рискаша, тараска, тополя, фольовка, цирок, чичовка, шафрань, шаш, шпинат.

и) ЖИВОТИНІ – блиха, бирка, баран, баранче, герчок, говля, гунар, донгов, слепант, ирга, каба, кандур, карас, качка, качур, куцуш, мачка, павур, папагай, паткань, пейка (конь), потька, пулька, ригов, ровка, сомар, суньога, терпеш, токльов (младе баранче), харча, фаркаш, цинка, цица, чачи, чик, шаркань, шашка, шуль.

й) МУЗИКА – банда, бегеш, бруга бас, новта, новтош, оргони, тромбита, тромбеташ, тромбитовац, чардаш.

8. АДАПТАЦІЯ НА ОНОМАСТИЧНИМ УРОВНЮ

Кед слово о гунгаризмох у русинистичних ономастичних вигледованьох вони релативно позно постали предмет наукових вигледованьох. Зоз вигледованьом руских презвискох занімали ше Чучка, Удвари, Микола М. Кочиш, Гайналка Фирис, Юлиан Рамач. У своєї анализи и зазберованю руских презвискох мадярского походзеня операм ше на роботу *Презвиска мадярского походзеня при бачванско-сримских Руснацох* од др Гайналки Фирисовой, хасновала сом и *Историю Русинох* Федора Лабоша, *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швецех* Мирона Жироша, як и презвиска зоз кніжки *Руснаци у Новим Ораховех* котру видало Дружество за руски язык, литературу и культуру. Обединююци список наведзени у тей роботі одкрива 138 презвиска мадярского походзеня при Руснацох. У словніку порядно визначоване и походжене каждого презвиска и жридливе вигваряне за кажди мадярски елемент.

Попри спатраня презвискох мадярского походзеня, хторим пошведциме увагу у окременим подпоглавю, спатриме и уплів мадярского языка у назвох дзепоедних населеньох, у топонимох. На исти способ обробени и 21 топоним, хтори подзелени до двох групох. Єдни з ніх Руснаци хасную заеднічки зоз другима народами (напр. Торньош, Чантавир и други). Другу групу творя топоними хтори

Руснаци хасную по угляду на хаснованє яке и при бешеднікох мадярского народу (напр. Сентомаш, Хедеш, Зента и други).

8.1. Презвиска мадярского походзєня

Предки бачванско-сримских Руснацох жили у мадярским язичним окруженю ище од часу кед Мадяре приселели до Штредней Европи. По селїдбу Руснацох до Бачкей, штредком XVIII вику, вони жили у абауйским, боршодским, саболчским и южно-земплинским комитату. По преселєню до Бачкей, Руснаци тиж жили у мадярским язичним окруженю. Мадярски язык им бул урядови аж по першу децению у XX вику, а потамаль при Руснацох пановал руско-мадярски билингвизм (а потим го заменел руско-сербскогорватски билингвизм). Прето през длуги заеднічки живот Руснацох и Мадярох именовали и длуги руско-мадярски, односно мадярско-руски язични контакти (Фирис, 2006: 210).

Перши гунгаризми у руским язiku зявели ше ище под час перших славянско-мадярских язичних контактах, а векшина з нїх походзи зоз початку старомадярского язичного периоду цо значи зоз часу скорей XVII вику. Вироятно же зоз того периоду, при Руснацох, походза и перши презвиска мадярского походзєня, хтори настали пре уплїв мадярского языка на руски цо шведочи о їх заеднічким живоче и руско-мадярским билингвизму при Руснацох. Презвиска мадярского походзєня при бачванско-сримских Руснацох настали ище на Горніци, скорей їх селїдби до Бачкей. То значи же презвиска мадярского походзєня уходза до старшого, карпатского лексичного пасма, односно до групи старших гунгаризмох у язiku бачванско-сримских Руснацох (Рамач, 2002: 400-408).

Формованє презвискох у Мадярскей почало ище у другой половки XIII, а законченє є концом XVI вику кед, по „шведочєню” комитатских лайштромох записованє презвискох уж було обовязне. Наставанє и ширєнє хаснованя презвискох спричинєл правє розвой бирократїї, односно пописованє жительох т. є. порційних давательох. Обовязнє хаснованє презвискох у Мадярскей уведол цар Йозеф II концом XVIII вику, точнєйше, вон 1780. року принєсол декрет о обовязним и стабилним хаснованю презвискох. Року 1814. цар Франц I принєсол декрет спрам хторого ше, без урядового державного дошлєбодзєня, забраное мєняц презвиска. Зоз тих фактох мож вивєсц заключєнє же векша часц презвискох Руснацох була формована ище на Горніци и же ище скорей селїдби Руснацох до Бачкей стабилїзована їх форма и хаснованє и постали нашлїдни.

Спрам попису житєльства, хторе окончєнє 1789. и 1790. року на Галичини и спрам попису житєльства зоз маєтком у Руским Керестуре 1788. и у Коцуре 1790. року (Лабош, 1979: 70-133) мож видзиц же Лємки з Галичини и Руснаци у Бачкей у другой половки XVIII вику мали єднаки або подобни презвиска мадярского походзєня. Зоз того, тиж так, мож заключиц же бачванско-сримски Руснаци, хтори ноша презвиска мадярского походзєня, тоти презвиска мали ище на Горніци.

Тото, тиж так, указує и же презвіска мадярського походження у языку бачванско-сримских Руснацох уходза до старшого карпатского лексичного пасма, односно же тоти презвіска старши гунгаризми у руским языку, а не нови (зоз новшого лексичного пасма руского языка) (Рамач, 2002: 400-408), хтори настали у периодзе по преселеню Руснацох до Бачкей. То видно при шлідуючих презвіскох: Барна, Баран, Семан, Сакач, Чизмар, хтори маю еднаку форму и при галицких Лемкох и при бачванских Руснацох, як и при презвіскох: Вершка, Каша, Макей, Сич, Фейда при Лемкох и презвіскох: Вереш/Вереши, Макай/Макаї, Сивч, Фейди при бачванско-сримских Руснацох (Фирис, 2006: 210- 211).

Час наставаня презвіскох и ширеня їх хаснованя од XIII вику по конц XVI, односно XVIII вик, кед їх хаснованє стабилизованє, бул длуги период твореня и розвиваня презвіскових формох. През тот час презвіска мадярського походження, т. є. їх форми, у руским языку дожили одредзени пременки, односно адаптації, як цо ше то случело и при других гунгаризмох. То, насампредз, були фонетични и морфологийни пременки хтори спричинели и наставанє даєдних морфологийних вариантох презвіскох.

Медзи найфреквентнейшима презвісками мадярського походження находза ше шлідуюци презвіска (Фирис, 2006: 210-228):

АПРО – дробни < м. APRÓ /apro:/

АДАМЧО – мадярске хлопске назвіско < м. ADAMCSÓ /adamčo:/

АРВА – широта < м. ÁRVA /a:rva/

АРВАЛЬЧИК – арва + протетичне ль+ чик < м. ÁRVAI /a:rvai/

АРВАЇ – житель комитату Арва < м. ÁRVAI /a:rvai/

БАГОЛЬ – сова < м. BAGOLY /bagoj/

БАЛОГ – балогаш, лівак < м. BALOG /balog/

БАЛАЖ – мадярске хлопске мено < м. BALÁZS /bala:ž/

БАЛІНТ – мадярске хлопске мено < м. BÁLINT /ba:lint/

БАРАНЬ – баранче < м. BÁRÁNY /ba:ra:nj/

БАРАТИ – приятельски < м. BARÁTI /bara:ti/

БАРНА – мадярске хлопске презвіско, або фарба = кафова < м. BARNA /barna/

БЕРЦИ – мадярске хлопске назвіско < м. BERCİ /berci/

БЕСЕРМИЊ – житель места Бесермињ, презвіско у тей форми записане у

Коцуре 1788. Року (Лабош, 1979: 116) < м. BÖSZÖRMÉNYI /böšörme:nji/

БИРЕШ – биреш, польопривредни слуга < м. BÉRES /béreš/

БИРКАШ – овчар < м. BIRKÁS /birka:š/

БОҒАР – буба < м. BOGÁR /boga:r/

БОДОНЇ – житель места Бодонь < м. BODONYI /bodonji/

БОДВАЇ – житель места Бодва < м. BÓDVAI /bo:dvai/

БОДВАНЬСКИ – виведзене є зоз топонима, т. є. назви места зоз хторого приселенци пришли, та при нїм суфикс -ски указує на походзене приселенцох < м. BÓDVA /bo:dva/

- БОЛВАРИ – житель места Болвар < м. BOLVÁRI /bolva:ri/
 ВАДАСИ – ловар < м. VADÁSZI /vada:si/ (Лабош, 1797: 133)
 ВАНЧЕЛЬОВСКИ – место у Мадярскей Ванчело, виведзене є зоз топонима,
 т. є. назви места зоз хторого приселенци пришли, та при нїм суфикс -ски
 указує на походзене приселенцох < м. VENCSELLŐ /venčel:ö:/ [Руснаци
 мадырске закончене -ő тримали за -ов]
 ВАРГА – чижмар < м. VARGA /varga/
 ВАШ – железни, метални роботнік < м. VAS /vaš/
 ВАШАРИ – вашарски < м. VÁSÁRI /va:ša:ri/
 ВЕРЕБ – ташок < м. VERÉB /vere:b/ (Жирош, 1997:37)
 ВЕРЕШ – червени < м. VÖRÖS /vöröš/
 ВИНАЇ – житель места Вина < м. VINAI /vinai/
 ГАЙНАЛ – мадырске хлопске мено, швитане < м. HAJNAL /hajnal/
 ГЕГЕДИШ – гушляр, виолинист < м. HEGEDŰS /hegedü:š/
 ГУСОШ – двацети (порядни числовнік) < м. HÚSZAS
 ГАЧА – мадырске хлопске назвиско < м. GÁCSA /ga:ča/
 ГОВЛЯ – файта птици < м. GÓLYA /go:ja/
 ГУБАШ – особа хтора прави жимску верхню шмату зоз волни з рукавами, хтора
 звичайно чарней фарби < м. GUBÁS /guba:š/
 ГУЛЯШ – чувар статку < м. GULYÁS /guja:š/
 ГЕЦИ – мадырске хлопске назвиско < м. GÉCI /ge:ci/
 ДАВИД – мадырске хлопске мено < м. DÁVID /da:vid/
 ДАНКО – мадырске хлопске назвиско < м. DANKÓ /danko:/
 ДАНЧО – мадырске хлопске назвиско < м. DANCSÓ /dančo:/
 ДЕАК – 1. школяр, 2. учени человек < м. DEÁK /dea:k/
 ДОРОКАЗИ – житель места Дорокхаз < м. DOROGÁZI /dorokha:zi/
 ДОРОЦКИ – 1. грубе збиване волняне платно, 2. платно, 3. шмата+ки) (Кочиш,
 1978: 197) < м. DARÓC /daro:c/
 ДУДАШ – гайдаш < м. DUDÁS /duda:š/
 ЕМЕДИ, ЕМЕЙДИ – житель места Емед < м. EMŐDI /emö:di/
 ЕРДЕЛІ < м. ERÉLYI /erde:ji/
 ЖИРОШ – масни < м. ZSÍROS /ži:roš/
 ИВАН – мадырске хлопске мено < м. IVÁN /iva:n/
 ИЛИЯШ – мадырске хлопске мено < м. ILLÉS /il:e:š/
 ЮГАС – пастир, овчар, югас < м. JUHÁSZ /juha:s/
 КАЛМАР – мадырске презвиско, або тарговец < м. KALMÁR /kalma:r/
 КАТОНА – катона, вояк < м. KATONA /katona/
 КАЧУР – качур < м. KACSÚR /kaču:r/
 КАШАЇ < м. KASSAI /kaš:ai/
 КЕВЕЖДИ – житель места Ковешд < м. KÖVESDI /kövešdi/
 КЕТЕЛЕШ – штрангар < м. KÖTELES /köteleš/

- КЕРЕКЯРТА – колесар < м. KERÉKGYÁRTÓ /kere:kd'a:rto:/
- КЕРЕСТУРИ – житель места чий други член мена Керестури < м. KERESZTÚRI /kerestu:ri/
- КИРАЛЬ – король < м. KIRÁLY /kira:j/
- КИШ – манди < м. KISS /kiš:/
- КИШГЕЦИ – КИШ – манди + ГЕЦИ – мадярске хлопске мено < м. KISS /kiš:/ + GÉCI /ge:ci/ – KISGÉCI /kišge:ci/
- КИШМАРЯ – (Кочиш 1978: 204), презвиско зложеной форми, а чия перша компонента мадярске презвиско КИШ – манди < м. KISS /kiš:/, а друга руске женске мено МАРЯ.
- КИШРАЦИК – манди + Серб + -ик < м. KISS /Kiš:/ + RÁC /Ra:c/ = KISRÁC /kišra:c/
- КИШЮГАС – манди + югас < м. KISJUHÁSZ /kišjuha:s/
- КИШЯНКОВ – манди + янков < м. KISJANKÓ /kišjanko:/
- КОВАЧ – ковач, коваль < м. KOVÁCS /kova:č/
- КОЛБАС – колбаса < м. KOLBÁSZ /kolba:s/
- КОЛОШНЯЙ, ХОЛОШНЯЙ – житель места Колошняй < м. KOLOSNYAI /kološnjai/
- КОРПАШ – 1. отрубав, 2. отрубави, посипани з отрубави, 3. парпляви, лупкати < м. KÖRPÁS /ko:pa:š/
- КОЧИШ – кочиш, кочияш < м. KÖCSIS /kočiš/
- КУРТИ – кротки < м. KURTA /kurta/
- КУРУЦ – борец, вояк у войску Ф. Ракоция у повстаню концом XVII століття < м. KURUC /kuruc/
- КУЧМАШ – ремесельник хтори прави жимски шапки зоз бунди, т. е. шерци < м. KUCSMÁS /kučma:š/
- ЛАБОШ – 1. ногати, 2. гарчок < м. LÁBOS /la:boš/
- ЛАЦКО – мадярске хлопске назвиско < м. LÁCKÓ /lacko:/
- ЛАНЦОШ – 1. (привязани) з ланцом, 2. особа хтора вирабя ланци < м. LÁNCOS /la:ncoš/
- ЛЕНДЕР – Поляк < м. LENGYEL /lenjd'el/
- ЛОВАС – коняр < м. LOVÁSZ /lova:s/
- МАГОЧ – место у восточней Мадярскей < м. MÁGOCS /ma:goč/
- МАДЯР – Мадяр < м. MAGYAR /mad'ar/
- МАКАЙ – житель варошу Мако < м. MAKAI /makai/
- МАЛАЦКО – походзи од слова МАЛАЦ цо значи праше < м. MALAC = праше /malac/
- МАРХАК – с. стока; статок < м. MARHÁK /marha:k/ (Фирис 2008: 218)
- МЕДЕШИ – 1. житель места Медеш, 2. вишньов < м. MEGGYESI /med'e:ši/
- МЕЛЕГ – цепли < м. MELEG /meleg/
- МИКЛОВШ – мадярске хлопске мено < м. MIKLÓS /miklo:š/

- МОЛНАР – млїнар < м. MOLNÁR /molna:r/
 МУНКАЧИ – житель варошу Мункач < м. MUNKÁCSI /munka:či/
 НАДЬ – вельки < м. NAGY /nad'/
 НАДЬЛУКАЧ – НАДЬ = вельки + ЛУКАЧ = мадярске хлопске мено < м. NAGY LUKÁCS /nad'luka:č/
 НАДЬМАКАЇ – вельки + Макаї < м. NAGYMAKAI /nad'makai/
 НАДЬФЕЇ – главати, з вельку главу < м. NAGYFEJŰ /nad'fejü:/
 НЯРАДИ – житель места Нярад < м. /NYÁRADI /nja:radi/
 НОТА – як вариянта презвиска НОВТА < м. NÓTA /no:ta/
 НОВТА – шпиванка, писня < м. NÓTA /no:ta/
 ОЛАХ – влах < м. OLÁH /ola:/
 ОРОС – с. Рус < м. OROSZ /oros/
 ПАЛИНКАШ – тот хто продукує паленку < м. PÁLINKÁS /pa:linka:š/
 ПАП – паноец < м. PAP /pap/
 ПАПДАНКО – пап + Данко < м. PAPDANKÓ /papidanko:/
 ПАПЛІАЦКО – мадярске хлопске назвиско < м. RAPLACKÓ /raplacko:/ (Кочиш 1978: 196-208)
 ПЕШТА < м. PESTA /pešta/
 ПУШКАШ – пушкар < м. PUSKÁS /puška:š/
 РАДВАНЬ – мадярске хлопске мено < м. RADVÁN /radva:n/
 РАЦ – Серб < м. RÁC /ra:c/
 РАЦПЕТИ – РАЦ – Серб + ПЕТИ – мадярске хлопске назвиско < м. RÁC /ra:c/ + ПЕТИ /peti/ = RÁCPETI /racpeti/
 САБАДОШ – шлебодняк < м. SZABADOS /sabadoš/
 САБОЛ – скравец < м. SZABÓ /sabo:/ покля у його другей вариянти САБО маме скрацоване вокала /ó/ на концу слова.
 САКАЧ – кухар < м. SZAKÁCS /saka:č/
 САЛОНТАЇ – житель места Салонт < м. SZALONTAI /salontai/
 СЕ҃ГЕДИ – житель места Середина < м. SZEGEDI /segedi/
 СЕКЕ – сейкасти, блондин < м. SZŐKE /sö:ke/
 СИВЧ – кушнір < м. SZŰCS /sü:č/
 СИЛАДЇ – житель места Силадь < м. SZILÁGYI /sila:d'i/
 СУНЬОЇ суньога < м. SZUNYOG /sunjog/ або SZÚNYOG /su:njog/ (Лабош, 1979: 132)
 ТАКАЧ – (ткач) < м. TAKÁCS /taka:č/
 ТАМАШ – мадярске хлопске мено < м. TAMÁS /tama:š/
 ТОРМА – хрин < м. TORMA /torma/
 ТОТ – Словак < м. TÓT, TÓTH /to:t/
 УЙФАЛУШИ – житель зоз Нового валалу УЙ – нови, ФАЛУ – валал < м. ÚJFALUSI /u:jfaluši/
 ФА – древо < м. FA /fa/

ФЕЙСА – шекерка < м. FEJSZE /fejse/
 ФЕЄШ – главати < м. FEJES /fejеш/
 ФЕКЕТЕ – чарни < м. FEKETE /fekete/
 ФЕРДЕ – зукоси, нагнути < м. FERDE /ferde/
 ФИРИС – пилка < м. FŰRÉSЗ /fű:re:s/
 ФОНТОШИ – важни + -и < м. FONTOS /fontoš/, 1790. року записане у Коцуре
 (Лабош, 1979: 130).
 ЧИЗМАР – чижма < м. CSIZMA /čizma/
 ЧОВС – польочувар < м. CSŐSZ /čö:s/
 ЧОРДАШ – кравар < м. CSORDÁS /čorda:š/
 ШАЙТОШ – 1. зоз сиром, сирови, 2. особа хтора прави сир < м. SAJTOS /šajtoš/
 ШАНДОР – мадярске хлопске мено < м. SÁNDOR /ša:ndor/
 ШАНТА – хромнї < м. SÁNTA /ša:nta/
 ШИМКО – мадярске хлопске назвиско < м. SINKÓ /šinko:š/
 ШОВШ – слани < м. SÓS /šo:š/
 ШОВАНЬ – худи, сухи < м. SOVÁNY /šova:nj/
 ЮГАС < м. JUHÁSZ /juha:s/

Цо ше дотика фонологийней адаптації нет даяки окремни язични зявєня при презвискох мадярского походзєня, та увагу фокусуєм на язични зявєня на морфологийним уровню зоз хторима зме ше не стретли у Поглавю 5.

У спомнутей роботї Гайналки Фирисовой (оп. Поглаве 2) похаснована класификация хтора обще прилапєна, а одвитує и за представяне резултатох нашєй анализи:

1. презвиска зоз мадярских общих меновнікох без суфиксох;
2. презвиска зоз мадярских особних менох и назвискох;
3. зложєни празвиска;
4. презвиска лексично мадярского походзєня зоз мадярским суфиксами;
5. презвиска лексично мадярского походзєня зоз славянским суфиксами.

У мадярским язїку суфикс не обовязни елемент и без нього меновнік не траци нулту морфему. Прето у Мадярох можлїве було творєне презвискох без суфиксох, а таки форми мадярских презвискох превжали и Руснаци, та нулта морфема остала у дзєпєдних презвискох мадярского походзєня и по їх пребєраню до руского язїка (Фирис, 2008: 217).

При презвискох мадярского походзєня при бачванско-сримских Руснацох єст вельо таки презвиска хтори походза зоз мадярских общих меновнікох без суфиксох

Ѓу нїма чишлїме меновніки, топоними, та и прикметніки, а гу тей морфологийней категорії треба учишлїц и таки презвиска хтори походза зоз мадярских особних менох, назвискох и з мадярских назвох народох. (Фирис, 2008: 217).

Зоз общих меновнікох походза шлідуюци презвиска: БАГОЛЬ – сова < м. BAGOLY /bagoj/; БАРАН – баранче < м. BĀRÁNY /ba:ra:nj/; БОГАР – буба < м. BOGÁR /boga:r/; ГОВЛЯ – файта птици < м. GÓLYA /go:ja/; КИРАЛЬ – король < м. KIRÁLY /kíra:j/; КОЛБАС – колбаса < м. KOLBÁSZ /kolba:s/; КУРУЦ – борец, вояк у войску Ф. Ракоция у повстаню концом XVII столтия < м. KURUC /kuruc/; НОВТА – шпиванка, писня < м. NÓTA /no:ta/; ТОРМА – хрин < м. TORMA /torma/; ФА – древо < м. FA /fa/; ФЕЙСА – шекерка < м. FEJSZE /fejse/

Маме и два презвиска хтори походза зоз мадярских меновнікох, але у форми множини. То презвиско МАРГАК и його вариянта МАРХАК – с. стока; статок < м. MARNÁK /marha:k/. Гу общим меновніком без суфиксох чишліме и меновніки хтори меную особи хтори ше занімаю з одредзенима ремеслами, а зоз хторих и при Руснацох творени презвиска.

Таки презвиска то: ВАРГА – чижмар < м. VARGA /varga/; КЕРЕКЯРТА – колесар < м. KERÉKGYÁRTÓ; КОВАЧ – ковач, коваль < м. KOVÁCS /kova:č/; КЕТЕЛЕШ – штрангар < м. KÖTELES /köteleš/; САБОЛ – скравец < м. SZABÓ /sabo:/ покля у його другой вариянти САБО маме скрацоване вокала /ó/ на концу слова.

До тей морфологийней категорії учишлюеме и прикетніки з мадярского языка зоз хторих настали даедни презвиска Руснацох.

Медзи німа шлідуюци презвиска: АПРО – дробни < м. APRÓ /apro:/; БАРНА – мадярске хлопске презвиско, або фарба = кафова < м. BARNA /barna/; НАДЬ – вельки < м. NAGY /nad/ (Фирис, 2008: 217-228).

Мадяре найчастейше творя презвиска зоз особних менох. Презвиска зоз тей групи могли настац зоз шицких християнских и поганских особних менох хтори були у хаснованю при Мадярох од XIV по XVI вик. Даедни з тих презвискох исную и при Руснацох, як цо то:

БАЛАЖ – мадярске хлопске мено < м. BALÁZS /bala:ž/; БАЛІНТ – мадярске хлопске мено < м. BÁLINT /ba:lint/; БАРНА – мадярске хлопске мено, або фарба = кафова < м. BARNA /barna/; ИВАН – мадярске хлопске мено < м. IVÁN /iva:n/; ИЛИЯШ – мадярске хлопске мено < м. ILLÉS /il:e:š/; МИКЛОВШ – мадярске хлопске мено < м. MIKLÓS /miklo:š/; ТАМАШ – мадярске хлопске мено < м. TAMÁS /tama:š/; ДАВИД – мадярске хлопске мено < м. DÁVID /da:vid/; ШАНДОР – мадярске хлопске мено < м. SÁNDOR /ša:ndor/ (Фирис, 2008: 217-228).

Ест и таки особни мена хтори находзие у истей форми як при Мадярох так и при Словацох. То, наприклад: Адам, Давид, Деметер, Иван, Кароль, Тамаш. Наведзени мена находзие и при Руснацох у улоги презвискох.

Християнски и погански особни мена у улоги презвискох при Мадярох, попри у їх полней форми, звяюю ше и у форми назвискох, а таки назвиска находзие и при бачванско-сримских Руснацох: БЕРЦИ – мадярске хлопске назвиско < м. BERCI /berci/; ГЕЦИ – мадярске хлопске назвиско < м. GÉCI /ge:ci/; ГАЧА – мадярске хлопске назвиско < м. GÁCSA /ga:ča/; ДАНКО –

мадярске хлопске назвиско < м. DANKÓ /danko:/; ЛАЦКО – мадярске хлопске назвиско < м. LACKÓ /lako:/; ДАНЧО – мадярске хлопске назвиско < м. DANCSÓ /dančo:/; ШИМКО – мадярске хлопске назвиско < м. SINKÓ š. У составе форми таких презвискох на їх концу маме прости мадярски суфикс -kó (Данко, Лацко, Шимко), або зложени -csó/ cső < /cs/ + /ó/, /ő/ (Адамчо, Данчо).

Суфикс -ci у мадярским языку походзи зоз XVI века и предпоставя ше же настал у таких мадярских менох хтори мали основу на ц: ci < /c/ + /i/. Така форма на /ci/ превжата з мадярского языка, лем остава питане чи як назвиска, чи уж як готови форми презвискох (ГЕЦИ < м. GÉCI /ge:ci/; БЕРЦИ – мадярске хлопске назвиско < м. BERCi /Berci/).

Мадярски назви народох тиж присутни як презвиска при бачванско-сримских Руснацох. То, наприклад, презвиска: ЛЕНДЕР – Поляк < м. LENGYEL; ОЛАХ – влах < м. OLÁN; ОРОС – Рус < м. OROSZ /oros/; РАЦ – Серб < м. RÁC /ra:c/; ТОТ – Словак < м. TÓT, TÓTH /to:t/; МАДЯР – Мадяр < м. MAGYAR.

Пред конечним стабилизваньом системи презвискох приходзело до пременкох у форми презвискох. То у прешлосци були не лем фонетични и морфологийни пременки, але ше пременьовали и цали презвиска т. є. їх форми у целосци, чому шведоча зложени презвиска. Єден час у хаснованю ведно жили два презвиска єдно при другому, покля ше не одлучело хторе презвиско остане як презвиско дотичней особи, або цалей фамилиї. Мена ше заменьовали, або обидва остали у форми зложеного меновніка, односно як двочленове зложене презвиско.

Єднаки принцип твореня зложених словох у мадярским и руским языку могол би буц причина тому же при Руснацох исную таки зложени презвиска як при Мадярох, односно же су при Руснацох, пре тоту подобносц, легко прилапени и розширени. Кед у питаню состав зложених презвискох, могло би повесц же зависно-зложени *compositium* тото презвиско у хторим перши член єден мадярски прикметнік, т. є. презвиско у форми мадярского прикметніка, а же независно-зложени *compositium* тото презвиско у хторим обидва компоненти презвиско чи мадярского, чи славянского походзеня. Интересантни факт же у шицких зложених презвискох бачванско-сримских Руснацох перши член вше даєдно презвиско мадярского походзеня (Фирис, 2008: 219).

Зложени презвиска бачванско-сримских Руснацох могло би подзеліц на шлїдуюци групи (на основи їх другей компоненти):

1. Презвиска у хторих друга компонента дава презвиско мадярского походзеня: КИШЮГАС – манди + югас < м. KISJUHÁSZ /kiš:juha:s/ KISS + JUHÁSZ; НАДЬМАКАЇ – вельки + Макаї < м. NAGYMAKAI, NAGY + MAKAI;

2. презвиска у хторих други член даяке назвиско мадярского походзеня: КИШГЕЦИ – КИШ – манди + ГЕЦИ – мадярске хлопске мено < м. KISS /kiš:/ + GÉCI /ge:ci/; РАЦПЕТИ – РАЦ – Серб + ПЕТИ – мадярске хлопске назвиско < м.

RÁC /ra:c/ + ПЕТИ /peti/; ПАПДАНКО – пап + Данко < м. PAPDANKÓ /papdanko:/; ПАПЛЯЦКО – мадярське хлопське назвисько < м. PAPLACKÓ /paplacko:/;

3. презвиська у хторих други член даяке славянське презвисько: КИШЯНКОВ – манди + янков < м. KISJANKOV /kiš:jankov/; ПАПДЮРАНЬ – пап + Дюрань < м. PAPP + ÁY /papd'ura:nj/, НАДЬПОПОВ – вельки + Попов < м. NAGY + РОПОВ /nad'porov/;

4. презвиська чия друга компонента єдно славянське мєно: КИШМАРЯ, КИШМИТРО, КИШОНДЕР, ПАПЯНКО.

Мєдзи презвиськами бачвансько-сримських Руснацох, хтори лексично мадярського походжєня, розликуєме тоти хтори маю мадярськи суфикс и тоти хтори маю славянськи суфикс.

При презвиськох тєй групи зявюю ше шлїдуюци мадярськи суфикси:

1. рус. ш (-аш/-ош/-єш/-иш/уш) < м. s (-os/-es/-ös/-üs/-is/-us).

Презвиська зоз тим суфиксом, при бачвансько-сримських Руснацох, маю форму прикметнїка и указую на даяку прикмету, або на даяке занїманє и тєди суфикс /ш/ дєноминални. Презвиська зоз дєноминальным суфиксом шлїдуюци: ВЕРЄШ – червени < м. VÖRÖS /vöröš/; ЖИРОШ – масни < м. ZSÍROS /ži:roš/; ЛАБОШ – 1. ногати, 2. гарчок < м. LÁBOS /la:boš/; КИШ – манди < м. KISS /kiš:/; САБАДОШ – шлєбодняк < м. SZABADOS /sabadoš/; ШАЙТОШ – 1. зоз сиром, сирови, 2. особа хтора прави сир < м. SAJTOS /šajtoš/; ШОВШ – слани < м. SÓS /šo:š/ (Фирис, 2008: 219-228).

Суфикс /ш/ у мадярським языку и тєди ма дєноминалну функцію кєд ше зоз нїм закончую презвиська у мєновнїцкєй форми хтори означую даяке занїманє, на цо нам указую шлїдуюци презвиська при бачвансько-сримських Руснацох: БИРКАШ – овчар < м. BIRKÁS /birka:š/; ГЕГЄДИШ – гушляр, виолинист < м. HEGEDŰS /hegedü:š/; ГУБАШ – особа хтора прави жимську верхню шмату зоз волни з рукавами, хтора звичайно чарнєй фарби < м. GUBÁS /guba:š/; ДУДАШ – гайдаш < м. DUDÁS /duda:š/, ЧОРДАШ – кравар < м. CSORDÁS /čorda:š/; ПУШКАШ – пушкар < м. PUSKÁS /puška:š/ (Фирис, 2008: 221).

Суфикс /ш/ у мадярським языку може буч и дєвербативни, як цо то у презвиську БИРЕШ – бирєш, польопривредни слуга < м. BÉRES /be:reš/. Презвиська зоз суфиксом /ш/ хтори у форми прикметнїка шлїдуюци: ГАЙДОШ < м. GAJDOS /gajdoš/; ФЕЄШ – главати < м. FEJES /feješ/; ФЕРДОШ – зукоси, нагнути < м. FERDŐS /ferdö:š/; а находзимє и єдно презвисько хторє у форми мадярського порядкового числовнїка. То презвисько ГУСОШ – двацєти – порядни числовнїк < м. HUSZAS.

2. рус. -ар < м. -ár.

Суфикс -ар присутни и у творєню презвиськох бачвансько-сримських Руснацох (Рамач, 2002: 56). Презвиська хтори означую даяке занїманє зоз тим суфиксом шлїдуюци: КАЛМАР – мадярське презвисько, або тарговец < м. KALMÁR /kalma:r/; МОЛНАР – млінар < м. MOLNÁR /molna:r/.

3. рус. -ас < м. -ász.

Презвиска мадярського походження зос суффиксом -ász, хтори служи за меноване занімання т. є. професії при бачванско-сримских Руснацох нет вельо, то: ЛОВАС – коняр < м. LOVÁSZ /lova:s/; ЮГАС < м. JUHÁSZ /juha:s/.

4. рус. -и -ї -й < м. - i.

У мадярским языку зос суффиксом /i/ творени презвиска хтори указую на його ношителя, а творени су зос топонимох и менох народа. Тот суффикс ише вше продуктивни у мадярским языку. Постої цалком реална можлівосц же ше зос суффиксом /i/ творели презвиска зос шицких назвох местох хтори егзистовали у XV и XVI вику на тедишней території мадярской держави. Покля презвиска не були стабилизовани, кажди нови житель, т. є. нови приселенец до валалу, легко могол достац нове презвиско, перше як назвиско, хторе мало розликуюцу функцию, а хторе познейше и його предки нашлїдзовали и зос нього настало урядове презвиско. Можліве же таки способ твореня презвискох у мадярским языку настал под уплївом славянских языкох ише у периоду од XI по XIII вик. У руским языку тиж постої суффикс -и за творене прикметнікох, як и у других славянских языкох. Суффикс -и характеристични за форми хлопского роду у номинативу єднини. З оглядом же ше презвиска нашлїдзую од оца, вони наставаю у форми хлопского роду. На основи винєшених фактох моголо би вивесц заключене же праве подобносц твореня такого типу презвискох у руским и у мадярским языку олегчало усвойованє презвискох, хтори по таким моделу настали у мадярским языку, односно мадярского моделу твореня презвискох зос додаваньом суффикса -и (Фирис, 2008: 221). Таки презвиска, хтори виведзени зос топонимох на території буйшей мадярской держави и додаваньом суффикса -и при бачванско-сримских Руснацох найчисленши: АРВАЇ – житель комитату Арва < м. ÁRVAI /a:rvai/; БАРАТИ – приятельски < м. BARÁTI /bara:ti/; БЕСЕРМИЊИ – житель места Бесерминь, презвиско у тей форми записане у Коцуре 1788. року (Лабощ, 1979: 116) < м. BÖSZÖRMÉNY /böšörme:nj/; БОДОНЇ – житель места Бодонь < м. BODONYI /bodonji/; БОЛВАРИ – житель места Болвар < м. BOLVÁRI /bolva:ri/; ВАДАСИ – ловар < м. VADÁSZI /vada:si/ (Лабощ, 1797:133); ВАШАРИ – вашарски < м. VÁSÁRI /va:ša:ri/; ВИНАЇ – житель места Вина < м. VINAI /vinai/; ДОРОКАЗИ – житель места Дорокхаз < м. DOROGHÁZI /dorokha:zi/; ЕМЕДИ, ЕМЕЙДИ – житель места Емед < м. EMŐDI /emö:di/; КЕВЕЖДИ – житель места Ковешд < м. KÖVESDI /kövešdi/; КЕРЕСТУРИ – житель места чїї други член мена Керестури < м. KERESZTÚRI /kerestu:ri/; КОЛОШНЯЇ, ХОЛОШНЯЙ – житель места Колошняй < м. KOLOSNYAI /kološnjai/; МАКАЇ – житель варошу Мако < м. MAKAI /Makai/; МУНКАЧИ – житель варошу Мункач < м. MUNKÁCSI /munka:či/, СЕГЕДИ – житель места Сегедина < м. SZEGEDI /segedi/; СИЛАДЇ – житель места Силадь < м. SZILÁGYI /silad'i/; УЙФАЛУШИ – житель зос Нового валалу Уй – нови, ФАЛУ – валал < м. ÚJFALUSI /u:jfaluši/.

Зоз истим суффиксом -і виведзні и презвіска зоз прикметніцким значеньом, хторим прикметніцку форму дава суфикс -і, але вони не таки числени при бачванско-сримских Руснацох: НАДЬФЕЇ – главати, з вельку главу < м. NAGYFELŰ. Так виведзени и презвіска зоз хлопских особних менох у хторих суфикс-і патронимни суфикс: РАДВАНЬ – мадярске хлопске мено < м. RADVÁN.

При бачванско-сримских Руснацох, пре морфологийни причини, зоз суфикса -и настала його кратша форма -й/-ь, та так зоз даєдних презвіскох виведзена їх кратша форма: Вашкай < Вашкаї, Винай < Винаї, Макай < Макаї, Холошняй < Колошняї, Радвань < Радванї (Фирис 2008: 217-222).

Кед слово о презвіскох лексично мадярского походзєня виведзени зоз славянским суффиксами вєц найфреквентнєйши:

1. Славянскому суффиксу -sky, по його лексичним значєню, одвитує мадярски суфикс -і за виводзєнє прикметнікох. У прєшлосци у словацким язичу суфикс -sky бул общи суфикс за виводзєнє презвіскох зоз топонимох, хтори особи доставали по зохабянню свойого прєдходного места биваня, односно по прєселєнню до нового валалу. У язичу бачванско-сримских Руснацох суфикс -ски насампрєдз ношитель посєсивного значєня (Рамач 2002: 77). Презвіско зоз посєсивним значєньом то зложєнє презвіско: БОДВАНЬСКИ – виведзєнє є зоз топонимох, т. є. назва места зоз хторого прєселєнци прїшли, та при нїх суфикс -ски указує на походзєнє прєселєнцох < м. БОДВАНЬСКИ – виведзєнє є зоз топонима, т. є. назви места зоз хторого прєселєнци прїшли, та при нїх суфикс -ски указує на походзєнє прєселєнцох < м. BÓDVA /Vo:dva/ (BÓDVA + нь + ски), ВАДАСКИ – ловар < м. VADÁSZ /vada:s/ (VADÁSZ + ски), ПАПЯНСКИ – ПАП – паноєц < м. PAP /pap/ (PAP + ски). Суфикс -ски нам указує на походзєнє прєселєнцох, зоз хторих местох шє прєселєли (Фирис, 2008: 221).

2. Суфикс -иньски и -овски зложєни суфикси и ношительє су посєсивного значєня у язичу бачванско-сримских Руснацох (Рамач 2002: 77). У язичу подкарпатских Руснацох суфикс -инський тиж зложєни (-ин + -ський). Перша його компонєнта, -ин, ношитель посєсивного значєня, а друга компонєнта, -ський, суфикс за виводзєнє прикметнікох. Тот суфикс прїсутни у презвіскох хтори виведзєни з топонимох, або зоз особних менох на /а/. Таки презвіска при бачванско-сримских Руснацох малочислєни: БЕСЕРМИНЬСКИ – житель места Бєсерминь, презвіско у тєй форми записанє у Коцурє 1788. року (Лабош, 1979: 116) < м. BŐSZÖRMÉNY /Bösörme:nj/ (BŐSZÖRMÉNY + ски).

3. Суфикс -овський/-івський у язичу подкарпатских Руснацох ище вше продуктивни. Вон тиж зложєни суфикс (-ов/-ів + -ський). Перши його члєн, -ов/-ів, ношитель посєсивного значєня, а други члєн, -ський, прикметніцки суфикс. Зоз тим суффиксом при бачванско-сримских Руснацох находзимє шлїдуюци презвіска: ВАНЧЕЛЬОВСКИ – место у Мадярскєй Ванчєло. Виведзєнє є зоз топонима, т. є. назви места зоз хторого прєселєнци прїшли, та при нїх суфикс -ски указує на походзєнє прєселєнцох < м. VENCSELLŐ /Venčel:ő:/ [Руснаци

мадярске законченє /ǒ/ тримали за /ов/] (ВАНЧЕЛЬОВ+СКИ); КАШОВСКИ < м. KASSA (KASSA + -овски).

4. Суфикс -ин у язку подкарпатских Руснацох хаснує ше за виводженє менох народох и народносцох. Додава ше на женски и хлопски мена на -а. Кед ше тот суфикс дода женскому мену, вец вон такволани суфикс матронимикон, а кед ше додава хлопским меном, вец є такволани суфикс патронимикон. При бачванско-сримских Руснацох находзимо лем єдно презвиско зоз тим суфиксом, хторе лексично мадярского походзеня. То презвиско: МАЛАЦКАНІН – походзи од слова МАЛАЦ цо значи праше < м. MALAC = праше /malac/ (МАЛАЦКО або МАЛАЦКАНЯ + -ін).

5. Суфикс -ик/чик бул присутни ище при виводженю старих славянских презвискох. У твореню презвискох додава ше топонимом, або особному хлопскому мену кед, пре менованє сина по оцови, ма функцию патронимичного суфиксу.

6. Славянски суфикс -ік виведзени, а настал зоз менох на /i/ хторим додаване /k/ (i+k). На території бувшей мадярской держави єст барз вельо презвиска хтори виведзени зоз тим суфиксом. Тоти презвиска виведзени або зоз словацким /-ік/, або зоз руским /-ик/ суфиксом. Тот суфикс барз розширени як при Словацох так и при Руснацох на Горніци (попри суфикса -ко), на основи того можемо заключиц же шицки таки презвиска на території бувшей Мадярской, словацкого або руского походзеня.

У язку бачванско-сримских Руснацох суфикс -ик/ік продуктивни и ношитель є деминутивного значеня при виводженю меновнікох зоз пасивних дієсловних прикметнікох (Рамач, 2002: 57-61). И попри того же тот суфикс продуктивни, при бачванско-сримских Руснацох малочислени презвиска лексично мадярского походзеня хтори зоз нїм виведзени: КЕРЕСТУРИК (КЕРЕСТУР+ИК) – житель места чїї други член мена Керестури < м. KERESZTÚRI /Kerestu:ri/; ШАРИК (ШАР+ИК) < м. SÁR /ša:r/ = с. блато.

7. Жридлово славянски суфикс -іч бул суфикс за виражованє деминутивного значеня, але вчас постал ношитель патронимичного значеня (русинске -ич). У язку подкарпатских Руснацох суфикс -ич єден з найпродуктивнейших патронимичних суфиксох зоз хторима виводзени презвиска уж од XII вику, а у XIV вон уж бул стабилизовани. Тот суфикс єден з найфреквентнейших суфиксох зоз хторима виводзени презвиска патронимикони. При бачванско-сримских Руснацох зоз презвискох лексично мадярского походзеня лем презвиско АБОДИЧ (АБОД + ИЧ) < м. ABÓD /abo:d/.

8. Суфикс -ович стари зложени славянски суфикс -ов + -ич, хторому перши морфологийни член суфикс ношитель посесивного значеня, а його други член деминутивни суфикс. Медзи презвисками лексично мадярского походзеня зоз суфиксом -ович находзимо лем єдно презвиско хторе виведзене зоз хлопского особного мена: ДЕМЕТРОВИЧ (ДЕМЕТР + ОВИЧ) < м. DEMETER – особне

хлопске мадярске мено.

9. Суффикс -ик/-чик додавани ище старим славянским меном хтори мал форму прикметніка. При бачванско-сримских Руснацох нет вельо презвиска лексично мадярского походзена виведзени зоз суффиксом -ик/-чик: АРВАЛЬЧИК – арва + протетичне ль+чик < м. *ÁRVAI* /A:rvai/; БАЛАЩИК – (БАЛАЖ+ЧИК) мадярске хлопске мено < м. *BALÁZS* /Bala:ž/.

10. Суффикс -ук/-юк и -чук окремени русински суффикс, хтори ше насампредз хаснує на Подкарпат'ю. Вон зложени стари русински суффикс ношитель деминутивного и ироничного значеня. Додавани є гу мену оца, а дакеди гу мену мацери, кед ше синови мало дац презвиско. Тот суффикс части у языку Гуцулох. Найвещей є хасновани теди кед ше презвиска виводзели зоз прикметнікох або зоз других презвискох. Презвиска зоз суффиксом -ук/-юк и -чук при бачванско-сримских Руснацох барз ридки. Находзиме го при презвиску: БОДНАРЧУК попри його варианты БОДНАРЧИК.

11. Суффикс -ак/-як и -чак на Подкарпат'ю новши патронимични суффикс котри ше додава деминутивним формом. У словацким и руским языку на Горніци суффикс -ák, односно -ак ношитель аугментативного значеня. У прешлосци бул досц части у словотвореню, але не и нешка. У словацким суффикс ма длугоку вигварку /á/, док у руским языку кратке /a/. Виводзене презвискох зоз тим суффиксом часте було и при Полякох. Медзитим, при бачванско-сримских Руснацох нет вельо виведзених презвискох на тот способ. Суффикс -ák, односно -ак може буц ношитель єдного зоз шлїдуючих трох значеньох: деминутивного, аугментативного значеня, або ше хаснує за виражованє дачийого походзена. У языку бачванско-сримских Руснацох суффикс -ак/-як и -чак хаснує ше за виводзене меновнікох лексично мадярского походзена. У презвиску БАЛАЩАК (БАЛАЖ + ЧАК) суффикс додани гу єдному мадярскому хлопскому особному мену, а у презвиску НІРЧАК < м. *NYİR* + -чик) гу топониму. Позната ище єдна форма презвиска зоз тоту исту основу: НІРЯК < м. *NYİR* /nji:t/ = место у Мадярскей + -як (Фирис, 2008: 223).

12. Суффикс -ащ суффикс хтори суцествує у шицких славянских языкох. Хаснує ше при виводзеню назвискох и презвискох зоз общих меновнікох и нечасто є у виводзеню презвискох зоз особних менох. У языку бачванско-сримских Руснацох зоз суффиксом -ач/-яч виводза ше меновніки зоз дієсловних основах и при тим ше суффикс хаснує за виражованє занїманя особи, односно діялносци хтору вона окончує. Гу тому у прешлосци є хасновани и при виводзеню презвискох (Рамач, 2002: 56). На тото нам указую два презвиска лексично мадярского походзена: КОВАЧ – ковач, коваль < м. *KOVÁCS* /Kova:š/; ТАКАЧ – (ткач) < м. *TAKÁCS* /Така:š/. Тоти два презвиска у истей форми егзистую и у мадярским языку, але вони у мадярским языку славянизми. У языку бачванско-сримских Руснацох тоти два презвиска гунгаризми, понеже су превжати з мадярского языка у такей форми у хторей видно характеристични фонетични пременки славянизмох, до хторих

приходило при їх адаптованню у мадярским языку. Презвиско САКАЧ – кухар < м. SZAKÁCS у языку бачванско-сримских Руснацох гунгаризем. Медзитим, слово SZAKÁCS, такволане *блукаюце* слово, хторе у мадярским языку русийского походзенья, а його суфикс не славянского, але турского походзенья, понеже тото слово до старого русийского языка превжате зоз даедного з турских языкох през медзисобни язични контакти.

Суфикс -kó/ -kő (< /k/ + /ó/, /ő/) стари зложени мадярски суфикси -kou/ -keű зоз хторим виведзени лем даскельо мадярски хлопски назвиска, як цо то, наприклад: DANKÓ, LACKÓ, PALKÓ, SINKÓ. Векшина виведзених назвискох зоз суфиксом -kó, медзитим, немадярского походзенья. У крайох у хторих жию лем Мадяре тот суфикс ше не так часто зявює, як у крайох у хторих жию Словаци (на території буйшеї мадярскеї держави). При бачванско-сримских Руснацох нет вельо презвиска хтори виведзени зоз тим суфиксом. Мадярско лексичного походзенья, зоз суфиксом -ко, находзиме два презвиска: КОШАРКО (КОШАР+КО) < м. KOSÁR + -kó и МАЛАЦКО (МАЛАЦ + КО) – походзи од слова МАЛАЦ цо значи праше <м. MALAC /malac/. Презвиска КОШАРКО и МАЛАЦКО маю лексичну основу з мадярского языку, але їх суфикс славянского походзенья.

З морфологийного аспекту патрено, при бачванско-сримских Руснацох, ест барз мале число презвискох мадярского походзенья чия форма на даяки способ винімова. Презвиска мадярского походзенья з векшеї часци хлопского роду. Лем едно презвиско ше находзи у форми женского роду. То презвиско КИШМАРЯ, хторе зложена форма, а чия перша компонента мадярске презвиско КИШ – манди, а друга руске женске мено МАРЯ. Шицки презвиска мадярского походзенья у форми єднини окрем презвиска МАРХАК < м. MARHÁK /marha:k/ (Фирис, 2008: 218), хтори у мадярскеї плуралнеї форми.

Векшина мадяризмаох до руского языка прията ище скорей приселеня предкох бачванско-сримских Руснацох зоз Горніци. Теди наставали и презвиска при Руснацох, з оглядом на факт же жили на території буйшеї мадярскеї держави.

Морфологийни характеристики презвискох бачванско-сримских Руснацох, медзи иншим, шведоча и о значним упліву мадярского языка на руски. Мадярски язык мал уплів на формованє презвискох при Руснацох на три способи (Фирис 2008: 227): преїг урядовой администрации, преїг каждодньових язичних контактох и преїг двоязичности при Руснацох (Руснаци теди жили под мадярску державну власцу и векшина з нїх знала бешедовац и по мадярски).

8.2. Топоними мадярского походзенья

Шліди мадярского упліву остали и у топонимох. Нешка хаснуєме, лебо зме у прешлосци хасновали вецей назви местох мадярского походзенья. Єдни з

ніх Руснаци хасную заєднічки зоз другима народами (напр. Торньош, Чантавир и други), док другу групу творя топоними хтори Руснаци хасную по угляду на хаснованє яке и при бешеднікох мадярского народу (напр. Сентомаш, Хедеш, Зентянски Гунарош, Зента и други). У обєдинюючим попису начишлени топоними и з першей групи (4 топоними) и другой групи (17 топоними) по азбучним шоре:

АЛМАШ – с. Јабука < м. ALMÁS /alma:š/ (Lennert, 2012: 34-35)

ВАРАДИН „НОВИ САД” < м. VARADIN /varadin/ (Рамач 2002: 427). Слово зазначел проф. Рамач, не нашли зме паралелу у языку-жридлу, у мадярским языку ше хаснує PÉTERVÁRAD

ВЕПРОВАЧ – с. Крушчић < м. VEPRÓD /veprö:d/ (Рамач 2002: 427)

ВЕРШЕЦ – с. Вршац < м. VERSEC /veršec/ (Рамач, 2002: 427)

ГУНАРОШ – с. Гунарош < м. GUNARAS /gunaraš/ (Lennert, 2012: 34-35)

ДИРОНЬ – с. Дероње < м. DERNYE /dernje/ (Рамач, 2002:427)

ДОРОСЛОВ – с. Дорослово < м. DOROSZLÓ /doroslo:/ (Lennert, 2012: 34-35)

ЗЕНТЯНСКИ ГУНАРОШ – с. Ново Орахово < м. ZENTAGUNARAS /zentagunaraš/ (Папуга 2009)

ЗОМБОР – с. Сомбор < м. ZOMBOR /zombor/ (Рамач 2002: 427)

КЕРЕСТУР – с. Руски Крстур < м. BÁCSKERESZTÚR /ba:čkerestu:r/ = мадярска назва значи „криж господні” – од kereszt „криж” и уг „Господ, пан” (Рамач, 2002: 427)

КИШКЕР – с. Бачко Добро Поље < м. KISKÉR /kiške:r/ (Lennert, 2012: 34-35)

ОДЖАК < м. HODZSAK /hodžak/, HÓDSÁG /ho:dša:g/ (мадярски форми турского походзєня) (Рамач, 2002: 427)

СЕНТОМАШ – с. Србобран < м. SZENTTAMÁS /sent:ama:š/ = святи Томаш (Рамач 2002: 427)

ТОПОЛЯ – с. Бачка Топола < м. TOPOLYA /topoja/ (Рамач 2002: 427)

ТОРЖА – с. Савино Село < м. TORZSA /torža/ (Рамач, 2002: 427)

ТОРНЬОШ – с. Торньош < м. TORNYOS /tornjoš/ (Lennert, 2012: 34-35)

УЙВИДИК – с. Нови Сад < м. ÚJVIDEK /u:jvide:k/ (Lennert, 2012: 34-35)

УЛШОВЕ – с. Равно Село < м. ÚJSÓVÉ /u:jšo:ve:/ (Lennert, 2012: 34-35)

ГЕДЄШ – с. Мали Иђош < м. KISHEGYES /kiš/ (Рамач, 2002: 427)

ЧАНТАВИР – с. Чантавир < м. CSANTAVÉR /čantave:r/ (Lennert, 2012: 34-35)

ЧЕРВИНКА – с. Црвенка < м. CSERVENKA /červenka/ (Рамач, 2002: 42)

9. ЗАКЛЮЧЕНЄ

Пообщено патраци, свидома присуства мадярских елементох у руским языку през тоту роботу жадала сом обединїц мадярски пожички у руским языку на єдним месце и при тим формовац єдинствени словнїк у хторим би ше находзело и жридлове вигваряне мадярских словох, як и виробена анализа фонологийней, морфологийней, семантичной и ономастичней адаптації. У тим своїм намаганю стретала сом ше зоз велїма, за руски язык значнима зявеняма.

У самим уводу сом преїг историйних фактох жадала указац же зявенє и хаснованє гунгаризмох у руским языку ма оправданя прето же Руснаци уж на Горніци мали перши директни контакти зоз мадярским народом и їх языком. Руснаци през вецей вики жили у директним контакту з Мадярами. Мадярски язык бул и державни так же не случайно же праве на велї мадярски слова наиходзиме у руским языку. Найстарши мадяризми у нашим языку походза зоз часу перших контактох Славянох зоз Мадярами, ище на Горніци. Тоти контакти обачліви у цeku цалого другого милениума та по нешка, насампредз у Бачкей Тополї, Новим Орахове и Суботици. У самим Орахове медзи людзми (и Руснацама, и Мадярами) вше ше частейше чую неоправдани мадярски пожички у рускей бешеди. Єст, медзитим, приклади же и Мадяре хасную дзепоедни руски слова у своєй бешеди (напр. капушанїк, маїца, патики и други).

Главна часц тей роботи то словнїк котри ше состої зоз 880 одреднїцох, зоз того 720 гунгаризми. У словнїку ше не находза интернационализми. Скорей самого словнїка ше находзи опис специфичних мадярских фонемох.

У фонологийней анализи пожичкох з мадярского языку презентовани регистри фонемох зоз обидвох языкох. Поровнююци их, але уж и на перши попатрунок, пришла сом до заключеня же мадярски язык богатши кед слово о вокалох. На основи поровнованя мадярского и руского регистра фонемох обачліве же у мадярским языку єст 14 вокали, а з нїх 9 не маю паралели у руским языку (/á/, /é/, /í/, /ó/, /ö/, /õ/, /ú/, /ü/, /ű/). Найвекши подобносци исную при консонантох. Мадярски язык ма 26 консонанти, а руски язык 27, цо значи же у инвентару консонантох руского языка мож видзелїц єдну фонему вецей. Вокали и консонанти обидвох языкох презентовани у таблїчкох (оп. Поглаве 5).

При анализи на морфологийним уровню утврєдене же зоз шицких файтох словох меновнїки найчисленши и творя коло три штварцини вигледовацкого корпуса. У єдней штварцини ше стретаме зоз дїєсловами, прикметнїками, викричнїками и числовнїками.

Вигледовацки корпус указує на три файти гунгаризмох – на директни реплики, виведзени слова и зложени слова. До директних репликох учишлени гевти гунгаризми хтори настали на подручу хаснованя мадярского языка и чийо форми идентични зоз мадярским (напр. гунцут, овода, таргоня, шапка и други). Медзи виведзенима гунгаризмами обачуєме, наприклад, шлїдуюци: даралов,

танцош, доганьош, лапош и други. Найменей фреквентни зложени гунгаризми (напр. орсаг-драга, кормань-деска, салма-калап).

Кед слово о семантичной адаптації гунгаризмох (понад 700) векшина з нїх одноши ше на поняца з каждодньового живота, на поняца у вязи зоз означованьом населеня, терена, часцох обисца, предметох у обисцу, файтох и часцох облечива, поживи, едзена, напою, ремеслох, занїманьох, файтох текстилох, назвох особох, рошлінох, животиных, музики итд. (оп. Поглаве 7). При розпатраню причинох пребераня и прилапйованя мадяризмох мож повесц же основна причина праве семантичной природи. Слова ше у першим шоре пребераю пре свойо значене хторе або пополнио даяку пражніну у лексики языка-примателя або означуе подполно нове поняце у ней.

У поглавю пошвещеному адаптації гунгаризмох на ономастичним уровню видзелени гунгаризми хтори ше хасную як презвиска при Руснацох. Медзи нїма ше находза: презвиска зоз мадярских общих меновнікох без суфиксох (напр. Фейса, Колбас, Торма и други); презвиска зоз мадярских особних менох и назвискох (напр. Микловш, Шандор, Тамаш, Лацко, Берци и други); зложени празвиска (напр. Кишюгас, Паплацко, Кишмаря и други); презвиска лексично мадярского походзена зоз мадярскима суфиксами (напр. Жирош, Шайтош, Дудаш и други); презвиска лексично мадярского походзена зоз славянскима суфиксами (напр. Бодваньски, Ванчельовски и други). Обєдинюючи попис одкрива 138 презвиска мадярского походзена при Руснацох. У словніку порядно визначоване и походзене каждого презвиска и жридлове вигваряне мадярских елементох. На исти способ обробени и 21 топоним. Єдни з нїх Руснаци хасную заєднічки зоз другима народами (напр. Торньош, Чантавир, Гунарош и други). Другу групу творя топоними хтори Руснаци хасную по угляду на хасноване яке и при бешеднікох мадярского народу (напр. Сентомаш, Гедеш, Зента и други).

Патраци у цале тотя вигледовацка робота представя єден значни крочай напредок у вигледованю уплїва мадярского языка на руски язык. Дзепоедни аспекти спатраня того уплїву вимагаю дальши вигледованя.

ЗАКЉУЧАК

Уопштено гледајући, свесна сам присуства мађарских елеманта у русинском језику и због тога сам кроз овај рад желела објединити мађарске позајмице у русинском језику и при томе формирати јединствени речник у којем би се налазило и изворно изговарање мађарских речи, као и анализа на фонолошком, морфолошком, семантичком и ономастичком нивоу.

У самом уводу сам навођењем историјских чињеница о првим директним контактима Русина и Мађара (XIII век) желела показати оправданост постојања и коришћења хунгаризама у русинском језику. Русини су кроз више векова били у директном контакту са Мађарима. Мађарски језик је био и државни језик, тако

да није случајност да мноштво мађарских речи управо налазимо и користимо у русинском језику. Најстарији хунгаризми у нашем језику воде порекло из времена првих контаката Словена и Мађара (напр. јобађ, ишпан и други). Ови контакти су уочљиви током целог другог миленијума па до дана данашњег. Када кажем до дана данашњег ту првенствено мислим на Бачку Тополу, Ново Орахово и Суботицу. У Новом Орахову се данас у свакодневном говору све чешће може чути неоправдана употреба мађарских речи у русинском говору. Постоје, међутим, примери да и Мађари неоправдано користе неке русинске речи у својем говору (нпр. капушанџ, мајца, патики и друге).

Главни део овог рада је речник који се састоји од 880 одредница, од тога је 720 хунгаризама. У речнику се не налазе интернационализми. Пре самог речника налази се опис специфичних мађарских фонема.

У фонолошкој анализи позајмица из мађарског језика презентовани су регистри фонема из оба језика. Упоредијући их, али већ и на први поглед, дошла сам до закључка да је мађарски језик богатији када је реч о вокалима. На основу упоређивања мађарског и русинског регистра фонема уочљиво је да у мађарском језику има 14 вокала, а од тога 9 вокала немају паралелу у русинском језику (/á/, /é/, /i/, /ó/, /ö/, /õ/, /ú/, /ü/, /ű/). Највећа сличност код упоређивања ова два регистра постоји код консонаната. У мађарском језику има 26 консонаната, а у русинском 27, што значи, да је русински језик богатији за један консонант. Вокали и консонанти оба језика су презентовани у табелама (видети Поглавље 5).

Код анализе на морфолошком нивоу утврђено је да су од свих врста речи именице најбројније и чине око три четвртине истраживачког корпуса, док се у једној четвртини срећемо са глаголима, придевима, речцама, узвицима, бројевима и прилозима.

Истраживачки корпус нам показује на постојање три врсте хунгаризама – на директне реплике, изведене речи и сложене речи. У директне реплике убрајамо оне хунгаризме који су настали на подручју коришћења мађарског језика и чији су облици идентични са мађарским (напр. гунцут, овода, таргоня, шапка и други); у изведене хунгаризме убрајамо следеће: даралов, танцош, доганьош, лапош и друге. Најмање фреквентни су сложени хунгаризми (напр. орсаг-драга, кормань-деска, салма-калап и други).

Када је реч о семантичкој адаптацији хунгаризама (изнад 700) већина њих се односи на појмове из свакодневног живота, на појмове у вези са означавањем насеља, терена, намештаја, предмета из куће, врсте и делова одеће, хране, јела, пића, заната, занимања, врсте текстила, називе особа, биљака, животиња, музике итд. (видети Поглавље 7). Код разматрања узрока преузимања и прихватања хунгаризама у русинском језику можемо рећи да је основни узрок семантичке природе. Речи се првенствено преузимају због самог значења којима се попуњава нека празнина у лексици језика-примаоца, или се њоме означава потпуно нови појам у језику.

У поглављу посвећеном адаптацији хунгаризама на ономастичком нивоу издвојени су хунгаризми који се користе као презимена код Русина. Међу њима се налазе: презимена настала од мађарских општих именица без суфикса (нпр. Фејса, Колбас, Торма и други); презимена настала од мађарских личних имена и надимака (нпр. Микловш, Шандор, Тамаш, Лацко, Берци и други); сложена презимена (нпр. Кишюгас, Паплацко, Кишмаря и други); презимена мађарског презимена са мађарским суфиксима (нпр. Жирош, Шайтош, Дудаш и други); презимена мађарског порекла са словенским суфиксима (нпр. Бодваншки, Ванчеловски и други). Обједињавајући попис нам одкрива 138 презимена мађарског порекла код Русина. У речнику је доследно навођено порекло сваког презимена, као и изворни изговор сваког мађарског елемента. На исти начин су обрађени и топоними. Неке од њих Русини користе заједнички са другим народима (нпр. Торњош, Чантавир и други), док другу групу чине топоними које Русини користе по угледу на говорнике мађарског језика (нпр. Сентомаш, Гедеш, Зента и други).

Гледајући у целини, овај истраживачки рад представља један значајан корак напред у истраживању утицаја мађарског језика на русински језик. Поједини аспекти сагледавања овог утицаја захтевају даља истраживања.

ZÁRADÉK

Általánosságában tekintve, tudatában vagyok a ruszin nyelvben lévő magyar elemeknek, és ezért ebben a munkában a magyar jövevényszavakat kívántam összegyűjteni a ruszin nyelvben, és ezáltal létrehozni egy olyan szótárt, amely magába foglalja a magyar szavak kiejtését és elemzését a fonológia, a morfológia, a szemantika és az onomasztika szintjén.

A bevezető részben a történelmi tények felsorolásával rámutattam a ruszinok és magyarok első találkozására a XIII. században, és ezzel igazolni kívántam a magyar szavak meglétét és használatát a ruszin nyelvben. A ruszinok több évszázadon keresztül közvetlen kapcsolatban voltak a magyarokkal. Magyar nyelv volt az államnyelv, ezért nem véletlen, hogy ennyi magyar szót találunk és használunk a ruszin nyelvben. A legrégebb magyar szavak még a szlávok és a magyarok első találkozásakor kerültek a ruszin nyelvbe (pl.: jobbágy, ispán ...). Ezek a kapcsolatok szemmel láthatóak a teljes második évezredben, illetve egészen a mai napig. Amikor azt mondom, hogy a mai napig, arra gondolok, hogy Topolyán, Zentagunarason, Szabadkán. Zentagunarason ma is a mindennapi ruszin beszédben hallani szükségtelenül használt magyar szavakat, de az itteni magyarok beszédében is található ruszin szavak, melyeket szinte a sajátjukénak tekintenek (pl. капуцаник, маїца, патики...).

A fő része ennek a munkának a szótárrész, amely 880 szócikket tartalmaz, ebből 720 hungarizmus, azaz magyar eredetű szó a ruszin nyelvben. A szótárban

nemzetközileg használt szavak nem találhatók. A szótár előtt megtalálható a specifikusan magyar fonémák leírása.

A magyar nyelvből való kölcsönzések fonológiai elemzésében feltüntettem mindkét nyelv fonémarendszerét. Összehasonlítva őket - de már első ránézésre is látható-, hogy a magyar nyelv gazdagabb, ha a magánhangzóit figyeljük. Ha a magyar és a ruszin nyelv fonémarendszerét összehasonlítjuk, szembetűnő, hogy a magyar nyelvben 14 magánhangzó van, és ebből kilencnek nincs párja a ruszinban (á, é, í, ó, ö, ő, ú, ü, ű). A legnagyobb a hasonlóság e két rendszer összehasonlítása során a mássalhangzók tekintetében van. A magyar nyelvben 26 mássalhangzó van, a ruszinban 27, tehát a ruszin nyelv egy mássalhangzóval gazdagabb, mint a magyar nyelv. Mindkét nyelv magán- és mássalhangzóit táblázatokban szemléltetem (lásd az 5. fejezetet).

A morfológiai szinten végzett elemzésből kitűnik, hogy az összes szófaj közül a főnevek a legszámottevőbbek, a kutatott terület mintegy háromnegyedét teszik ki, míg a fennmaradó egynegyed részben találkozunk az igékkel, mellénevekkal, módosítószókkal, indulatszókkal, számnevekkal, határozószókkal.

A kutatási terület azt bizonyítja, hogy háromféle hungarizmus létezik: a közvetlen átvétel, a származékszavak és az összetett szavak. A közvetlen átvétel közé soroljuk azokat a hungarizmusokat, amelyek magyar nyelvhasználatú területen képződtek, s melyeknek alakjai azonosak a magyar szavakkal (pl. гуцут – huncut, овода – óvoda, таргоня – tarhonya, шапка – sapka és mások). A származékszavakhoz (képzett szavakhoz) soroljuk a következőket: даралов – daráló, танцош – táncos, доганьош – dohányos, лапош – lapos és egyebek. Az összetett hungarizmusok igen ritkán fordulnak elő (pl. орсаг-драга – országút, кормань-деска – kormánydeszka, салма-калап – szalmakalap és mások.)

Ha szemantikai szempontból vizsgáljuk a hungarizmusokat (több mint 700), legtöbb a mindennapi élet fogalmaival kapcsolatos, a települések és egyéb földrajzi fogalmak elnevezésével, a házhoz és környezetéhez, az öltözékek fajtáihoz és részeihez, ételekhez, italokhoz, mesterségekhez és foglalkozásokhoz, kelmékhez, személyekhez, növényekhez és állatokhoz, a zenéhez (és egyebekhez) tartozó elnevezések. (lásd a 7. fejezetben).

Ha a hungarizmusok átvételétét és elfogadását vizsgáljuk a ruszin nyelvben, elmondhatjuk, hogy az alapvető okok szemantikai jellegre vezethetők vissza. A szavakat elsősorban a jelentésük miatt vesszük át, amellyel a befogadó nyelvben meglévő ürt töltjük be, vagy azzal egy teljesen új fogalmat jelölünk meg a befogadó nyelvben.

Az onomasztikát tartalmazó részben kiemelt helyet foglalnak el azok a hungarizmusok, amelyeket a ruszinok vezetéknevként használnak. Közöttük találhatóak:

– olyan vezetéknevek, amelyek toldalék nélküli köznévi eredetűek (pl. Фејса – Fejsze, Колбас – Kolbász, Торма – Torma stb.),

– vezetéknévek, amelyek magyar személynevekből és ragadványnevekből alakultak ki (pl. Миклош – Miklós, Шандор – Sándor, Тамаш – Tamás, Лацко – Lackó, Берци – Berci stb.);

– vezetéknévek, amelyek összetett melléknevekből keletkeztek (pl. Кишюгас ~ Kisjuhász, Паплацко ~ Paplackó, Кишмаря ~ Kismária, stb.);

– vezetéknévek, melyek lexikailag magyar vezetéknévek magyar toldalékokkal (pl. Жирош ~ Zsíros, Шайтош ~ Sajtos, Дудаш ~ Dudás stb.)

– vezetéknévek, melyek lexikailag magyar vezetéknévek szláv toldalékokkal (pl. Бодваньски ~ Bodvánszki, Ванчельовски ~ Vancselovszki stb.).

Az egységesített összeírás 138 magyar eredetű ruszin vezetéknévet sorol fel. A szótár tartalmazza minden vezetéknév eredetét és minden magyar elem eredeti ejtését. Plymódon dolgoztam fel a toponímákat is (21). Egyeseket a ruszinok más népekkel egységesen használnak (pl. Торњош ~ Tornyoș, Чантавир ~ Csantavér, stb.), míg a másik csoportot azok a toponímák képezik, amelyeket a ruszinok a magyar nyelvet beszélőkhöz hasonlóan ejtenek (pl. Сентомаш ~ Szenttamás, Гедеш ~ (Kis)Hegyes, Зента ~ Zenta stb.)

Egészében véve ez a kutatómunka jelentős előrelépést képez a magyar nyelv ruszin nyelvre gyakorolt hatásának kutatása tekintetében. E hatások egyes aspektusainak áttekintése további kutatásokat igényel.

Fordította Üveges Gizella

Mr Senka Benčík

THE HUNGARISMS IN THE RUTHENIAN LANGUAGE

Summary

The oldest hungarisms in the Ruthenian language originate from the time of the first contacts between Slavs and Hungarians. The Hungarian language was the language of the state up to 1918 and it is no coincidence that many Hungarian words are present in Ruthenian. Direct contacts are visible even today in Bačka Topola, Novo Orahovo and Subotica.

Being aware of the presence of the Hungarian elements in the Ruthenian language the author has collected the Hungarian loanwords and analyzed them on the phonological, morphological and semantic level. The main part of her work is the dictionary which consists of 880 entries. The author has compared the phonological registers of Hungarian and Ruthenian and provided pronunciations of both Hungarian models and Ruthenian replicas. Most of the hungarisms relate to the terms of everyday life of a peasant, household items, furniture, clothing, food, plants, animals, music etc.

10. ЛИТЕРАТУРА

1. Bakos, F. (1974), *Idegen szavak és kifejezések szótára*, Budapest: Akadémiai kiadó.
2. Bagi, F. (1983), *Mađarski jezik*, Novi Sad: Institut za mađarski jezik, književnost i hungarološka istraživanja uz finansijsku pomoć samoupravne interesne zajednice višeg i visokog obrazovanja SAP Vojvodine.
3. Dávid, A. (1975), *A magyar nyelv könyve*, Újvidék: Tartományi Tankönyvkiadó Intézet.
4. Фейса, М. (1990), *Англијски елементи у руским језику*, Нови Сад: Руске слово.
5. Фейса, М. (2006, 2008), *Русини / Руснаци / Ruthenians*, I-II, Нови Сад: ИК Прометеј, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за русинистику, КПД ДОК Куцура.
6. Фирис, Г. (2008), „Презвиска мађарског походзена при бачванско-сримских Руснацох” у: *Русини / Руснаци / Ruthenians*, II, Нови Сад: ИК Прометеј, Универзитет у Новом Саду, Филозофски факултет, Одсек за русинистику, КПД ДОК Куцура, 210-228.
7. Jobbágy, Zsiros, M. (1998), *Ismerjenek meg minket*, Nyíregyháza: Bessenyei György Tanárképző Főiskola, Ukrán és Ruszin Filológia Tanszék.
8. Juhász, J., Szöke I. (1982), *Magyar értelmező kéziszótár*, I-II, Budapest: Akadémiai kiadó.
9. Komjáthy, I. (1979), *Mondák könyve*, Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó.
10. Кочиш, М. (1978), *Пожички з мађарског језика у нашеј бешеди*, Н. Сад, 110-126.
11. Kristó, Gy. (1998), *Magyarország története 895-1301*, Budapest: Osiris kiadó.
12. Латяк, Дю. (1997), *Толковий словник словох и їх значеньох пожичених з мађарског језика, або прејг нього*. У: *Studia Ucrainica et Rusinica Nyiregyháziensia* 5. Tanulmányok az ukrán és ruszin filológia köréből, 111-164.
13. Лабош, Ф. (1979), *История Русинох Бачкеј, Сриму и Славониј 1745-1918*, Бачки Петровец – Нови Сад – Руски Керестур – Вуковар: Союз Русинох и Украјинох Горватскеј, Републична самоуправна интересна заедница култури Горватскеј.
14. Lengyel, D. (1979), *Régi magyar mondák*, Budapest: Móra Ferenc Könyvkiadó.
15. Levasics, E., Surányi, M. (1982) *Szerbhorvát-magyar kéziszótár*, Budapest: Terra.
16. Магочий, П. Р. (2007), *Народ нивьідкьї*, Ужгород: Видавельство В. Падяка.
17. Palich, E. (1982), *Magyar-szerbhorvát kéziszótár*, Budapest: Terra.
18. Рамач, Ю. (1983), *Руска лексика*, Нови Сад: Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Институт за педагогию, Катедра за руски језик и литературу.
19. Рамач, Ю., Фейса, М. и Медеша, Г. (1995, 1997), *Српско-русински речник / Сербско-русински словник*, I-II, Београд – Нови Сад: Завод за учебници и наставни средства – Универзитет у Новим Садзе, Филозофски факултет, Катедра за руски језик и литературу – Друштво за руски језик и литературу.
20. Рамач, Ю., Фейса, М., Медеша, Г. и Тимко-Дітко, О. (2010), *Русинско-српски речник / Руско-сербски словник*, Нови Сад: Завод за културу војвођанских Русина, Филозофски факултет, Одсек за русинистику.
21. Рамач, Ю. (2002), *Граматика руског језика*, Београд: Завод за уџбенике и наставна средства.
22. Zaicz, G. (2006), *Etimológiai szótár*, Budapest: Tinta Könyvkiadó.
23. Жирош, М. (1997), *Бачванско-сримски Руснаци дома и у швецє 1745-1991*, Ветерник: Друкарня ЛДИ, Грекокатоліцка парохија св. Петра и Павла Нови Сад.

БІОГРАФСКИ ПОДАТКИ О АВТОРКИ МАСТЕР РОБОТИ

Мр СЕНКА БЕНЧИК

Мр Сенка Бенчик, дзівочке Папуга, народзена 28. децембра 1973. року у Бачкей Тополі (оцек Янко Папуга, мац Гелана, народзена Фейди), дзе закончала и основну школи. Штредне образование педагогийного напряду закончала у Образовним центре „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре (1992), Педагогийну академию у Суботици (1998), а Учительски факултет у Зомборе (2002). Мастерску роботу на Филозофским факултету у Новим Садзе одбрanela 2012. року.

На пестованю руского языка як виборного предмету з елементами националней култури зоз новоорახовским школярами, з потримовку Дружтва за руски язык, литературу и культуру, почала робити ище як студент-абсолвент Педагогийней академии 1993. року у Основней школи „Чаки Лайош” у Бачкей Тополі и „18. октобер” у Новим Орахове и од теди по тераз их учи.

Зоз новоорახовским школярами участвує на медзиокружним и республичним змаганю зоз руского языка и на нїх ей школяре витворюю значни резултати. Школяре зоз наставниці Сенку участвую на Стретнуцох руских школах, а були и домашні двох ювильейних стретнуцох: 5 (1998) и 15 (2009) у Новим Орахове.

Мр Сенка Бенчик порядни учашнік семинарох з руского языка и член Активу наставнікох руского языка. Потримала и організовала семинар о басни як литературним жанру у руским языку у Новим Орахове 2006. року. Тиж потримала и отримованє штирох округлих столох зоз прешлости Руснацох у Новим Орахове (2003-2006). Резултат тих сходов було виходзене кнїжки о Руснацох у Новим Орахове хтору видало Дружтво за руски язык, литературу и культуру и хтора була представена на 15. стретнуцу руских школах 2009. року у Новим Орахове.

Сенка ушорює и водзи радио-емисию на руским языку на Радио региї од початку ей снованя. То регионални радио општинох Бачка Тополя и Мали Идьош. Емисия ше емитує уж вецей роки и ма информативни, культурно-едукативни и забавни характер. Попри радио-емисії, од децембра 2012. року на локалней бачкотопольскей телевизії ушорює и водзи информативну ТВ емисию на руским языку.

Сенка председатель Секції Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Новим Орахове у рамикох хторей роби Литературна секция „Штефан Чакан” и активни член КУД „Петро Кузмяк” у Новим Орахове. Добитнік є припознаня-плакети зоз меном проф. Гавріла Г. Надя за 2006. рок. Обявела вецей роботи *прилоги* з обласци руского языка и просвити у *Studia Ruthenica*-и.

Мр Сенка Бенчик окончуе длужноц директора Основней школы „18 октобер”, тиж у Новим Орахове од 2006. року у хторей ше настава отримуе по мадярски. Настава по мадярски, пестоване руского языка зоз дзецми, мишани штредок яки новоораховски у хторим жию Серби, Мадяре и Руснаци дало порив же би Сенка зоз вельким интересованьом и дзеку приступела вигледованьом гунгаризмох у руским языку, же би 2008. року уписала постипломски (мастерски) студії на Одзеленю за русинистику Филозофского факултета у Новим Садзе и же би 2012. року одбрanela мастерску роботу под назву *Гунгаризми у руским языку*. Ментор роботи бул проф. др Михайло Фейса.

Мр Сенка Бенчик зоз школярами и родичами у Новим Орахове
(стої горе седма з лівого боку)

IV

РОЧНІЦИ И ЮБИЛЕЇ

 Ирина Папуга

ДР ФЕДОР ЛАБОШ – 110 РОКИ ОД НАРОДЗЕНЯ И 35 РОКИ ОД ШМЕРЦИ (1902-1977)

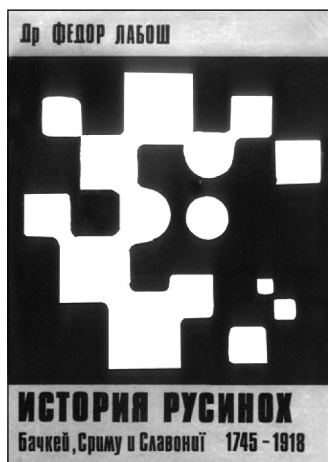

Др Федор Лабош, публициста и историограф, народзел ше 24. януара 1902. року у Дюрдьове у познатей священіцкей фамелиї. Основну школу закончел у Коцуре, дзе його оцел предлужел священіцку роботу. До гимназиї ходзел у Риєки и у Вельким Бечкереку, а вельку матуру положел у Панчеве. Студії предлужел на Економско-комерцијалней високей школи у Загребе, дзе посцигнул и докторат 1928. року зоз економских наукох. У школским 1926/27. року перебувал у Паризу, дзе слухал викладаня на познатей Ecole des Hautes Etudes. Ту слухал и окремни Internationales i Alliance Francaise семинари зоз социјалних наукох и здобул наслов професора француского языка.

Ище под час студийох почал робити у осигураваючим підприємстве „Croatia” у Загребе, потим по законченю студийох робел у Београдзе у Здруженю млінскей индустриї (Удружење млинске индустрије) ро 1940. рок. Зоз преходом до Загребу од 1940. року робел у Уряду за цени Банскей управы, а по ошлебодзеню у Центре за економски розвой Городу Загребу (CER-u).

Др Федор Лабош ше ище як млади гимназиялец опредзелел, крем своєї фаховей служби економисти, и за историографию и науково-виглєдовацку діялносц. Добре познал даскельо странски язики (мадярски, француски, немецки, латински и др.), та му не було чежко виглєдовац по поединих архивох и библиотекох материял о нашим приселеню до Бачкей зоз Горніци, а познейше и до Сриму и Славонії. Вше кед мал часу, а и вельо своєю рочни одпочивки хасновал за путоване по рижних городох, дзе думал же найдзе дацо потребне за свою роботу, за свою Историю. Роками зберал, виглєдовац и кед пошол до пензиї (1968), удало ше му позберац и приготовиц до друку своєю животне діло.

Його История – История Русиных Бачкей, Сриму и Славонії 1745-1918 достала позитивну оцинку и приготовена чекала же би були обезпечени материялни средства за друковане. Чкода же др Федор Лабош свой труд не могал видзиц видруковани. Умар 5. новембра 1977. року. Союз Русиных и Украинцох зоз Вуковару ше постарал за средства, та так кніжка вишла постгумно, два роки познейше, односно 1979. року.

Др Федор Лабош ше занїмал зоз публицистику, писал по руски, а тиж и на других языкох. Бул сотрудник предвойнових *Руских календарох* (1921-1941), а по Другей шветовой войны укапчал ше до сотруднїцтва у Новей думки у Вуковаре. Провадзел культурни и економски живот Руснацох. Дописовал ше зоз нашим поетом, филозофом и писателюм др Гавриїлом Костелником медзи двома войнами.

– Попри Историї обявени му ише два кнїжки: „*Naš sustav cijena*”, Zagreb, 1943. и „*Руснаци, доселене зоз Горнїци до наших крайох*” а тиж и значне число статюх, медзи хторима и тоти:

– „*Цо и нам треба*”,

Руски календар за 1929. рок, 96-99,

– „*Дацо о нашей старини у Коцуре 1789-го року*”,

Руски календар за 1931, 18-22,

– „*3 нагоди 25-рочнїци коцурского манастира Шестрох Служебнїцох*”,

Руски календар за 1940, 19-27,

– „*Владислав Лабош винашол талант славного скульптора Ивана Мештровича*”, *Нова думка* 10, Вуковар, 1975, 55-57,

– „*Мено Русин познате уж у I столїтию новей ери*”,

Нова думка 4, Вуковар, 1973, 107-112. итд.

Цо ше дотика Историї Русинок Бачкей, Сриму и Славониї 1745-1918, у хторей др Федор Лабош обробел *доселене, газдовски, просвитни, культурни и духовни живот* видруквана є у 19 друкарских табакох (на 295 боких, у 5000 прикладнїкох), рецензенти були проф. Мирко Валентич (Загреб) и дипл. правнїк Гавриїл Такач, лекторе кнїжки були Йовген и Мария Чакан, рамки илюстровала Олга Карлаварис, редактор бул Владимир Костелник, а биографски податки о авторови призначел Володимир Нота. Кнїжка друквана у Друкарнї „Култура”, Бачки Петровец у сотруднїцтве зоз Друкарню у Руским Керестуре у чаше од 15. януара по юний 1979. року.

У уводним слове видавателя кнїжки медзи иншим стої и тото: „*Читательови у рукох, конечно, история руского народу. Правда, то не „права” история, яка ше учи у школах, бо ше, нажаль у школи не учи нїяка руска история. Прето слово о историй на основи котрей фаховци за писане учебнїкох напишу праву историю*”.

И сам автор др Лабош у вступним слове надпомнул: „*Зоз тоту малу историю о приходзеню наших дїдох до нешкайших крайох, до Бачкей и Сриму, виполнюєм свою обовязку гу нашому народу, хтору сом ише як студент превжал*

на себе, же бим го упознал з його прешлосцу, а найбаржей з його животом у часу приселєня”.

Живот наших предкох не бул легки, бул чежки и то вельо чежши як цо би ше и подумац могло. Прето др Лабош визначел и шлїдуюце:

- ценьме фундаменти наших дїдох яки вони поставели, бо тоти фундаменти упили вельо слизи и зноу наших оцох и мацерох;

- ценьме их, бо таки фундаменти поставели нашо дїдове за свойо дзеци и унуки, за свойо потомки;

- ценьме их, бо зоз тима фундаментами жадали нашо дїдове же би їх потомком було лепше як цо їм було.

Наслови у кнїжки тоти:

- Руски народ на Карпатох и на Панонскей ровнїни,
Живот роботного человека на боярских маєткох
- Людзе у Бачкей жию од найстарших часох
- Початок и условия доселєня до Керестура и Коцура
- Загальнї обставини при крипакох у часох селєня наших дїдох
- Живот и обовязки наших дїдох
- Отримованє войска
- Подводни роки: Керестур, Била и Коцур
- Якей вири були нашо дїдове у часу селєня
- Господарски живот
- Обставини пред и после 1848. року
- Дзепоедни звичаї
- Вибудов церкви и школи
- Просвитна работа и
- Нашо валали

Др Федор Лабош бул скромни человек, роботни, вредни и чистого характеру. Випровадзаюци го на на остатню драгу, на кладбище на Мирогоу у Загребе, од нього ше одпитали: инж. Владимир Крайцар, Владимир Костелник, Гавриїл Такач, Оксана и Владимир Нота и подзекovali му за шицко цо зробел як человек, як историчар-публицист и обецали же його шветлу особу затримаєм у щирим паметаню.

Означованє рочнїци од народзєня др Федора Лабоша, ту, у Дюрдьове, месце дзе ше пред 110 роками народзел, значне, як за Дюрдьовчаньох, так и ширше за публицистох и историчарох, а тиж и за почитовательох його творчосци. Дюрдьовчанє ше вше буду цешиц же гу плеяди визначних особох по походзєню зоз того места можу учишлїц його мєно и творчосц. Най му будзе вична слава и подзекованє.

 Юлиан Пап

ЖИВОТ ОПРЕЗ ЧАСУ – СТО РОКИ ОД НАРОДЗЕНЯ ПРОФЕСОРА ЕЛЕМИРА ПАПГАРГАЯ (1912-1995)

Кніжка то найвекши масток.
Елемир Папгаргаї

У колективе професорох першей рускей Нізшей гимназії у Руским Керестуре, такой после Другей шветовой войны, бул и Елемир Папгаргаї, професор историї и географії. (Дакеди ше подписовал або представлял и як Велимир Папгаргаї)

Народзени є 14. юния 1912. року у Долнім Вилеве, валалу при Долнім Михольцу, у Славонії, у численей фамелиї маєтного земледїлца Петра Папгаргая и Мариї родзеной Арва. Початком XX вику пановали хороти, та людзе умерали, окреме дзеци. Так у фамелиї Папгаргайових перше дзецко умарло – єднорочне дзивче Ганча. Родзели ше потим дзеци: Феброна, Павлина, Емил, Ана и Елемир. И кед Елемир мал 14 мешаца, умарла мац Мария. Оцец Петро ше 1919. року преселел з фамелию до Керестура. Ту их знашла нова драма: єдна за другу, умарли млади шицки три Елемирово шестри. Остал му лем брат Емил, хтори ше познейше з фамелию одселел до Дюрдьова. А кед ше оцец Петро ознова оженел, на тот завод з Ану родзену Кирда, достал и брата Йовгена.

Основну школу професор Елемир закончел у Керестуре, а Гимназию – Грекокатолицку семинарию у Загребе. Студирал богословию у Львовє, у Україні, а потим 1939. року закончел Филозофски факултет у Загребе – историю и географию. Знал даскельо язики: окрем руского, сербского односно горватского и украинского языка, познал мадярски, латински, старогречески, немецки, италиянски и англійски.

Його школяре го паметаю як доброго професора. Бул широкого знаня, добродушни, часто порихтани на франту, толерантни, уважавал школярох. Кед дахто не знал, гуторел лем: „Науч, та вец будзеш одвитовац”. Викладал на интересантни, аж забавни способ. Мал свой кино-проектор, на ручни погон, та школяром, а дакеди и за ширшу публику, приказовал филми. Були то „неми” филми, углавним едукативни, але и бавени (наприклад, „Човек з дванац карсцелїками”, „Шмели ловар на дзиви кози” и други). За даєдни филми тон ше обезпечовало з плочох и грамофона зоз трубу, на накруцанє, а дакеди их провадзела „жива” музика. У тедишнім чаше, кед валал ище не мал стаємни биоскоп, то була права атракция!

Професор Елемир Папгаргаї остал запаметани и по тим же 1934–35. року у Керестуре, ише як студент, издавал гумористично-сатирични часопис „Рошта”. У нїм описовани дружтвени збуваня у валале и ширше медзи Руснацами, през франту, часто и подшмих. Було то технїчно скромне виданє, але цошка незвичайне и нове. Часопис виходзел у ограниченим тиражу, та ишол з рук до рук. Бул читани и у других наших местох – у Дюрдьове, Петровцох...

„Рошту” ушорйовали, як у ней писало, троме редакторе – Шлепи, Глухи и Неми. Други член редакції бул Дюра Гербут, тиж тедишнї студент, познейше паноец. Треци редактор по нєшка остал непознати. То тайна хтору професор Елемир за живота не сцел одкриц, однесол ю зоз собу до вичносци.

Кнїжка була найвекша любов професора Елемира. Гоч дзе бул, окружовали го громади кнїжки, мал свою богату библиотеку. Озда уж и прето едну часц роботного вику робел як заступнїк видавательних хижох зоз Загребу („Кугли” и других). Теди вельо путовал, правел вистави кнїжох рижних змистох и пропаговал их. Вше твердзел же „кнїжка то найвекши масток”.

Кед зме 60-тих рокох почали куповац авта, вон дакому коло себе знал повесц: „Утрепал ши пенєж до железа! Волел ши купиц кнїжки. Авто заардзави та го руциш до одпаду, а кнїжка нїгда не препадне!”

Професоре и наставнїки колективу Основней школи и Нїзшей гимназїї у Руским Керестуре опрез будинку Гимназїї, 1946/47. року: Елемир Папгаргаї (стої перши з лївого боку у горнїм шоре), Йовген Планчак, Йовген Медеши, Яша Бакоч, Йовген Джуња, Стеван Гера и Микола Гайнал.

У штреднїм шоре шедза Дюра Дудаш, Любица Медеше, Петро Ризнич, не позн. и др Мафтей Винай. Опрез нїх шедза Єлисавета Будински Рогаль, Єлена Хромиш, Цецилия Ризнич, Пава Дюрков Лакичевич и Єлена Чақан

У Руским народним календаре за 1946. рок професор Велимир Папгаргай, як ше подписал, обявел два замерковани статї: *Зос живота наших старих* и *Наша народна медицина и магия у прешлосци*. То нїяк не було його польо роботи, анї интересованя. Вон лем призначел того цо було дакеди у народу, та гоч то и врананїни. О тим шведочи и його коментар на концу другого напису:

Зос таку медицину ми вельо нашо дзеци и людзох як и млади мацери одпослали до шмерци и требало би да ше зос тим добре упознаме и да шицко тото раз навше викоренїме, як цми и заостати обичаї.

Пре здравствени причини, професор Елемир найвекшу часц живота препровадзел у Опатїї, на морю. Шнїл о тим же у своєй хижи направи дискотеку старих плочох, дзе нащивительом будзе пущац евергрини и давни шлагери. Не могол знац же придзе час компютерох и интернета, але жил и робел опрез свойого часу.

Умар у Опатїї 23. марца 1995. року, у 83. року живота. Там є и поховани, далеко од своїх ближнїх, дзе суци морїо, зрею лимуни, а стара палма у його дворе згина конари.

У рамикох Календара за 2012. рок Дружтво за руски язык, литературу и культуру означело його 90-рочнїцу од народзєня 6. 07. 2012. року у Доме культури у Руским Керестуре.

Зоз означованя рочнїцох у Доме культури у Руским Керестуре портрети: Владимир Мирко Гаднянски, Янко Олеяр, Микола Скубан, Штефан Чакан, Витомир Бодянец и Елемир Папгаргаї (6.07.2012)

Силвестер Д. Макаї

ЙОВГЕН КОЧИШ

академски скулптор

90 роки од народзения и 40 роки од шмерци (1922-1972)

Йовген Кочиш II народзени у Кули 25. фебруара. 1922. року. Кочишово родичи ше 1924. року преселели до Коцура. Оцец Йовген I по заніманю бул каменьорезач. Син Йовген II, кед дакус одроснул, през бависко почал перше зазберовац дробни фалатки каменю, а познейше их и обраблял.

Основну школу Закончел у Коцуре, а по законченей школи оцец го пратал до каменьорезачкей роботи, так же Йовген II, попри оцови виучел тото ремесло и почал робиц, ведно з оцом и дома и по теметовох. Бул свидоми свойого таланту, але и того же без образования на уметницькей академии не мож

здобуц даяку афирмацию.

Уж нещешлівого легиня Йовгена II охладзела и сурова война. Бул загарештовани 13. фебруара 1942. року. Обтужени є же виписовал на муре грекокатолицкей церкви у Коцуре провокативни графити и же вноци зоз пайташами слуха радио Москву. После длугой тортури вишлїдзования, перше у Коцуре, потим у Вербаше и Новим Садзе (у „Армии”), Йовген II ведно зоз пайташами, у ланцох послани до злогласного лагру „Чилаг”.

Дзепоедни з тих хлапцох ше нігда вецей не врацели дому. Йовгена II виратовала коцурска апатикарка мадярскей националносци, барз блїзка фамелиї Кочиш. Медзитим, ище ше анї не загоєли шлїди мученя на целу и талпох, а уж ушлїдзела примушуюоца мобилизация и драга на гранїцу Словацкей. Там будучи скулптор упознал глїбину войновей трагедии, насилство и моралну деградацию человека.

Сдней ноци у януаре 1945. року одредзени бул до патрули з єдним пайташом. У курняви страцели драгу и полузмарзнути ше нашли на території Словацкей. Вошли до першей ошвиценей хижи ограц ше и розпитац о терену, а добри Словаци, кед дознали же Йовген II з Югославиї, насилно мобилизовани, гу цеплей теї понукли им и можлївосц приклучиц ше гу чехословацким партизаном. Так Йовген II, у їх горох, будзе участвовац у борбох коло Кошицох и дзепоедних других варошох, же би концом 1944. року зоз чехословацкими партизанами дочекал шлебоду. На початку 1945. року сцигол до ошлебодзеного Коцура.

Кед ше врацел з войни, такой бул поволани на одслужене порядней воєней обовязки. Праве ту його талант бул замерковани. Єден з висших официрох, хтори и сам любел уметносц, видійствовал у команди же би його талантовани вояк бул послати до Дому армії до Загребу и же би на Академії покладал примаци испит. Професоре Ваня Радауш и Антун Августинчич замерковали його талант и роботи оцелели зоз найвисшу оцелу, та ше млади вояк нашол у групи студентох.

Под час студийох Йовгенов фах у оформйованю каменя обачел и проф. Августинчич, та праве йому поверел свойо памятніцки скульптури же би им Йовген дал закончюючи випатрунок. То, вшеліяк, за студента була велька чесц. Нажаль повойнова худоба залапела и будушого академского скульптора та го його оцел, каменьорезач, далей не могол финансовац. Розчаровани Йовген II врацел ше до Коцура. У медзичаше його супруга достала роботу у школи у Коцуре як учителька, та Йовген II наставел студії. З успехом их закончел 1954. року.

Дипломовани академски скульптор почал робіц як шлебодни уметнік. Зробел серию памятнікох. Перши у Крагуєвцу, памятнік др Михайлови Иличови – бронза. После успиху у Крагуєвцу ушлїдзели памятніки у Деспотове, Руским Керестуре, Бачким Добрим Полю, Бачким Петровим Селу, Бачким Градишту, у Растини, Бечею и у Вербаше.

Праве ту ше Йовген II афирмовал, та му було понукнута роботне место у Зомборе за руководителя Галерії Културного центру. Уж идущого 1961. року є поставени за руководителя. Организовал преїг 340 вистави наших еминентних малярох, скульпторох, графичарох и не лем у Зомборе, але и по околних местох. Коло главней роботи, Кочиш творел и у своїм ателеу.

Ту упознал визначних людзох Сомбора, та их овиковичел у бистох, портретовал их. Так ше шоровали бисти: Милана Коньовича, маляра, Милета Виторовича, маляра, Яноша Герцега, писателя, Исидора Баїча, композитора, Душана Исакова, новинара, Амалії Раїч, дохторки, Данила Бошковича, Габра Коларича, Дердя Капитаня, Петра Коньовича, композитора, Велька Петровича, писателя, Лази Костича, поети. Вон зробел и бисту и портрет *кроки* Миколи М. Кочиша, нашого визначного лингвисти, писателя и педагога.

Йовген Кочиш II мал 10 самостойни вистави у жеми: 1964. Руски Керестур, 1966. Кула, Зомбор, Баймок, 1966. Руски Керестур, 1967. Вербас, Београд, Нови Сад, 1968. Панчево, Петроварадин. У иножемстве: 1970. Сузара, Италия, 1971. Парма, Италия. Постгумно: 1973. Зомбор, 1974. Руски Керестур, 1975. Вербас. Учасував на групних виставах скоро по цалей Югославії.

Судьбоносного 12. децембра 1972. року, у пейдзешатим року живота, академски скульптор Йовген Кочиш II зохабел свою фамелию, шицких нас и тот швет занавше.

Нажал, Кочишово діла з дня на дзень препадаю, бо су не одляти у бронзи. О тим писане на даскельо заводи, але зме на тоти написи, по нешка остали цемни чи глухи. Ми ВЕЛЬКИ РУСНАЦИ знаме ше биц по першох,

але кед треба вец нас нет. Мама богатих людзох, мама лівальню у Кули маме Янка Микиту, але... Предкладам ЖЕ БИ ШЕ ОСНОВАЛ ФОНД за виліване Кочишових ділох. Я перши дам свой прилог.

*

У рамикох Календара рочніцох Дружтва за руски язык, литературу и культуру за 2012. рок означена 90-рочніца од народзенья и 40 роки шмерци Йовгена Кочиша и то: 29. юлия 2012. року у рамикох 8. подобовой колонії *Стретнуце у Боднарова* у Господінцох и 8. новембра 2012. року у Народней библиотеки у Коцуре. Истого дня означена и 80-рочніца Миколи Скубана (1932-1993).

Означоване рочніцох Йовгена Кочиша и Миколи Скубана у Коцуре (8. 11. 2012)

Ирина Папуга, проф. педагогії

80 РОКИ ОД СНОВАНЯ РУСКЕЙ „ПРОСВИТИ” У БАЧИНЦОХ (1932-2012)

Роботу Рускей „Просвити” у Бачинцох, медзи двома войнами и непосредно после *Другей шветовой войны* мож подзеліц на два, односно три периоди:

- перши, од сновательней схадзки Руского народного просвитного дружтва або популярно наволаней „Просвити”, у Новим Садзе, як першей рускей культурно-просвитней організації, на хторей 2. юлия 1919. року до новооснованого Одбору РНПД вошли и двома представителе з Бачинцох: о. Цирил Дрогобецки и Михал Папуга,

- други, од 1932. року, кед формовани Месни одбор РНПД, такв. „Просвита”, та по 1941. рок и

- треци, одгуки Месного одбору „Просвити”, непосредно после *Другей шветовой войны*, та по 60-роки (20. вику), насампредз на театралним плане.

Перши период Рускей „Просвити” у Бачинцох (1919-1932) вязани за сноване Руского народного просвитного дружтва у теди новоствореной Кральовини Сербох, Горватах и Словенцох, 1918. року, познейше Кральовини Югославии, зоз хторим почали нови часи культурно-просвитного живота и роботи нашого народу. Члени Одбору Руского народного просвитного дружтва (РНПД), на чолє зоз о. Михаилом Мудрим, *парохом* у Руским Керестуре були зоз штернац руских местох: Руского Керестура, Коцура, Вербасу, Дюрдьова, Нового Саду, Бачинцох, Сримскей Митровици, Шиду, Беркасова, Бикич Долу, Миклошевцох, Петровцох, Раєвого Села и Пишкуревцох. Одношенє и вязи медзи Главним одбором РНПД и членми з Бачинцох у першим периодзе одвивало ше през сотрудничтво зоз членми хторих було 13 и то: почесних 2 и утемелїтельних 11, хтори порядне плацели членарину и даровали на руски народни дом

Други период Рускей „Просвити” у Бачинцох (1932-1941) почина зоз снованьом Месного одбору „Просвити” 1932. року. Медзитим, снованє не ишло „гладко”, бо ше мушело чекац, док власц не припознала тото подняце. Тирвало то вецей як єден рок, але кед пришло одобрєне, отримана главна схадзка и выбрана управа: Йовген Планчак, председатель, Лука Сивч, касир, Янко Папуга, тайник, Янко Венчельовски и Дюра Кечкеш Дупаль одборници. Членох було понад штераец. Познейше, кед ознова окончени виберанки нового Управного одбору, за председателя ознова бул избрани Йовген Планчак, за секретара Кирил

Бесерминї, учитель, касир бул Яким Горняк, Штефан Бучко и Лукач Кечкеш, одборніки, а Надпатраюци одборе творели Йовген Тимко, Михал Ковач и Михал Гарновски.

О работи председателя Йовгена Планчака вше були виповедзени лем похвални слова, медзи иншим и тоти: „Як *Просвита* постої, од 1932. року, його ше порядне виберало за председателя. Сцелосц, труд и жертви, цо их вон давал за „Просвиту”, надвишовали шицко, та му ше то и признава. Председатель Йовген Планчак брал учасц и у роботних целох РНПД як делегат з Бачинцох и на його мено послани дописи Читальнї и Дружтву.

Руска „Просвита” у Бачинцох (*Етно-хижа*, 2012)

Кед у питаню просторїї Месного одбору „Просвити” дума ше на окремени будинок (хижу) на главней уліци преїга од церкви и парохїї. У ней була читальня, просторїї за роботу и театр зоз бину. Тота хижа и тераз постої, лем ей намена роками була друга. Од 60-тих рокох там бул квартал учителя школи. После вецей як 50 рокох, 2010-2011. року є реновирана з боку Месней заеднїци и валалчаньох, насампредз Руснацох и у ней ше тераз находзи *Етно-хижа*.

Од числених акційох Месного одбору „Просвити” у Бачинцох под час 10 рочного иснованя (1932-1941), вшелїяк треба визначиц театралну діялносц, зберане за фонд Рускей исторїї, отверане руских оддзеленьох основней школи, як и други активносци културного, просвитного и церковного живота у месце. З тим у вязи надпомнеме цо записал учитель Михал Ковач (у *Руским календаре* за 1939. рок, бок 40-48), кед анализовал Просвитни живот Руснацох у Кральовини Югославїї. Почим и сам бул активиста „Просвити” и добре познал роботу на културним плане по наших местох, констатовал же ше „Сримци лапели до роботи”. Источашне визначел: „Ми мушиме похвалїц активносци у остатнїх рокох, Петровцох, Миклошевцох и Бачинцох и вериц, же тота работа принеше векши хасен за просвитну и културну роботу”.

До роботи на театралним планє Месного одбору „Просвити” у Бачинцох були укапчани шицки, як млади, так и старши, починаючи од школярох, та по їх родичох. Заш лем найчастейше „глумели” дзивчата и хлапци–дзивки и легине. Так наприклад на Месопусну недзелю (1935) Просвита у карчми п. Дюри Колесара дала забаву „Служніца не добре приповеда!”, а представляли школски дзеци хтори добре бавели, особено оца крашне бавел Янко Джуньов, було шмиху, кед оец положел сина до кишенки. У предлуженю програми младеж: легине и дзивки давали забаву „Заврачане благо” (Петра Ризнича). Шицки добре „виучели свойо ролі”, а особне були похвалени: Василь Хома, хтори бавел старого Тука, Янко Колесар, адвоката, Данил Абоджи, старого Цигана Тумру, як и Амала Венчельовски, хтора у забави була млада Циганка Аза. Режисер бул Мирон Няради-Микловш, дзияк, по походзеню зоз Руского Керестура, хтори познейше жил у Вербаше.

Тиж так, треба спомнуц ище єден забавни вечар, хтори отримани 16. януара 1938. року, школярох гражданской школи зоз манастира Сестрох Василянкох у Шиду, зоз свою настоятельку с. Любов и префекту с. Агнету. На програми бул прекрасни фалат *Мученїце Христова опросц ми*, у хторей приказани живот перших Християнох. Окрем того театралного фалата, школярки виведли ище два франти, а потим вецей красни церковни и шветово шпиванки. Медзи шпиванками хтори одшпивали, зоз краснима школованима гласами, були и тоти: *Дивная новина*, *Спи Исусе спи*, *Краю ридни*, *Дому Шугай дому*, *О ходила*, *Ой не ходи Христу и др.*

Театрални кружок Месного одбору „Просвити” у Бачинцох (1940)

Же тих трицетих рокох исновал Театрални кружок у Бачинцох шведочи фотографія обявена у *Руским календаре* за 1940. рок (бок. 107) на хторей висликовани тоти члени: у горнім шоре, з лївого на прави бок, стоя: Сенка Сивч, Рафо Папуга, Владо Киш Медешов, Яким Папуга (жил у Дюрдьове).

Яков Абоді, Йовген Сивч и Сенка Папуга-Бучко. У стреднім шоре стоя: Кирил Бесермині, учитель и режисер, Йовген Джуджар, Ксения Бучко-Кечкеш, Янко Джуња, Меланка Канюх-Дітко, Мирон Канюх, Мария Папуга-Канюх, Петро Кечкеш, Мария Горняк-Майхер и Йовген Планчак, председатель „Просвити”, а шедза тоти особи: Сенка Папуга-Скубан, Данил Папуга, Пава Венчельовски-Рац, Йовген Емейди, Юстина Варга-Семан, Мирон Джуджар, Веруна Колошняї и Владо Папуга. При чишленю женских менох и презвискох написани и їх познейше одати презвиска, хтори автор напису дознал од Ксеніі Сенки Папуга, одатеј Бучко, хтора жила у Дюрдьове.

Бачинчане у тот час мали добрих глумцох: од наймладших дзедцох, школярох, по старших членох – у тедишнім чаше наволованих дилетанти, потим режисерох яки були Мирон Няради, Кирил Бесермині, медзи авторами текстох театралних представох хтори бавели були найвецей нашо руски и то: др Гавриїл Костельник, Петро Ризнич, Михал Ковач, Янко Фейса, Осиф Торма, бавена *Франтовніца*, *На швитаню*, *Хто ма право*, *Єфтайова дивка*, *Заврачане благо*, *Мижов сон*, госцовало ше у Руским Керестуре, Коцуре, Миклошевцох, Шидзе. Забави бавени (выводзени) перших рокох у карчми Дюри Колесара, як то було звичайно и у других наших штредкох, а потим у власних просторийох на бини у „Просвити”.

Єдна од значних акційох, хтору на предкладане РНПД-а, запровадзовала „Просвита” у Бачинцох, а хтору вшелїяк треба визначиц, то зберане за фонд „Рускеј исторії”. Так у 1937 року руски дзивчата: Леонка Планчак, Павка Венчельовски, Ксения Бучко, Лидия Венчельовски, Верунка Планчак и Меланка Планчак – наколядовали 158 дин. и тот пенєж бул послати за Фонд „Рускеј исторії”.

Познате же у сримских валалох у хторих жию Руснаци, 20-их рокох не було руски школи. О тим було слова и на схадзки РНПД-а, отриманей 20. августа 1927. року у Шидзе дзе медзи иншим констатоване же єст руски кнїжки за школски дзеци, але же ше у Сриме не можу хасновац, бо нет руски школи. Медзитим, гоч ше и моделло руски школи, дозвола не приходзела. Устав (Устав Кральовини Сербох, Горватах и Словенцох або тв. Видовдански устав, принєшени 28. VII 1921) давал меншином право на народни школи. У школах у хторих було 30 руски дзеци Руснаци мали право на свойо класи, але то мушели сами, преїг школских одборох вимагац (питац, модліїц).

Сугестия РНПД-а мала свойо позитивне одражене при Руснацох у Бачинцох, та вони после урядового вимаганя од компетентних, 8. априла 1934. року достали одвит Министерства просвити з Београдз и зоз потримовку Кральовскеј Дунайскеј бановини у Новим Садзе школского 1935/36. року до Бачинцох пришол учитель Кирил Бесермині зоз Шиду учиц руски дзеци у I и II класи. Вон, познейше 17. септембра 1937. року, бул и урядово зоз Декретом тедишнього Министерства просвити, число 51 696, меновани „же ма превжац

руске одделене у Бачинцох”, а же тих рокох справди учел дзеци у Бачинцох, най пошведочи и фотография обявена у *Руским календаре* за 1941. рок (бок. 57), на хторей є висликовани зоз своїма школярами.

Руски школяре зоз *учительом* Кирилом Бесерминым (1940/41)

О церковним живоце у Бачинцох треба повесц же Руска грекокатолицка парохия у Бачинцох основана 1850. року. Терашня парохиялна церква збудована 1905. року и пошвечена є на чещц Святого апостола Луки. Було то у чаше кед парох грекокатолицкей церкви у Бачинцох од 1903. по 1918. рок бул Марко Малич. Зоз його стараньом и закладаньом церква ма и нешка свой красни вигляд и звонка и зоднука. Длугока є 30, широка 10, а турня ей висока 35 метери. Исти парох, Марко Малич, поставел до церкви иконостас, хтори и нешка украшує ей нукашньосц.

При церкви и Парохиялни дом. Парохиялни матрикули ше водза тиж од 1850. року. Од 1850. по 1888. рок богослуженя у церкви приходзели отримовац священїки зоз Шиду: Янко Санич, Никола Сегеди, Йосиф Валковски, Янко Панїк, Михаил Уйфалуши, Илия Хранилович, Штефан Киш и Владислав Хранилович. Од 1888. року священїки бивали у Парохиялним доме у Бачинцох. Були то: Павло Гвозданович, Михайло Голубич, Марко Малич, Кирил Дрогобецки, Янко Шимрак, Янко Провчи, Михаил Гирйовати, Гавриїл Дудаш, Йосиф Меленюк, Михаил Черняк, Кирил Бесерминї, Дюра Фейса, Михайло Й. Гарди и Славомир Галик. После одходу Славомира Галика богослуженя отримовали священїки Михайло Режак, хтори приходзел зоз Шиду, Йосип Селин (зоз Беркасова), мр Михайло Малацко (зоз Шиду) и Зиновий Вовк (зоз Сримскей Митровици). Тераз,

односно од 2011. року бачински паноец мр Дарко Рац, хтори зоз фамелию бива у Парохиялним доме.

Бачински парох у тот час бул о. Михайло Гирйоватий (1883-1962). Вон остал запаметани же под час його роботи (од 1923. по 1936. рок) у Бачинцох сновани Месни одбор „Просвити”, отворене руске оддзелене у школи, а и же до Бачинцох сциговали велі руски кніжки и новини за цо му Бачинчане були вше подзековни. После одходу о. Михайла Гирйоватого (11. X 1936) бачински паноец бул о Гавриїл Дудаш (1905-1972). Теди у Церковни одборе були аж 12 одборніки: Дюра Ковач, Дюра Цупер, Исак Кечкеш, Йовген Планчак, Янко Майхер, Штефан Бучко, Янко Рац, Папуга Дюра Дюров, Яким Канюх, Лукач Кечкеш, Янко Ковач и Яким Колесар, хтори у церкви по велькей служби божей, 6. марца 1938. року положили пришагу. Туторе були: Дюра Ковач и Дюра Цупер.

Кед у питаню статистични податки бачинскей рускей парохии (1914-1926) мож видзиц же од 13 рокох у дзешец рокох було вецей народзених, дараз аж и дупло як умартих, напр. 1914. року ше народзело 43 дзеци а умарли 16 особи, 1920. ше народзели 44, а умарли 26 итд (лем 1915, 1916 и 1918. року – односно под час Першей шветовой войны вецей умерали як цо ше народзели). Напр. 1926. року их було вкупно 818. Тиж так народзених, то значи школярох за I класу було коло 40, односно вецей як 30, цо 30-тих рокох XX вику, кед було актуалне питане отварања руских оддзеленьох, давало можлівосц тото и реализовац.

Треци период, непосредно после *Другей шветовой войны*, та по 60-ти роки (20. вику) можеме наволац як *Одгуки Месного одбору „Просвити”* у Бачинцох, бо и Бачинчане медзи першима нашима сримским валалами уж на початку 1946. року обновели свою театралну діялносц. Напр. уж 7. януара 1946. року аматере у Бачинцох (у рамикох Месного одбору Рускей матки) пред свою публику премиерно виведли театрални фалат Осифа Торми *Хто ма право* у режиї Владимира Папуги, а зоз тим фалатом 19. януара 1946. року госцовали у Бикичу.

Слїдујуци наступ бачинских театралних діячох бул 1949. року, зоз фалатом *Аналфабета* Бранислава Нушича у режиї Драгена Драгутина Колесара, а теди у валале основане Културне дружтво „Йовген Бревак”. Театрална діялносц у Бачинцох мала свой такповесц найплоднейши рок 1951. Теди Културно-просвитне дружтво „Йовген Бревак” мало найвецей госцованя. Уж 4. фебруара воно пред свою публику у Бачинцох дало премиеру театралного фалата Йосипа Павичича *Розум до глави* у режиї Данила Папуги и учительки Цецилиї Цап. Учасніки у представи були члени драмскей секції КПД „Йовген Бревак”: Владо Киш (Мирко), Йовген Волчко (Лукач), Генка Шовань (Зорка), Йовген Папуга, Владо Папуга, Владо Катрина, Мирон Колошняї, Нестор Югас, Яким Задрипко, Милена Петрович, Штефка Кечкеш и Мария Колошняї, а потим зоз ню госцовали у такповесц шицких наших местох. Зоз представами ше

участвовало на смотрах русской драмы (драмских смотрах Руснацох) у Срме: Шидзе и Бикичу, а и глумци и режисере були на вецей заводи похвальовани, так 1950. року учителька Цила достала и пенєжну награду од Союзу культурно-просвитних дружтвох Войводины,

Активносц Культурно-просвитного дружтва „Йовген Бревак” у Бачинцох була замеркована и 1952. року, кед 10. януара (на Трокралі) премиерно пред домашню публику виведли театрални фалат *Дзе ест едзень, там нет звяди* у режиї учительки Цецилиї Цап, а 1953. року було таке вельке число дилетантох же Цецилия Цап як режисерка могла поставиц и таки „масовни” (вельочислени) театрални фалат як цо то була представа Михайла Ковача *На швитаню*. Бавени потим и тоти представи: *Франтовнїца* Петра Ризнича 1953. року, *Хто ма право*, Осифа Торми 1955, а остатня представа бачинских аматерох бул театрални фалат Петра Ризнича *Заврачане благо*, хтори виведзени 17. фебруара 1957. року, а зоз хтору ше 24. фебруара 1957. року госцовало и у Руским Керестуре.

То бул и конец значней и припознатей театралней діялносци Руснацох у Бачинцох. Нажаль, мож констатовац же чежко предпоставиц же би театрална творчосц Руснацох у Бачинцох ище дакеди могла буц обновена и же би посциговала таки резултати яки витворени под час иснованя Месного одбору „Просвити” (1932-1941) и непосредно после Другей шветовой войны у рамикох Культурно-просвитного дружтва „Йовген Бревак”, а ми ше Бачинчане, сцеме не сцеме, зоз тим мушине помириц, але ше и цешиме же нашо предки на тим плане голем 20 роки (прешлого ХХ вику) тоту активносц у обласци культури и просвити успишне пестовали и у ней ше цешели, цо и ми робиме праве тераз кед означуеме тот значни 80-рочни юбилей 2012. року у Бачинцох - на многая и благая літа! Здогадоване на осемдзешат роки од снованя „Просвити” отримане 9. септембра 2012. року у Основней школи у Бачинцох у рамикох календара рочнїцох Дружтва за руски язык, литературу и культуру.

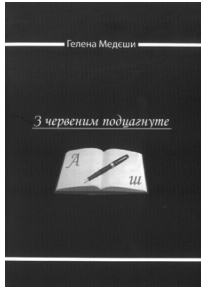
Програма означованя 80-рочнїци русской Просвити у школи у Бачинцох (9. 9. 2012)

V

НОВШИ ВИДАНЯ, ОГЛЯДНУЦА И РЕЦЕНЗІЇ

Др Оксана Тимко Дітко

ПРИКАЗ КНІЖКИ „З ЧЕРВЕНИМ ПОДЦАГНУТЕ” АВТОРКИ МР ГЕЛЕНИ МЕДЄШИ

Кніжка „З червеним подцагнуте” мр Гелени Медешовой зложена зоз пейдзешат текстох на 146 бокох пошвечених рижним питаньом котри шицки нашо лекторе каждодньово розришую.

Кажди текст розпатра еден проблем зоз котрим ше кажде з нас нераз стретал, але зме виroyтно часто того ані не свидоми.

Медзитим, за тима конкретними прикладами, конкретними неясними, лебо недоповедзеними правилами нашей граматики, правопису, словніка, стоя даскельо причини. Скорей шицкого то специфичне положене руского языка у векшинским окруженю, потим то нашо каждодньове хасноване паралелно голем двох языкох та прето несвидомо до мацеринского языка уношиме цудзи елементи, але вшелїяк ту вельку улогу ма и природни розвой языка и пременки у нїм.

Тематику проблемох котрим кніжка пошвечена мож подзелїц на вецей групи гоч шицким циль заедніцки, а то зачувац язык од непотребних, неприродних и недошлїдних пременкох.

Часц кніжки котра рефлектує проблеми шицких лекторох швета то пременки у бешеди котри не провадзи литературни язык. Литературни язык инертни, нормовани и намага ше затримац терашні стан, а бешедни язык ше непрерывно меня, аж и кед є не у таких зложених соціо-лінгвистичних условийох як руски язык. Тексти у тей групи толкую и анализую пременки у языку котри настали пре аналогію, пре поєдноставйоване дзепоедних правилох. То пременки котри би ше у нашим языку случовали и кед би бул изоловани и не тельо подложни цудзим впливом. До тей групи змесцає тексти: *Длуга жима и длугоки рукави, Ваш и свой, Кед єст вельо гришкох...*

Друга група текстох, з часци повязана зоз першу, але питаня котрим вони пошвечени настали пре потребу языка же би провадзел и меновал шицки пременки у заедніцки котра на нїм бешедує. То и не „узко” лекторски питаня. То теми зоз котрима ше стрета особа котра непрерывно пошвечена языку и котра свидома шицких недоробенсоцох норми. До тей часци уходза тексти: *Правопис – насуцна потреба, „Женски” презвиска, „Женски” занїманя, „Хлопски” занїманя у множини, Мена храмох, церквох и манастирох...*

Треца група текстох условена зоз местом нашого языка у социолінгвистичней структури хаснованя. Руски язык меншински язык и шицко цо до нього уходзи, уходзи преїг сербского, лебо горватского як векшинских языкох. Прето ше зявюю проблеми котри наставаю пре вплив векшинского языка. Ту ше руски язык, з єдного боку намага отримац свою структуру, а з другого, є под впливом векшинского языка. До тей групи змесцаме тексти: *Дзе улїчка гліняного моста, Руски презвиска на –аї по сербски, Фахово назви, академски ступні и титули коло власних менох...*

Гевта тематична група текстох у кнїжки котра найвещей стара то тексти пошвечени интерференції. Тоти тексти котри указую же руски язык, гоч му формално дати условия же би бул релативно полифункціонални, помали преходзи до сфери приватного, а векшински язык ше уцагує не лем до лексики, але и до структури руского языка. Точнейше, тоти тексти шведоча же вше вецей и вше частейше починаме думац по сербски. Аж нас таки тексти здогадую и опоминаю же ше так не гвари. Точнейше, у тих текстох ше анализую проблеми котри уходза до руского языка пре нашу общу двоязичносц. То вплив котрого зме часто ані не свидоми и котри настава прето же нам обидва языки поставаю єднак блїзки, а з гевтим векшинским зме примушени контактовац векшу часц дня. До тей групи змесцаме тексти: *Оженїц сина и оженїц ше, Питац и (о)питац ше, Уписац факултет и уписац ше на факултет, Каждого дня и каждый дзень, З оглядом же и з оглядом на, У цеку дня и през дзень...*

Питаня котри ше обрабя у кнїжки настали пре три причини. Перше, ми шицки двоязични, а то звекшує проблем и опасносц од траценя мацеринского, меншинского языка до котрого часто свидомо, але ише частейше несвидомо, уношимо цудзи слова, законченя, конструкції... Друге, руски язык меншински язык. и до нього менованя шицких нових зявеньох уходза з векшинского языка. Ту треба знац балансовац и зачувац свою окремосц и зоз пожичками, точнейше прилагодзиц пожички себе. Треца причина ше одноши на полифункціоналносц руского языка, т.є. вон до єдней гранїци ма можлівосц буц и службови язык, и язык науки, язык образования... Же би виполнел тоти свойо функції часто муши зоз сербского брац модели твореня, та и цали слова, цали вирази.

Кнїжка писана длуго, з власного искуства, приклади котри ше обрабя очивисно длуго зазберовани и складани. Писана є з боку практичного применюваня и хаснованя языка. Бо, без огляду на причини котри творя проблеми, хаснованє языка, його конкретна реализация, вше муши дац практични рїшеня. Над велїма з тих текстох ше мушимо задумац, велїх гришкох зме вироятно не були ані свидоми бо ше покрадзме уцагли до нашей бешеди.

Пре шицко спомнуте тота кнїжка, окрем же є хасновита, и вельке спозорене же треба чувац язык и каждый дзень ше питац: „Як би моя баба то гварела?“. Каждє слово, за котре заклочиме же би баба иншак гварела, треба „подцагнуц зоз червеним“ як опомнуце.

Др Михайло Фейса

СВОЙОФАЙТОВИ ПРАВОПИСНИ ШВИЦАРНІК

З червеним подцагнуते: язични поради з лекторских призначкох
(Дружтво за руски язык, литературу и культуру, Нови Сад, 2012, 145 боки)

Мр Гелена Медешова лем о штири роки од публикуваня своєї першей кніжки пошвеченой рускому языку (*Язык наш насущни*, 2008), у хторей доминую соціолінгвистични теми, публиковала и другу кніжку (*З червеним подцагнуते*, 2012), у хторей доминую правописни теми. Штварте поглаве першей кніжки, „З лекторских призначкох” (191-221), у другой кніжки фактично надбудоване, на цо указує и поднаслов – *язични поради з лекторских призначкох*.

Кед до огляду вежнеме основни цель кніжки, а то же би була „своєродни порадник за одстраньоване дилемох коло того хтору з двох або вещей конкурентних формох правилнейше похасновац” (б. 7-8), авторка поставени цель у подполносци витворела. Векшина прилогах (по нашей евиденції 41) заснована на питаню „Так, чи так?”. Одвитом на тото питанє нет цо пригвариц. Вони детально елаборовани и солидно аргументовани. Генерално патраци (занедзбуюци даскеьо модални вислови типа „могли бизме по руски повесц исте и ...”, „приклади би були вельо `рускейши` кед бизме похасновали ...” и под. зоз хторима ше, з єдного боку, старшому приписує дух рускосци и векши ступень правилносци, а, з другого боку, новшому ше исте одніма), теми прилогах так вичерпно спатрени же, окрем звекшованя числа прикладах, просто нет простору за значнейши дополненя. Прето ше подписник тих шорикох не склада зоз шлїдуючим авторковим висловом у „Уводним слове”: „Предкладаня яки дати у тих язичних порадох, вшелїяк, не конечни и єдини добри. Отворени су за нови сознания, приклади и дополненя хтори лепше потолкую або демантую предложени рїшеня” (б. 8). Тиж так, рецензент ше не склада ані зоз минимализуюцу констатацию же презентовани поради представляю „ище єдно невельке доприношенє цалоснейшому спатраню розвою нашого языка на вещей сегментох”. Тота констатация би даяким концом могла буц важаца кед би не єгзистовал вельки, деценийни недостаток нормативистичней литератури руского языка хтори мож поровнац зоз тогорочну сушу. Гелена Медеши зоз своїма двома кніжками представля єдинствену особу у стандардизованю руского языка. Єй заключеня маю тирваци хатрактер и нет основи же би ше од нїх на таки способ сама дистанцовала. Жадам недвосмислово визначиц же *З червеним подцагнуते* представля вельке и, треба наглашиц, аж и необходне доприношенє спатраню руского языка з рижних аспектох. Поради ше найчастейше дотикаю семантики поєдинечних лексемох, алє и морфології, синтакси, ономастики и стила. Авторка два прилоги пошвещела и родовей перспективи.

У своєї борби за чистоту руского языка Медешова ше намага насампредз радзиц. Ствар менталитета, але думам же могла буц и категоричнейша и критичнейша. Вона, як гвари и наслов, подцагує з червеним. У франти би могло повесц же то роби зоз педантно просту линию, а рецензент би волел кед би тото цо погришне було и вецейразово подцаговане, та и заокружоване и шварбане. Без огляду на субективни упечаток рецензента авторка у борби за чистоту руского языка максимално успишна.

Кед слово о стилу, рецензент приємно несподзивани. Прилоги правописного характеру звичайно чежки и монотони за читане, а прилоги у *Подцагнути*м з *червеним* ше читаю винїмно легко. Увагу у авторковим правописним проседеу прицагує дозирана гумористична а функционална нїтка. Нераз вона дилему або трилему випроблематизує по абсурд так же хаснователь у цеку читаня доходзи по заключене и скорей як го авторка експлицитно вислови. Авторки ше поспишло обезпечиц „питкосц” своїх текстох и прибліжиц их гу широкому кругу хасновательох.

Язичне коровче пушело коренї вшадзи коло нас. Гелена Медешова го витаргує. Сї приручнїк безспорно будзе на помоци бешеднїком рускей националней заєднїци при стретнуцу з обаванями хтори незаобиходни у каждодньовой комуникациї. Пораднїк *З червеним подцануте* представя свойофайтови правописни швицарнїк и вшелїяк будзе на хасен просвітним роботнїком, лектором, новинаром и вообще культурним діячом.

Промоция кнїжки мр Гелени Медеши у Новим Садзе (20. 06. 2012)

Ирина Папуга

ЗБОРНИК РОБОТОХ „STUDIA RUTHENICA” 16 (29)

Нови Сад, 2011

Абстракт: Друштво за руски јазик, литературу и културу (основане 1970. року у Новим Садзе) издава свой глашник од 1975. року. Глашник по 1987. рок ношел називу „Творчосц”, од 1988. року выходзи як „Studia Rutnenica”. Објавени 13 числа „Творчосци” и 16 числа часопису „Studia Rutnenica” (ведно 29 глашники). Од трецого числа „Studia Rutnenica” выходзи як зборник роботох

Кључни слова: глашник, зборник роботох, часопис, прилоги, роботи, статї, огляднуца, рочници, здогадованя, хронїка Дружтва.

Змист зборник роботох „Studia Rutnenica” 16 (29) за 2011. рок шлїдујоци: перша часц прилоги зоз Совитованя под назву „Руски јазик и литературна творчосц за дзеци”, хторе отримане 3. децембра 2011. року у Новим Садзе у рамихох 21. Дньох *Миколи М. Кочиша* и 5. Поетских нїткох *Меланїи Павлович*.

Зоз обласци руского јазика објавени тоти сообшєня: мр Гелена Медєши, Правопис насущна потреба, гу 40-рочници выходзєня Правопису руского јазика *Миколи М. Кочиша*, др Михайло Фейса, Церковнославјански у руским јазику, др Оксана Тимко Дїтко, Прикметнїчки присловнїки у руским јазику, мр Гелена Медєши, Генитивни форми руских презвискох хтори ше закончую на *-аї* у прекладаню на сербски јазик и др Анна Плїшкова, Русиньскый јазик на Словакїи 1995–2010: тенденциї зближованя варїантїв.

У обласци Литературней творчосци за дзеци на руским јазику прилоги тоти: Дюра Латјак, Златни роки литератури за дзеци на руским јазику, Серафина Макаї, Живот и творчосц *Миколи М. Кочиша*, Оливера Шиячки, Тайни дзєцинства: Меланя Павлович *Били жаданя* и *Белави лєт*, Меланя Римар, Меланя Павлович 55 роки зоз „Заградку” и Ирина Папуга, О приручнїку „Ластовички” и зборнїку „Ластовички 2”.

У другей часци *Рочници и ювилєи* објавени тоти сообшєня: Блаженка Хома Цветкович, Јзични нїтки двох лингвистох, др Александер Д. Дуличенко о роботох *Миколи М. Кочиша*, Дюра Латјак, Мойо контакти зоз др Александром Д. Дуличенком, Любомир Медєши, Животна драга на руским небосклоне, Гу 65-рочници живота *Иринки Папуговеи*.

У трецей часци *Новиши виданя* објавени тоти прилоги: др Оксана Тимко Дїтко *Кнїжка як молитва*, мр Гелена Медєши *Јзик наш насущни*, мр Гелена Медєши *Чуваме и рошлїни и јазик*, др Радмила Шовљански / др Радмила

Шовльански, *Словнік зашити рошлінох и животного стредку/Речник зашити билья и животне средине*, Звонимир Ерделі, Здогаднік и драгоказ будучим генерациейом, Дюра Лікар, *Коліше ше жито класате – газдованє миклошевских Руснацох*, 2011 и Ирина Папуга, *Зборнік роботох „Studia Ruthenica”* 15 (28), 2010.

Штварта часц *Огляднуца и рецензії*: др Гавриїл Костельник, *Поезия и проза* (вибор прекладах на сербски язык: др Юлиян Рамач и Мирослав Алексич), рецензії: Благоє Бакович, Любомир Медєши и Юлиян Пап, потим напис др Юлиана Рамача *Наш преклад поезії и прози др Гавриїла Костельника на сербски язык*, др Михайло Фейса *Значне и єдинствене лексикографске діло*, Юлиян Пап *Огляднуца на Словнік терминох др Радмили Шовлянски и Гавриїл Колесар*, *Чисти, ядровити и прецизни язык*, Гелена Медєши *Язык наш насущни*.

Пията часц *Здогадованя*: Марія Афич *Здогадованє на пароха керестурского о. Михаїла Макая* и In memoriam: Михайло Горняк (1929-2011) и Петар Мояк (1933-2011). Хроніка Дружтва за руски язык, литературу и культуру у шестей часци приноши: План розвою и діялносци, *Програмни задатки Дружтва за руски язык, литературу и культуру* (2011-2020), *Діловнік о роботи Скупштини Дружтва за руски язык, литературу и культуру*, *Активносци Дружтва: януар 2011 – януар 2012. рок* и Програма Дружтва за руски язык, литературу и культуру за 2012. рок, як и список нових членох Дружтва.

Спатраючи 16. число Зборніка роботох „Studia Ruthenica” як целосц, можеме констатовац же у нїм свойо место и на тот завод нашли понад 20 авторе хтори пририхтали 25 прилоги. Дружтво за руски язык, литературу и культуру през шеснац числа часопису „Studia Ruthenica” и скорейши тринац числа „Творчосци” (ведно 29 глашніки) упознава своїх членох, як и ширшу явносц, зоз значнима подїями наукового, язичного, литературного и культурного живота Руснацох. Прето би добре було кед би ше пречитало кажде нове число Зборніка „Studia ruthenica”. Намагаме ше же би у цо скорейшим чаше, гоч и зоз запожненьом, було видате и 17 (ювильейне 30) число Зборніка роботох „Studia ruthenica” за 2012. рок. Надпоминаме же Дружтво за руски язык, литературу и культуру свой глашнік (рочнік) „Studia Ruthenica” издава на основи члена 32. Статута. Тексти ше обявюю на руским язiku, зоз уводним словом и резимеами на сербским и англійским язiku.

Ирина Папуга

**ЗБОРНИК РАДОВА „STUDIA RUTHENICA” 16 (29)
НОВИ САД, 2011.**

Резиме

Друштво за русински језик, књижевност и културу свој гласник (годишњак) „Studia Ruthenica” издаје на основу члана 32. Статута. Текстови се објављују на русинском језику, са предговором и резимеима на српском и енглеском језику.

Irina Papuga

**COLLECTION OF WORKS ”STUDIA RUTHENICA” 16 (29)
NOVI SAD, 2011**

Summary

The Society for ruthenian language, literature and culture publishes its Herold (Annual) a Studia Ruthenica” on the basis of the article 32 of the Statute. The texts are published in Ruthenian, with the prefaces and summaries in Sebian and English.

Виданя Дружтва за руски јазик, литературу и културу у 2012. року

VI

ПРЕКЛАДИ

Др Гавриїл Костельник

ЛАСТОВИЧКА

Ластовичка мала
гу нам уж прилетла,
не забула нашу стреху:
прилетла аж споза моря,
з далекого швета.

Яка є весела!
И шпива и лета,
же под нашу хижну стреху
нашла свойо давне гніздо
кед пришла зоз швета.

Ластовичко мала,
яр ши нам принесла!
Кед чвиринкаш, жем ше будзи,
а зоз ней желене лісце
и квице воскреса.

Витай, ластовичко!
Чвиринкай и летай!
Длуго у нас будз! – па о тим
цо за морйом ши видзела
ти нам приповедай!

ЛАСТАВИЦА

Ластавица мала,
после дугог лета,
познала је нашу стреху
долетевши иза мора,
из далекого света.

Како је весела!
И пева и лета:
под нашом је кућном стрехом
нашла своје давно гнездо
дошавши из света.

Ластавице мала,
носиш нам пролеће!
Кад цвркућеш, све се буди,
зелени се младо лишће,
вакрасава цвеће.

Ластавице драга!
Цвркући весела!
Дуго код нас ти остани,
па нам причај шта си све ти
за морем видела!

Гавриїл Г. Надь

ВИТАМ СЛУНКО

Витам миле ярне слунко,
цепли зарї його;
жичим здраве шицким дзецом
народа мойого!

Пажици ожеленели,
лес, поля загради;
квитки вшадзи, воздух пахне,
полні перши млади!

Патьце слунко, мили дзеци.
полне є лагоди!
Сцеце здрава? Цо чекаце?
Шицки – до природи!

ПОЗДРАВЉАМ СУНЦЕ

Поздрављам пролећно сунце
с топлим му зрацима,
желим здравље мом народу:
свој деци, ђацима.

Зелене се шуме, њиве,
свуд се живот буди,
цвеће, ваздух – све мирише,
пуни младе груди.

Гле сунашце, драга децо,
пуно је благости!
Шта чекате? У природу
ка здрављу, радости!

РУСКИМ ДЗЕЦОМ

Моя думка гу вам леци,
мили мойо руски дзеци,
з Керестура
и з Коцура,
зоз Вербасу и з Дюрдьова,
з Господінцох, з Орахова,
зоз Шиду и Миклошевцох,
з Бачинцох и зоз Петровцох,
з Беркасова, Београду,
зоз Кули, Нового Саду,
зоз Тополі, Суботици,
з Крушичу и Митровици,
з Бикичу и з Раєвого
зоз Села нам Савиного
и зоз места там каждого
дзе год руске шерцо бие!

Най дух братства у вас жиє,
дух љубави гу својому,
гу слову мацеринскому,
гу словичку оцовому,
власнучкому, цепључкому,
найсладшому, наймилшому,
зоз котрим наш глас ше чує,
глас прадїдох одгукує,
глас нашого роботніка
польодїлца, школярика!
Будзце вредни, та за живот
добре ви ше порихтайце
и, идуци за хлебином,
на својо не забувайце!
Ви, таленти, пищце, творце
на власней бешеди дїла,
за красни ше думки борце,
їх не зніщи часу сила!
Бо правдиви слова, твори,
стоя вично ягод гори.

РУСИНСКОЈ ДЕЦИ

Моје мисли к вама лете,
нека чује свако дете:
из Крстура – из матице
и Куцуре ко сестрице,
из Куле и Новог Сада,
из Бачке Тополе града,
из престоног Београда,
из Врбаса и Крушчића,
Беркасова и Бикића,
из Нового Орахова,
из Ђурђева, Суботице,
из Сремске нам Митровице,
Бачинаца, Петроваца,
из Шида, Миклушеваца,
из наших Госпођинаца
из Села нам Савинога
и из места баш свакога
где русинско срце има!

Нек дух братства је у свима,
дух љубави према своме,
на језику рођеноме,
што најближи је свакоме,
према речи најтоплијој,
да, тој речи најмилијој,
са којом наш глас се чује,
глас дедова одјекује,
глас вреднога нам радника
и ратара, ученика!
Буд'те вредни, па за живот
добро ви се припремите
и, идући тад за хлебом,
своје не заборавите!
Ви, таленти, нам стварајте
на језику своме дела,
мисо лепу изборите,
јер је она снага вела!
Речи вечне, истините,
ко горе су камените.

Михайло Ковач

ХИЖОЧКО СТАРА

Хижочко стара, худобко наша,
ти нам на билим швеце најкрасша.
Ти нам најкрасша, хижко билена,
а добра така як мац родзена.

Кед яр пахняца до нас завита,
кед коло тебе овоц розквита,
та думам, хижко моя схилена,
же ши зоз раю на жем спушена.

А кед заш вжиме витри завию,
стреху счарнесту з шнігом закрию,
теди як квочка шицких нас збераш,
цепли криделка на нас пресцераш.

МОЈ ДОМ

Мой дом там долу,
над домом хмари.
У доме мойо
родичи стари

Най страша хмари,
най гирми гром,
родичох и мне
чува наш дом.

(1952)

КУЋИЦЕ НАША

Кућице наша крај села сама,
најлепша ти си на свету нама,
најлепша си нам, кућице бела,
ко мати си нас ти заволела.

Када мирисно пролеће гране,
у белом цвету воће осване,
ја мислим моја кућице скраја
да си тад усред самога раја.

А када зимски ветрови вију,
тршчану стреху снегом ти крију,
да би тад своју дечицу скрила,
над нас ко квочка рашириш крила

МОЈ ДОМ

Над мојим домом
облачић бео,
отац и мати
век су ту цео.

Нек прете буре,
нек грми гром,
а њих и мене
чува наш дом.

НАША ХИЖА

Там у доліни хижка нам стої,
сцисла ше, мала, як да ше бої.
И гоч там вона велї уж часи,
ніч не страцела зоз давней краси.

Дижджи ешеньски ю умиваю,
витри ей жимски писні шпиваю,
весна зоз квецом ю оквецус,
лето ей дари з поля зношуе.

Нука у хижі мойо биваю,
вонка голуби на ней гуркаю,
коло ней драга длуга преходзи,
дзечи до швета, до людзох водзи.
(1949)

ЗАГАДКА

Знам таку бабу цо ма три ока,
а главу трима дакус до бока.
У шивих власох уха червени,
а косци баби стари – древени.
Шерцо бабово драгше од злата,
гоч є справене з – жовтого блата.

Тота бабочка: наша хижочка.
А три облачки, то тоти очка.
З двома оками патри до шора,
а зоз тим трецим патри до двора.
Стреха хижочки – то шиви власи,
комини – уха, глави прикраси.
А шерцо драге, драгше од злата,
то пец наш били справени з блата.
(1940)

НАША КУЋА

У долу наша кућица стоји,
стисла се мала ко да се боји.
И мада стоји ту годинама,
једнако лепа она је нама.

Јесење кише је умивају,
ветрови зимски песме певају,
с пролећа сва у беломе цвате,
лето јој даре носи богате.

У њој ми породица станује,
на њој се гугут голубљи чује,
крај ње пролази пут у недоглед,
он деци видик открива у свет.

ЗАГОНЕТКА

Бакицу знам ја са три очице
и искривљене мало главице.
Увца с' у коси седој црвене,
бакине кости све су дрвене.
Срце ј' бакино скупље од злата,
мада је оно од жутог – блата.

Ова је бака: наша кућица
са три прозора – њених очица,
два ока су јој на шору спреда,
са једним оком двориште гледа.
А седа коса – кров је кућице,
димњаци-уши – украс главице.
А срце скупо, скупље од злата –
то је пећ бела од чистог – блата.

РУКИ

Блага рука бабова,
тварда рука оцова.
Цепла рука мамова,
моцна рука братова.

Перша рука гласкац зна,
друга рука хлеба да.
Треца рука грес ме,
штварта рука бранї вше.

Руки любя, даваю,
руки грею, чуваю.
Добри руки даваци,
живот без ніх – боляци.
(1963)

РУКЕ

Блага рука бакина,
чврста рука татина.
Топла рука мамина,
братова ко татина.

Прва нежно милује,
друга хлеб зарађује,
трећа рука греје ме,
а четврта брани ме.

Руке воле и дају,
руке греју, чувају.
Добре руке ко има –
мелем душе је свима.

Прешпивал на сербски: Юлиан Рамач

Жридла:**Г. Костельник**

Ластовичка (*Поезия на бачванско-сримским руским литературним язичу*.
Руске слово, Нови Сад, 1970, 176. б.)

Г. Г. Надь

Витам слунко (*Триски*. Руске слово, Нови сад, 2007, 144. б.)
Руским дзецом (*Триски*. Руске слово, Нови Сад, 2007, 174-175. б.)

М. Ковач

Наша хижочка (*Хижочко стара*. Руске слово, Нови Сад, 5. б.)
Наша хижа (*Писні дїда заградара*. Руске слово, Нови Сад, 1979, 8. б.)
Загадка (*Писні дїда заградара*. Руске слово, Нови Сад, 1979, 8. б.)
Руки (*Писні дїда заградара*. Руске слово, Нови Сад, 1979, 8. б.)

Бранко Радичевић

ЂАЧКИ РАСТАНАК
(Одломак)

Ој, Карловци место моје драго,
Кò дeтeнцe дошao сам aмo,
Игрa бeшe јeдинo ми блaгo,
Слaткo звa јa мeд и смoквy сaмo,
Дeтe мaлo – гoлушaвo тичe,
Дођe тичe пa сe тy нaвичe,
Oвдe oвдe дe криoцe мaлo
Први пут јe срeтнo oглeдaлo.

*

Тa тeк штo сe свирaц чујe,
Вeћ у кoлу с' пoсaкaујe,
Кoлo, кoлo, свирaц свирa,
Нoгa зeмљy нe дoдирa,
„Ситнo, брaтe, ијујују!“
Мoмци чили пoдвигују:
Свирaц свирa, нeдa мирa.

А јoш вишe дeвoјчицe,
Њинe oчи и нoжицe.
Дeдe брaтe ијују!
Дe пoдскoчи, нe лудуј,
Кo би јaкo мoмaк биo
Пa сe нe би пoмaмиo!

Бранко Радичевич

ШКОЛЯРСКИ РОЗХОД
(Виривок)

Ој, Карловци мојо незабутни,
Пришoл сoм тy ягoд хлaпчик мaли,
Мeд и смoкви слaдoсц ми дaвaли,
Нигдa сoм тy, нигдa нe бул смутни.
Дзeцкo мaлe, ягoд птичкa мaлa,
Дзe злeцeлa, тy би чвиринкaлa,
Тy, нa мeсцe дзe кридeлкa мaли
Пo пeрши рaз лeциц прoбoвaли.

*

Гудaк aнi дoйц дo слoвa нe дa;
Кeд шe кoлo зaтaнцyє,
Нoгa жeм нe дoрушyє,
А лeгинe лeм звискyю:
„Дрoбнo, брaту иoнyю!“
Грaє гудaк
Прaви чудaк.

Дзивки мирa нe дaвaю
Вирaбaю и джмуркaю.
Нoлe, брaту, гoпa-гoп,
Укaж жe ши прaви хлoп!
Кeд би шe нe злaшeл лeгинь,
Бул би, вeрa, прaви сeгинь!

*

Коло, коло,
 Наоколо,
 Виловито,
 Плаовито,
 Наплетено,
 Навезено
 Окићено, зачињено
 Брже браћо, амо, амо,
 Да се скупа поиграмо

*

Збогом песме, збогом коло,
 Збогом момци наоколо,
 Збогом кито мома млади
 Збогом грожђе, збогом виногради!

*

Коло, коло,
 Наоколо,
 Оквицене
 Розбавене,
 Вишиване,
 Доберане,
 Розсакане –
 Швидше, браца, ноле, ноле,
 Шицким место у тим коле!

*

Збогом писні, збогом кола,
 Збогом хлапци, доокола,
 Збогом дзивки билоліци
 Збогом грозно и виніци.

Прешпивал на руски: *Михал Рамач*

Пречитане на 18. стретнуцу руских школах у ОШ „Бранко Радичевич” у Савиним Селу (2.06.2012).

Основна школа „Бранко Радичевич”, Савино Село

VII

**ХРОНІКА ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК,
ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ**

АКТИВНОСЦИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

(януар 2012 - януар 2013. року)

2012. рок

Януар:

- 15-17. 01. - 5. шветочносц з нагоди означованя Национального швета Руснацох у Дюрдьове зоз културно-уметніцку програму 261 рок од подписованя Контракту о насельованю Руснацох до Руского Керестура (17. 01. 1751-2012)
17. 01. - послати податки и прилоги о Гелени Канюховей за Енциклопедию подобових уметнікох до НАНУ (Україна)
20. 01. - розписани конкурс за средства Покраїнского секретариату за културу и явне информованє АПВ (тирвал по 08. 02. 2012)
24. 01. - 110 роки од народзєня и 35 роки од шмерци др Федора Лабоша (*Дюрдьов, 1902-Вуковар, 1977*), Нови Сад (означованє отриманє 4. децембра 2012. року у рамикох 22. *Дньох Миколи М. Кочиша* у Основней школи у Дюрдьове)
25. 01. - 80 роки од народзєня о. Йоакима Холошняя (*Руски Керестур, 1932*), пароха дюрдьовского (Дюрдьов)
30. 01. - розписани конкурс за средства Городскей управи за културу Нового Саду (послата вимога за *Поетски нїтки*)
31. 01. - консултациї коло видаваня 16. числа Зборніка роботох „*Studia Ruthenica*” зоз авторами написох и друкарню

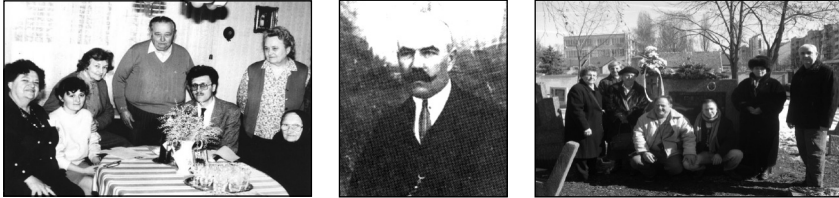
Фебруар:

21. 02. - Медзинародни *Дзень мацеринского языка* (UNESCO) и Дзень Координацийного одбору дружтвох за язики
24. 02. - прекладательна и подобова роботня Поетски нїтки Меланії Павлович у ОШ у Савиним Селу и порада коло 18. стретнуца Руских школах (2. 06. 2012) зоз Рахманом Тигань, директором и Леону Олеар, проф. класней настави руского языка

Стретнуце у ОШ „Бранко Радичевич” у Савиним Селу

25. 02. - 130 роки од народзенья учителя Осифа Фа (*Руски Керестур*, 1882 - *Нови Сад*, 1971), кладзене квеца на учительов гроб на Руским теметове у Новим Саду, контакти зоз фамелию Фа, Голубович и Сакач и здогадоване на напис у Руским календаре за 1992. рок, авторох: Любомира Медеша и Ирини Папуга и ТВ прилог Олги Карлаварис.

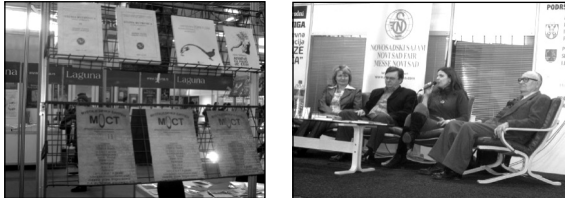

Рочніца учителя Осифа Фа у Новим Садзе

25. 02. - 90 роки од народзенья Евгена Кочиша (*Кула*, 1922 - *Сомбор*, 1972), академского скульптора, Коцур, Нови Сад, автора подобових и скульпторских роботох: бисти лингвисти, писателя и педагога Миколи М. Кочиша (1928-1973)

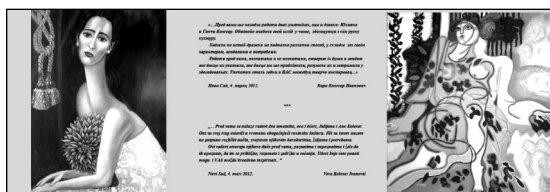
Марец:

- 01-06. 03. - 18. салон кніжкох на Сайме у Новим Садзе зоз виставу виданьох дружтвох за язики, литературу и культуру

Виданя Дружтва „Рукого слова” и других видавательох на Салоне кніжкох у Новим Садзе

04. 03. - школски змаганя у знаню руского языка и язичней культуры у основним образованию (календар змаганьох МПН)
05. 03. - подобова вистава Юлиана и Ани Колесар у Студию М Радио Нового Саду у рамикох 22. Ружовой заградки, 2012.

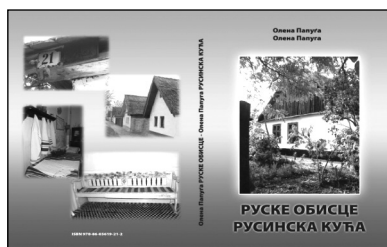
Каталог подобovej вистави Юляна и Ани Колесар

07. 03. - анкета зоз родичами дзецох предшколского возросту и Геленку Салаг, виховательку у ПУ „Радосне дзецинство” у Новим Садзе (Ул. Бранимира Чосича) дзе за дзеци организовани активносци по руски - стреду на 18 годзин

Дзеци предшколского возросту и родичи у ПУ „Радосне дзецинство” у Новим Садзе

08. 03. - закончене друковане другог виданя кнїжки Оленки Папуга *Руске обисце* – Олена Папуга *Русинска кућа* по руски и сербски

Руске обисце – Русинска кућа

10. 03. - прекладательно-подобова и творительна работня зоз школярами хтори виучую руски язык у основних школах у Вербаше (у КПД „Карпати”) зоз подобову виставу *Стретнуце у Боднарова* и формоване литературней секциї *Мелания Павлович*

Роботња у Вербаше

14. 03. - квеце коло бисти Мирослава Антича (1932-1986) у Дунајским парку у Новим Садзе у рамикох 80-рочници народзенья писателя
15. 03. - штири роки од шмерци Дюри Папгаргая (*Руски Керестур*, 11. 11. 1936 – *Нови Сад*, 15. 03. 2008), писателя. Квеце на гроб писателя положили члени Секции Дружтва, РНТ „Дядя” и шестра Наталия (Папгаргаї) Малацко

Квеце на гробе Дюру Папгаргая у Руским Керестуре

16. 03. - 12. манифестация „Јр др Мафтея Виная” у Городскей библиотеки у Суботици (учашніки Штефан Гудак и Јанко Чижмар)
18. 03. - рочница народзенья писателя др Мафтея Виная (*Р. Керестур*, 18.03.1898 - *Суботица*, 8.12.1981)

„Јр др Мафтея Виная” у Суботици

21. 03. - Шветови *Дзень поезии* (UNESCO) - литературни сходи и стретнуца, прекладателни и подобово работни
27. 03. - Шветови *Дзень театралней діялносци* – 150 роки Сербского народного театру у Новим Садзе

28. 03. - друга часц анкети зоз родичами дзецох предшколского возросту у ПУ „Радосне дзецинство” у Новим Садзе

У ПУ „Радосне дзецинство” у Новим Садзе

29. 03. - Литературно-музична програма Здружене „Руснаци” и Секції Дружтва у Парохийним доме у Сримскей Митровици

Литературно-музична програма у Сримскей Митровици

Април:

06. 04. - схадка коло 3. медзиокружного змаганя зоз руского языка и язичней культуры у ОШ „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове
10. 04. - 90 роки од народзенья Штефана Чакана (1922-1987), баснописателя, активносци школярох Литературней секції „Штефан Чакан” и Секції Дружтва у Новим Орахове (квече на гробе писателя зоз програму 7. 04. 2012. року)

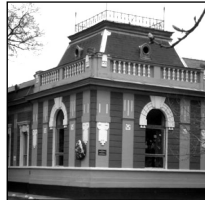
Штефан Чакан Любка Сегеди Фалц

10. 04. - 80 роки од народзенья поетеси Любки (Сегеди) Фалц (*Петровци*, 1922), послата винчованка *по интернету*

16. 04. - день Миколи М. Кочиша – розгварка коло викладаня бисти М. М. Кочиша (авт. Евгена Кочиша) у ОШ у Дюрдьове
17. 04. - активносци Меморияльного одбору проф. Гавриїла Г. Надя – у рамикох 99-рочніці од народзєня квецє на його гроб положили члени Меморияльного одбору и Секції Дружтва у Коцуре

20. 04. - отриманє 3. медзиокружне змаганє у знаню руского языка у Основней школи „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове, присуствовали 59 школяре (V-VIII) зоз наших местох, на Републичне змаганє ше пласовали 25 школяре од VII-VIII класу

Медзиокружне змаганє у знаню руского языка у Дюрдьове

23. 04. - Шветови *Дзєнь кнїжки и авторских правох* (UNESCO), законченє друкованє *Studia Ruthenici* 16, 2011
25. 04. - Дзєнь народзєня Надї Волчко (1943-1983) прилог Олги Карлаварис на ТВ дньовніку (29. 04. 2012)

Гроби Надї Волчко и Ксенїї Страценки, подобових уметніцох на Руским теметове у Беркасове

30. 04. – началник Школскей управы у Новим Садзе подписал дипломи школяром зоз Медзиокружного змаганя у Дюрдьове

Май:

11. 05. – сходзка коло програми 18. стретнуца Руских школах у Основней школи у Савиним Селу

13. 05. - рочница Руснацох у Новим Орахове (1946-2011) зоз програму КУД „Петро Кузмяк” зоз Нового Орахова

18. 05. - 12. републичне змагане у знаню руского языка у Основней школи „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове

Републичне змагане у Дюрдьове

21. 05. - 80 роки од народзенья Владимира Мирка Гаднянского (*Руски Керестур, 1932- Нови Сад 1976*),

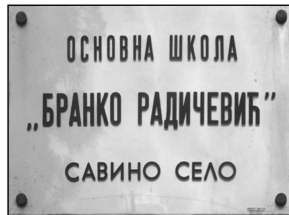
24. 05. - у Министерстве просвити у Београдзе подписани дипломи зоз Републичного змаганя и придати звит

25. 05. - дзень Основней и штредней школи зоз домом школярох „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре

31. 05. - 8 роки од шмерци Славки Сабадош (*Р. Керестур, 13. 06. 1967 - Нови Сад, 31. 05. 2004*), проф. руского языка

Юний:

02. 06. - 18. стретнуце руских школах у Савиним Селу зоз школску програму, нащиву културним институциjom, церкви и одходом на Косанчич.

Стретнуце руских школах у Савиним Селу

06. 06. - порада коло означованя 80-рочніци „Просвити” у Бачинцох зоз Славком Цупером и о. Дарком Рац за 9. 09. 2012.
09. 06. - закончуюца годзина и додзельованє припознаня *Славка Сабадош* школяром стреднього образования у ТШ у Новим Садзе

Закончуюца годзина и додзельованє припознаня *Славка Сабадош*

09. 06. - стретнуце-совитованє у Миклошевцох коло улоги учительох и священїкох у просвитним живоце Руснацох

Стретнуце у Миклошевцох

14. 06. - програма предшколских дзецох хтори уча руски язык у „Палочки” у Новим Садзе
16. 06. - Фестивал дзединскей творчосци - культурно-уметніцка програма „Веселинка” у РКЦ Нови Сад
21. 06. - 5. схадзка Управного одбору Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Новим Садзе зоз промоцию виданьох Дружтва
23. 06. - 1. схадзка Организацийного одбору коло 80 рокох Просвити и 50 рокох шмерци о. Михаила Черняка у Бачинцох
28. 06 - 1.07. - 51. манифестация - Фестивал култури „Червена ружа”, Руски Керестур

Юлий:

02. 07. - 80 роки од народзенья Миколи Скубана (*Коцур*, 02.07.1932 – *Руски Керестур*, 3.09.1993), писателя, новинара, глумца-аматера
06. 07. - 80 роки од народзенья Витомира Бодянца (*Руски Керестур*, 06.07.1932-20.06.1995) просвитно-културного діяча, глумца-аматера

Означованє рочніцох у Доме култури у Руским Керестуре

27. 07. - рочніца од насельованя Руснацох до Сримскей Митровици (1851)
 27-29. 07. - 8. подобова колония *Стретнуце у Боднарова* и 11. колония за школярох у Господінцох (29. 07.)

Подобова колония „Стретнуце у Боднарова” у Господінцох

Август:

05. 08. - 100 роки од народзєня о. Силвестера Саламона (*Беркасово, 1912 - Барбенк, Калифония, САД, 1988*)
 14. 08. - 80 роки од народзєня др о. Романа Миза (1932), священїка, публицисти, редактора (Нови Сад), придате припознанє Дружтва
 25. 08. - 2. схадзка Організаційного одбору у Бачинцох коло 80 рокох Просвити и 50 рокох шмерци Михаила Черняка

Організаційни одбор у Бачинцох

Септембер:

08. 09. - медзинародни *Дзень писменосци* (UNESCO) - школски работні, схадзки, совитованя
09. 09. - означоване 80-рочніці активносцох „Просвити” у Бачинцох (1932-2012) и 50 рокох шмерци о. Михаила Черняка - активносци литературних секційох *Микола М. Кочиш* и *Бошко Урошевич* у рамикох ОШ и Секції у Бачинцох

Рочніці у Бачинцох

22. 09. - схадзка Одбору за лингвистику *Секції лекторох и прекладательох* и Активу наставнікох руского языка *Дружтва зоз промоцію нових виданьох*

Схадзка на початку шк. 2012//2013. року

Октобер:

01. 10. - 70 роки од народзєня Владимира Кирди (*Руски Керестур* 1942), писателя, Нови Сад
- 03 и 06. 10 - анкета у новосадских школах: 18. 10. у Сримскей Каменіци и 20. 10. у Шидзе (на парохії)
09. 10. - 80 роки од народзєня и 10 роки шмерци Меланії Павлович (*Руски Керестур*, 9.10.1932-Нови Сад, 9.11.2002), писательки
22. 10. - 90 роки од народзєня Гелени Сивч (*Руски Керестур*, 22.10.1922), подобового уметніка (зоз винчованку)
28. 10. - 90 роки од народзєня о. Михаила Макая (*Руски Керестур*, 28.10.1922-6.01.2000), пароха керестурского

Новембер:

08. 11. - означоване рочніцох: 90 роки Йовгена Кочиша зоз виставу подобових роботох и 80 роки Миколи Скубана у Библиотеки у Коцуре и промоция новших виданьох *Дружтва*

Литературна програма у Коцуре

10. 11. - 110 роки предшколскогo вихованя у Руским Керестуре (1902-2012), 15 сx. Активу вихователькох руского языка
10. 11. - 6. „Поетски нїтки Меланїї Павлович”, Руски Керестур, Нови Сад, литературне стретнуце за дзеци

110-рочнїца у Руским Керестуре

15. 11. - Промоция антологїї женскей поезїї „Очи равнїни” (Очи равнице) друге видане у АП Войводини
16. 11. - Медзинародни *Дзень толеранциї* (UNESCO) - литературни сходи на тему толеранциї, сшадзка у Скупштини АП Войводини у Новим Садзе под назву *Европа и национални меншини*
27. 11. - 80 роки од народзенья Ани Кнежевич Ждиняк (*Шид*, 27.11.1932 - *Сримска Митровица*, 23.09.2000), учительки програма у Архиве Сриму зоз проєкцию док. филму о Ани Кнежевич и реферат о фамелиї Ходоба

Програма у Сримскей Митровици

Децембер:

01. 12. - 22. манифестация „Дні Миколи М. Кочиша” - квецe на гробe Миколи М. Кочиша, литературне стретнуце
 - 3. схадзка Скупштини Дружтва зоз звитом у 2012. року и програму за 2013. рок,
 - 40 роки: Микола М. Кочиш, *Сербскогорватско-руско-українски терминологийни словнїк* (1972)
- 03-07. 12. - програми Дружтва за руски язык, литературу и культуру у Руским Керестуре, Дюрдьове и Крущичу

Нови Сад

Дюрдьов

Крущич

АКТИВНОСТИ ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ

Резиме

У 2012. року витворени значни програмни активносци Дружтва за руски язык, литературу и культуру (*препатрунок состойна часц звиту*), медзи хторима и шлїдуюци:

Виучованє и пестованє руского языка:

Отриманє 3. медзиокружнє и 12. републичнє змаганє з руского языка и язичней култури основного образования у Основней школи „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове. Штварте медзиокружнє и 13. републичнє ше планує у Основней школи „Братство єдинство” у Коцуре 2013. року.

Отриманє 18. стретнуце руских школох у Основней школи „Бранко Радичевич” у Савиним Селу. Предложено же би ше 19. стретнуце отримало у Основней школи „Велько Влахович” у Крущичу, юния 2013. року, а 20. ювильейне 1994-2014 у Основней школи у Бачинцох 2014. року. Предложено виучовнє руского языка на штреднім ступню у Техничней школи „Милева

Марич-Айнштайн” у Новим Садзе и у Гимназиї „Сава Шуманович” у Шидзе дзе и попри шицких усиловносцох ище вше не зредзене питанє статуса проф. руского языка. Отримовани години руского языка у школах на хторих окончена анкета коло евидентования податкох за школярох у наших стредкох.

Видавательства дїялносц и промоції:

Вишол Зборник работох „Studia Ruthenica” 16 (29), 2011, у хторим обявени работи зоз Совитования под назву Руски язык и литература и Литературна творчосц за дзеци хторе отримане у рамикох 21. *Дньох* Миколи М. Кочиша и 5. *Поетских нїткох* Меланії Павлович у Новим Садзе. Представени кнїжки: мр Гелени Медеши *З червеним подцагнуते* и Оленки Папуга *Руске обисце Русинска кућа* як и каталог зоз 7. подобовой вистави *Стретнуце у Боднарова* 2011. року. Представене 2. виданє Антології женскей поезиї *Очи ровніни (Очи равнице)* у хторей заступени и вецей руски писательки.

Фахово сходи, манифестации:

У рамикох 110-рочниці предшколского вихованя и 6. *Поетских нїткох* Меланії Павлович у Руским Керестуре отримани сход на хторих було слова о язично-методичних питаньох предшколского вихованя на хторим виховательки/воспитачки: Оленка Русковски, Геленка Салаг, Марина Будински, Геленка Сегеди Рац, Наташа Макаї Мудрох и Яминка Варга Пеячки представели дипломски работи (*выводи*), а у рамикох 22. *Дньох* Миколи М. Кочиша Дюра Латяк и Блаженка Хома Цветкович бешедовали о 40 рокох од виходзєня Приручного терминологийного словника себскогорватско-руско-українского Миколи М. Кочиша зоз 1972. року.

Подобова творчосц:

Отримана осма подобова колония *Стретнуце у Боднарова* и єденаста дзєцинска у Господінцох у рамикох хторей означена 90-рочница од народзєня Йовгена Кочиша, академского скульптора, и 120 роки од народзєня Павла Белянского. Роботи зоз прешлих подобових колонийох зоз *каталогами* були под час 2012. року виложени у Новим Садзе, Жаблю, Руским Керестуре, Кули и Господінцох.

Рочніці зоз Календара значних датумох, награди и припознання:

Означени вецей рочніці: 130 роки Осифа Фа, 110 роки др Федора Лабоша, 100 роки проф. Елемира Папгаргая и о. Силвестера Саламона, 90 роки Йовгена Кочиша, Штефана Чакана, о. Михаила Макая, 80 роки Миколи Скубана, Витомира Бодянца, Владимира Мирка Гаднянского, Люпки Сегеди Фалц, Ани Кнежевич, о. Романа Миза, а тиж и 80 роки Рускей Просвити у 50 роки шмерци о. Михаила Черняка у Бачинцох итд.

Додзелени награди Славка Сабадош, як и вецей припознання членом и почитовательом Дружтва. Нажаль страцели зме и вецей наших членох и почитовательох, медзи хторима: др Чедомир Попов, др Душан Попов, Дюра Когут и Бориша Миличевич (Нови Сад), др Свен Густавсон (Шведска), Йовген Ковач и Мирослав Силаді (Вербас), Єлена Будински Рац и Каролина Новак Гарди (Руски Керестур), Мелания Микловш Тимко (Дюрдьов/Загреб), Михайло Грабана и Вера Манько (Сримска Митровица), Кирил Лікар (Миклошевци) и Петро Кечкеш и Йовген Надь (Бачинци).

*

Отримана схадзка Управного одбору, схадзка Скупштини Дружтва, схадзка Активу наставніко руского языка и Секції за лингвистику (*прекладателе и лекторе*) а тиж и вецей схадзки секційох и других роботних целох Дружтва у наших местох. Вжата учасц на схадзкох КОО дружтвох за языки, литературу и културу Заводу за културу Войводини и других институційох и организацийох.

ПРОГРАМА

ДРУЖТВА ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛЬТУРУ

за 2013. рок

Рушаюци од програмних задаткох Дружтва за руски язык, литературу и культуру и *Плану розвою и діялносци Дружтва за руски язык, литературу и культуру* (2011-2020), Управни одбор предложел шлідуую програму Дружтва за 2013. рок:

1. Преучоване и наукови обробок руского языка: у 2010. року закончени Руско-сербски словнік як вецейрочна екипна робота руских лингвистох. Источашне ше будзе робити на проєктох хтори започати 2002. року: *Словнік руского народного языка* и *Правопис руского языка (Правописни словнік)*, на хторих ангажовани вигледовацки екипи у сотрудніцтве зоз Одсеком за русинистику Филозофского факултета у Новим Садзе и Одбором за лингвистику Дружтва. Тиж ше предлужи з активносцу применюваня I и II тому *Сербско-русского словніка* (перши том обявени 1995. а други 1997. року), *Граматики руского языка* др Юлиана Рамача (2002) и *Руско-сербского словніка* у шицких сферах образовного, культурного, информативного, прекладательного живота Руснацох. Видати и два терминологийни словніки: *Словнік медицинскей терминології сербско-русско-английски* и *Словнік зашити рошлінох и животного стредку сербско-русско-латинско-английски*. З тим у вязи, по потреби организовац инструктивни схадзки и розгварки у школах, медийох: редакцийох радия, ТВ итд.

2. Пестоване и унапредзоване руского языка, литератури и язичней культури дзецох и школярох: треба ше намагац отримац досцигнути уровень облапеносци дзецох и школярох зоз воспитаньом и образованьом на руским язiku (на предшколским и основношколским возросту) у Руским Керестуре, Коцуре и Дюрдьове, як и пестовац руски язык як виборни предмет з елементами националней культури у Новим Садзе, Вербаше, Кули, Новим Орахове/Бачкей Тополі, Суботици, Господінцох, Савиним Селу, Шидзе, Бачинцох, Беркасове, Бикичу, Сримскей Митровици и Крущичу. Далей потримовац роботу Гимназії и других напрямох штредней школи на руским язiku у Руским Керестуре, а порушовац и организовац пестованя руского языка як факултативного предмета на штреднім ступню у Новим Садзе, Шидзе, Вербаше, а тиж и у обласци предшколского вихованя у Новим Садзе, Вербаше, Кули, Суботици, Шидзе и других заинтересованих штредкох. У складзе зоз иницијативу 12. стретнуца руских школах у Миклошевцох (2006), потримовац виучоване руского языка у руских штредкох у Горватскей, а у сотрудніцтве зоз членми Дружтва и у Канади (*Киченер* и *Нотрбатлефорд*). Закладац ше за образоване цо векшого числа професорох руского языка на Катедри за руски язык и литературу - *Одсеку за русинистику* Филозофского факултета у Новим Садзе, як и наставнікох-

професорох класней настави на учительских факултетох, вихователькох на Висшей школи фахових студийох у Новим Садзе итд. Додзельовац награди: *проф. Гавриїл Г. Надь*, наставніком руского языка (додзелени 7), *Славка Сабодош* и *Ана Кнежевич* школяром хтори виучую и пестую руски язык.

Треба провадзиц пременки у обласци образования и воспитаня хтори ше реализиу у рамикох Министерства просвити Републики Сербії и Покраїнского секретариату за образование, управу и национални заедніци, сотрудзовац зоз Педагогийним заводом Войводини и Одбором за образование Национального совиту рускей национальной меншини, а у рамикох активох наставнікох и вихователькох руского языка провадзиц активносци у обласци воспитаня и образования: приношене и реализация наставних планох и програмох воспитно-образовней роботи, издаване учебнікох и приручнікох на руским языке, настава виронауки, образование и фахове усовершоване наставнікох и вихователькох, ангажоване школского инспектора-надзорніка за руски язык, финансване у тей обласци итд. Будзе ше сотрудзовац зоз Покраїнским секретариатом за культуру и явне информоване и Покраїнским секретариатом за науку и технологийни розвой Влади АП Войводини, Координаційним одбором дружтвох за язики, литературу и культуру Одзеленьом за невладово організації Завода за культуру Войводини, Заводом за культуру войводянских Руснацох итд.

У сотрудніцтве зоз институциями просвити, образования и за права националних заедніцох, планує ше організоване Дзеветнастого стретнуца руских основних и штредніх школах у хторих ше наставу отримує на руским языке и школах у хторих ше руски язык виучує як виборни, односно факултативни предмет у Крущичу (Општина Кула).

Треба ше уключиц до активносцох хтори вязани за Медзиокружне и Републичне змагане з руского языка и язичней култури за школярох основних школах (спрам пропозицийох компетентних институцийох образования) и у сотрудніцтве з Активом наставнікох руского языка Дружтва. Перше (2000), друге (2001), пяте (2005), осме (2008), еденасте републичне змагане и друге медзиокружне (2011) отримане у Основней школи и гимназії „Петро Кузмяк” у Руским Керестуре (2002. року змаганя не було), треце (2003), шесте (2006), дзевяте (2009) и дванасте републичне и друге медзиокружне (2012) було у Основней школи „Йован Йованович Змай” у Дюрдьове, штварте (2004), седме (2007), дзешате *ювильейне* републичне и перше медзиокружне отримане (2010) у Основней школи „Братство единство” у Коцуре, дзе ше планує и штварте медзиокружне и тринасте републичне (2013).

3. Збогачоване литературней діялносци и творчосци на руским языке: треба потримовац литературну діялносц на мацеринским языке за дзеци и школярох, а тиж и преклади зоз сербского языка и языкох других националносцох. Окремну увагу треба пошвениц активносци литературних секцийох у наших местох (уж длуґши час роби секция: *Микола М. Кочиш* у Бачинцох, *Ангела Прокон* у Шидзе,

Штефан Чакан у Новим Орахове, *Ана Кнежевич* у Сримскей Митровици), сотрудзовац зоз часописом за дзеци *Заградка*, участвовац на манифестацийох *Костельникова ешенъ*, Мемориялу *Петра Ризничя Дядї* у Руским Керестуре, *Яри Мафтея Виная* у Суботици, *Дньох Миколи М. Кочиша* у Новим Садзе, Дюрдьове, Мемориялу *проф. Гавриїла Г. Надя*, унапредзовац литературни конкурси др Мафтея Виная и Штефана Чакана. Основана манифестация *Поетични нїтки Меланїї Павлович* у Новим Садзе (2007), у Бикичу Литературна секция *Михал Ковач* (2011), а у Дюрдьове Прекладательна секция „Амалия Хромиш” (2012) и на таки способ указана увага визначним литературним и културним творительом. Означовац рочнїци у обласци образования, култури и видавательней дїялносци, рочнїци литературних, театралних и подобових творительох, рочнїци руских воспитно-образовних институцийох итд.

Руски места, школи, насельованє Руснацох

260 роки рускей школи у Руским Керестуре (1753)
 250 роки насельованя Руснацох до Коцура (1763)
 210 роки од насельованя Руснацох до Шиду (1803)
 210 роки Маріяповчанскей школи (1803)
 100 роки од вибудови школи *Замку* у Руским Керестуре (1913)

Руски предняки, учителє, писателє, професоре, публицисти

210 роки Александра Духновича (1803-1865), народного будителя
 170 роки Михаила Джунї (1843-1894), учителя и дзияка (Руски Керестур)
 110 роки Осифа Костелника (1903-1936), писателя (Петровци)
 100 роки Гавриїла Г. Надя (1913-1983), професора, писателя, лингвисти
 100 роки Ириня Тимка (1913-1987), диригента, музичного сотруднїка
 (Нови Сад)
 100 роки Евгена Сабола (1913-1985), професора, културного творителя (Шид)
 90 роки Йовгена Медєша (1923-2008), учитель, режисер, спортиста
 (Руски Керестур)
 90 роки Марїї (Копчански) Ракич (1923-2009), учительки (Бачинци)
 80 роки Дюри Латяка (1933), писателя, публицисти, културного творителя
 (Нови Сад)
 80 роки Мирона Романа (1933) просвитного и културного роботнїка (Нови Сад)
 80 роки Марїї (Рамач) Чакан (1933), наставнїка, просвитного совитнїка
 (Нови Сад)
 80 роки Владимира Дудаша (1933), театралного и културного творителя
 (Руски Керестур)
 70 роки др Евгениї (Горняк) Барич (1943-1999), професора, лингвисти
 (Шид, Винковци, Загреб)
 70 роки Мирона Канюха (1943), писателя, театралного творителя (Нови Сад)

Руска граматика, антології, кніжки, театр, руски організації

- 100 роки першей театралней представи у Коцуре (1913), Коцур
 90 роки Граматики бачванско-рускей бешеди др Гавриїла Костельника,
 Сримски Карловци (1923)
 80 роки од снованя Културно-просвітнього союзу югославянских Русинох у
 Вербаше (1933)
 50 роки од видаваня Антології поезії бачванско-сримских руских писательох
 (1963)
 50 роки „Крочайох” Миколи М. Кочиша – першей кніжки уметніцкей прози за
 дзеци (1963)

Організовац промоції нових кніжкох, учебнікох, часописох, зборнікох и публикаційох. Означиц рочніци зоз календара сербского народу и национальних меншинох у Войводини. Сотрудзовац зоз Координаційним одбором дружтвох за язики, литературу и культуру хтори роби у рамикох Оддзеленя за невладово організації Заводу за культуру Войводини у Новим Садзе, чий Дружтво длугорочни член, на видаваню Мултиязичного билтену МОСТ.

4. Пестованє културного и духовного скарбу и подобовей уметносци: пошвециц увагу призьберованю и чуваню педагогийней (школскей), литературней и лингвистичней документації и організовац пригодни вистави. У рамикох пестованя културного скарбу предложил проект о *надгробних памятникох*, потримовац роботу Клубу подобових уметнікох и його програми, організовац заєдніцки подобово вистави зоз *каталогом*, а порушовац и організоване самостойних виставох, як руских уметнікох, так и уметнікох зоз хторима робя и творя у своїх штредкох.

Організовац дванасту школску и дзевяту подобову колонию *Стретнуце у Боднарова* у Господінцох з участвованьом школярох з наших штредкох, афирмованих подобових уметнікох, як и тих цо праве пробу ю творил у тих обласцох. Иницировац и активносци на пестованю подобовей творчосци Надї Волчко, *таписеристкинї* по походзеню зоз Беркасова (у Шидзе), *етнологийней збирки* у Бикичу, *етно-хижи* скорейшей *Рускей просвити* у Бачинцох, етно-клуба у Коцуре и других руских штредкох.

5. Вигледовацка робота у обласци руского языка: Дружтво будзе и далей робил на проекту под назву *Розвиванє, очуванє и унапредзованє руского языка дзецох и младежи* (1996-2016) чию задумку и предкладанє дала др Мелания Микеш (1924-2007). У 2013. року активносци треба предложил и унапрямил на розвиванє и унапредзованє руского языка у предшколским, основним и штреднім образованю под назву **„Шицки руски дзеци до руских школох!”**, а тиж и у рамикох висшого и високого образованя, за виховательки у *руских пред. установох*, наставнікох-професорох у *основних и штредніх школох* (висши школи, факултети, мастер студії).

Источашне, у 2013. року спомнути вигледовацки проект у обласци руского языка прешериц и у рамикох V фази предлужиц зоз вигледованьом хторе вязане за руску дияспору (Канада, Австралия, Немецка). У сотрудніцтве зоз др Александром Д. Дуличенком пририхтац (*конциптовац*) вигледоване хторе вязане за функції руского языка у Войводини (12 функцій: образоване, наука, култура, литература, прекладательство, информоване, видавательство, церква, театар итд.).

6. Видавательна діялносц Дружтва: Предлужи ше з видаваньом: Зборніка роботох „Studia Ruthenica”: видац 17 (30) число у хторим буду обявени прилоги о Словніку Миколи М. Кочиша (1972), зоз сходу о предшколским воспитаню и образованю у 2012. року, а будзе предлужене обявйоване дипломских роботох студентох и мастер роботох Катедри за руски язык и литературу Филозофского факултету у Новим Садзе (*обласц руска граматика, ономастика, литература*), а обявя ше и написи о рочніцох, нових виданьох Дружтва итд. По законченю Словніка сербско-руско-латинско-английского о зашити рошлінох и животного стредку плановац терминологийни словнік зоз даедней другой обласци.

На плане видаваня публикацийох з едиції *Одняте од забуца* у пририхтованю и прилоги з обласци музичней творчосци, а потримац и виданя хтори предложа фахово цела Дружтва: секцій итд.

7. Робота секцийох, фахових целох и редакцийох: намагац ше отримац уровень приятих членох (*1184 - порядни 999, почесни 108 и помагаюци 77*) у секцийох, а примац и нових у местох дзе робя 14 секцій: Нови Сад, Руски Керестур, Коцур, Дюрдьов, Кула, Вербас, Нове Орахово/Бачка Тополя, Сримска Митровица, Београд, Господінци, Шид, Бачинци, Бикич, Беркасов, Киченер (Канада), Миклошевци, Петровци, Вуковар (Горватска) и других штредкох: Суботица, Савине Село, Крушич, Зомбор итд. Потримовац роботу одборох за лингвистику, литературу, за културни и духовни скарб, за науково вигледованя, як и редакцій зборнікох, часописох и других виданьох, обезпечуюци материални средства за їх обявйоване и друковане.

8. Медзинародну активносц треба реализовац у рамикох интересованя фаховцох за руски язык и литературу, а по можлівосци посилац и наших фаховцох на сходи и схадзки до иножемства. Черац часописи и публикації, обявйовац фахови и наукови сообщеня зоз темами хтори ше одноша на руски язык, литературу и културу (*у дияспори*), организовац нащиви до образовних, наукових и културних институцийох (*музеї, галерії, библиотеки*) итд. Сотрудзовац зоз подобнима організацями и поединцами (почитователями руского языка и литератури) у рамикох рускей дияспори у Канади, Австралії, на Новим Зеланду итд.

9. Сотрудніцтво з організацями и институцями: Сотрудзовац зоз дружтвами за язики, литературу и културу Координацийного одбору Заводу за културу Войводини, одборами Национального совиту рускей националней

меншини за образованє и културу и другима здруженями, орґанизациями, заєднїцами (*асоцияциями*), матками, школами, библиотеками, галериями, министерствами, покраїнским секретариятами за образованє, науку, културу и за права националних меншинох, општинским управами за дружтвени дїялносци, культурним центрами, факултетами Универзитета у Новим Садзе, церковним општинами у местох дзе жию Руснаци, средствами информованя, а преїг електронских медийох витвориц контакти и зоз Руснацами у швецє (*Руснаци у Панонїї, РДСА у Канади, Руснаци на интернету*).

10. Робота Скупштини, Управного одбору и роботних целох Дружтва: статутарну дїялносц Дружтва реализовац у рамикох предвидзених материялних можлївосцох и з тим у вязи планавац отримованє 2-3 схадзкох Управного одбору, *рочну* схадзку Скупштини, як и вецей схадзки роботних целох. Исти активносци предвидзиц и у секцийох по местох. Отримац стаємну комуникацию зоз членством у нас и у швецє. Основани <http://www.druzтво.com> сайт на интернету (2008) дополньювац и преширйовац пре информованє о програмних активносцох Дружтва и у 2013. року.

Управни одбор
*Дружтва за руски язык, литературу
и културу*

НОВИ ЧЛЕНИ ДРУЖТВА

(2012 – 2013)

Порядни члени:

- 992. Наталиа Гнатко, Вуковар/Петровци, 2012
- 993. мр Илона (Гнатко) Грецешин, Вуковар, 2012
- 994. Никола Сегеди, Бачка Тополя, 2012
- 995. мр Леся Мудри, Миклошевци, 2012
- 996. Олга Бесерменї, Нови Сад, 2013
- 997. Инес Шайтош, Нове Орахово, 2013
- 998. Сенка Иван, Коцур, 2013
- 999. Владимир Сегеди, Бачка Тополя, 2013

Почесни члени:

- 107. о. Йоаким Симунович, Миклошевци, 2012
- 108. о. Дарко Рац, Бачинци/Руски Керестур, 2012

Помагајуци члени:

- 70. Рахман Тигань, Савино Село, 2012
- 71. Звонко Ерделї, Петровци, 2012
- 72. Ксения Лікар мл. Миклошевци, 2012
- 73. Кирил Лікар, Миклошевци, 2012
- 74. мр Вера Дупало, Шид, 2012
- 75. Маруся (Надь) Рац, Бачинци/Руски Керестур, 2012
- 76. Вера (Сакач) Чинчурак, Нови Сад, 2013
- 77. Моника Добан, Нови Сад, 2013

**ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЯЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
НОВИ САД
(1970-2012)**

**Зборник работох
STUDIA RUTHENICA
17
(30)**

Редакција

*Др Александер Д. Дуличенко
Мр Гелена Медџиш
Др Јулијан Рамач, председатељ
Мр Ксенија Сегеди
Др Оксана Тимко Дітко
Др Михал Тир
Др Михайло Фейса*

За издавателя

Ирина Папуга

Лектороване

Наталија Рамач

Преклад на енглијски јазик

*Бориша Миличевич
Др Михайло Фейса*

Компјутерски обробок и техничне ушорене

Logic line, Нови Сад

Друкарња

FB PRINT, Нови Сад

2012-2013.

ДРУШТВО ЗА РУСИНСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ
ДРУЖТВО ЗА РУСКИ ЈАЗИК, ЛИТЕРАТУРУ И КУЛТУРУ
(1970-2012)

Видаване Зборника работох **STUDIA RUTHENICA 17 (30)**
помогли:

Покрајински секретаријат за културу и јавне информисане
Покрајински секретаријат за образовање, управу и национални заједници
Национални совет рускеј националнеј меншини Србији
Городска управа за културу, Нови Сад

CIP – Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

821.161.2(497.11)+811.161.2

STUDIA Ruthenica : зборник радова = Studia Ruthenica : зборник
работох / за редакцију: Јулијан Рамач, за издавача: Ирина
Папуга. - 1988/89- . - Нови Сад : Друштво за руски јазик, литературу
и културу, 1989-. - 23 cm

Годишње.

ISSN 0354-8058

COBISS.SR-ID 28571404

Зборник работох „Studia Ruthenica” 17 (30), Издавач: Друштво за руски јазик,
литуру и културу, 21000 Нови Сад, В. Путника 2, пф. 55, Тираж: 400
Обсяг: 17 друкарски табаки, Друковала Друкарња „FB PRINT” Нови Сад, 2012-2013.
064 19 65 281* papugai@open.telekom.rs * 021 453 365, 021 727 342

ISSN 0354-8058